

Journal regénytor

SUE JENÓ:

PÁRIS REJTELMEI

.....
10.759 OSZK
.....
158/9-12
.....

10.759/158/9-12

ORSZÁGOS SZÉLTÉNYI KÖNYVTÁR

1294/1990

LELTÁRI SZÁM

— Ne is beszéljünk róla!

— Még mindig szoknyahős? Kár. Pedig jó munkás.

— Eleget szenvedek miatta. Elhagyott három év óta, elvitte minden butorunkat, szalmazsákon maradtam a gyermekeimmel.

— Szegény Janka. Sohasem irtad meg.

— Nem akartalak szomorítani. Dolgoztam, egy paszományosnál. A szomszédok vigyáztak az alatt a gyermekeimre. Egyszer szerencsém volt, de nem tudtam kihasználni.

— Hogyan?

— Paszomántosom beszélt a nyomoruságomról a vevőinek. És egy napon mit találok otthon. Egészen be van rendezve a házam, fehérnemű, butor, jó ágy, a paszomántos vevőinek jótékonyága volt. Most jól ment a munka, a gyermekeim jól el voltak látva, akkor hirtelen hazajön a férjem. Egy év óta nem láttam, most se szó, se beszéd beül hozzánk, elveszi a pénzem, nem dolgozik, leissza magát és elver, ha panaszkodom.

— A nyomorult!

— Ez még nem minden. Valami rossz asszonyt is hozott oda, még ezt is tűrni kellett. Lassanként eladogatott mindent. Ekkor elmentem egy ügyvédhez, hogy tanácsot kérjek tőle, mit tegyek?

— Miért nem tetted ki az urad?

— Nem volt jogom hozzá. Tűrnöm kellett mindent. Ha el akarok válni, kell legalább ötszáz frank készpénz. Honnan vegyem? Ilyen vagyont?

— Egy mód van rá! Koplalsz egy évig. Miért nem adta az ügyvéd ezt a tanácsot?

— Mindig tréfálsz!

— Most nem. Igazán gazság! Látod kétféle ember van, mondom mindig, olyanok, akiket felakasztanak és akiket fel kellene akasztani.

Kacagógerle egyedül, elgondolkozva ült és egy szó sem kerülte ki figyelmét a párbeszédéből. Elhatározta, hogy amint találkozik Rudolfal, felhívja figyelmét erre a szegény asszonyra. Minthogy rendkívül érdekelte a Vadecet nővérének sorsa nagyon nem tévesztette szem elől, igyekezett közelébe férkőzni. Szerencsétlenségére új látogató jött, aki Janka és Kacagógerle közé ült.

— Nézd Janka, — folytatta Vadecet — én nem vagyok sem erős, sem bátor, de ha ott lettem volna, megemlegetné az urad, hogy ilyen bajba és nyomorúságba sodort téged! De te sem voltál valami jó...

— Mit tehettem volna? Kénytelen voltam elszenvedni azt, amin nem változtathattam! Amig volt mit eladni az uram egyik korcsmából a másikba ment kedvesével... még a kislányom ünneplőruháját is pénzzé tette!

— Miért adtad oda napibéredet? Miért nem dugtad el előle?

— Eldugtam... azonban addig vert, amig odaadtam... az ütlegét még elviseltem volna, hanem attól féltem, hogy nyomorékká tesz... eltöri a karomat, vagy valami belső sérülést okoz... mi lesz akkor gyermekimből? Ki gondoskodik róluk... Ha kórházba kell mennem, azalatt az idő alatt éhen halnak! Inkább odaadtam keresményemet az uramnak, sem hogy munkaképtelenné tegyen!

— Szegény asszony... te aztán igazi mártír voltál.

— És látod sohasem vétettem senki ellen! Egyetlen vágyam az volt, hogy dolgozhassam a gyermekeimért és a férjemért! Mit akarsz? Éppen úgy vannak szerencsés, mint szerencsétlen emberek! Aztán meg, vannak jók is, rosszak is!

— Igen és bámulatos, hogy a jók milyen boldogok! Megszabadultál végre gézengúz férjedtől?

— Azt hiszem! Eladta az ágyamat és a gyerekek

bölcsőjét is! De ha arra gondolok, hogy sokkal gonoszabb is lehetett volna...

— Hogy-hogy?

— Előre bocsájtom, hogy az a rossz nő teljesen hatalmába kerítette és azt teszi, amit az sugalmaz! Egyszer azt mondta: Szamárság, hogy az embernek egy ilyen szép tizenöt éves lánya legyen és ne használhassa ki szépségét!

— Értem! Előbb az apróságokat és aztán a teste-
teket akarta eladni!

— Mikor ezt mondta elfutott a méreg... szemre-
hányásokat zuditottam fejére, szégyenkezett is... a
kedvese belevegyült, közbeszólt, azt mondta, hogy az
apa azt tehet gyermekével amit akar, úgy rátámadtam,
hogy az uram elvert... azóta nem láttam őket!

— Vannak a rabok közt olyanok is, akik a ne-
gyedét sem tették annak, amit az urad vétkezett és
mégis tíz évre itélték őket!

— Pedig alapjában nem rossz ember! A kores-
mai barátok rontották el... Különben mit akarsz?
Úgy kell venni az életet, amilyen! A jót is, a rosszat is
az Isten küldi! Most, hogy elment az uram, megköny-
nyebbültem... szorgalmasan kell dolgoznunk Katá-
val, mert egy matrácot akarunk venni... csak egy
szalmazsákunk van, a szalmát az utcáról szedjük ösz-
sze... a két kicsi gyermek és Kata meg én alszunk
ezen a kényelmesnek nem nevezhető fekvőhelyen.

— És én elköltöttem a pénzemet!

— Te nem tudhattál az én nyomoruságos helyzete-
mről! Én sohasem panaszkodtam. És különben is
most kettőzött szorgalommal dolgozunk... Ha látnád
milyen ügyes, szorgalmas leányka Kata! Szegényke
olyan jó! A szeme mindig rajtam van, még a gondo-
latomat is leolvassa arcomról. Sosem panaszkodik...
ez a gyermek megkönyíti életemet! Nagy boldogságot
jelent egy anyára nézve, ilyen sikerült leányka.

— Ugy látszik Kata éppen olyan mint te! Ennyi vigaszt igazán megérdemelsz!

— Csak az fáj nekem, hogy ilyen korán megismeri a szerencsétlenséget és a nyomoruságot! Tudom, hogy senki sem kerülheti ki a balsorsát... mindenkinek le kell nyelni a keserű poharat... de olyan fiatal még szegényke... két-három év múlva is ráért volna! Azt is sajnálom, hogy neked semmit sem tudok adni egyelőre... de talán mégis fog sikerülni...

— Ugyan, ugyan! Azt hiszed, elfogadnám! Felemelem a mesém árát és ilymódon egész jól foglak segíyezhetni! Mondd, miért nem mész butorozott szobába? Onnan nem vihetne el semmit sem az urad!

— Mit gondolsz! Négyen vagyunk! Nagyon sokba kerülne!

— Csak dolgozz lányom, véres verejtékkel gyűjts össze új felszerelést, — mondta keserűen Vadecet — hogy férjed újra mindent eladhasson... ráadásul a lányodat is!

— Ó azt nem engedem, inkább megöletném magam! Szegény Katám!

— Nem ölne meg, ne félj semmit! Ő az urad, gyermeked apja! Joga van azt csinálni a lányával, amit akar! Oda viheti, ahová tetszik! Ha elválhatnál tőle... persze az más volna. De minthogy a válás sok pénzbe kerül, te pedig szegény vagy... erre nem is gondolhatsz! Ha kivetik egyszer hálójukat az urad és kedvese, gyermekedre, nem fogod megmenthetni!

— Istenem, halálos aggodalmat csepegtetsz lelkembe!

— Az én lelkem is tele van halálos aggodalommal, há rád és gyermekeidre gondolok. És milyen rettenetes érzés ez a tehetetlenség! Mindig nevetek, de ne hagyd megcsalni magad, Jankám... kétféle jókedv van... az egyik igazi vidámság... a másik csak erőltetett! Nem vagyok rossz ember, nincs hozzá sem

erőm, sem bátorságom! A düh, a méreg nálam keserű, csipős megjegyzésekben nyilvánul, azért vagyok Vad-ecet!

— Mindig mondtam, hogy te sokkal jobb vagy, mint amilyennek mutatod magad!... Remélem, hogy bíróid is kiismernek és könyörületesek lesznek.

— Könyörületesek velem? Egy visszaeső bűnös-sel? Ne reménykedj! Nem bánom, bármint ítélkeznek is! Végeredményben mindegy, hogy hol vagyok... Igazad van, nem vagyok rossz ember, gyűlölöm a rossz-szakat és gyűlöletemet ki is mutatom, ... csufolkodom velük... és a meséimben is mindig súlyt helyezek arra, hogy a gonoszok elvegyék büntetésüket, a jók pedig jutalmukát!

— Szeretik ezek az emberek, akikkel együtt vagy, az ilyen történeteket?

— De mennyire! Tapsolnak, hahótáznak, ha a gonosz megkapja büntetését! Különösen két mesével volt nagy sikerem! Ma este itt is elmondom őket, de hallgatóim előbb bőségesen kell, hogy adakozzanak a perselyembe... azt a pénzt neked szánom... A mesé-ket leirom gyermekeidnek... szórakoztatni fogja őket, ne félj, nem tanulnak belőle semmi rosszat, egy szent is elolvashatná! Egyiknek címe: A gyenge; a másiké pedig: Kettőt egy csapásra!

— Hála Istennek, mégsem vagy olyan szerencsét-len, mint amilyennek gondoltalak!

— Nem biz' én! Ha szomorú volnék, csak ütleget kapnék! Most van itt egy fogoly, az sosem szól senki-hez... szomorúan gubbaszt egész nap... hallottam, valami összeesküvést terveznek ellene... a száját be-tömik, egyik hangosan fog felolvasni, hogy ne hallat-szódjanak az ütlegek...

— Csak te ne végy részt semmiben!

— Ne félj, lesz rá gondom, hogy távol maradjak... a végén engem is megvernének...

— De miért haragusznak rá tulajdonképpen ?

— Sosem szól senkihez ! Azt hiszik róla, hogy gőgös... A kapitány : Csontváz tervezi az egészset ! Szegény Germain, nem szeretnék ma este a bőrében lenni ! Látod, ha az ember szomorú a börtönben, azonnal üldözőbe veszik ! Engem sohasem üldöztek ! De most már eleget fecsegtünk... nem akarom elrabolni drága idődet ! Jóestét ! Néha, néha látogass meg, tudod, hogy mindig örülök neked !

— Várj még egy percig !

— Nem, nem, a gyermekeid várnak rád ! Remélem nem mondd el nekik, hogy nagybátyjuk melyik szálló lakója !

— Azt hiszik, hogy a szigetre utaztál... éppen mint szegény anyánk ! Ilyenformán gyakran beszélhetek nekik rólad !

— Szerepcse ! Most menj gyorsan !

— Hallgass csak ide ! Igaz, hogy szegény vagyok, azonban azért mégsem hagylak ilyen rongyosan, harisnyád sincs, a mellényed rongyos, a kabátod sem jobb... Katával rendbeszedünk. Ne hidd, hogy a jó érzés hiánya...

— Ugyan ! A ládáim telve vannak ruhával... a podgyászom még nem érkezett meg... majd ha megjönnek csomagjaim, úgy kiöltözöm, mint egy herceg ! Na, mosolyogj már egy kicsit !... Majd, ha megtelik a perselyem, ... amikor legközelebb jössz, ne legyer, Vadecet a nevem, ha nem kacagtatlak meg... Nos, menj már, igen sokáig tartóztattalak...

— Hallgass ide, no várj még egy kicsit !

— Eleget beszéltem, felügyelő uram, vezessen vissza ! — Kiáltotta Vadecet a terem másik sarkában szundikáló őrnek.

— Nem szép tőled, édes bátyám, hogy így le-rázol !

— Sőt ellenkezőleg ! Ez a helyes ! Bátorság, hu-

gom! A gyermekeknek pedig mondd meg holnap reggel, hogy az éjjel rólam álmodtál és mindeniket külön csókoltatom! Isten veled!

— Isten veled! — A szegény asszonyon megint erőt vett a sirás.

Kacagógerle, mióta valaki közéje és Janka közé ült, nem értette jól a testvérek beszélgetését. Azonban nem tévesztette egy percre sem szem elől Jankát.

Midőn Janka felállott a padról, hogy távozzon, Kacagógerle gyorsan mellette termett és szeliden megszólította: — Asszonyom, az imént véletlenül, anélkül, hogy hallgatódzni akartam volna, tanuja voltam beszélgetésüknek és megtudtam, hogy ön gombkötéssel foglalkozik...

— Igen, kisaszonykám! — Felelte meglepetten Janka.

— Én meg ruhavarrónő vagyok, gyakran előfordul, hogy szükségem van gombkötőre, azt hiszem olcsóbb volna, ha önnél dolgoztatnék, miután önnek nincs műhelye... és viszont ön is többet kereshetne így, mint a gyárban!

— Bizony, igaza van! Nagyon kedves öntől, hogy erre gondolt! Köszönöm!

— Miután várok valakit, mielőtt ez az ur közénk ült volna, minden szavára figyeltem. Bevallom, megindított szomorú sorsa, azt gondoltam, hogy nekünk, szegény embereknek össze kell tartani, ha megfelel önnek ajánlatom, itt van a cimem, kérem, adja ide ön is a magáét, hogy legközelebb megrendeléssel felkereshessem!

— Nagyon köszönöm jóságát! Érzésem nem csalt! Arcáról látszik, hogy nagyon jó lehet! Ne vegye elbizakodottságnak, ha azt mondom, hogy nagyobbik lányom nagyon hasonlít önhöz... Remélem, meg lesz elégedve munkámmal... nevem Dupont Janka... Barillerie-utca 1. szám alatt lakom!

— Könnyü megjegyezni ! Köszönöm, asszonyom !

— Én tartozom önnek köszönettel ! Nagyon hálás vagyok, hogy gondolt rám !

— Kedves asszonyom, minthogy Kata lányához hasonlítok, ne csodálkozzék ezen a jó gondolaton !

— Milyen kedves ! Mégsem megyek el innen olyan szomoruan, mint ahogy gondoltam ! Talán még itt is találkozunk, azt hiszem, ön is foglyot látogatni jött ?

— Igen ! — Válaszolta nagyot sóhajtva Kacagógerle.

— Viszontlátásra !

— Legalább tudom a címét, — mondta magában Kacagógerle, miközben újra elfoglalta előbbi helyét. — Ha Rudolf ur megtudja, hogy milyen szerencsétlen, bizonyosan segíteni fog ezen a szegény asszonyon ! Anyynyszor mondta, hogy ha tudok valami nagyon sajnálatraméltó teremtésről, forduljak csak egyenesen hozzá !

BOULARD MESTER.

Abban a pillanatban, midőn Vadecet kilépett a társalgóból, egy körülbelül harminc évesnek látszó rab lépett be. Világoszöke haja, vidám arca, kellemes benyomást tettek. Kissé hizásnak induló alakja, közép-nagyságu volt. Hosszu, bő, szürke köpenyt, ugyanolyan szövetből készült nadrágot és fején piros bársonysapkát viselt. Vastag arany óraláncára mindenféle formájú csüngő volt aggatva, kövér ujjain ragyogó gyűrűk ékeskedtek. Boulard mesternek hívták a feltűnő jól táplált foglyot ; polgári foglalkozása törvényszéki szolga volt és hivatalával való visszaélés vádjá miatt tartóztatták le.

Bourdin Péter várt rá a társalgóban, ugyanaz a

Bourdin, akinek Morel letartóztatásánál élénk szerep jutott.

— Jónapot, hűséges Bourdin barátom, biztosra vettem, hogy eljön hívásomra! — Mondta jókedvűen; kövér alakjához egyáltalán nem illő vékony, cérnaszál hangon Boulard mester.

— Nem űdtam volna megállani, hogy ne jöjjen hívására, *generális uram!*

Bourdin így szólította félig tréfás tisztelettel Boulard mestert.

— Örömmel látom, hogy barátsága nem csökkent a szerencsétlennel szemben. Pedig már nyugtalankodni kezdtem, mert éppen három napja, hogy irtam önnek!

— Érdekes dolgot fogok elmesélni! Emlékszik a Chaillot-utcában lakó szép grófra?

— Saint Remyt gondolja?

— Igen. Képzelve, magasabb rangot kapott.

— Ugyan! hogy volt lehetséges!

— Tolvajnak csapott fel!

— Rossz vicc!

— Komolyan mondom, hogy lopással van vádolva. Gyémántokat vett el attól az ékszerésztől, akinél Morel is dolgozott. Saint Remy lopással van vádolva, bármily hihetetlenül hangzik is, egy titkosrendőr barátom tudta, hogy már régóta rossz szemmel nézem a grófot és megkért, hogy legyek segítségére az elfogatásnál. Sikerült megtudnom, hogy a Páristól hat kilométernyire levő Arnouville-majorba temetkezett. Csak-hogy amig mi odaértünk, a madár kirepült a kalitkából!

— Váltóját kifieztte... valami előkelő hölgy segítségével!

— Én ismertem fészket, egyszer már oda rejtőzött, ... kért a barátom, hogy játszam a kezére... szívesen megtettem... egész kellemes volt ez a vidéki tartózkodás...

— Nos, mi volt az eredmény ?

— Nem találtuk ! Ezért a kirándulásért nem jöhettem előbb, generális uram !

— Biztosra vettem, hogy valami komoly akadály van !

— Mondja kérem, de ne vegye tolakodásnak kérdésemet, hogy találja itt magát ?

— Mint kutya a kutban ! Valami nyomorult hatvanezer frankért adtak be feljelentést ellenem... arra akarnak kényszeríteni, hogy mondjak le állásomról.

— Ez bizony szerencsétlenség volna !

— Félfizetésem van !

— Kik csinálták ezt a komédiát ?

— Képzelve, a legjobban kikelt ellenem egy kiszabadult rab, aki váltójára fedezetül hétszáz rossz frankot adott... ezért kellett üldöznöm őt... aztán megfizette az egész összeget... valami vállalatba fektettem be ezt a pénzt is, meg más pénzüsszegeket is... természetesen vállalataim nem sikerültek... az egész banda annyit ordított, hogy megindították az eljárást ellenem... és most itt vagyok !

— Izzadhat, generális uram !

— Bizony ! A furcsa a dologban még az is, hogy a kiszabadult rabtól néhány nap előtt levelet kaptam, melyben azt írja, hogy az általam felvett pénzüsszeg volt minden vagyona, rossz napokra tartogatta ! A rossz napok most beköszöntöttek hozzá és minden bűn, mellyel nyomoruságát enyhíti, az én fejemre szálljon !

— Bájos dolog !

— Ugye ? Kényelmes könnyítés ! Ezzel akarja enyhíteni bünei súlyát... szerencsére a törvény előtt nem lehet ily módon komplikálni a dolgokat !

— Ön azonban csak visszaéléssel van vádolva ?

— Természetesen ! Csak nem tart tolvajnak !

— Oda se neki, ezért nem lehet baja !

— Kétségbeesett kinézésem van ?

— Nem lehetne magára fogni. Sosem volt jobb színben, mint most! Ha elítélik is, legfeljebb két-három hónapot kap.

— És ezt a két-három hónapot kórházban fogom tölteni! Jó összeköttetésem vannak!

— Ó, akkor biztos lehet a dolgában!

— Nem tudom megállni, hogy ne nevessek feljelentőimen! Egy vak garast sem fognak kapni.

— Annál rosszabb rájuk nézve.

— De most térjünk a tárgyra. Végre is meg akarom mondani, hogy miért kérettem ide! Kényes ügyről van szó... asszony szerepel a dologban! — Mondta rejtelmes arccal Boulard mester.

— Számíthat rám... erről különben magára ismerek!

— Nagyon érdeklődöm egy művésznő iránt... nagyobb összeggel ajándékoztam meg, ezt az ajándékot ő tehetségéhez képest viszonzta... Alexandrinának hívják... sosem voltam fukar nőkkel szemben... azonban nem szeretem, ha baleknek néznek... és a végén felszarvaznak! Kíváncsi vagyok hű-e hozzám a kis nő... mert nem régen újra pénzt kért... Tudom, a hűség túlfinom virág... de én sokat adok arra, hogy ne csaljanak meg! Egy szó mint száz, szeretném, ha néhány napig figyelné Alexandrinát és aztán tapasztalatairól beszámolna nekem!

— Bizhatik bennem! Lelkiismeretesen végére járok a dolognak! Addig is azonban, anélkül, hogy hizelegni akarnék, meg kell mondanom, ön igen szép és igen bőkezű ahhoz, hogy megcsalhassák, biztosan imádják önt a nők.

— Hiába vagyok szép, ha nem lehetek Alexandrina mellett. Távol vagyok tőle és ez nagy hiba! Számítok rá, hogy ön megmondja nekem az igazat!

— Felelek róla, hogy beszámolóm igaz lesz és meg fog felelni a valóságnak!

— Hogy fejezzem ki háimát ? !

— Ugyan, szóra sem érdemes !

— Meg fogom találni a kellő módot arra, hogy szolgálatait megköszönjem !

— Nem veszek el semmit sem, Alexandrina kis asszonyról szerzett tudakozódásomat, fogadja el há lám jeléül . . .

— Legyen ahogy akarja, nem harcolok tovább önnel, . . . jól esik ragaszkodása . . .

— Nem tehetnék esetleg egyebet is önért ? Rosz szul érezheti itten magát . . . remélem, külön szobában van.

— Természetesen ! Jó órában kerültem ide, én kaptam az utolsó különszobát. A lehető legkényelmesebben rendeztem be cellámat, semmit sem nélkülözök. Kályhám van, hozattam egy kényelmes karosszéket, naponta háromszor nagyon jól étkezem, emésztetek, sétálok és alszom. Csak Alexandrina nyugtalanít ! Egyébként nem vagyok sajnálatraméltó helyzetben, amint látja !

— De ön olyan válogatós, csak a nagyon jó falatokat szereti, hogy étkezhetik jól a börtön kosztján ?

— Az utcámban levő fűszeresné minden másodnap pompásan felszerelt kosárral tisztel meg ! Van ott hideg kacsasülttől kezdve minden, mi szem-szájnak ingere ! Azonkívül, minthogy ön oly szives, meg fogom kérni, hogy szóljon ennek a kedves kis Michoneau asszonymak, aki zárjelben mondva, kissé epekedik értem . . .

— Lám, lám, veszedelmes ember !

— No, nem kell azért mindjárt rosszra gondolni ! Jó szomszéd és jó vevő vagyok . . . szóval, kérje meg ezt a kedves kicsi asszonyt, hogy tegyen a kosaramba egy tányér halsalátát . . . arra kitűnően lehet inni . . .

— Jó gondolat.

— És a rendes kosáron kívül küldjön egy kosár

bort a következő összeállításban : legyen benne burgundi, pezsgő és bordói, épp úgy állítsa össze, mint ahogy az utolsó volt ! Ő tudja már, hogy ez mit jelent ! Még egy üveg 1817-es konyakot is küldjön !

— Felirom, a konyak évszámát, nehogy elfelejtsem !

— Ha már ir, jegyezze fel kérem azt is, hogy ott-honról küldjék el a pihepaplanyomat !

— Mindent pontosan elintézek, legyen egész nyugodt, generális uram ! Most már kissé megnyugodtam, én sem látom vigasztalannak helyzetét, csak azt szeretném megtudni, hogy a rabokkal együtt szokott sétálni ?

— Igen ! De ez nagyon szórakoztató. Villásreggeli után lejövök a szobámból és az udvaron találkozom a rabokkal. Van néhány nagyon mulatságos alak ! Például Csontváz . . . ehhez hasonlót még sohasem láttam.

— Különös neve van.

— Ijesztő sovány és amellettnagyon erős ! Most került ki a gályarabságból és már is gyilkolt, lopott. Tudja, hogy halálra ítélik, már előre csúfolkodik bírójával ! Nem bán semmit.

— Milyen elvetemedett.

— Az összes rabok bámulják és félnek tőle. Én azonnal megnyertem tetszését, mert szivarral kináltam meg. Barátjává fogadott és most a tolvajnyelvre tanít !

— Jó tréfa !

— Mondom, hogy kitünően mulatok mellette. Van egynéhány csirkefogó, akik egyenesen bálványoznak... sokan tegeznek. Én nem vagyok büszke, mint a kis Germain ur, egy kis szegény senki, még annyi pénze sem volt, hogy külön cellába mehetett volna és mégis játssza a gőgös nagyurat !

— Hát nem boldog, hogy ön szobaáll vele ?

— Ugy tesz, mintha nem venné észre, hogy én különb vagyok a többniél. És most már nem szivesen

állnék szóba vele! Ő az egész társaság gunytárgya, ki nem állhatják, ma vagy holnap rossz tréfát csinálnak... nem szeretnék a bőrében lenni!

— Igaza van!

— Elrontaná a multságomat. Pompásan szórakozom a séta alatt! Ugy hallottam, hogy a foglyok engem erkölcsileg nagyon lenéznek... hivattal való visszaélés nem imponál nekik!

— Tényleg, hozzájuk képest...

— Szelid báránka vagyok! Minthogy ön olyan előzékeny, mégegyszer figyelmébe ajánlom kéréseimet!

— Legyen egész nyugodt. 1. Alexandrina kisaszszony. 2. A halsaláta és a boroskosár. 3. Az 1817-es könyak. 4. A paplany! Nem felejtett ki valamit?

— De igen. Tudja-e, hogy hol lakik Badinot?

— Igen.

— Mondja meg, hogy számítok ígéretére és elvárom, hogy egy nekem való ügyes ügyvédet keressen ki számomra! A pénz nem játszik szerepet!

— Ezt is elintézem! Holnap mindent megkap! A viszontlátásra! Csak türelem!

— Viszontlátásra, pajtás!

A fogoly a társalgó egyik ajtaján, a látogató a másikon távozott.

Milyen nagy különbség van Vadecet és Boulard mester közt! És mégis 1843 február 17-én az újságok „törvényszék“-rovatában a következő két ítélet volt olvasható:

Jogerős ítéletek :

1. *Hivatallal való visszaélés vádja miatt kéthónapi börtön és 25 frank pénzbüntetésre ítélték ma B. törvényszéki szolgát, mert a beszedelt pénzt saját céljaira használta fel.*

2. *Ötvenhárom évi kényszermunka. Mult év szeptemberének 13-ik napján betörésel-lopást követett el G. a Bresson házaspárnál, Ivry faluban.*

A lopott holmik nem képviseltek nagyobb értéket. Régi ágylepedőket, használt cipőket, két lyukas lábast és két üveg abszintot vitt el a betörő. Miután az ablakot felfeszítette és a szobába hatolt. Minthogy T. visszaeső bűnös, husz évi kényszermunkára ítélték!

Az öreg őr beváltotta ígérését. Amint Boulard távozott a társalgóból, behozta Germaint. Kacagógerlét most már csak egy vékony vasrács választotta el védencétől.

GERMAIN FERENC.

Germain arca nem volt szabályosnak mondható, azonban az övénél érdekesebb arcot elképzelni sem lehetett. Magas alakja karcsu és hajlékony volt. Ruhája egyszerű és tiszta, hófehér keze, tiszta körmei amellet tanuskodtak, hogy a börtönben sem hanyagolja el külsejét. Az erkölcsi lezüllés rendszeren testi elhanyagoltsággal jár, Germain tisztasága elütött a börtön virágok piszkos, elhanyagolt külsejétől. Gesztenye barna, fürtös haját, oldalt elválasztva viselte, kék szeméből őszinteség és jóság sugárzott, mosolya szomorú és szelid volt... fiatalsága dacára az élet nagyon megviselte, nagy megpróbáltatásokon ment keresztül.

Amint Kacagógerle friss, üde, bájos arcát észrevette, Germain arca felderült. Az öreg őr a kályha mellé ült és néhány perc múlva mély álomba merült.

A fiatalok szabadon beszélhettek, amiről éppen akartak.

— Lássuk csak, Germain ur, — kezdte a beszélgetést, arcát egész közel vevé a rácshoz, Kacagógerle — ma megleszek elégedve kinézésével? Nem nagyon szomorú? Hm, hm, nem mondhatnám! Vigyázzon! Megharagszom!

— Milyen jó, hogy ma is eljött! Olyan jó hozzám és én nem tudok tenni semmi egyebet... csak egyszerűen megköszönöm jóságát!

— Téved! Én éppen úgy örvendek, mint ön, hogyha itt lehetek. Ha tovább is úgy beszél megérdemli, hogy ne adjam oda, amit hoztam.

— Mennyire elkényeztet! Ó köszönöm! Bocsásson meg, hogy annyit ismétlem ezt a szót, amelytől pedig eltiltott... de úgy elhalmoz jóságával, hogy minduntalan ajkamra tör.

— Nem is tudja, mit hoztam!

— Az mindegy hogy mit hozott...

— No lám, milyen kedves!

— Bármi is legyen, ha magától kapom kedves nekem! Jósága hálával és...

Germain nem fejezte be a mondatot.

— És? — Kérdezte fülíg pirulva Kacagógerle.

— És odaadással tölt el... — dadogta zavartan Germain.

— Miért nem mindjárt tisztelettel... ahogy a levelek végén szokott írva lenni? — mondta türelmetlenül Kacagógerle. — Megcsal, nem ezt akarta mondani... hirtelen hallgatott el...

— De igazán...

— Igazán... igazán... a rács dacára is látom, hogy elpirult. Hát nem vagyok-e én a maga kis barát-nője, a pajtásá? Miért titkolózik? Legyen őszinte, mondjon el mindent.

Kacagógerle hangja nagyon megszelidült! Naiv

őszinteséggel várta a Germain szerelmlvallomását, hogy aztán ő is megmondhassa neki, hogy szive teljes melegével szereli.

Becsületes, őszinte érzés volt, amelyet Germain szerencsétlen helyzete váltott ki Kacagógerlétől.

— Biztosítom, — felelte mélyen felsóhajtva Germain — hogy nem akartam egyebet mondani és semmit sem hallgatok el!

— Hazugság! — kiáltotta lábával toppintva Kacagógerle. — Nos látja ezt a szép sált, azért, amiért nem őszinte, nem kapja meg!... Pedig magának kötöttem! Arra gondoltam, hogy maga milyen fázékony... itt pedig hideg, nedves levegő van... féltem, hogy meghül...

— Hogyan, maga...

— Észrevettem, hogy fázékony... emlékszem, nekem tapintatból mindig azt mondta, ne tegyek több fát a tüzre... azonban azért mégis örvendett, hogy nem fogadtam meg szavát... emlékszik amikor még együtt töltöttük a hideg téli estéket...

— Hogyne emlékeznék! — felelte szemeit törülgetve Germain.

— Ugye megtiltottam a szomorkodást, miért nem fogad szót?

— Nem lehet kivánni tőlem, hogy ne legyek könnyekig meghatva, ha arra gondolok, mi mindent tett értem mióta itt vagyok a börtönben! Tudom, hogy éjszakai munkával pótolja azt az időt, amit a hozzámjövettel eltölt...

— Most meg kezdjen el sajnálni amiért két-három napban egyszer ide sétálok, amikor úgy szeretek sétálni... Olyan szórakoztató dolog bámulni a kirakatokat!

— Ma, ilyen szélben és esőben kiment az utcára.

— Nem képzeled milyen mulatságosak az emberek, ha olyan istenigazában fúj a szél és esik az eső! Né-

melyek két kézzel fogják le repülni készülő kalapjukat, mások az esernyőikkel kelnek birokra, miközben arcuk a csapkodó esőben elfintorul... egész komédia ilyenkor az utca képe. Azt hittem nevetni fog, ha elmesélem...

— Nem az én hibám... bocsásson meg... az ön jósága boldoggá is tesz, de el is szomorít!

— Azért még sem követi tanácsaimat!

— Mire vonatkozólag?

— Hányszor mondtam már, hogy ne burkolózzék be bánatába, ne legyen szótlan, igyekezzék bele-törődni sorsába és megbarátkozni a környezetével... Tudom, hiába beszéltem... fogadni merek, hogy most is hallgat egész nap és egy szót sem szól senkihez... addig nem nyugszik, amíg pórul nem jár!

— Nem tudja elképzelni, mennyire undorodom ezektől az emberektől... és azonkívül személyes okom is van erre.

— Azt hiszem ismerem nézetét. Olvastam a részemre irt feljegyzéseit... olvastam, milyen veszély kergette Párisba, tudom, hogy nevelőatyja bübő akarta csábítani, itt Párisban is üldözte, ő állította fel azt a csapdát, amelynek elkerülése végett el kellett költöznie a Temple-utcából... egyebet is olvastam ezekben a feljegyzésekben, — mondta elpirulva, le-sütött szemekkel Kacagógerle — olyan dolgokat...

— Amelyekről soha sem szerzett volna tudomást, ha nem ér ez a szerencsétlenség! Legyen nagylelkű és bocsássa meg nekem ezeket az örültségeket... felejtse el... régebben álmodozhattam... de most...

Kacagógerle másodszor akarta vallomásra bírni Germaint azzal, hogy szenvedélyes hangon irt feljegyzéseire célzott. Germain régóta érzett őszinte, mély szerelmet Kacagógerle iránt, de eltitkolta és a barátság leple alá rejtette. Szerencsétlensége még félénkebbé és bizalmatlanabbá tette, nem tudta elképzelni, hogy Ka-

cagógerle szerelemmel szerethesse őt, a börtönben siny-
lődt, akire súlyos vádat szórtak!

Kacagógerle látta, hogy Germain nem érti meg, mély sóhajt nyomott el, remélve, hogy talán kínálkozik még egy jobb alkalom, hogy szívét kiönthesse. Kissé zavartan vette fel újra a beszéd fonalát: — Istenem, én megértem, hogy irtózat fogja el, ha ezekre az emberekre néz, de uralkodnia kell érzésein, ez még nem ok arra, hogy vesztébe rohanjon.

— Higyje el, csak azért, hogy szót fogadjak magának, többször próbáltam szóba elegyedni társaimmal... de ha tudná milyen kifejezéseket használnak és milyen rettenetes emberek!

— Igaz, magának mindez borzasztó lehet!

— A legborzasztóbb a dologban az, hogy lassanként kezdem megszokni ezt a rettenetes társalgást... az első napokban még undorral, irtózattal töltött el minden szó... most már kezdek kételkedni magamban.

— Arra kényszerítenek, hogy az emberiség legkülönösebbjeivel éljek együtt... lassanként, egész észrevétlenül megszokom a bűn gondolatát... épp úgy, mint ahogy a fülem megszokja a görömbő szavakat. Istenem, most már megértem, hogy ártatlanul jön ide be az ember és romlottan, a büntől megfer-
tőzve távozik.

— Igen, de nem maga!

— De én is, és nálam sokkal értékesebbek is! Irtózattal vallom be magának, hogy az itteni levegő nagyon veszedelmes... halálos a becsületre!

— Nagyon kérem, ne beszéljen így, olyan bánatot okoz vele nekem!

— Azt kérdezte, mi okozza rossz hangulatomat, én őszintén megmondtam... eleinte hallgattam... de hálámat maga iránt csak őszinteséggel fejezhetem ki. Tudom, hogy sajnál...

— Sajnálom... sajnálom...

— Igen... nem akarok semmit sem eltitkolni... nem ismerek magamra... érzem, hogy a többiek rómolttsága, lassanként rám ragad... ha felmentenének is a vád alól, kerülném a becsületes embereket... érzem gyengeségemet...

— Gyengeségét ?

— Gyávaságomat.

— A gyávaságát ? Istenem, milyen rossz véleményel van saját maga felől !

— Nem bűnös gyávaság, ha az ember megalkuszik a bűnnel ? Én ezt tettem !

— Maga... maga...

— Mikor ide beléptem, éreztem bűnöm súlyát, azonban itt a gonosztevők közt... nem látom bűnnek... csak véteknék...

— Istenem, ön nem bűnös... nemesen nagylelkűen cselekedett... másnap reggel visszaakarta tenni az elvett pénzt... csak néhány órára vette kölcsön, hogy egy családot megmentesen a nyomorból... esetleg a haláltól !

— A törvény és minden becsületes ember előtt tolvaj vagyok... nem mentség az, hogy milyen célból nyultam idegen pénzhez... és ha még sokáig leszek ebben a társaságban, talán lopni fogok a magam céljaira... és akkor is mentegetni fogom magam... a gyilkoshoz képest még mindig enyhébb lesz bűnöm, még többre fogom becsülni magamat, mint azokat, akikkel együtt kell élnem — mindég !

— Miért mondja, hogy mindég ? Hátha kiszabadul egyszer innen...

— Ismerni fognak a börtön foglyai, bárhol fogunk találkozni, mint régi ismerőst fognak köszönteni... dicsekedni fognak vele, hogy velem egyszerre voltak elzárva... láthatja, hozzájuk vagyok láncolva... engedelmessé fogok annak a befolyásnak, amely ellen gyermekkorom óta harcoltam... a bűnre nevel-

tek, megadom magam sorsomnak... egyedül állok, nincs családom... pedig becsületes ember akartam maradni, olyan elégtétel félét éreztem, mikor arra gondoltam, hogy a bűn nem tudott győzedelmeskedni felettem... pedig nekem nehezebb volt tisztességes embernek maradni, mint másnak! És ma... rettenetes...! — Germain szivettépő zokogásba tört ki, Kacagógerle úgy meg volt hatva, hogy nem tudta könnyeit visszafojtani.

Germain fejét a rácshoz támasztotta. Kacagógerle erőt vett magán, komoly, szeretetteljes hangon így szólt :

— Hallgasson meg, Germain, lehet, hogy rosszul fejezem ki magam, nem tudok olyan szépen beszélni, mint maga, azonban, amit mondani fogok őszinte és igaz lesz! Először is nincs igaza abban, hogy senkije sincs...

— Oh, ne higgye, hogy valaha el tudnám felejtetni azt, amit irántam érzett szánalomból tett!

— Az imént nem szóltam közbe, amikor szánalmat emlegetett, de most miután másodszor használja ezt a kifejezést, be kell vallanom, hogy nem szánalom az, amit maga iránt érzek... igyekezem világosan elmondani mindent magának. Nézze, amíg mellettem lakott, úgy szerettem, mint ahogy egy kedves, jó fivért szeret az ember... jó pajtások voltunk. Maga apró szívességeket tett nekem, melyeket igyekeztem viszonozni. A vasárnapokat velem töltötte, szórakozni vitt, hogy hálámat kifejezzem igyekeztem vig és kedves lenni... amikor kénytelen volt kiköltözni szobájából, távozása jobban fájt, mint az előbbi szomszédjaié.

— Igazán!?

— Igen, mert a többiek könnyelmű legénykéek voltak, akiknek valószínűleg nem hiányoztam úgy mint magának... és azok csak akkor törődtek bele a pajtási viszonyba, mikor már nem győztem eleget hang-

sulyozni, hogy nem számíthatnak egyébre... maga pedig azonnal megérezte ezt! És mégis minden szabad idejét velem töltötte, megtanított irni, komoly, okos tanácsokkal látott el... maga volt szóval a legjobb szomszédom... és az egyedüli, aki nem kívánta, hogy viszonzásul... Ez azonban még nem minden... mikor elköltözött, oly nagyfoku bizalommal tüntetett ki, hogy büszkévé tett... Az elválásunk után is gyakran kísértett emléke... amit elmondtam igaz, tudja, hogy sohasem hazudok!

— Lehetséges volna, hogy engem különbnek tartott eddigi szomszédjainál?

— Természetesen! Ezen nincs is mit csodálkozni! Gyakran mondogattam magamnak: Nincs jobb fiú az egész világon, ennél a Germainnél, csak az a kár, hogy egy kicsit túl komoly... de ez igazán nem nagy hiba! Ha volna egy jó barátnőm, akinek nagy, nagyon nagy boldogságot kívánok, azt tanácsolnám neki, hogy igyekezzék Germainhoz férjhez menni, ha sikerülne ez neki, biztosan a földi paradicsomba jutna!

— Maga másnak szánt engem! — mondta nagy szomorúan Germain.

— Igen, tiszta szivemből örültem volna, ha magát boldognak látom... akkor még úgy szerettem, mint ahogy egy barátot illik... Látja mindent őszintén elmondok!

— Tiszta szivemből köszönöm! Végtelenül jól esik, hogy összes barátai közt engem szeret legjobban!

— Így álltak a dolgok, mikor magára szakadt ez a nagy szerencsétlenség. Akkor kaptam meg levelét, amelyben feltárja bűnét... én ugyan nem vagyok sem nagy tudású, sem okos és én azt amit maga hünnök nevez, nemes nagylelkű cselekedetnek találom. Ebben a levélben írta meg, hogy menjek a lakására és hozzam el feljegyzéseit, amelyekből megtudtam, hogy maga mindig szerelemmel szeretett, csak nem merte nekem

bevallani. Ezekből a feljegyzésekből tudtam meg, — a visszaemlékezés könnyeket csalt Kacagógerle szemébe, — hogy mikor jövőmre gondolt és arra, hogy valami betegség, vagy munkanélküliség következtében, milyen nélkülözéseknek lehetek kitéve, elszorult a szive és elhatározta, hogyha erőszakos halál hamar vetne véget életének összegyűjtött kis vagyonkáját rámhagyja.

— Igen, mert ha én életben lennék és magát betegség érné vagy nem lenne munkája, akkor azt hiszem hozzám fordult volna legelőször segítségért. Ugye így van? Mondja, hogy nem csalódom!

— Természetesen. Kihez fordultam volna máshoz.

— Látja, hogy ezt így megmondta, nagyon jól esik nekem!

— Nem tudom elmondani, mit éreztem, amikor ezt a végrendeletet olvastam... minden sorából értem való aggodás, irántam érzett szeretet sugárzik ki és mégis csak akkor akarta tudomásomra hozni érzéseit, amikor már nem él... ennyi önzetlenség láttára természetes, hogy fellobban a szerelem! Ugye Germain ur?

A fiatal lány megható, őszinte naivsággal ejtette ki az utolsó szavakat. Gyöngéd szeretetet sugárzó szemait kerekre nyitva... Germain nem hitt füleinek, hol elsápadt, hol kipirult. Izgatottan kiáltott fel:

— Mit mond... nem értem... Istenem... biztosan csalódom!

— Azt mondom, hogy abban a pillanatban, mikor megtudtam, hogy maga milyen jóindulattal van irántam és láttam, milyen szerencsétlen, másképp kezdtem szeretni... nem mint barátot... és... ha most valamelyik barátnőm férjhez akarna menni... nem tanácsolnám, hogy magát válassza férjnek!

— Szeret... igazán szeret?

— Önként kell megmondanom... miután nem kérdezi...

— Lehetséges ?

— Kétszer akartam kikényszeríteni magából... félig elejtett szavaimból nem értette meg... hát be kell vallanom jószántamból... Lehet, hogy rosszul teszem... de minthogy csak maga szidhat meg ezért, kevésbé félek... és az imént olyan megtört, olyan kétségbeesett volt, hogy nem tudtam tovább magamba fojtani, vagyok annyira önhitt és azt hiszem, hogy ez az őszinte, szivből jövő vallomás örömet okoz magának, most már nem fogja olyan sötétben látni a jövőt, eddig úgy sem sikerült felviditanom, a jó falatok, amiket olyan örömmel hoztam magának elvették étvágyát, jókedvem sirást váltott ki magából... talán most... Uram Isten... mi baja? — kiáltott fel ijedten Kacagógerle, midőn észrevette, hogy Germain kezébe temeti arcát. — Akármit csinálok, akármit mondok maga kétségbeesik... látja milyen önző rossz fiu... hát nem gondol arra, hogy nekem is fáj a maga szomorúsága? !

— Istenem... nincs szerencsétlenebb ember a világon nálamnál... most szeret, amikor már nem vagyok magához méltó.

— Nem méltó hozzám! Hogy lehet ilyesmit mondani! Hát akkor én sem voltam méltó a barátságára, mert én is végig szenvedtem börtönbüntetést?... és most már én ezért nem vagyok becsületes?

— Maga csak javítóintézetben volt... és mint szegény elhagyott gyermek került oda! Én pedig... Istenem, milyen nagy különbség!

A börtönt illetőleg nincs mit egymás szemére vetnünk! Én nagyravágyó vagyok... nekem munkásemberhez kellene férjhez mennem... talált gyermek vagyok, nincs semmi vagyonom... mindenem a két dolgos kezem és a kis szobám... és mégis merészen azt tanácsolom, vegyen el engem feleségül.

— Ezelőtt milyen boldog lettem volna! Ez volt

álmaim álma... de most... ilyen aljas rágalom miatt... oh tudom, hogy csak túlzott szájalom beszél most magából...

— Szó sincs róla...! — Kacagógerle kétségbeesetten tördelte kezét... Mondom, hogy nem szájalom, szerelem az, amit maga iránt érzek! Nem gondolok másra egész nap, csak magára, nem eszem, nem alszom. Szomoru, kedves arcát folyton magam előtt látom. Ez szájalom? Most szomoru hangja, bánatos szemei szivembe markolnak... Szeretem arcát, szeretem szemeit, szeretem nemes lelkét, szeretem jó szívét, ... ez is csak szájalom?... Miért nem maradt meg a baráti szeretet? Miért változott át szerelemmé? Miért votlam mindig jókedvű, amig testvéri érzés fűzött magához? És most mi okozza állandó rossz kedvemet? Miért látom most szépnek és jónak? Nem tudom... azaz, mióta tudom, hogy szeret, ... és sohasem említette... nem várt viszonzszerelmet... a szerelem a szivemből a szemembe szállt... úgy, mint a könnyé vált bánat...

— Azt hiszem, álmodom...

— Én sohasem hittem volna, hogy mindezt így meg merjem mondani magának... kétségbeesése erőszakolta ki ezt a vallomást... Nos, uram, most, miután megtudta, hogy szeretem, mint pajtásomat, szeretem, mint kedvesemet, szeretem mint férjemet, ... meri még mondani, hogy mindez szájalom?

Germain arcát nem remélt öröm világította meg.

— Szeret! Szeret! A szeme, a hangja, minden, minden szerelmét sugározza felém! Nem kérdelem, mivel érdemeltem ki ezt a nagy boldogságot, átadom magam gondolkozás nélkül ennek a felséges érzésnek... az életem nem lesz elég hosszú, hogy hálámat bebizonyíthassam magának. Sokat, nagyon sokat szenvedtem, azonban ez a pillanat mindenért kárpótol.

— Végre, végre sikerült megvigasztalnom! Meg

voltam róla győződve, hogy most az egyszer célt érek!

— A börtön borzalmai közt talált rám a boldogság!... Germain felett újra urrá lett a kétségbeesés!

— Rab vagyok... lopás vádja miatt tartanak fogva... lehet, hogy elítélnék és megfosztanak becsületemtől... Nem fogadhatom el ezt az áldozatot... nagylelkű ajánlatát... nem... ennyire még nem sülyedtem!

— Mit beszél?

— Nincs kizárva, hogy néhány évi börtönre ítélnék!

— Nos, tegyük fel, hogy így lesz! Akkor is, ha meglátják, hogy becsületes lány vagyok, szabad lesz a börtön kápolnijában megesküdnünk!

— Hát hogyha elvisznek Párisból valahova, messze!

— Ha a felesége leszek, mindenüvé követni fogom. Dolgozni fogok és mindennap meglátogatom.

— De az emberek gonosztevőnek néznek majd.

— Ugye, maga mindenkivel jobban szeret?

— Még kérdezi?

— Akkor mit törődik az emberekkel! Az én szememben jó szívének lesz áldozata.

— De a világ el fogja ítélni választásáért.

— A világ! Nem törődöm én a világgal! Nekem maga és magának én vagyok a világ... beszéljen a világ, amit akar...

— Amikor ki fogok szabadulni a börtönből, szerencsétlen, elhagyatott, kitzasztott leszek... nem fogok munkát találni... és ha a bűn teljesen hatalmába kerít, ... milyen jövő vár akkor magára?

— Nem, a bűnnek, a gonosznak most már nem lesz hatalma maga fölött! Tudja, hogy szeretem és ez a gondolat erőt fog adni magának arra, hogy ellentálljon... a rossz példa nem fog többé hatni magára! Tudni fogja, hogy felesége szeretettel, elismeréssel,

odaadással vár magára és ő megérdemli, hogy maga becsületes maradjon. Ugye meglepi, hogy ilyesmit mondok... magam sem tudom, hogy túlulnak ajkamra ezek a kifejezések... lelkem mélyéből törnek fel... úgy érzem! Meggyőzheti... azaz, ... ha megveti egy szegény, de tisztességes lány ajánlatát...

Germain szenvedélyesen szakította félbe Kacagógerlét: — Elfogadom... elfogadom... gyávaság volna visszautasítani ilyen önfeláldozást... nem vagyok rá méltó, de elfogadom, drága, bátor kis lányom.

— Igazán? Elhihetem? Most komolyan mondja?

— Esküszöm!... És különben is... az imént valami olyant mondott, ami visszaadta erőmet, megerősítette ellentállóképességemet.

— Milyen szerencse! Mit mondtam?

— Hogy a maga szemében mindennek dacára becsületes ember maradtam... Most ellent fogok tudni állani utálatos környezetem rossz befolyásának!

— Óh, milyen kimondhatatlan boldog vagyok, Germain! Mennyire kárpótol ez a kijelentése mindenért!

— És amiért mentetgeti is bűnömet, nem felejttem el soha nagyságát. Igyekezni fogok elfeledtetni a mulat és kiérdemelni boldogságomat... jótékony leszek, ... mert bármilyen szegény is az ember, talál erre módot, ...

— Igaz! Sajnos, mindig talál az ember magánál szerencsétlenebbet!

— Pénz hiányában...

— Könnyeket ad... velük sir... mint én szegény Morelékkel.

— És ez szent alamizsna! Akik jó szót adnak, vannak olyan jók, mint akik kenyeret adnak.

— Szóval, nem vonakszik többet...

— Nem, nem drága barátnőm... kis feleségem...

visszakaptam életkedvemet... erőmet, a jövőbe vetett hitemet és bizalmamat.

— Óh, milyen szép maga Germain, amikor így beszél. Ugye megigéri, hogy szerelmem védőpajzsa lesz... ugye, most már szóba mer majd állni ezekkel a gonosztevőkkel, ne ingerelje maga ellen őket!

— Nyugodt lehet! Amig szomoru és levert voltam, gunyoltak, mert azt hitték, hogy lelkiismeretem mardos... most jókedvű és büszke leszek... ők azt hiszik majd, hogy romlott cinizmusuk lett urrá rajtam.

— Lehet. És nem fogják bántani... nyugodt lesznek... most már ne csináljon semmi csacsiságot... ne felejtse el, hogy az enyém, ... és én a maga szerető felesége vagyok!

Az őr megmozdult. Felébredt álmából.

— Gyorsan, — szólt bájos mosollyal Kacagógerle, — kis uram, csókolja meg homlokomat a rácson keresztül, ez lesz az eljegyzésünk.

— És a fiatal lány pirulva nyujtotta homlokát a rácshoz. Germain mélyen meghatva illesztette ajkát a márványfehér tiszta homlokra. Egy könnycsepp keresztelte meg ezt a tiszta, szomoru, bájos szerelmet.

— Óh, óh, óh, már három óra! — Morogta az üléhelyéről felkelő őr. — A látogatóknak pedig már két órakor el kell távozni... kedves kisasszonykám, sajnálom, de véget kell vetnem a beszélgetésnek.

— Óh, köszönöm uram, hogy ilyen sokáig hagyott beszélni bennünket! Germain megigézte, hogy vigyázni fog és nem lesz többet olyan rosszkedvű... nem kell többet félnie társaitól! Ugye kedves barátom?

— Legyen nyugodt, ezentúl én leszek itt a legvigabb! — Felelte mosolyogva Germain,

— Ugy is kell. Akkor a többiek ügyet sem fognak vetni magára. — Mondta az őr.

— Egy nyakravalót hoztam Germainnek, az irodába vigyem?

— Oda szokták leadni a fogloyknak hozott ajándékokat, de már úgy is benne vagyok a szabálytalanságokban, egy kis hibával több vagy kevesebb nem számít... fejezzék be szépen a mai napot és adja át gyorsan az ajándékot.

— Igaza van ennek a derék embernek, méltó befejezése lesz a mai napnak, ha a maga kezeiből kapom meg a nyakravalót! — Germain gyöngéden megszorította Kacagógerle ujjait, miközben átvette az ajándékot. — Isten vele! A mielőbbi viszontlátásig! Most már meg merem mondani, hogy jöjjön mielőbb.

— Én pedig bátran megigérem! Viszontlátásra, édes Germain.

— Viszontlátásra, drága kis barátnőm.

— Használja a nyakravalót! Ném akarom, hogy meghüljön.

— Milyen szép! Mindig viselni fogom! Hisz az én számomra kötötte maga! — Germain ájtatos tisztelettel csókolta meg Kacagógerle kezimunkáját.

— Remélem, most már az étvágya is megjön! Akarja, hogy kedvenc ételét főzzem?

— Igen! És most alaposan hozzálátok!

— Legyen nyugodt, nyalánk urfi, kedve szerint fogom elkészíteni... Isten vele!... Köszönöm jószágát, felügyelő uram, má boldogan és nyugodtan távozom! Isten vele, Germain...

— Isten vele, kis feleségem... a mielőbbi viszontlátásig!

— Édes!

Néhány perc múlva könnyed léptekkel távozott a börtönből Kacagógerle.

A MATRÓZ-UDVAR.

A börtön egyik udvarának, Matróz-udvar volt a neve. Itt üdültek a legveszedelmesebb, a legbünösebb gonosztevők. Az udvar egyik végén kis melegedőszoba állott. Szürke, esős, ködös, barátságatlan nap volt. A foglyok egy része a börtönőr felügyelete mellett sétált az udvaron, másik része a melegedőben pihent, itt Csontváz vitte a szót, hallgatói közt ott voltak Martial Miklós és Szakállas. Rettenetes külsejű emberek gyűltek itt össze! Egyiknek feje a tigrishez, másiknak a rókához, harmadiknak a farkashoz hasonlított. Mindeniken rajta volt a vérszomjuság bélyege.

Csontváz Martiállal beszélgetett.

— Biztosan tudod, Martial? — kérdezte.

— Igen, igen! Micou apó mondta, ő pedig a Nagysántától hallotta, Nagysánta meg is akarta ölni azért, mert feljelentett valakit.

— Leharapjuk akkor az orrát! — Szólt közbe Szakállas.

— Germain alkalmatlan nekünk! Most is kémkedik! Mert minél kevesebbet beszél valaki, annál jobban figyel...

— Mit csináljunk vele?

— Példát fogunk statuálni! Nem a rendőrség embereitől kell félnünk, hanem ezektől a gaz árulóktól... Jánost és Gauthiert is ezek juttatták a verpadra.

— Hát engem? És az anyámat? És Calebasset? ... és az öcsémet! — Kiáltotta mérgesen Martial Miklós, — minket Vörösakar adott fel! Egész biztos, Roquettebe vitték, mert nem mert közénk jönni!... Érezte bünös voltát...

— Engem is Vörösakar árult el! — Mondta Szakállas.

— Engem Jabot adott fel! — Jegyezte meg vé-

kony, kellemetlen hangon egy sovány, vöröshaju fickó.

— Nos, ennek véget vetünk! Az áruló barátok azt hiszik, hogy könnyebb büntetést szabnak rájuk, hogyha eljár a szájuk!

— Igaz!

— Nos, ezekkel az árulókkal szemben úgy kell eljárni, mint a halálos ellenségeinkkel. Meg kell ölni őket! Ha hármát-négyet megfagyasztunk, a többiek majd háromszor megforgatják a nyelvüket, mielőtt árulásra nyitják ki szájukat.

— Igazad van Csontváz! Germainon kezdjük! — Helyeselt Martial Miklós.

— Nem kerüli el sorsát, ne félj! Csak várjuk meg Nagysántát, ő mindenki előtt rábizonyítja Germainre, hogy áruló,... ezzel minden meg lesz mondva... bélefojtjuk a báránykába a bégetést...

— Mít csinálunk a börtönörrel?

— Már arra is gondoltam... Vadecettel intézem el!

— Vadecet gyáva.

— És olyan gyenge, mint a bolha.

— Nem fontos... hol van?

— Az imént jött be a társalgóból... most pedig az ügyvéddel tárgyal.

— És Germain még mindig a társalgóban van?

— Igen, azzal a kislánnyal, aki rendszeren látogatni szokta.

— Vigyázzatok, mihelyt közénk jön, nehogy észrevegyen valamit... Vadecet nélkül semmit sem tehetünk!

— Vadecet nélkül?

— Igen, igen!

— És megfagyasztjuk Germaint?

— Meghiszem!

— De mivel? Egyikünkénél sincs kés!

— Ezeket a vaskapcsokat hagynád-e nvakadra

tenni? — Kérdezte, ujjait fenyegetően kiterjesztve Csontváz.

— Megfojtod?

— Egy kicsit.

— De, ha megtudják, hogy te küldted a más-világra!

— Hát aztán? *Nem vagyok kétfejű borju...* ilyeneket csak a vásári cirkuszban mutogatnak!

— Igazad van, kétszer nem vehetik le az ember fejét... és miután te biztos vagy úgy is az ítéletben...

— De mennyire biztos a börtönpatkány, azaz „ügyvéd ur“ tegnap is mondta, mert úgy fogtak el, hogy a pénzeszacskó a kezemben, a kés pedig az áldozat torkában volt... ugynevezett visszaeső vagyok... a fejemet a vérpad kosarában fogom viszontlátni...

— Bizony. Leüti fejed és kinyitja a pokol ajtaját!

— Vajjon van ördög?

— Ugyan, csak tréfáltam. Ne higyjétek, hogy félek... olyan mindegy nekem, akár ma, akár holnap visznek! Képzelem, mennyi nép fog összegyűlni lefejezésem tiszteletére! Lesznek vagy négyezren! Hogy fognak lökdösődni, hogy jobb helyet kapjanak... mindenik látni akarja majd, hogyan szökken a magasba vérem... mennyi katonaság... dobolni fognak a tiszteletemre...

— Nem ijedünk meg sem a vérpadtól, sem a gályától! — Szólt közbe Szakállas.

Az egyetlen borzalmas dolog volna, ha magánzárkában kellene tölteni éjet és napot. — Jegyezte meg a cérnaszálhangu.

— Magánzárka, brr, ne is emlegesd! Szivesebben levágnám a karomat, vagy a lábamat, semhogy magánzárkában üljek. Látjátok, tudom, hogy leütik a fejem... nem izgat... de ha azt mondanák, hogy büntetésemet átváltoztatták egy évi magánzárkára, két-

ségbeesnék! Mit akarnak, mire gondoljon ott az ember egy esztendőn keresztül! — mondta Csontváz.

— És hogyha erőszakkal bezárnának magánzárkába?

— Nyugodt lehetsz, nem maradnék ott!

— De ha sehogysem tudnál kimenekülni!

— Akkor az első, kezem ügyébe kerülő embert megfojtanám, hogy lefejezenek.

— Hát hogyha lefejezés helyett életfogytiglani magánzárkára ítélnének?

— Egy percre megütközve nézett a beszélőre Csontváz. Rövid gondolkodás után így szólt: — Akkor nem tudom, mit csinálnék, ... a fejemet szétörném ... addig ütném a falhoz, míg kiloccsanna az agyvelőm ... vagy éhenhalnék ... egy falatot sem ennék ... Rettenetes volna egy életen keresztül egyedül, egészen egyedül lenni ... nem vagyok gyáva, azt hiszik, hogy csak két embert öltem, azonban, ha a halottak beszélni tudnának, kisülne, hogy bizony öt embert küldtem át a másvilágra ... azok megmondhatnák, milyen vagyok, amikor dolgozom!

— Ugy vagy vele, mint én — vette át a szót Szakállas — azt hiszik, hogy csak a tejesasszony férjét öltem meg, pedig többet tettünk el a hosszú Róberttel láb alól, tudod azzal, akit tavaly lefejezték!

— Én csak be akartam bizonyítani, hogy nem félek magától az ördögtől sem, ... ha azonban magánzárkában volnék ... és tudnám, hogy nincs menekvés ... nos, ... bevallom, akkor nagyon félnék.

— Mitől? — Kérdezte Martial Miklós.

— Az egyedüllétől.

— Szóval, a magánzárkától való félelmedben képes volnál jó ultra térni!

— Igen.

Az udvaron sétáló foglyok örömrivalgása meg-

zavarta a melegedőben lévők beszélgetését. Miklós az ajtóhoz lépett, hogy lássa az örömkítőrésnek előidézőjét.

— A Nagysánta itt van! — jelentette társainak.

— Germain is lejött?

— Még nem.

A Nagysánta ugylátszik népszerű volt társai körében, mert amint az udvarra lépett, a rabok köfėje sereglettek, kezét rázták és különböző üdvözlő felkiáltások hallszottak.

— Csakhogy itt vagy, öreg...

— No most fogunk nevetni is...

— Hiányoztál már...

— Miért jössz ilyen későn?

— Mindent megtettea, hogy mielőbb láthassalak titeket, azonban...

— Képzeld itt van Vadecet!

— Meluni ismeretség! Pompás! Kitünő meséket tud, jól fog telni az idő. Különbén két új jövevényt is jelenthetek, az egyik kék sapkát visel... nagyon ismerős az arca, azt hiszem a Fehér nyulhoz címzett korcsmában láttam. Erős, tagbaszakadt ember... a másik ismeretlen... jelentéktelen fickó.

— Emlékszel öregem, hogy fogadtam veled Melunben, megjósoltam: Egy esztendő leforgása előtt elfognak!

— Igazad volt! És te mit csináltál, miért kerültél vissza?

— Loptam!

— Ugy voltunk veled, Nagysánta, mint a lovagok a szép asszonyokkal! Várattál magadra, hogy annál jobban örüljünk neked — mondta egy kis köpcős, sunyi arcu betörő.

— Miért kerültél most be?

— Ügyetlenül dolgoztunk Frank barátommal, nem is tudtuk megcsinálni, pedig jó üzlet!

Nagysánta hátrafordult.

— Nini, tényleg Frank! Nem ismertük fel, mert szakállt hord! — kiáltották többen. — Azt hittük, hogy polgármesterré választottak már, hiszen te mindenáron becsületes ember akartál lenni.

— Szamár voltam... megbűnhődtem érte. De most nem lesznek többé ilyen ostoba gondolataim... szabaduljak csak ki, majd meglátjátok mit tudok!

— Ez beszéd!

— Mi történt veled, Fránk?

— Ami minden szabadságolt rabbal történik, aki elég ostoba ahhoz, hogy becsületes ember akar lenni és próbál a jó utra térni... A sors igazságos... Mikor Melunból távoztam, volt egy kis pénzecském...

— És minden baj abból származott, hogy nem költötte el pénzét, hanem takarékoskodott. — jegyezte meg Nagysánta.

— Étamosba küldtek, itt felügyelet alá voltam helyezve. Minthogy lakatos vagyok, elmentem egy lakatosmesterhez és megmondtam neki, őszintén, hogy kiszabadult rab vagyok, de ne féljen tőlem, becsületes életet akarok kezdeni, letétbe helyezem nála kilencszáz frank összegyűjtött pénzemet, hogy ne legyen velem szemben bizalmatlan.

— Ilyen ötleteid is csak neked lehetnek!

Mindig bolondos voltál!

— Egy keréssel többje van!

— Szóval felajánlottam egész vagyonomat a lakatosmesternek! Hallgassatok csak ide, mit felelt: Én nem vagyok bankár, mit kezdjek pénzével? Nekem bizalmi munkát adnak, engem lakásokba hívnak elveszett ajtó- és szekrénykulcsok csinálására, zárok javítására! Ha megtudnák, hogy legényeim közé egy kiszabadult rabot is felvettem, nem kapnék több munkát, senkinek sem volna hozzám bizalma. Jó estét, barátom!

— Ugy kell neked!

— Megkaptad amit kerestél!

— Gyermek! Egyenesen Párisba kellett volna jönnöd, itt nyakára hágnod pénzednek... mikor már egy vak garasod sem maradt volna... akkor jönnek az embernek legjobb gondolatai... akkor nagyszerűen tudtál volna lopni! — mondta atyáskodó hangon Nagysánta.

— Ezt már annyiszor mondtad! Mást akartam próbálni! Hogy visszatérjek a dologra, hát: négy lakatosmester volt Étamposban és mind a négyel pórul jártam, mintha csak összebeszéltek volna.

— Halljátok fiaim! Tanuljatok ebből a meséből. Mi meg vagyunk már bélyegezve, más munka után nem láthatunk, meg kell maradnunk a rendes kenyérkereseti pályánkon.

— Ott álltam két hónapig Étampos közepében és bámultam a világba... semmiféle munkát sem kaptam! Feléltem pénzem egy részét... végül is elhatároztam, hogy a felügyelet dacára megszököm...

— Ezen kellett volna kezdened...

— Párisba! Itt azonnal kaptam munkát, de természetesen nem mondtam meg a mesternek, hogy ki vagyok... azt mondtam, hogy vidékről jöttem... Nem volt nálamnál jobb munkása. Maradt még egy pár száz frankom, azt elhelyeztem nyugta ellenébe, azonban mikor kértem nem fizette meg; egy végehajtónak adtam át az ügyet, az felvette a pénzt... én nála hagytam, ha majd kell esetleg, legyen honnan pénzt elővenni... Ekkor találkoztam Nagysántával...

— Igen, Frank lakatos volt, kulcsokat készített... volt egy ügyem, amiben segítségemre lehetett volna... ajánlatot tettem... a gyerek visszautasított... becsületes akart lenni a kicsike... no gondoltam, ha nem hallgatsz a szép szóra kényszeríteni foglak... egy névtelen levelet írtam gazdájának, egyet meg a társainak,

persze megmondtam, hogy kiszabadult rab... természetesen gazdája azonnal kitette műhelyéből, társai pedig elfordultak tőle. Egy másik lakatosnál próbál szerencsét... nyolc nap mulva megismétlődik a játék... ha tizhez ment volna, mind a tiznél így járt volna...

— Nem tudtam akkor még, hogy te ütöd bele az orrod a dolgaimba... rosszul jártál volna, ha előbb monddod!

— Nekem is van magamhoz való eszem! neked azt hazudtam, hogy vidékre megyek nagybátyámhoz... azonban Párisban maradtam és figyelemmel kísértetek! Mindent tudtam rólad, Ledru mindent elmondott.

— Szóval utolsó mesterem is elüzött mint egy veszett kutyát! Dolgozz! De nem azt kérdezik tőled, hogy mit csinálsz? Hanem mit csináltál? Amint újra az aszfalton bámészkodtam, arra gondoltam, hogy szerencsére van egy kis pénzecském, lógathatom a lábamat! Elmegyek a végrehajtóhoz: hült helyét találok! Pénzemmél együtt meglépett. Nem volt egy fillérem sem! Dühöngtem, ha egy szegre akadok képes lettem volna felakasztani magam... beláttam, hogy aki egyszer véletlenül a fertőbe került, onnan többé ki nem juthat! Sohasem lehet belőle tisztességes ember! Nagyon üldözött a Nagysánta!

— Ne duzzogj fiam! Most már én veszem át a szót. Kénytelen-kelletlen belépett az üzletbe Frank is... minden gyönyörűen ment, csak utolsó pillanatban jette ránk kezét a „zsaru“!

— Mindegy! Ha nem sikkasztották volna el a pénzemet — most nem lennék köztetek.

— Még mindig beteg vagy fiam! Hát sokkal jobb volt, amikor majd megszakadtál a munkában.

— Szabad voltam!

— Igen, vasárnap! De csak abban az esetben, ha nem volt sürgős munkád! A hét többi napján ugy

levoltál kötve, mint egy leláncolt kutya! Te sem tudod mi az igazi szerencse!

— Majd te megtanítsz rá! — felelte tele keserőséggel Frank.

— Kellemetlen, hogy nem sikerült a dolog, de ha minden üzlet biztos sikerrel járna, igen szép foglalkozás volna a mienk! Egy-két hónap múlva, még mindig kitünő lesz! Én gályára leszek ítélve, azonban az asszonyom, elintézi helyettem. Ha talállok valakit, aki komolyan érdeklődik a dolog iránt, annak jó pénzért eladnám, megmondom a jelszót, amellyel az asszonytól megkaphatja a leírást! Új álkulcsokat kell csináltatni és az ügy rendben lesz. Vigasztalódj Frank öcsém, üti még a te markodat pénz!

Frank keresztibe font karokkal szomoruan nézett maga elé, egy szót sem válaszolt.

Egy hosszú cingár fickó karonfogta Nagysántát, kissé félre huzta és érdeklődve kérdezte:

— Valóban olyan jó ez az ügy?

— Két hónap múlva kitünő lesz.

— Tudod bizonyítani?

— Istenemre, igen.

— Mennyit kérsz?

— Száz frankot a jelszóért! És ha sikerül az ügy, a zsákmány egy ötödét, amely összeg az asszony kezeihez fizetendő.

— Nagyon helyes.

— Miután tudni fogom, hogy kinek adja meg az asszony a jelszót, ha nem fizetnék ki az engem illető részt, akkor leleplezem és annál rosszabb lesz az illetőre nézve.

— Igazad lesz, ha be akarnának csapni. Az osztzkodásban becsületesek vagyunk... számíthatunk egymásra... és biznunk is kell egymásban... e nélkül egy üzlet sem jöhetne létre. Ha igaz amit mondasz, én végrehajthatnám a dolgot... semmit sem lehet rám

bizonyítani, biztosan szabadlábra helyeznek Tizenöt nap múlva lesz a tárgyalás és körülbelül husz nap múlva kint leszek! Amig álkulcsokat szerzek, amig megkapom a leírást, beletelik hat hét...

— Éppen jó, had jusson lélegzethez a gazda! Tudod, hogy akihez már egyszer betörték, az biztonságban érzi magát és nem hisz új kísérletben!

— Tudom. Vállalom a dolgot!

— Te, lesz miből fizetni az előleget?

— Van gomb a ruhámon! — A fickó letépett egy gombot ruhájáról és ujjával feltépte a szövetet, negyven frank volt a szövet alatt.

— Látod, — mondta Nagysántának — nyugodtan beszélhetsz velem az üzletről, van guba!

— Akkor ne szalaszd el, öregem! Miután nem-sokára kint leszel és pénzed is van, hozzáláthatsz más üzlethez is. Ez azonban kitünő dolog! Az asszonnyal régóta sütjük-főzzük a dolgot, — kikapartuk számodra a sült gesztenyét... igazán szádba repül a sült galamb! Képzeld el egy néptelen utcában egyedül álló házat, melynek egyik része utcára, a másik pedig kertbe nyílik. Csak egy öreg házaspár lakja, a tyukokkal feküsznek le, padlásukon rejtegetnek egy nagy befőttes üveget tele arannyal... az asszonyom ügyesen beszéltette a szakácsnőt, így jöttem a dolog nyomára!

— Megegyezünk, nyugodt lehetsz! Ugy látom jól dolgoztál...

— Igen! Nem panaszkodhatom, szerencsém volt! Jól elhelyeztem egynéhány apróságot.

— Micou apónál?

— Igen.

— Jozefin, a feleséged?

— Igen! Ügyes asszony, érti a mesterséget.

— Büszke asszony!

— Erről jut eszembe, ismered Bagolyt?

— Igen, tudom, együtt dolgoznak Iskolamesterrel.

— Iskolamester valami szerencsétlenség következtében megvakult, lehet, hogy azért társult Bagollyal... szóval megkötöttük az üzletet, nem is beszélek senkinek sem ezekről!

— De senkinek se említsd! Ma este részletesen megbeszéljük!

— Mit szoktatok csinálni esténként?

— Nevetünk, ostobaságokat beszélünk!

— Ki a szobafelügyelő?

— Csontváz.

— Ismerem! Nehéz falat! Egyszer együtt mulattunk Martialéknál.

— Tudod-e, hogy Miklós is itt van?

— Micou apótól hallottam. Panaszkolta az öreg, hogy nagyon megkoppasztja... én sem leszek jobb Miklósnál!

— Nem kell az ördögöt a falra festeni, mert megjelenik! Csontvázat emlegettük és ime itt van!

Csontváz kilépett a melegedő ajtaján.

— Öcsém!... Jelentkezz! — kiáltott a Nagysánta felé.

— Jelen! — felelte Nagysánta. És Frankot karonfogva Csontváz felé tartott.

Mialatt Csontváz az ujjonnan érkezetekkel beszélt, körülbelül tizenöt fogoly jó hangosan beszélt az udvaron, hogy az őr figyelmét a melegedőről elvonja. Furcsa történeteket meséltek egymásnak, hogy szóra-koztassák a felügyelőt.

Csontváz pedig legmeghittebb emberével komoly tárgyalásokba bocsátkozott.

— Ismersz-e egy törpe, kékszemű, gesztenyebarna haju, becsületes kinézésű fiatalembert, akit Germainnek hívnak? — Kérdezte Nagysántától.

— Germain itt van! — Kiáltott fel csodálkozva Nagysánta. Arcán gyűlölet, meglepetés és harag tükröződött.

— Ismered? — Kérdezte Csontváz.

— Hogy ismerem-e? Barátaim, leleplezem, áruló, meg kell tanítani...

— Igen, igen! — Válaszolták egyszerre a rabok!

— Biztos, hogy áruló Germain?... Nem tévedtek? Rettenetes volna elverni egy ártatlan embert! — Jegyezte meg Frank.

Ez a megjegyzés nem tetszett Csontváznak. Nagysántához hajolt: — Ki ez? — Kérdezte halkán.

— Ezzel a fiuval dolgoztam!

— Bizol benne?

— Igen, csak kissé lágy!

— Elég! Nem tévesztem szem elől.

— Halljuk! Miért áruló Germain!

— Bővebb magyarázatot kérünk, Nagysánta!

— Egy nantesi ember, akit Velu-nak hívnak, nevelte ezt az ifjut. Születéséről semmit sem tudok. Mikor elvégezte iskoláit Germain, Velu egy bankba helyezte, azt remélve, hogy jó szolgálatokat fog a fiu tenni neki. Két terve volt: hamisított váltóra akart pénzt felvenni és a kassza feltörésére akarta csábítani Germaint. Az előkészületeket már megtette... Velu úgy számított erre az ifjura, mint saját magára... elmondta Germainnek az egész tervet, Germain nem felelt se igent, se nemet... mindent elmondott főnökének és még aznap este Párisba szökött.

— Össze kell törni csontjait... áruló! — Zugták a rabok.

— Ha akarjátok, én belekötök... és aztán megfojtóm!

— Bélyeget kell sütni az arcára.

— Csend! — Kiáltotta parancsolóan Csontváz.

A rabok elhallgattak.

— Folytasd! — Mondta Nagysántának.

— Velu, Germain hallgatását beleegyezésnek vette és miután Germain abban a szobában aludt, amelyik-

ben a bank kasszája volt elhelyezve, éjjel nyugodtan hozzáláltak a munkához... a bankár résen volt... Velu megmenekült, azonban barátját elfogták... dühösen érkezett Párisba... dühöngött, hogy Germain elárulta és hogy nem sikerült vállalkozása. Egy szép napon találkozott az ifjuval! Fényes nappal lévén, semmit sem tehetett... nyomon követte, megtudta, hol lakik, egy éjszaka mi ketten, Velu és a kis Landru megtámadtuk Germaint, szerencsétlenségünkre azonban sikerült neki égerutat kapni... úgy látszik, elköltözött a Temple-utcából, mert néhányszor lestünk rá, de hiába. Most, hogy itt van, megkérdezem...

— Neked itt nincs semmi kérdezni valód! — Jelentette ki fölényesen Csontváz.

Nagysánta elhallgatott.

— En fogom átvenni a követelésed, te átadod nekem Germain bőrét... Nem hiába Csontváz a nevem... én már ugy is halálra vagyok ítélve... vállalhatom a feljelentők megbüntetését... szigorú megtorlással kell élnünk, elrettentő példát akarok mutatni...

Az összes foglyok csodálattal hallgatták Csontvázat, mind köréje gyűltek, Szakállas is elfelejtette, hogy neki az volna a feladata, hogy az ajtót őrizze, ott hagyta őrhelyét és Csontváz mellé tolakodott. Senki sem vette észre, hogy egy rab lépett a melegedőbe. Szürke zekét és szemére huzott kék sapkát viselt. Gyorsan elvegyült a Csontváz köré gyűlt tömegbe.

— Milyen bátor vagy, Csontváz!

— Az ördögtől sem fél!

— Ez férfi!

— Ha az összes rablók ilyenek volnának, ők itélkeznének a mafla becsületeseken...

— Az volna az igazság... mindenkire rákerül egyszer a sor!

— Igen!

— Kitűnő lecke lesz az árulóknak!

— Az bizonyos!

— Miután Csontvázat úgy is megrövidítik egy fejjel, nyugodtan megölheti az árulót!

— Én úgy találom, hogy igazságtalanság és kegyetlenség megölni ezt a szegény fiatalembert! — Szólt a helyeslők közé Frank.

— Mi az! Hogy mersz így beszélni! Jogunk van elbánni a kémnel, kényünk-kedvünk szerint! Válaszolta durva hangon Csontváz.

— Tényleg, kém volt s ez annál nagyobb baj lesz ránézve! — Mondta Frank pillanatnyi gondolkodás után.

— Igen, de mit csináljunk az őrrrel? — Kérdezte Miklós.

— Lefoglaljuk!

— Erőszakkal?

— Igen...

— Nem...

— Csend! — Kiáltotta Csontváz.

— Figyeljetek rám! Amíg az őr a szobában tartózkodik, nem lehet semmit sem csinálni, miután nincs késem, Germain védekezni fog! Néhány elfojtott kiáltást fog hallatni!

— Hogy gondolod akkor a dolgot?

— Nagyon egyszerűen... Vadecet mesélni fog... mind hallgatni fogjuk... az áruló is odahúzódik a szoba sarkába, ahova rendszeren szokott bujni... Pénzt adunk Vadecetnek, hogy meséljen... az őr nem fog gyanakodni, ha látja, hogy mindnyájan nagy érdeklődéssel figyelünk Vadecetre... nyugodtan lenregy a kávéházba... egy negyed óránk marad, hogy megfagyaszthassuk az árulót! Én vállalom! Nem akarom, hogy senkise segítsen.

— Egy pillanatig várjatok csak! Háttha a külön-szobás végrehajtó is idejön a mesét hallgatni? Az nem

megbízható, képes lesz segítségért kiáltani, ha észrevesz valamit.

— Ez már igaz!... Helyeselt Csontváz.

— Van itt egy végrehajtó? Nem tudjátok, hogy hívják? Érdeklődött Frank.

— Boulard!

— Ez az! Ő sikkasztotta el a pénzemet! — Mondta ökölbeszorított kezekkel Frank.

— Ismerek? Látott már? — Kérdezte Csontváz.

— Hogyne ismerném, szerencsétlenségemre! Ha nem ismerném, nem volnék ma itt!

Csontváz fülét kellemetlenül érintette ez a hang. Odalépett a Nygásantához és halkán sugta: — Ez a gyerek képes volna az örök elárulni tervünket!

— Én felelek érte! Senkit sem árulna el! Még fiatal és irtózik a büntől... inkább el kellene távolítani, mert képes volna a Germain segítségére sietni!

— Rendszerben van! — Mond Frank, meg tudnád-e verni a végrehajtót? — Kérdezte Csontváz.

— Leszámolok vele, csak jöjjön ide!

— Jönni fog. Légy készenlétben.

— Öklöm nyomát sokáig fogja viselni!

— Vadecetnek elmondjátok, hogy a meséjére mért van ma szükség?

— Nem! Vadecet gyáva fickó! Ha tudná, mi a tervünk, képes volna hallgatni!

— Csengetnek, itt az etetés ideje. Ügyeljetek fiuk! Nemsokára jön Vadecet és Germain!

A MESÉLŐ.

A kéksapkás fogoly nagy érdeklődéssel figyelte az összeesküvés megbeszélését. Észrevétlenül hallott minden szót. A csengő hangjára mind kimentek az udvarra. Miklós a Micou apó jóvoltából fehér cipóval,

sajttal, sonkabokával, kemény tojással kínálta meg barátait: Csontváz, Szakállas derekasan hozzáláttak a jó falatokhoz!

— Nézd csak, nem jön még Vadecet! Adj neki is valamit ebből a sok jóból... jobb kedvvel fog mesélni... én aztán nem kéretem magam, hozzálátok, erőt gyűjtök, hogy könnyen végezhessek Germainnel!

— Mondta Csontváz jókedvűen.

E pillanatban lépett az udvarba szivarozva Boulard mester. Miklós körülnézett, Frankot kereste, de ez az evésbe volt mélyedve és nem vette észre a végrehajtót. Boulard mosolyogva közeledett Miklóshoz, aki úgy tett, mintha nem látná és a mitsem sejtő Frank felé indult.

— Jónapot! — Köszöntötte a végrehajtó Miklóst.

— Ah, jónapot! Észre sem vettem. Most végzi a napi sétáját?

— Igen, fiam! Két okból is! Majd mindjárt elmesélem... először azonban fogadja el tőlem ezt a néhány szívert... ne teketóriázzon sokat... barátok közt felesleges az efféle.

— Köszönöm uram! Miért van ma két oka is sétálni?

— Mindjárt meg fog érteni! Először is egy csepp étvágyam sincs... gondoltam, megnézem, hogyan esznek... hátha így én is kedvet kapok...

— Ez nem buta gondolat! Várjon csak, mindjárt megmutatom, ki eszik itt jóízűen, ha meglátja, tudom, a maga étvágya is mindjárt megjön! — Miklós közvetlenül a Frank hátamögé vitte Boulard mestert.

— Lássuk azt a csodát!

Frank Nagysántával ült a padon, mindketten szótlanul ettek.

— Nézz ide, Nagysánta! — kiáltotta Miklós.

Nagysánta és Frank hátrafordultak.

A végrehajtó álla leesett a nagy csodálkozástól.

Frank ledobta a padra kenyerét és egy ugrással Boulard mester mellett termett nyakon ragadta: — Hol a pénzem? — kiáltotta.

— Mit akar?... Megfőjt... én...

— Hol a pénzem?

— Hallgasson meg...

— A pénzemet... már késő... a te bünőd, hogy itt vagyok!

— De... én... de...

— Ha a gályára kerülök, te leszel az oka, mert nogyha nem loptad volna el a pénzemet... nem loptam volna... becsületes ember maradhattam volna, olyan, amilyen szerettem volna lenni... és téged nem fognak elítélni... de az én bélyegemet hordani fogod... Ugye, aranyláncot viselsz és a szegény embert meglopod... Nesze... nesze... eleget kaptál?... Nem még ez is a tied!

— Segítség... segítség...! — ordította Boulard mester. Frank lábbal taposott rajta. A többi rab félkört alkotva nézte, mint veri el Frank Boulard mestert. Az őr a segélykiáltásokra előjött és kiszabadította Boulardot, Frank kezei közül.

— Nem maradok egy percig sem itt! — mondta elfulladva a végrehajtó.

— Maga pedig kövessen az igazgató urhoz, a verekedésért két napi magánzárkát kap! — mondta az őr Franknak.

— Mindegy! Kiadtam a részét.

— Egy szót se szólj az összeesküvésről! — Intette Frankot Nagysánta.

— Nyugodt lehetsz... ha jelen lettem volna, valószínűleg segítségére sietek... mert igazságtalanságnak tartom, hogy meg akarjátok ölni... de titeket elárulni nem foglak!

— Sikerült leráznunk Frankot is meg a végre-

hajtót is... melege lesz az árulónak! — mondta elégedetten Miklós.

Abban a pillanatban, amikor az őr a két rabbal az udvart elhagyta, lépett be Vadecet és Germain. Germainre nem lehetett ráismerni, eddig szomorú arca, boldogan ragyogott... szeretett és viszontszereték! A börtön borzalmait már nem látta és nem érezte... Vadecet gondolataiba mélyedve követte... Megérintette a Germain karját, aki akaratán kívül összeresztette erre az érintésre... azonban eszébe jutott Kacagógerle tanácsa, hirtelen megállott és jóindulattal kérdezte:

— Akar valamit?

— Köszönetet szereznék mondani...

— Ugyan miért?

— Azért a jóságos előzékenységért, melyet az ön látogatója tanusított nővéremmel szemben.

— Nem értem...

— Mindjárt megmagyarázom... az előbb a társalgóbeli őr...

— Igen, az nagyon derék ember...

— Az imént a fülembé sugta: Vadecet, ismeri Germain urat? — Igen, feleltem, a börtön céltáblája... bocsánat a kifejezésért...

— Csak mondja tovább.

— A maga céltáblája is? — kérdezte szigorú hangon az őr. — Óh dehogy! feleltem, én az effélékhez igen gyáva vagyok... meg aztán jó arcú gyerek az, igazságtalanok vele szemben... No jól teszi, ha a Germain ur pártjára áll, — folytatja az őr — mert ő nagyon jó magához! — Hogyan? — Hát tulajdonképpen nem magához, de azért mégis hálával tartozik neki...

— Fejezze ki kissé világosabban magát!... — mondta mosolyogva Germain.

— Én is ezt mondtam az őrnek! Erre azt vála-

szolta, hogy nem Germain ur, hanem szép kis látogatója volt végtelen jó a maga nővéréhez, hallotta, amikor elpanaszolta keserves nélkülözéseit és abban a pillanatban, amikor el akart menni, oda ment hozzá a Germain ur látogatója és felajánlotta segítségét.

— Jó kis Kacagógerle... nekem nem is említette!... De nem lep meg... olyan jószivü... .

— Az őr azt mondta, hogy ő úgy tett, mintha mit sem hallott volna és figyelmeztetett, hogyha valami ön ellen irányuló összeesküvésről tudok, figyelmeztessem... azt is mondta, hogy egy cella üres lesz holnap... ez kellemes ujság lesz...

— Ó milyen szerencse! — kiáltott fel Germain.

— Nem ilyen magamfajta emberek közt van az ön helye... — Vadecet hirtelen lehajolt és úgy tett, mintha keresne valamit, miközben egész halkán mondta Germainnek: — Vigyázzon, Germain ur... figyelnek a foglyok... csodálkoznak, hogy együtt beszélgetünk... ma este legyen óvatos... magába akarnak költi... meg akarják verni... ne hagyja magát...

— Köszönöm. Okos leszek!

Miklós Vadecet elé ment.

— Lakomázunk, Vadecet, gyere, csak te rád várunk...

— Hol? A „Virágkosárban?“ Vagy a „Fehér nyul“-ban?

— Ne tréfálj, öregem! A melegedőben vár rád fehér cipó, keménytojás, sajt és sonka.

— Kár, hogy Janka nővérem és gyermekei nem ehetnek... azok úgy sem látnak effélett legfeljebb csak a kirakatban...

— Siess! Csontváz és Szakállas mindent megessznek előled!

Vadecet nem tudott a Germain ellen tervezett újabb merényletről, csak az azelőtti megbeszéléseket

hallottam. Akkor pedig arról volt szó, hogy megverik Germaint.

— Itt vagy te bámészkodó, mit csináltál, miért jössz ilyen későn? — kérdezte Csontváz, amint észrevette Vadecetet.

— Germainnel beszélgetett! — felelte Miklós.

— Ugy! Germainnel beszélgettél! — Csontváz élesen szemügyre vette Vadecetet.

— Igen, szóba álltam vele! Nagyon buta fickó, nincs annak kémkedéshez való esze!

— Azt hiszed? — Csontváz összenézett Miklóssal.

— Én meg vagyok győződve, hogy nem kém. Sosem beszél senkivel, úgy kerül minket, mintha kole-rásak volnánk... hogy számoljon akkor be tapasztalatairól? Különben is holnap külön cellába megy.

— Látod, még ma este kell végezni vele! — sugta Csontváz Miklósnak, miközben Vadecet Szakállal beszélgetett.

— Mindegy, — mondta hangosan Miklós — Germain úgy viselkedik, mintha lenézne minket.

— Ellenkezőleg! Fél tőletek! Ugy érzi itt magát, mint a legutolsó... Az imént azt mondta...

— Nos, mit mondott?

— Azt mondta: Milyen boldog maga, Vadecet, hogy beszélhet a híres Csontvázzal, én majd meghalok úgy vágyódom arra, hogy szóba álljon velem... de olyan nagyrabecsülöm, hogy nem merem megszólítani... tisztelem és félek tőle... A rendőrkapitány diszruhában nem okozna olyan szívdobogást nekem, mint ez a kitűnő Csontváz!

— Ezt mondta? — kérdezte Csontváz, mintha hinne Vadecetnek.

— Olyan igaz, mint amilyen igaz, hogy te vagy a föld legnagyobb betörője.

— Az már más! Akkor kibékülök vele. Szakállas

bele akart kötni Germainbe ma este, de ajánlani fogom, hogy álljon el szándékától.

— Jól teszi, mert ez a fiatalember nem áll kötélnek és nem menne bele semmiféle veszekedésbe, olyan gyáva nyul, mint jó magam.

— Azért sajnálom, hogy elmarad a verekedés! Jó mulatság lett volna ma estére! E nélkül unatkozni fogunk.

— Mit fogunk csinálni? — kérdezte Miklós.

— Miután Vadecet mesélni fog ma este, hát nem kötök bele Germainbe! — jelentette ki Szakállas.

— Rendben van... csakhogy még egy kikötésem volna...

— Mi a másik kikötésed?

— Husz sousra van szükségem... az előkelő hallgatóság össze fogja gyűjteni nekem ezt az összegecskét, hogy két leghiresebb mesémet hallhassa...

— Ha elmondod a mesét, megkapod a pénzt!

— Nem... nem... mielőtt elmondanám!

— Csak nem hiszed, hogy képesek volnának becsapni téged!

— Világért sem hiszem! Bizom a nagyrabecsült társaságban és irántuk való tiszteletből, kértem ilyen kevés pénzt.

— Becsületszavadra?

— Igen, mert a mesém végén nem ilyen nevetséges összeget, hanem ötven, sőt száz frankot is felkínálnának nekem, annyira meg lesznek elégedve velem! Hát beláthatják, hogy önökre nézve pénzmegtakarítást jelent, ha előre lefizetnek husz sous.

— Hát beszélni jól tudsz...

— Más fegyverem sincs a nyelvemen kívül, ... hát bizony fel kell használnom... és száz szónak is egy a vége, a nővérem és gyermekei nagy nyomorban vannak... az ő részükre kell a pénz!

— Miért nem lop a gyermekeivel együtt? — kérdezte Miklós.

— Ne is kérdezzétek... kétségbeejtően becsületes és én túl jó vagyok!

— Mondd, hogy ostoba vagy!

— Lehet! De nem tolvajnak született. A nyomora dacára becsületes! No de ne beszéljünk róla! Hát megállapodtunk! Én megkapom a pénzt és Szakállas nem köt bele a Germain nevű tökfilkóba, ... én pedig elmondom két híres mesémet.

— Rendben van!

Az eső sűrű cseppekben kezdett esni, a foglyok az udvarról lassanként beszállingóztak a melegedőbe. Végre mind együtt voltak az őr felügyeletében. Mind a kemence köré gyültek, csak Germain huzódott vissza, boldog ábrándjaiba merülve, rendes kuckójába.

Az összes foglyok a Vadecet, Germain és az őr kivételével, tudtak a Germain ellen irányuló összeesküvésről és valamennyien egyetértettek abban, hogy ilyen módon lehet csak megakadályozni az árulók és feljelentők elszaporodását.

Mikor mindnyájan együtt voltak, Csontváz az őr eltávolításáról gondoskodott. — Öregem, — mondta — minthogy Vadecet mesélni fog, itt csendben bevárjuk, a lefekvés idejét!

— Az tény, hogy mikor Vadecet fecseg, mindnyájan figyelmesen hallgatják... nem kell, hogy a sarkukban legyenek!

— Csakhogy Vadecet ma nem mesél ingyen, husz soust kér.

— Igen, ezt a csekély összeget kell lefizetniök, hogy legbiresebb, hajmeresztő és szivettépő mesémet meghallgathassák!

— Én két soust adok! — Csontváz az előkészített perselybe dobta a pénzt. — No csak nem lesz fukar a

banda, kövessétek példámat! — Mondta jelentősen nézve társaira.

Sűrűn hullott a pénz Vadecet perselyébe és ő boldog mosollyal gondolt sokat szenvedő és nélkülöző nővérére és gyermekeire.

— Tizenhárom sous! Még hét hiányzik, felkérem a banda gazdag tagjait, egészítsék ki ezt a kis összegecskét a hiányzó garasokkal.

A pénz csörgése és Vadecet kérő, éneklő hangja, magához térítették Germaint álmodozásából. Hogy szótfogadjon Kacagógerlének és népszerűbbé tegye magát, felállott helyéről és tiz soust dobott a Vadecet perselyébe.

— Látják uraim, ez a nemeslelkű lovag, neki köszönheti a banda, ha két leghíresebb mesémet meghallja! A ráadásért pedig a mesében szereplők hangját fogom utánozni.

— Ne fecsegi annyit! Kezdi a meséléshez! — indítványozta Csontváz.

— Egy percig várjatok! Miután Germain fizetett legtöbbet, őt illeti az első hely!

Ez az ajánlat megfelelt Csontváz terveinek és örömmel adta beleegyezését.

— Igen! Utánam őt illeti az elsőség.

— Jöjjön közelebb!

— Üljön az első padba! — kiáltották össze-vissza a rabok.

— Látja fiatalember, a társaság elismeri, hogy őnt illeti az első hely! — mondta Vadecet Germainnek.

— Akik fizettek, azok ide üljenek az első páholyokba, a többiek pedig üljenek a földre, vagy álljanak tetszés szerint! — Vadecetnek nagyon jó kedve kerekedett, mert azt hitte, hogy az ő befolyása folytán megenyhült a hangulat Germainnel szemben.

— Rendben vagyunk? — kérdezte Csontváztól.

— Csend legyen! — intette alattvalóit félig

hátrafordulva Csontváz; majd Vadecet felé fordulva mondta: — Nos, most már hozzá kezdhetsz a meséléshez!

A szobában mélységes csend uralkodott.

CINGÁR ÉS KETTÉVÁGÓ.

Mielőtt a Vadecet elbeszélését megkezdendők, figyelembe kell vennünk, azt a sajátságos ellentétet, hogy a foglyok többsége, minden romlottsága ellenére, mennyire szereti az ártatlan, hogy ne mondjuk gyermekes elbeszéléseket, amelyekben a gonosz elnyomó, az engesztelhetetlen végzet rendelése szerint, számtalan próba és viszontagság után holtbizonyosan elnyeri méltó büntetését.

Anélkül, hogy a legtávolabbról is párhuzamot akarnánk vonni a romlott emberek és a tisztességes és szegénysorsu tömeg között, nem ismert tény-e, hogy a külvárosi színházak közönsége mily egetverő tápssal üdvözli az ártatlan áldozat szabadulását és mily heves szidalmakkal üldözi a gonoszt és az árulót? Rendesen mosolygunk az egyszerű emberek azon az együgyű rokonszenvén, amelyet a jó, a gyenge és az üldözött iránt tanusítanak... és azon a gyűlöletén, amellyel a hatalmaskodót, az igazságtalant és kegyetlent a pokolba kívánják. A mosolygóknak nincs igazuk. Misem rokonszenvesebb a tömegnek eme természetes érzésénél. Nem nyilvánvaló-e, hogy ezek az egészséges ösztönök szilárd elvekké jegecesedhetnek ki azoknál a szerencsétleneknél, akiket a tudatlanság és a szegénység szüntelenül a gonoszság ostromának szolgáltat ki? Hogyan ne helyeznénk reményünket egy népbe, melynek erkölcsi érzéke ily megingathatatlan határozottsággal nyilatkozik meg? Egy népbe, amely a művészi iránt érzett minden tisztelete ellenére, nem tűri

el, hogy egy dráma a gonoszság diadalával és a jó szenvedésével végződjék? !... Ez a lenézett, lemosolygott jellemvonás nagyon figyelemreméltó és jelentős, tekintve azt, hogy minő értékes erkölcsi rugók mozgatják, valamint azt, hogy eme erkölcsi rugókat még a legromlottabb egyéneknél is feltalálhatjuk azokban a pillanatokban, amikor erkölcsi érzékük ellenállásra képes a bűnös hajlamok bujtógatásaival szemben. Röviden, miután még a bűnökben edzett egyénekből sem vezett ki teljesen a jobb érzések iránt való hajlam, nem kell-e azt gondolnunk, hogy valamennyi emberben él a szeretet a szép, jó és igaz iránt, de a nyomor és a butaság meghamisítja, megfojtja isteni ösztönüket és hogy sorban ezek az okai az emberek erkölcsi züllésnek? Nem nyilvánvaló-e, hogy általában az ember csak azért romlik meg, mert szerencsétlen, és hogy az ember, ha életfeltételeinek megjavításával a szükség borzalmas kísértései alól felszabadul, tüstént fogékonnyá válik az erények gyakorlására?

A Vadecet történetének hatását talán az imént ecsetelt körülményeknek lehet betudni.

A Vadecet tehát mély csendben a következőkben beszélte el történetét:

— Már nem éppen kis ideje, hogy az eset megtörtént, amelyet a tiszteletreméltó társaságnak el fogok beszélni. Az ugynevezett Kis-Lengyelország még akkor fennállott. Tudja-e a tisztelt társaság, hogy mi volt az a Kis-Lengyelország?

— Tudjuk, — mondta a kéksapkás és szürke zekés fogoly — azok a magányos viskók a Rocher és Pépinière-utcák mögött.

— Ugy van, öcsém — szólt helyeslően a Vadecet. — A Cité városrész, mely pedig nem a paloták városrésze, elegáns helynek nevezhető a Kis-Lengyelország mellett. Micsoda nyomoruságos fészek! De kitűnő buvóhely egy rablócsapat részére. Nincsenek béne

utcák, csak zezugok ; nincsenek házak, csak viskók, nincs kövezete, csak sara és szemete, amelyen a kocsi zörgése, ha ugyan errefelé kocsi járna, nem csinálna zajt, de minek is járna erre kocsi ? Reggeltől estig és különösen estétől reggelig csaknem szünet nélkül lehet itt hallani ilyen kiáltásokat : „Segítség ! Gyilkos ! Rendőr, rendőr !“ De rendőr sem jár ezen a tájon. Mennél több gyilkosság történt a Kis-Lengyelországban, annál kevesebb embert tudtak letartóztatni. Csak úgy nyüzsögtek hát itt a már nem is kétes existenciák, ellenben bankárt, ékszerészt, órakereskedőt még pénzért sem mutogattak ; annál több volt a kintornás, a rongyszedő, a hintás, az utcai csepürágó, a hamisjátékos és közönséges gonosztevő. Volt köztük egy, akit Kettévágó-nak hívtak gonoszsága miatt, de különösen gonosz volt a gyermekekkel szemben. Azért nevezték el Kettévágónak, mert az beszélték róla, hogy egyetlen fejszecsapással kettévágott egy kis savoyai gyereket.

A Vadecet utóbbi szavainál a fogház órája három és negyedét ütött. A foglyok pontosan négy órakor térnek vissza hálótermeikbe, a Csontváz e pillanat előtt akarta végrehajtani büntetését.

— A mennykő csapjon bele ! . . . a börtönőr nem távozik innen — mondta egész halkán a Nagysánta.

— Légy nyugodt, ha egyszer megkezdte meséjét, akkor gyorsan le is darálja.

A Vadecet folytatta elbeszélését :

— Nem tudják, hogy a Kettévágó honnan jött ; némelyek azt mondják, hogy olasz, mások, hogy cigány, ismét mások, hogy török vagy afrikai. A jó asszonyok azt mondják, hogy varázsló, noha furesa dolog mai napság varázslóról beszélni ; én szinte kísértésbe jövök a jó asszonyoknak igazat adni, leginkább azért, mert a Kettévágó mindig egy Kartács nevű nagy vörös majmot visz magával, amely oly rossz és gonosz, mintha az ördög lakna benne. Mindjárt beszélek nek-

tek a Kartácsról... Ami a Kettévágót illeti, arca cserzett bőrszinű, haja olyan vörös, mint a majma szőre, szemei zöldek, a jó asszonyok pedig azért nézték várászlónak, mert a nyelve fekete volt.

— A nyelve fekete volt? — kérdezte Szakállas.

— Fekete mint a tinta! — felelte Vadecet.

— És miért?

— Valószínűleg azért, mert az anyja, amikor viselő volt, szerencsén emberről beszélt — válaszolt szerény meggyőződéssel Vadecet. — Ehhez a vonzó tulajdonságához kapcsolta Kettévágó azt a foglalkozást, hogy nem tudom hány teknősbékát, majmot, sündisznót, fehér egeret, rókát és mókust tartott, hasonló számu savoyai, avagy elhagyott gyermekkel együtt. Minden reggel kiosztotta mindegyiknek a maga állatát és egy darab fekete kenyeret aztán kiküldte őket, hogy kolduljanak „egy kis soust“ vagy járják el a Katalin-táncot. Amely gyerek este nem vitt haza legalább tizenöt soust azt csunyán elverte: a Kis-Lengyelország egyik végétől a másikig elhallatszott a gyermekek sirása. Tudnotok kell, hogy a Kis-Lengyelországban élt egy ember, akit előljárónak hívtak, mert ő volt a legrégebb lakója ennek a szennytelepnek, őt tartották a „község“ előljárójának, békebirójának, vagyis inkább háborusbirójának, mert az ő udvarában (lacikonyha-boráros volt) történt meg a döntés, ha a civakodó felek másképp nem tudtak megegyezni. Az előljáró idős ember létére olyan erős volt, mint egy Herkules és nagy tekintélyt tartott fenn; az ő szava döntő volt, amikor ő azt mondta, hogy jó, akkor mindenki azt mondta, hogy jó; amikor ő azt mondta, hogy rossz, akkor mindenki azt mondta, hogy rossz. Alapjában véve jó ember volt, de félelmes; ha például erős emberek bántalmaztak gyengébb embereket, akkor az előljáró nem ismerte a tréfát... Miután pedig ő a Kettévágó szomszédságában lakott, ő hallotta leg-

előbb a gyermekek sírását, az állatmutatványos minden kicsiségért verte őket. Egy napon az előljáró így szólt hozzá: „Hallod-e, Kettévágó, ha még egyszer sirni hallok a gyermekeket én is megrikatlok téged és miután a te hangod erősebb, mint a gyerekeké, a verés is erősebb lesz amit tőlem kapni fogsz, megértetted?”

— Tréfás egy ember az az előljáró... nekem tetszik! — mondta a kékzekés ember.

— Nekem is — tette hozzá a börtönőr és érdeklődéssel lépett a csoporthoz.

A Csontváz a türelmellenség heves mozdulatával várta a folytatást.

És Vadecet folytatta:

Az előljáró fenyegetése után többé nem hallatszott éjjelenként gyermeksírás Kis-Lengyelországban; de a szegény kicsikék kinja azért nem szűnt meg, mert csak azért nem sikolhattak a verés alatt, mert attól tartottak, hogy ekkor még nagyobb verést kapnának. Az pedig eszükbe sem jutott, hogy az előljáróhoz menjenek panaszra. Azért a napi tizenöt souért, amit a gyermekeknek naponta haza kellett hozni, a Kettévágó ellátta őket lakással, étellemmel, ruhával. Reggel, este darabka fekete kenyér, ez volt az étlem; ruhát nem adott nekik soha, ebből állott a ruházás, éjszakára pedig a padláson, ahova őket bezárta, a szalmán együtt háltak az állataikkal, ez volt a lakásuk. Képzeltetik azt a lármát, amit azok a majmók, rókák, sündisznók, mókusok, egerek és gyermekek, amikor este a vak-sötétségben összekerültek, elkövettek. A Kettévágó lent aludt a szobában, az ő Kartács nevű nagy majmával, amely lábánál fogva az ágy lábához volt kötve. Olykor, mikor a láрма túlnagy lett, a Kettévágó korbácsot vett a kezébe, felmászott a létrán, kinyitotta a padlásajtót és a sötétségben vadul csapkodott maga körül. Miután a tizenöt gyermek között volt olyan is, aki husz sou hozott haza, Kettévágónak olyan szép jövedelme

volt, hogy bőven telt neki dorbézolásra és a jó ember naponta holtrészegre itta le magát. Fel akarom még említeni, hogy Kartács nevű nagy majmának naponta juh-szívet vásárolt, amely a falánk állatnak azon nyersen kedvenc étele volt. De látom, hogy a tisztelt hallgatóság a Cingárról akar valamit hallani; nos, uraim...

— No, halljunk valamit arról a Cingárról, aztán hadd menjek a levesemhez, — mondta a börtönőr.

A Csontváz az őr siettetését hallván, vad örömmel, egy titkos pillantást váltott a *Nagysántával*.

— A fiuk között, akiknek Kettévágó az állatait kiosztotta, — folytatta a Vadecet — volt egy Cingár nevű szegény kis ördög. Apátlan, anyátlan árva létére, kinek nem volt senkije, aki neki egy falat kenyeret, vagy egy zugot adott volna, egyesegyedül állott a világon. Nem véletlenségből hívták szegénykét Cingárnak, hanem mert olyan beteges, sovány és nyomoruságos külseje volt, hogy szánalom volt ránézni. Senki sem mondta idősebbnek hat-hét évesnél, noha már tizenhárom éves volt. De ez nem is volt csoda, hiszen tápláléka olyan kevés volt és ő még ezt a keveset sem tudta megenni, mert beteg szervezete nem bírta azt a rossz táplálékot, amit Kettévágó adott neki.

— Szegény kis kölyök, mintha a szemem előtt látnám! — mondta a kéksapkás fogoly — bizony nem egy ilyen kiaszott gyerek jár Páris kövezetén.

— Korán kell kezdeniök, hogy hozzászokjanak a későbbi nyomorusághoz — mondta Vadecet keserű mosollyal.

— No, siess a mondokáddal, — szólt hirtelen a Csontváz — a börtönőr ur türelmetlen, mert kihül a levese.

— Eh, már most mindegy, — mondta a börtönőr — meg akarok ismerkedni ezzel a Cingárral, nagyon érdekes.

— Valóban az, — tette hozzá Germain, ki figyelmesen hallgatta az elbeszélést.

— Ah, köszönöm az elismerést, tőkepénzes ur — válaszolt a Vadecet — ezzel még jobban megörvendeztet, mint a husz soujával.

— Teringettét! — kiáltott fel a Csontváz türelmetlenül — meddig késel még a beszéddel?

— Nos, folytatom — válaszolt Vadecet.

— Egy napon Kettévágó az utcáról szedte fel Cingárt, ki közel volt a megfagyáshoz és éhenhaláshoz. Jobb is lett volna neki meghalni. A szegény kis féreg gyöngeségénél fogva félénk volt, és félénksége miatt ő lett többi kis társainak gunytárgya, kik ütötték, verték és annyi rosszat cselekedtek vele, hogy a kis Cingár bizonyára alattomos és gonosz természetet vett volna fel, ha nem hiányzik neki a hozzávaló erő és bátorság. Amikor nagyon ütlegették, sirva panaszkodott! — Senkinek sem tettem rosszat és engem mégis bánt mindenki... ez nem igazság... Ó, ha erős volnék és bátor!... nemde uraim, azt hiszik, hogy Cingár így folytatta: — akkor minden rosszat visszafizetnék nektek, — tévedés, nem ezt mondta, hanem ekképp folytatta panaszát: — Ó, ha bátor volnék, akkor megvédeném a gyengéket az erősek ellen, mert én gyöngé vagyok és az erősek oly sok szenvedést okoznak nekem!... Egyelőre tehát, miután ő kis féreg volt arra, hogy a gyöngéket megvédje az erősek ellen, megakadályozta az erősebb állatokat abban, hogy a kisebbeket felalják...

— Furcsa egy gondolat! — mondta a kéksapkás.

— És ami a legmulatságosabb, — folytatta az elbeszélő — az, hogy úgy látszott, mintha a Cingár ezzel a cselekedetével vigasztalni akarta magát a kapott ütlegekért, mi azt bizonyítja, hogy nem volt rosszszivű...

— De nem ám, sőt ellenkezőleg... — mondta a felvigyázó. — Igazán érdekes, amit ez a Vadecet beszél

Ebben a pillanatban három és felet ütött az óra. A Germain hóhéra és a Nagysánta jelentős pillantást váltottak egymással. Az óra haladt, de a felvigyázó nem mozdult helyéről és néhány fogoly, a kevésbé elkeményedettek közül, csaknem megfélemedezett a Csontváz sötét terveiről, amiket ez Germain ellen forralt. Mindnyájan kíváncsian hallgatták a Vadecet elbeszélését.

— Amidőn azt mondom, — folytatta ez — hogy a Cingár megakadályozta az erős állatokat abban, hogy a gyöngébbeket fölfalják, ugyis tudjátok, hogy nem a tigrisek, oroszlánok, farkasok, avagy a rókák és majmok dolgába avatkozott, — erre ő túlságosan félénk volt, de ha például észrevette, hogy egy pók a sarokban kifeszített hálójában leselkedik egy szegény légyre, amely vigan röpköd idestova és senkinek sincs ártalmára, akkor a Cingár egyet ütött a botjával a hálóra és megvédelmezte a legyet, mihez tőle, ki még egy egérkétől is félt és csak lassanként tudott hozzászokni a teknősbékájához, nem kevés elhatározás kellett.

— Ehhez tőle annyi vitézség kellett, mintha egy ember egy juhot akarna kiszabadítani a farkas szájából — jegyezte meg a kéksapkás fogoly.

— Vagy mintha egy ember megtámadná a Kettévágót, hogy a Cingárt kiragadja a karmai közül, — tette hozzá a Szakállas, ki az elbeszélés iránt szintén nagy érdeklődést tanusított.

— Ugy van — hagyta jóvá a hasonlatot Vadecet. — Az ilyen szép tettek után a Cingár nem érezte magát olyan szerencsétlennek... Ilyenkor ő, aki sosem nevetett, mosolygott, adta a vakmerőt, félrevágta a sapkáját (ha volt neki) és egy győző büszke arcával énekelte a Marseillaise-t... Ily percben nem volt tanácsos egy póknak sem a kis Cingárral farkasszemet nézni... Más esetben egy vízbe hullott tücsköt men-

tett meg a megfulástól és helyezte pártfogoltját a napfényes gyepre... Egy kitüntetett uszóbajnok, ki a tizedik fuldoklót menti ki a vízből, nem lehet büszkébb, mint Cingár volt, amidőn a kis tücsköt magához térni, majd vidáman szökdécselni látta. Pedig a megmentésért nem kapott kitüntetést, sem egyéb jutalmat, de még csak egy köszönő szót sem... De, mondhatná a tisztelt társaság, micsoda furcsa kedvtelése volt annak a kis Cingárnak, akit mindenki ütött-vert, abban, hogy a tücskök megmentőjének és a pókok hóhéranak hivatását teljesítse? Miután neki rosszat tettek, miért nem bosszulta meg magát, tehetsége szerint, például azzal, hogy a legyeket felfalatta volna a pókokkal, vagy a tücsköt engedte volna vízbe fulni, avagy pláne ő maga dobott volna tücsköket, bogarakat a vízbe?...

— Tényleg... miért nem bosszulta meg magát ekképpen? — kérdezte Miklós.

— Mit használt volna neki? — mondta egy másik.

— Nos... azt, hogy ő is fájdalmat okozott volna, mint ahogy neki okoztak!

— Nem, én értem, hogy ez a szegény kis kölyök, miért szerette megmenteni a legyeket! — okoskodott a kéksapkás. — Bizonyára ezt mondta magának: „Ki tudja, hogy ezek az állatkák nem fognak-e engem megmenteni!”

— A bajtársnak igaza van! — kiáltotta Vadecet. — Ő a mélyébe látott annak a történetnek, amelyről én most fecsegek a tisztelt társaságnak. — Aztán folytatta:

— Cingár nem volt ravasz; nem látott tovább az orra végénél, mégis így okoskodott: A Kettévágó az én pókom; talán egy napon valaki ugyanazt teszi meg értem, amit én a szegény légyért megtettem, talán elpusztítják az ő hálóját és kiszabadítanak engem a karmai közül, mert mindedig a világ minden kin-

csórt sem mert volna elmenekülni gazdájától. Azonban, egy napon, amidőn neki és a teknősbékájának nem volt szerencséje és a napi kereset mindössze három sou volt, Kettévágó oly kegyetlenül megverte a szegény fiut, hogy Cingár tovább már nem bírta, belefáradva abba, hogy mindenkinek ő legyen a bűnbakja és a vértanuja, kileste a pillanatot, amikor a padlásajtó nyitva maradt és mialatt Kettévágó a majmát etette, ő lesiklott a létrán...

— Okosan tette! — mondta egy fogoly.

— De miért nem ment a szegény fiu panaszra az előljárójához? — kérdezte a kéksapkás — ez kiadta volna Kettévágónak a porcióját.

— Igen, de ő nem mert panaszra menni... túlságosan félt, inkább a szökést választotta. Szerencsétlenségére a Kettévágó észrevette, megragadta és a nyakánál fogva visszavitte a padlásra... Cingár tudta, hogy mi vár reá, egész testében reszketett, érezte, hogy szenvedései még nem értek el a végső határig... A fiu szenvedéseiről beszélve, meg kell emlékezniem Kartácsról, a Kettévágó kedves majmáról: ez a gonosz állat magasabb volt a Cingárnál, miből következethetik, hogy milyen nagy darab állat volt ez a majom és milyen kicsiny fiu a Cingár... Most megmondok maguknak, hogy miért nem vitték Kartácsot az utcára mutogatni, mint a többi állatot. Hát azért nem, mert Kartács oly gonosz és erős állat volt, hogy a fiuk közül csak egy tizennégy éves, Auvergnat megyéből származott bátor fickó, — miután ismételten megbirkózott vele és megverte — tudta engedelmessé tenni és lánccon vezetni és meg neki is gyakran kemény barcot kellett vele küzdenie, mely küzdelemben Kartács egy ízben erősen kivérezte vezetőjét. Emiatt felbosszankodva, a kis Auvergnat egy szép napon így szólt a majomhoz: „No megállj, te gaz majom, bosszút állok rajtad!” Egy napon tehát szokása szerint elment ha-

zról és vezette a majmot ; hogy csalogassa, vett egy juhszívet ; mialatt Kartács evett, a fiu madzagot húzott a lánc végébe és erősen egy fához kötötte. Amidőn így a majom jól meg volt kötözve, jégesőként zuhogtak rá a fiu botütései.

— Nagyon jó ! Derék gyerek az az Auvergnat !
— Csak a fejét, hogy meg ne sántuljon ! — Ugy kellett annak a gonosz állatnak ! — helyeselték élénken a foglyok.

— A fiut nem kellett biztítani — folytatta Vadecet. — Hallani és látni kellett volna, hogy Kartács hogy orditozott, hogy csattogtatta a fogát, hogy ugrált, hogy hányta a bukfenceket ! . . . Csakhogy a majmok olyan szívós életűek, mint a macskák . . . Kartács pedig olyan ravasz volt amilyen gonosz. Kileste a kedvező pillanatot és miközben az ütések záporoként hullottak rá, egyszerre úgy ledobbant a földre, mintha a guta ütötte volna meg és többé nem mozdult meg. Auvergnat azt hitte, hogy kiadta páráját és sietve tovább állott, hogy többé be se tegye a lábát a Kettévágóhoz. De a ravasz Kartács követte a szemeivel a fiut és amidőn egyedül találta magát, fogaival elrágta a kötelet, amely a láncot a fához kötötte. A Monceaux-körut, ahol Auvergnat megtáncoltatta, egész közel volt Kis-Lengyelországhoz ; a majom ismerte az utat, hazasántikált, tehát a láncot maga után vonva. Gazdája ordított és tajtékozott dühében, amidőn ily állapotban látta viszont az ő kedvenc állatját. De ezzel még nem volt vége a kellemetlenségnek : ettől a perctől kezdve Kartács oly borzasztóan haragudott minden gyerekre, hogy Kettévágó, noha nem gyengéd érzésből, nem merte rábizni egy fiura sem, mert félt a szerencsétlenségtől. Kartácstól kitelhetett, hogy egy gyereket megfojt vagy felfal ; a kis fiuk inkább felhagyták volna magukat nyársalni, mintsem hogy közel menjenek a gonosz állathoz.

— Már mégis csak el kell fogyasztanom a leve-
semet, — mondta a börtönőr egy lépést téve az ajtó
felé — ez a huncut Vadecet még a madarakat is le-
tudná csalni a fákról, hogy őt hallgassák... Nem
tudom hol halászhatta ki ezeket az érdekes történe-
teket!

— Végre a börtönőr megy, — mondta halkan
a Csontváz a Nagysántához — lázban vagyok... any-
nyíra forr bennem a düh... Csak falazni kell az áruló
körüli... a többi magamra vállalom.

— Nos fiuk, elmegyek, légyetek csendesek —
mondta a börtönőr az ajtó felé tartva.

— Ó, olyan csendesek mint a szentképek, — vála-
szolt a Csontváz Germainhez közeledve, mialatt a
Nagysánta és Miklós miután jellel értekeztek egymás-
sal, két lépést tettek ugyanazon irányban.

— Ah, tisztelt felügyelő ur, ön a legszebb pilla-
natban távozik, — mondta Vadecet szemrehányó ki-
fejezéssel.

Ha a Nagysánta ott nincs, ki mozdulatát előre
látva, karját megragadta, a Csontváz dühében rávetette
volna magát a Vadecetre.

— Hogyan, a legszebb pillanatban? — kérdezte
a börtönőr visszafordulva.

— Persze, — válaszolt a Vadecet — ön nem is
sejti, hogy mit mulaszt... Most kezdődik az elbeszélés
legkedvesebb része...

— Ne hallgasson rá, — mondta a Csontváz, alig
tudva visszafojtani haragját — Vadecet ma nincs a
kellő hangulatban; én nagyon unalmasnak találom az
elbeszélését...

— Micsoda, az én elbeszélésem unalmas? — kiál-
tott fel a hiúságában megsértett Vadecet. — Nos, fel-
vigyázó ur... kérem, esedezem... maradjon itt a vé-
géig... mindössze legfeljebb negyed óráig... külön-
ben is a levese már ugyis kihült... most már ugyis

mindegy. Gyorsan elmondom az elbeszélést, hogy ön a levesét elfogyaszthassa, még mielőtt a hálótermeinkbe visszatérünk.

— Nos, maradok, de siessen . . . — mondta a börtönőr közeledve.

— Jól teszi, felvigyázó ur, hogy itt marad, mert anélkül, hogy dicsekedni akarnék, mondhatom, hogy még nem hallott ilyent, különösen a vége lesz érdekes: a Cingár diadalát mutatja . . . kísérve az összes kis állatmutatványosoktól és a Kis-Lengyelország lakóitól. Szavamra, erre büszke lehetnék, de tényleg nagyon jó dolog!

— Nos, öcsém, hát hadd hallom, — mondta a börtönőr a csoporthoz visszatérve.

A Csontváz reszketett a dühtől. Csaknem feladta a reményt, hogy a tervezett büntettet elkövetheti. Ha Germain bejuthat a hálószobába, akkor megmenekül, mert nem lakik egy hálószobában engesztelhetetlen ellenségével és másnap, mint említettük, a megüresedő zárkák egyikét kell elfoglalnia. Ehhez járult, hogy Csontváz a foglyok több közbekiáltásából nagy haraggal felismerte, hogy a Vadecet elbeszélése csaknem szármalmasan puha érzésekbe ragadja őket, úgy, hogy aligha fogják a kívánatos közömbösséggel nézni a gyilkosságot, amelynek, ha véghezvinni engedik, büntársai lennének. Ha esetleg erőszakosan meggátolná az elbeszélés folytatását, ezzel még rontana a helyzeten, mert ekkor egyáltalán nem remélhetné, hogy távozni lássa a felvigyázót, még mielőtt Germain biztonságba jutna.

— Nos, hogy a következők is olyan unalmasak lesznek-e, mint az előzők voltak; — mondta a Vadecet — e fölött ítéljen a tisztelt társaság!

— Mondtam már, hogy nem volt gonoszabb állat annál a Kartács nevű majomnál, amely ezenkívül éppoly dühös volt a fiukra, mint a gazdája . . . Mit cselekedett Kettévágó, hogy megbüntesse Cingárt, mert el

akart házából menekülni? ... nos, mindjárt megtudják. Egyelőre elfogta a gyereket és a padlásra zárta éjszakára, miközben ezt mondta neki: — Holnap reggel, pajtásaid távozása után, Isten igazában megmarkolászlak, te fickó, majd megtudod, hogy mi jár a szökevényeknek! ... — Képzeltetik, hogy a kis Cingár milyen szörnyű éjszakát élt át. Éjfélleg le nem hunyta a szemét; azon tépelődött, hogy a Kettévágó mit fog vele elkövetni ... Végre, kimerülten, elaludt ... De minő alvás! És ráadásul volt egy olyan álma, egy olyan szörnyű álma ... azaz csak a kezdete volt szörnyű ... mint mindjárt hallani fogják ... Azt álmodta, hogy ő, mint egy olyan szegény légy, aminőt annyiszor mentett ki a pókhálóból, egy nagy, erős pókhálóba esett és küzködött-vergődött, vergődött teljes erejével, anélkül, hogy kiszabadulhatott volna a hálóból; ekkor csendesen, alattomosan egy szörnyeteg közeledett feléje, kinek arca a Kettévágóé, teste pedig egy póké volt ... Szegény Cingárunk, mint képzeltetik, ismét vergődni kezdett, de mennél jobban vergődött, annál jobban belebonyolódott a hálóba, épp úgy, mint a szegény legyek ... Végre a pók érkezett hozzá ... megérintette őt, Cingár érezte, hogy a szörnyű állat nagy, hideg, szőrös karmai megfogják, megszorítják, fojtogatják ... azt hitte, hogy meghalt ... De egyszerre egy hangos, éles, vidám dongást hallott és egy szép aranylegyet pillantott meg, gyémántkép ragyogó dárdaival a szárnyai alatt. Körülröpködte a pókot dühös dongással, amely ekképpen hangzott: „Gonosz pók, mért kinzod azt a kis legyet, aki megszabadította a legyeket a pók hatalmából?“ ... Sajnos, Cingár felriadt álmából még mielőtt az álmokép véget ért volna; mégis először kissé megnyugodott és így szólt magához: „Talán az aranylégy gyémánt dárdájával megölte volna a pókot, ha a végét láthattam volna az álomnak.“ De Cingár csak csalogatta magát, hogy

bátorítsa és vigasztalja magát; az éjszaka mulásával egyenlő arányban tért vissza a rettegése, oly nagy mértékben, hogy végre elfelejtette az álmát, vagyis inkább, hogy csak az maradt belőle vissza, ami ijesztő volt: a nagy háló, amelybe fogva volt és a pók a Kettévágó fejével... Gondolhatják, hogy a fiu hogy reszketett a rettegéstől... csak gondolják meg, egyedül volt, teljesen egyedül, anélkül, hogy valaki segítségére mehetett volna!... Hajnalodott, lassanként világosság lopózott be a padlás kis ablakán; a pillanat közeledett, amikor szemtől szembe kellett állnia a Kettévágóval. Cingár térdre rogyott a padlás közepén; és forró könnyeket sirva könyörgött pajtásainak, hogy kérjenek részére kegyelmet a Kettévágótól, vagy segítsék őt valamilyen módon megmenekülni. De hiába könyörgött, némelyik a mestertől félve, mások gondatlanságból, ismét mások kárörömből megtagadták a szolgálatot amit a Cingár kért tőlük.

— Gonosz kölykök! — mondta a kéksapkás — nem volt sem szívük, sem lelkük!

— Ugy van, — helyeselte egy másik — mégis fájdalmas látni egy ilyen mindenkitől elhagyott szegény teremtés szenvedését.

— Elhagyott és hozzá védtelen, — jegyezte meg a kéksapkás — mert az olyan teremtés, akit gyötörnek, anélkül, hogy csak mozdulni is tudna, mindig szánalmat érdemel. Egész más, ha az ember fogait használhatja, ez már változtat a dolgon... ha van fogad, mutasd meg és védő az irhádát!

— Ugy van! — helyeselték többen.

— Ez már mégis sok! — kiáltotta oda a Csontváz, ki többé nem tudta türtőztetni magát, a kéksapkához — nem hallgatsz el mindjárt?... Nem megmondtam neked, hogy csönd legyen a rablóbandában! Elöljáró vagyok-e itt vagy nem?

Válasz helyett a kéksapkás a szemébe nevetett a

Csontváznak, majd egy az utcagyermek által jól ismert gunyos kézmozdulatot tett, mely abból állott, hogy jobb keze hüvelykujját orrához téve, tenyerét legezőként mozgatta. Ezt a mozdulatot oly furcsa kifejezéssel kísérte, hogy több fogoly hangos kacagásra fakadt, míg mások megdöbbenek az új fogoly vakmerőségén, annyira rettegtek a Csontváztól.

Ez utóbbi az öklét mutatta a kéksapkásnak és fogcsikorgatva mondta neki: — Holnap számolni fogunk...

— És én a pofádba vágom a számadásodat...

A Csontváz nehogy a börtönőrnek egy verekedéssel okot adjon a maradásra, lenyelte a sértést és nyugodtan mondta:

— Nem erről van szó, én vagyok megbizva a melegedőszoba felügyeletével és ezért mindenki köteles engem meghallgatni, nemde, börtönőr ur?

— Igen — mondta ez. — De ne szakítsák félbe. Maga pedig, Vadecet öcsém, folytassa, de kissé gyorsabban.

— Ekkor Cingár — folytatta Vadecet — teljesen elhagyatva érezvén magát, megadta magát szerencsétlen sorsának. Beállott a nappal és a fiúk készülődtek, hogy utrakeljenek az állataikkal. Kettévágó kinyitotta az ajtót és szólította őket, mindegyiknek átadta darabka kenyerét; mindnyájan lementek a létrán csak Cingár maradt vissza és inkább holtan, mint elevenen egy zugban kuporodva teknősbékájával együtt mozdulatlanul várta a történelmőket. Szívszorongással látta a pajtásait egymás után távozni; sokat adott volna érte, ha velük mehetett volna... Végre az utolsó is lement a padlásról. A szegény Cingár szive hevesen dobogott, azt remélgette, hogy gazdája talán megfelekezett róla. Persze! egyszerre csak hallotta Kettévágót, ki lenn a létra lábánál állott, öblös hangon kiáltani: — Cingár!... Cingár!... — Itt vagyok, mester! —

Gyere le tüstént, vagy felmegyek érted — mondta neki a Kettévágó. — Cingár azt hitte, hogy ütött az utolsó órája.

— Menjünk, — mondta magának minden tagjában reszketve és álmára visszaemlékezve — ime a hálóban vagy kis legyeecske, a pók fel fog falni. — Miután gyengéden a földre tette a teknősbékát, elbucszott tőle, mert szerette azt a kis állatot; aztán az ajtóhoz közeledett. Rátette a lábát az első fokra, hogy lemenjen; egyszerre Kettévágó megkapta azt a nyújtófalábat és megrántotta oly erősen, oly hirtelenül, hogy Cingár elterült a létrán és azon lecsuszva egész arcát lehorzsolta.

— Milyen kár, hogy Kis-Lengyelország előljárója nem volt ott... tudom, hogy megtáncoltatta volna a Kettévágót! — mondta a kéksapkás; — lám, ilyen percekben szerencse, ha az ember erős...

— Ugy van, öcsém; de sajnos, az előljáró nem volt ott!... Kettévágó felkapta a fiut és a nadrágszíjjánál fogva bevitte a szobájába, hol az ágya lábához láncolva, őrizte a nagy majmot. Mihelyt a gonosz állat a kis fiut megpillantotta, elkezdett ugrálni, fogait csattogtatni, mint egy veszett, mintha fel akarná falni a gyereket.

— Szegény Cingár, mi lesz belőle?

— Hiszen, ha a majom a kezébe kapja, megfojtja azt a kis csenevész.

— Teremt' uccse!... biztosan megöli azt a kis férget, — vélte a kéksapkás; — én bizony ilyen körülmények között egy légynek sem tudnék ártani... hát maguk, barátaim?

— Hát bizony, mink sem, — mondták többen.

E pillanatban a fogház órája háromnegyedháromat ütött.

A Csontváz egyre növekvő aggodalommal, hogy az idő eltelik, a részvét közbeszólásai által is feldühösítve,

haragosan ráförmedt a foglyokra : — Legyen csönd a rablóbandában !... Így a Vadecet sohasem fejezi be hosszú litániáját, ha ti még többet fecsegték mint ő !

A közbeszólók elhallgattak, Vadecet pedig folytatta :

— Amidőn meggondoljuk, hogy Cingárnak milyen óriási kinjába került, amíg az ő teknősbékájához hozzászokott és hogy még pajtásainak legbátrabbikát is remegés fogta el már a Kartács nevének pusztá említésénél, akkor elképzeltük Cingár rémületét, amidőn látta, hogy a gazdája egész közel vitte őt a rettenetes állathoz. — Kegyelem... mester ! — kiáltott fel a kis fiu, miközben állkapcái összeverődtek a reszketéstől, mintha forró láz gyötörte volna, — kegyelem, mester, többé nem leszek rossz !... A szegény kis féreg sívítva könyörgött : — Többé nem leszek rossz ! — anélkül, hogy tudta volna, hogy mit mond, mert hiszen nem követett el semmi rosszat. De a Kettévágót ez mulattatta... A fiu hiába sikított, hiába vergődött, Kettévágó a Kartács által elérhető helyre tette le, mire az állat odaugrott és megragadta a gyermeket...

A hallgatóság megremegett az izgalomtól és lázas érdeklődéssel hallgatta az elbeszélést.

— Bolondságot tettem volna, ha elmegyek innen — mondta a börtönőr és még közelebb ment a csoporthoz.

— Pedig ez még nem a legjava a dolognak, — folytatta a Vadecet. — Amint a Cingár érezte a nagy majom hideg és szőrös karmait, amelyek a nyakánál és a fejénél fogva ragadták meg, úgy érezte magát, mintha megsemmisült volna ; halálos lázban jajongott és nyöszörgött, szenvedései egy tigris is meghatottak volna : — Jaj, a pók, amelyről álmodtam, Istenem, a pók... aranylegyecské segíts ! — Nem hallgatsz, te kölyök... nem hallgatsz ? ! — ordított rá a Kettévágó és rugta, ahol érte, mert félt, hogy meghallják a

gyermek sikoltását ; de égy perc mulva már nem kellett félnie, a szegény Cingár nem kiabált és nem vergődött többé : két térdre tápászkodva, krétafehéren, behunyt szemekkel, összes tagjaiban reszketve, némán türt és szenvedett, mint aki utolsó óráját várja, a majom pedig ütötte-verte, haját tépte és a karmaival karmolta ; a gonosz állat időközönként szünetet tartott és a gazdájára nézett, mintha csak egymással összebeszéltek volna. Kettévágó pedig kacagott, oly teli torokkal kacagott, hogy ha a Cingár kiabált volna is, a gazdája kacagása teljesen elnyomja az ő jajongásait. És mintha gazdája kacagása biztatta volna Kartácsot újra és újra nekiesett a gyermeknek.

— Ah, az az undok majom ! — kiáltott fel haragosan a kéksapkás. — Ha én megfoghattam volna a farkát, úgy megforgatom, mint egy malomkövet és összezúzóom a fejét a kövezeten.

— Hát igazán komisz egy állat. Olyan gonosz, mint egy ember !

— Nincs is ember, aki ilyen gonosz lenne !

— Nincs ilyen gonosz ember !... — mondta a Vadecet. — ...Hát a Kettévágó ? Képzeldék... mit tett ez az ember ezután : leoldotta ágya lábáról a Kartács láncát, amely nagyon hosszú volt ; kivette karmai közül az inkább halott, mint élő gyermeket és a lánc másik végéhez kötötte oly módon, hogy Cingár a lánc egyik végén, Kartács pedig a másik végén volt egymáshoz kötve, mintegy három lábnyira egymástól.

— Micsoda gondolat !

— Igazán vannak emberek, akik rosszabbak a legrosszabb állatnál.

— E gonosz cselekedet elkövetése után Kettévágó odaszólt a majomnak, amely őt megérteni látszott : — Figyelem, Kartács ! eddig téged mutogattak, most te mutogasd a Cingárt ; ő lesz a te majmod. Tehát, egy, kettő, három, talpra Cingár, vagy mindjárt ráduszitom

a Kartácsot. — A szegény gyermek visszarogyott a térdére és kezét tördelte, de nem tudott beszélni, csak a fogai vacogását lehetett hallani. — Nos, Kartács — szólt a Kettévágó a majmához — ha durcáskodik, bánj vele úgy, mint én...

— És jégesőként csapkodta lovaglóvesszőjével a gyermeket, aztán átadta a vesszőt a majomnak... Önök, uraim, tudják, hogy a majmok természetüknél fogva kitűnő utánzók, de Kartács felülmulta összes társait; megragadta a pálcát és odaugrott Cingárhoz, ki most kénytelen volt felkelni. Egymás mellett állva, a gyermek akkora volt, mint a majom, ekkor Kettévágó kiment a szobából, lement a lépcsőn és hívta a Kartácsot; ez ment utána és maga előtt hajtott Cingárt, kemény csapásokat mérve rá, mintha rabszolgája lett volna. Így értek le a Kettévágó viskójának udvarára. Itt akarta Kettévágó tovább folytatni a mulatságot; bezárta az utcára nyíló kaput és jelt adott a majomnak, hogy ostorcsapásokkal kergesse Cingárt körül az udvaron. A majom engedelmeskedett és sűrű vesszőcsapásokkal kényszerítette Cingárt futásra, miközben Kettévágó az oldalait tartotta a kacagástól... Azt hiszik önök, hogy végre ennyi gonoszsággal megelégedett? No persze!... hiszen ez még nem volt semmi, Cingár mindössze csak karmolásokat, vesszőcsapásokat, fojtogatásokat és iszonyodásokat szenvedett. Most ezt gondolta a Kettévágó: hogy feldühösítse a majmot a gyermek ellen, ki fuldokolva, közel volt az ájuláshoz, a pribéklelkű ember megragadta a hajánál fogva Cingárt és úgy tett, mintha elhalmozná veréssel és meg-megharapná, aztán odalökte Kartácsnak ezzel a kiáltással: hajrá... hajrá!... — majd egy darabka juhszívet mutatott neki, mintha ezt mondaná: — ez lesz a jutalmad...

— És most egy iszonyu jelenet következett... Képzeljének maguknak egy nagy vörös majmot, fekete

orral, fogait csallogtatva, mint egy veszett állat, amint veszett dühvel ront egy szerencsétlen gyermekre, ki magát védeni nem tudván, az első ütésre arccal a földre esik. Ezt látva a gazdájától, egyre uszított, Kartács áldozata hátára ugrott és harapdálni kezdte a fejét, úgy hogy a vér serkedezett belőle.

— Jaj, a pók!... a pók!... nyöszörögte Cingár elhaló hangon; azt hitte, hogy most érkezett a halál pillanata.

Egyszerre kopogás hallatszott az ajtón, erősen, parancsolón.

— Ah, az előljáró!... kiáltották a foglyok örömmel.

— Nyiss ajtót Kettévágó, nyiss ajtót, ne tettesd magad süketnek, látlak a kulcslyukon!

Az állatmutatványos, kénytelen lévén válaszolni, morogva ment ajtót nyitni az előljárónak, ki ötven éve ellenére olyan erős volt, mint egy medve; nem volt tanácsos vele ingerkedni, amikor haragudott. — Mit akar tőlem? — kérdezte Kettévágó nyersen, miközben csak félig nyitotta ki a kaput.

— Beszélni akarok veled, — mondta az előljáró, csaknem erőszakkal hatolva be az udvarba — aztán, amidőn a még mindig feldühödt majmot a Cingáron megpillantotta, odafutott, megragadta Kartácsot a nyakbőrénél fogva és messzire el akarta dobni a gyermekről; csak ekkor vette észre, hogy a gyermek össze volt bilincselve a majommal. Ezt látva az előljáró, féltelmes kifejezéssel nézett a Kettévágóra és rákiáltott:

— Tüstént vedd le a láncot erről a szegény gyermekről!

— Képzelmek a kis Cingár meglepetését és örömet, amidőn az ijedségtől és fájdalomtól félholtan, ily váratlanul és ily csodálatosan megmentve látta magát. Eszébe jutott az álmában látott aranylégy, noha

az ő megmentője cseppet sem hasonlított egy légyhez, hanem inkább egy erőbajnokhoz.

— Most pedig, — szólalt meg a börtönőr s egy lépést tett az ajtó felé — hogy Cingárt megmentették, elfogyasztom a levesemet.

— Megmentették! — kiáltott fel Vadecet; — no igen, megmentették, de a szegény kis Cingár azért még nem ért végére a kinjának!

— Igazán? — kérdezte néhány fogoly a részvét hangján.

— De hát mi történhetett vele még? — kérdezte a börtönőr közelebb lépve.

— Maradjon, felvigyázó ur, mindjárt megtudja.

— Fene egy ember ez a Vadecet! azt tesz az emberrel, amit akar, — mondta az őr — hát maradok még egy kis ideig.

A Csontváz noha néma maradt, tajtékozott a düh-től. A Vadecet pedig folytatta:

— Kettévágó, noha ugy félt az előljárótól, mint a tüztől, morogva vette le a láncot a fiuról; az előljáró a levegőbe dobta a majmot és egy hatalmas lábrugással fogta fel és rugta el tiz lépésnyire magától... A majom ugy ordított, mintha nyúznák, csattogtatta a fogait de azért gyorsan elvitte az irháját és egy színbe menekült, honnan az öklével fenyegette meg az előljárót.

— Miért bántalmazta a majmot? — kérdezte a Kettévágó szemtelenül az előljárót.

— Azt kellene kérdezned, hogy miért nem bántalmazlak téged is... Így kinezni egy gyermeket!... Hát már kora reggel lerészegedtél?

— Nem vagyok részegebb, mint ön; egy játékot tanítottam be a majmommal; egy mutatványt akarok nyújtani, amelyben a majom és a Cingár együtt szerepelne... miért ártja ön bele magát az én dologomba?

— Én abba szólok bele, ami rám tartozik. Ma reggel, amidőn nem láttam Cingárt a többi gyerekekkel

együtt az ajtó előtt elhaladni, megkérdeztem őket, hogy a fiu hol maradt; nem feleltek kérdésemre, de láttam, hogy zavarban voltak; ismerlek léged, sejtetem, hogy valami rosszat forralhatsz vele és ime, nem tévedtem. Hát hallgass ide, hogy mit mondok neked, te Kettévágó: ahányszor nem látom Cingárt az ajtó előtt a többiekkel együtt elhaladni, mindannyiszor bejövök hozzád, hogy mutasd meg nekem a gyereket és ha nem teszed, agyonverlek...

— Azt teszem, amit akarok, nem vagyok köteles öntől parancsokat elfogadni, — felelte Kettévágó az előljáró fenyegetésétől dühbe gurulva. — Ön nem fog senkit sem agyonverni és ha nem távozik innen, avagy ide visszafér, akkor én...

— Pif-paf-puf — szakította félbe az előljáró Kettévágót két olyan pofonnal, amely elég lett volna egy lónak; — ime, ezt kaptad, azért mert így merészkedtél beszélni az előljáróval, te gazfickó!

— Két pofon, ez nagyon kevés, — mondta a kéksapkás; — én az előljáró helyén véresre vertem volna.

— Az előljáró — folytatta Vadecet — tiz olyan embert megevett volna, mint a Kettévágó. Az állatmutatóványos tehát kénytelen volt a két pofont lenyelni, de nem kevésbé volt feldühödve azért, hogy megverték, különösen pedig azért, hogy a Cingár előtt verték meg. Ezért ugyanabban a pillanatban elhatározta, hogy megbosszulja magát és egy olyan gondolat jutott az eszébe, aminő csak egy ilyen ördögiesen gonosz embernek juthat. Mialatt ő még azt a pokoli tervet főzte és a pofonok helyét simogatta, az előljáró így szólt hozzá: — Figyelmeztetek, hogy ha még egyszer eszedbe jut ezt a gyermeket kinezni, arra foglak kényszeríteni, hogy Kis-Lengyelországból elkotródjál az állataiddal együtt, mert különben fellázítom ellened az egész telepet, tudod, hogy itt ugy is utál mindenki téged; biztosíthatlak, hogy olyan kíséretet kapsz, hogy

a hátad holtig megemlegeti. — A Kettévágó alattomos természeténél és azon törekvésénél fogva, hogy gonosz tervét keresztülvigye, jónak látta a sértődött szerepe helyett a jó kutyát adni és nyugodt arccal így szólt : — Lelkemre mondom, előljáró ur, ön igaztalanul vert meg engem és igaztalanul tételezte fel rólam, hogy rosszat akartam tenni Cingárral ; ellenkezőleg, ismétlem önnek, hogy egy új mutatványra tanítottam be majmomat, mely, amikor makacsodik, nem könnyen kezelhető és a zavarban megkarcolta a kis fiut, mit nagyon sajnálok.

— Ugy ! . . . — mondta az előljáró és a szemébe nézett a Kettévágónak — és igazat mondol nekem ? Hát ha te a majmodat tanítod be, miért bilincseled össze a Cingárral ?

— Mert a Cingár is hozzá tartozik a mutatványhoz. Megmagyarázom önnek, hogy mit akarok mutatni : — felöltöttem Kartácsot vörös ruhába és tollas kalapot adok rá, aminőt a svájci kuruzslószerűsök viselnek. Cingárt egy kis gyermekszékbe ültettem, szalvétát kötök a nyakára és a majom egy nagy faborotvával úgy tesz, mintha borotválná a Cingár szakállát.

Az előljáró nem tartotta vissza nevetését.

— Nemde mulatságos ? — kérdezte a Kettévágó alattomos arccal.

— Fődolog az, hogy az egész csak tréfa — mondta az előljáró — mely annál sikerültebb, minthogy a majom elég ügyes és elég ravasz arra, hogy egy ilyen dolgot eljátsszon.

— Meghiszem azt . . . ha a majom hat-hétszer látni fog engem, hogy miképp borotválom a fiut, akkor utánozni fog engem a faborotvával ; de mindezekelőtt hozzá kell szoknia a fiuhoz ; ezért kötöttem őket egymáshoz.

— De miért választottad inkább Cingárt, mint egy másikat ?

— Mert ő a legkisebb közöttük és amikor ül, Kartács nagyobb, mint Cingár ; különben a bevétel fele is a Cingaré lesz.

— Ha ez így van, — mondta az előljáró megnyugtatta az álnok ember hazudozása által — akkor sajnálom, hogy megütöttelek ; vedd úgy, mintha egy más alkalomra előlegül adtam volna.

— Mialatt a gazdája az előljáróval beszélt, Cingár alig mert lélegzetet venni, úgy reszketett, mint a falevél és majd meghalt attól az óhajtástól, hogy az előljáró lábai elé boruljon és megkérje, vezetné el az állatmutatványostól ; de nem volt hozzá bátorsága és ismét veszteni kezdte minden reményét, miközben így szólt magához : — Ugy járok, mint az a szegény légy álomban, a pók felfal engem ; tévedtem, amikor az aranylégybe bizakodtam és azt reméltem tőle, hogy megment engem.

— Nos, fiacskám, miután Kettévágó apa a bevétel felét neked adja, ez kedvet csinál neked arra, hogy a majomhoz hozzászokjál . . . és ha a bevétel jó lesz, akkor ugye nem lesz okod a panaszra ?

— Neki a panaszra ! Hát van okod a panaszra ? — kérdezte Kettévágó a gyermeket, titokban oly féltelmes szemekkel nézve rá, hogy a gyermek száz lábnyira szeretett volna lenni a föld alatt.

— Nem . . . nem . . . gazdám — hebegte ez.

— Ime, hallotta, előljáró ur, — mondta a Kettévágó — sohasem volt neki oka a panaszra ; hiszen én csak a javát akarom. Ha a Kartács az első alkalommal megkarcolta, gondom lesz reá, hogy ez többé meg ne történjen.

— Így már helyes, így mindegyik fél meg lesz elégedve.

— Különösen a Cingár, — mondta a Kettévágó — nemde, gyerek, hogy meg leszel elégedve ?

— Igen, igen, mester... — mondta a gyermek sirva fakadva.

— És hogy megvigasztaljalak a karcolásokért, te is részt kapsz egy jó reggeliből, mert az előljáró ur egy tányér pecsenyét ugorkával, négy üveg bort és egy üveg pálinkát lesz szives nekem ideküldeni.

— Szolgálatodra, Kettévágó, pincéim és konyhám nyitva áll mindenki számára.

— Alapjában az előljáró jó ember volt, de nem volt ravasz és szerette eladni a borát és ételeit. A ravasz Kettévágó tudta ezt. Az előljáró tehát elégedetten távozott azzal a gondolattal, hogy bort és ételt adott el és hogy megnyugtatót kapott a kis Cingár sorsáról. A szegény fiu pedig ismét visszaesett gazdája hatalmába. Mihelyt az előljáró sarkon fordult, a Kettévágó tüstént a létrára mutatott és megparancsolta szegény bünbakjának, hogy menjen fel a padlásra ; Cingárnak ezt nem kellett kétszer mondani, rettegve sietett engedelmeskedni.

— Jó Istenem, végem van ! — szólt magához és forró könnyeket ontva, rogyott le teknősbékája mellé a szalmára.

— Egy jó óráig zokoghatott már, amidőn a Kettévágó öblös hangja kiáltotta a nevét... Különös rémülettel töltötte be pedig Cingárt, hogy a mester hangja nem olyan volt, mint rendesen.

— Jössz le mindjárt ? ... — szólt ismét az állatmutatványos, hívását csúf szidalmakkal kísérve.

— A fiu gyorsan a létrához sietett ; alig ért le a földre, amikor a gazdája megragadta, a szobájába vitte, miközben minden lépésnél egyet botlott, mert Kettévágó annyit ivott, de annyit, hogy olyan részeg volt, mint a csap ; alig tudta magát a lábán tartani ; teste hol előre, hol hátra hajlott, félelmesen forgó szemek-

kel nézett Cingárra anélkül, hogy beszélt volna; mint mondani szokták, túlnantúl tele volt a szája. Cingár még sohasem szenvedett ilyen félelmet. Kartács az ágy lábához volt láncolva. A szoba közepén egy szék állott, melynek hátsó támláján egy kötél lógott. — Ü... ülj l... le, dadogta az ittasságtól nehéz nyelvvel Kettévágó. Cingár reszketve engedelmeskedett; ekkor a Kettévágó szóltanul megkötözte a kötéllal és aztán erősen a székhez kötözte, mert minden részegsége ellenére annyi öntudata mégis volt, hogy a kötözés munkáját kegyetlen alapossággal végezze. Végre Cingár úgy ült ott, mint akit odaszegeztek. — Jó Istenem, jó Istenem! — mormogta — most már senkisésem jön engem kiszabadítani. — A szegény kis fiúnak igaza volt, senki nem jöhetett, az előljáró megnyugodva távozott, Kettévágó pedig kétszeresen bezárta a kaput; ennél fogva senkisésem jöhetett a kis Cingár segítségére.

— Ó, szegény kis Cingár — szólalt meg több fogoly őszinte részvétellel — most már csakugyan elvesztél. Szegény kis ártatlan... kár érte!

— Ha husz souért kiválthatnám, odaadnám érte a husz soumat.

— Én is az enyémet. — Az a bitang Kettévágó! — Ugyan mit tett vele?

A Vadecet folytatta: — Amidőn Kettévágó a kötözést bevégezte, részeg fővel a következőket mondta, dadogva, a szótagokat meg-megismételve: — No, te cs... csir... csirkef... fogó, ... mi... miattad v... v... vert meg az el... elől... járó... M... most m... meghalsz... — És a zsebéből egy ujonnan köszörült nagy borotvát huzott ki, kinyitotta és az egyik kezével megragadta Cingárt a hajánál fogva...

— A borotvát látván, a fiu kiabálni kezdett: — Kegyelem! gazdám, kegyelem, ne öljön meg!... — Csak ki... kiabálj, ki... kiabálj... u... ugys... sem kiabálsz so... sokáig, — válaszolt a Kettévágó. —

Aranylégy, ó aranylégy, segíts! — kiáltotta a szegény gyermek csaknem ájultan és álmára visszaemlékezve: — Itt a pók, meg akar ölni! — M... micsoda, t... te g... gaz... kölyök, p... póknak cs... csu... folsz e... engem! — dadogta Kettévágó feldühödve, — m... már most cs... csak azért i... is m... meg... döglesz, de n... nem az én k... kezemtől... m... mert n... nem akarok a ny... nyakti... nyaktilóra jutni, m... majd v... végez... zen veled a K... Kartács... be... betani... tottam... érti a m... mester... séget, — mondta Kettévágó és előre-hátra ingadozva, előhivta a majmot, amely láncát maga után vonszolva és fogait csikorgatva nézte hol a gazdáját, hol a gyermeket: — Nos, Kar... Kartács, — szólt hozzá a borotvát és Cingárt mutatva, akit a hajánál fogva tartott, i... így cs... csinálsz... l... látod? — És ismétellen végighuzta a borotvát a Cingár nyakán és úgy csinált, mintha tényleg a nyakát vágná.

Az utálatos majom oly ügyes utánzó, oly gonosz és oly ravasz volt, hogy megértette a gazdája akaratát és mintha bizonyítani akarná, hogy érti a nyakvágás mesterségét, olyan mozdulatokat tett, mintha a saját nyakát akarná átvágni.

— U... ugy... ugy — helyeselte a Kettévágó és a szemeit félig lehunyva, úgy megbotlott, hogy csaknem székestől feldöntötte megkötözött áldozatát... I... igen... m... most el... eloldlak... te meg l... levágod a ny... nyakát, ugye K... Kartács.

— A majom egyet makogott és csattogtatta a fogát, mintha azt akarta volna mondani, hogy igen és előre nyujtotta karmait, hogy átvegye a beretvát a Kettévágótól.

— Aranylégy, segítség! — hebegte a kis Cingár elhaló hangon — látván, hogy utolsó pillanata elérkezett.

— A szegény kis féreg remény nélkül hívta az

aranylegyet, mint ahogy a vizbefuló az Isten nevét emlegeti...

— Ámde a kiállítás mégsem volt egészen hiábavaló. Ebben a pillanatban a Cingár révedező szemei az ablaknyíláson egy kis zöld legyet láttak berepülni, aminőt oly gyakran látunk; úgy röpködött ide-oda a homályos szobában, mint egy kis szikra és éppen abban a pillanatban, amidőn a Kettévágó a borotvát a majomnak adta át. Az aranylégy belerepült a gonosz ember jobb szemébe. Egy kis légy a szemben nem nagy baj, de a Kettévágó szemét úgy szúrta, mint egy tű; a mutatványos, ki alig tudta magát a lábán tartani, egyik kezével a szeméhez kapott. A hirtelen mozgással elvesztette egyensúlyát és egész hosszában a földre zuhant; mint egy élettelen tömeg gurult az ágy lábához, amelyhez Kartács láncolva volt.

— Aranylégy köszönöm... megmentettél! — kiáltott fel Cingár, ki megkötözve, meggyötörve ült a széken, de mindent látott.

— Tényleg, az aranylégy mentette meg attól, hogy a nyakát át ne vágják, — kiáltották a foglyok, elragadtatva a történetektől.

— Éljen az aranylégy! — kiáltotta a kéksapkás.

— Igen, éljen az aranylégy! — ismételték többen.

— Éljen a Vadecet, hogy ilyen szépeket mesél nekünk, — mondta egy másik.

— Várjanak csak, — mondta a Vadecet — most jön az elbeszélés legszebb és legborzalmasabb része, mint ahogy ígértem: — Kettévágó úgy zuhant a földre, mint egy ólomdarab; úgy feküdt ott, mint egy darab fa... holtrészegen... mit sem tudott magáról; de esés közben kis hijján agyonsujtotta Kartácsot és csaknem eltörte az egyik hátsó lábát... Önök tudják, hogy az a csunya állat milyen gonosz és bosszuálló volt. Nem bocsátotta el a borotvát, amelyet a gazdája azért adott a kezébe, hogy, vele a Cingár nyakát vágja

át. Hát mit tett az a csunya majom, amidőn a gazdáját így a hátán elterülve maga mellett látta? Ráugrott és a mellére guggolt; egyik lábával megragadta a nyakbőrét, a másikkal pedig... krak... elvágta a nyakát... hajszálnyira úgy, mint ahogy a Kettévágó tanította, hogy a Cingárral cselekedjék.

— Jól tette... nagyon jól!... Éljen a Kartács!... — kiáltották lelkesülten a foglyok.

— Éljen a kis aranylégý!

— Éljen a kis Cingár! — Éljen a Kartács!

— Nos, barátaim, — mondta a Vadecet — amit önök most kiáltanak, ezt kiáltotta egy órával később az egész Kis-Lengyelország.

— Hát ez hogy történt?

— Mondtam már, hogy a Kettévágó bezárta a kaput, hogy nyugodtan, háborítatlanul végezhesse gonosztettét. Az est beálltával a fiuk egymásután haza érkeztek állatjaikkal; az elsők kopogtattak a kapun, senki sem jött kinyitni; végre, amidőn már mindnyájan együtt voltak, ismét kopogtattak... semmi válasz. Ekkor egy közülök átment az előljáróhoz és megmondta neki, hogy hiába kopogtatnak, a gazdájuk nem jön kaput nyitni.

— A korphely bizonyára ismét tökrészeg, — mondta ez — kár volt oly túlságosan sok bort küldeni neki; be kell nyomni a kaput, utóvégre is a fiuk nem tölthetik az éjszakát állatjaikkal együtt az utcán...

— Benyomták a kaput, felmentek a lépcsőn, beléptek a szobába és mit láttak ott? Kartács, megláncolva guggolt a gazdája mellén és a borotvával játszott; a szegény Cingár, szerencséjére a Kartács által el nem érhető távolságban, megkötözve ült a széken, nem merén tekintetét a Kettévágó felé fordítani, hanem, képzeljék el, mit nézett? a kis aranylegyet, amely miután mintegy üdvözlésképpen körülrepkedte a fiut, végül ennek kezecskéjén tartott pihenőt. A kis Cingár min-

dent elbeszélte az előljárónak és annak a csapatnak, amely ezt idekísérte; a dolog, mondták egyhanguan, valóságos istenitélet volt; az előljáró pedig meghatottan mondta: — Ez a Cingár diadala!... és diadala a Kartácsnak is, amely megölte ezt a gyilkos Kettévágót! Ő gyilkolt másokat és most őt is meggyilkolták. — Ugy kelett neki! — zugta a tömeg; mert az állatmutatványost mindenki megvetette. Ez a kis Cingár és Karács diadala!

— Beállt az éj, fáklyákat gyujtottak, Kartácsot egy hordágyra kötötték, amelyet négy fiu a vállára emelt; ámde a majom nem tudta értékelni a megtiszteltetést, amelyben részesítették és egy diadalmas hadvezér komorságával mutatta a fogait. A majom után haladt az előljáró, karjain hordva a kis Cingárt; a kis mutatványosok, mindegyik a maga állatával, vették körül az előljárót, az egyik a rókáját, a másik a majmát, a harmadik a mókusát vitte; azok, akiknek hangszerük volt, muzsikáltak; olyan ricsaj, ujjongás és ünnepély keletkezett, hogy el sem lehet képzelni! Kis-Lengyelország egész népessége, férfiak, nők, gyermekek, résztvett a körmenetben, sokan égő fáklyát tartottak a kezükben és lelkesen kiáltották: Éljen Cingár! Éljen Kartács! A menet körüljárta a Kettévágó viskóját. Mulatságos látvány volt a fáklyák vörös fényénél ezeket a vidám, nevető arcokat látni. Ami a kis Cingárt illeti, amint a kötelékei lehullottak, első dolga volt, az ő megmentőjét, az aranylegyet egy kis dobozba tenni és örömtől ragyogó arccal ismételte ezeket a szavakat:

— Kis legyecském, ugye jól tettem, hogy nem hagytalak titeket a póktól felfalni, mert... Itt hirtelen félbeszakították a Vadecet elbeszélését.

— Ugyan, Roussel apa, — kiáltott egy hang kívülről — jöjjön már, egye meg a levesét; tíz perc múlva négy óra lesz!

— Igaza van, az elbeszélés már jóformán ugyis véget ért, most már megyek. Köszönöm öcsém a szép elbeszélést, büszke lehet rá, — mondta a börtönőr a Vadecetnek, az ajtó felé menve... Majd, megállva: — Jól viseljék magukat... — intette a foglyokat, feléjük fordulva.

— Megyünk meghallgatni a történet végét, — mondta a Csontváz a visszafojtott dühtől lihegve. Aztán halkán így szólt a Nagysántához: — Menj a küszöbre, kövesd az őrt a szemekkel és ha látod, hogy eltávozott az udvarból, kiáltsd el ezt: Kartács! — és az áruló meghal!

— Értem, — mondta a Nagysánta; utána ment a felvigyázónak és megállt a melegedőszoba ajtajában, honnan leselkedve nézett utána.

— Azt mondtam maguknak, — kezdte ismét a Vadect — hogy Cingár diadalának egész idejében ezt mondogatta magának: — Kis legyecskéim, ugye...

— Kartács! — kiáltotta harsányan a Nagysánta, amidőn látta, hogy az őr eltávozott az udvarból.

— Enyém vagy, te Cingár!... én vagyok a te pókod! — kiáltotta a Csontváz és oly hirtelenül rárontott Germainre, hogy ez egy mozdulatot sem tehetett, egyet sem kiálthatott. Hangja elhalt a Csontváz hosszú ujjainak iszonyu szorítása alatt.

— Ha te vagy a pók, én meg leszek az arany legyecské, te nyomorult Csontváz — kiáltotta egy hang abban a pillanatban, amikor Germain engesztelhetetlen ellenségének váratlan támadásától érve a padon hátraesett, kényekedvére kiszolgáltatva a banditának, ki a mellére térdelve, vasmarokkal fojtogatta a torkát.

— Igen, én leszek az aranylégy, még pedig egy csipős légy — ismételte a kéksapkás; aztán egy hatalmas ugrással, miközben két-három foglyot fellökött, megrohanta a Csontvázat és ökölesapásai záporként zuhogtak ennek koponyájára és két szemére, úgy, hogy

ütései úgy hangzottak, mintha három pöröly csapna le gyors egymásutánban az üllőre.

A kéksapkás, aki nem volt más, mint a Késelő, miközben megkészszerzte pörölyszerű csapásait a Csontváz fejére, így szólt hozzá: — Ezt a jégesőt a Rudolf ur ökle kopogtatta a fejemre!... Most átadom neked, ugye jól esik?

A váratlan támadásra a foglyok meglepetve álltak, anélkül, hogy az egyik vagy másik félnek segítségére mentek volna. Többen közülök, akik még a Vadecet elbeszélésének jótékony hatása alatt álltak, meg voltak elégedve azzal a váratlan fordulattal, hogy a kéksapkás védelmére sietett Germainnak. A Csontváz először elkábulva és megtántorodva, mint egy bika a mészáros taglójának csapásától, gépiesen előre nyújtotta egyik karját, hogy kivédje ellensége csapásait; ekkor Germain kiszabadíthatta magát a Csontváz halálos szorításából és félig felemelkedett.

— De hát mi történik itt, mit akar ez a gazfickó? — kiáltotta a Nagysáнта és a Késelőre rohanva, sietett ennek karjait hátulról elkapni, mialatt ez heves erőfeszítéseket tett, hogy a Csontvázat a padhoz szorítsa. Germain védője egy oly heves hátrarugással felelt a Nagysánta támadására, hogy ez felbukott és egész a foglyok csoportjához gurult.

Germain sápadtan és elkékülve, félig fuldokolva, a pad mellé roskadt és félájult állapotában nem látzott észrevenni a körülötte történeteket. A Csontváz fojtogatása oly heves volt, hogy karmai közül kiszabadulva is alig tudott lélegzetet venni.

Az első kábulatra a Csontváznak kétségbeesett erőfeszítés után sikerült magát a Késelő hatalmából kiszabadítani és talpra állni. Lihegve, dühtől és gyűlölettől mámorosan, iszonyu volt ránézni... Undok arca patakzott a vértől, felső ajka, mint egy dühödt farkasé, látni engedte összeszorított fogait. Végül ha-

ragtól és fáradságtól dadogó hangon, — mert a küzdelem rettenetes volt — ezt kiáltotta a foglyok felé! — Fogjátok hát meg... ezt a banditát... Ó, gyáva farka... amely engem hátulról megtámadni enged...

E pillanatnyi fegyverszünet alatt a Késelő gyorsan felmelete a félájult Germaint és nagy ügyességgel egy sarokba vitte védencét, hol biztonságba helyezte. Itt a két fal kitünő védelmi állást nyújtott neki, anélkül, hogy hátbatámadástól kellett volna tartania. Képes volt magát esetleg több fogoly támadása ellen elég hosszú ideig megvédeni, akiknek szemében Késelő a bátorságával és herkulési erejével nem csekély tiszteletet vivott ki magának.

A Vadecet megrettenve távozott a viaskodás színteréről anélkül, hogy észrevették volna távozását.

— Csontváz, látván a foglyok tétovázását, haragosan rájuk kiáltott: — Hát jöjjetek már, fojtsuk beléjük a párát, én a nagyba, ti abba a kis dögbe!

— Vigyázz! — válaszolt a Késelő küzdelemre készen, két kezét izmos lágyékához támasztva. — Vigyázz magadra, Csontváz! Ha még egyszer el akarod játszani a Kettévágót... én meg eljátszom a Kartácsot és átmetszem a torkodat...

— Fojtsd meg! — kiáltotta a Nagysánta, feltápáskodva. — Miért védelmezi ez a veszett ember azt az árulót?... Halál az árulóra!... és a Késelőre is! Ha védelmezi Germaint, akkor ő is áruló!

— Igen, igen!... Halál az árulóra!... — Halál reá!

— Pusztuljon, aki védelmezi!

Ilyen haragos kiáltások hallatszottak a foglyok csoportjából.

Egy könnyörületesebb kisebb rész ellenkezett: — Először hagy beszéljen!

— Igen, magyarázza ki magát. — Nem ölünk meg egy embert, anélkül, hogy meghallgatnánk.

— És anélkül, hogy szót emelnénk a védelmére.
— Hiszen akkor olyanok volnánk, mint a Kettévágó.

— Olyanok is akarunk lenni! — felelték a Nagysánta és a Csontváz cimborái.

— Egy áruló sohasem lakolhat elég kegyetlenül... végezni kell vele!

— Készítsük ki a nyomorultat!... segítsünk Csontváznak!

— Ugy, ugy... macskazenét a kéksapkásnak is!
— kiáltották a Csontváz-pártiak!

— Le a Késelővel!

— Le a Csontvázzal!

— Derék emberek vagytok!... — mondta a Késelő a mellé sorakozóknak. — Van szivetek és nem engeditek meg egy védtelen ember legyilkolását... ilyen tettet csak gyávák követhetnek el... A Csontváz játékszerül szeretne felhasználni benneteket... Ő már el van ítélve és most titeket szeretne bajba vinni. De ha segédkezet adnátok neki Germain meggyilkolásához, akkor nagyon rosszul járnátok. Különben én indítványozok valamit... a Csontváz el akar banni ezzel a fiatalemberrel... hát jöjjön és vegye el tőlem, ha van hozzá bátorsága... ez a dolog ránk, kettőnkre tartozik; birkózzunk meg, majd meglátjuk, hány zsákkal telik tőle... de ökelme félti az irháját, szakasztott olyan ő, mint a Kettévágó, csak a gyöngébbel mer kikezdeni...

A Késelő ereje, határozottsága és erélyes arca nagy hatással volt a foglyokra, akik elég tekintélyes számban sorakoztak melléje és Germain köré, míg a másik párt Csontváz körül csoportosult.

Véres összeütközés készült; egyszerre az udvaron egy csapat gyalogság, vagyis a börtönőrség lépéseinek zaja hangzott fel. Ugyanis a Vadecet, az általános zavart és lármát felhasználva, bekopogott az ajtón, hogy értesítse az őrséget a melegedőszobában történekről.

Sietve jöttek a katonák és megjelenésük véget velett a jelenetnek.

Germaint, a Csontvázt és a Késelőt a fogház igazgatója elé kísérték. Az elsőnek elő kellett adnia panaszát, a másik kettőnek felelnie kellett arra a vádra, hogy verekedtek a fogházban.

Germaint az ijedtség és a szenvedés annyira elgyengítette, hogy két örrre kellett támaszkodnia, hogy az igazgató előszobájáig eljuthasson. Itt rosszul lett. Összekarmolt nyaka a Csontváz vasujjainak véraláfutásos nyomait viselték. Pár pillanattal később a Kacagógerle jegyese a halál fia lett volna. A társalgó felügyeletével megbizott őr, aki, mint említettük, mindig érdeklődött Germain iránt, az első segélyben részesítette a súlyosan bántalmazott embert. Amidőn ez magához tért és tudatára jutott annak, hogy minő súlyos veszedelmet élt át, legelőször is megmentőjére gondolt. — Köszönöm a jóságát, uram, — mondta az őrnök; — ha ez a bátor ember meg nem oltalmaz, már halott lennék.

— Hogyan érzi magát?

— Jobban... Ah, szinte álomnak tetszik nekem, ami velem történt!... És hol van a megmentőm?

— Az igazgató szobájában. Felelnie kell róla, hogy a civakodás miként keletkezett. Ugy látszik, hogy ha ő közbe nem veti magát...

— Meghaltam volna, uram... Ó, mondja meg a nevét... ki volt az az ember?

— Az ő igazi nevét nem tudom; itt úgy hívják, hogy Késelő; régi börtöntöltelék...

— És a büntett, amely őt idehozta... nagyon súlyos?

— Nagyon!... Betöréses-lopás, éjjel egy lakott házban, — mondta az őr. — Valószínűleg annyit fog kapni, mint a Vadecet: tizenöt vagy husz évi kényszermunkát, tekintve, hogy már volt büntelve.

Germain reszketett. Jobban szeretne volna, ha egy kevésbé bűnös embernek tartoznék hálával. — Ó, ez borzasztó! — mondta. — És mégis ez az ember, anélkül, hogy ismerne, megvédelmézett. Ennyi bátorság, ennyi nagylelkűség...

— Hát olykor marad egy kis jóézés ezekben az emberekben. Fődolog, hogy ön megmenekült a veszedelemből; holnap kap egy külön zárkát, ma éjjel pedig a kórházban fog hálni. Csak bátorság, uram! Rossz napjai már elmúltak, ha csinos látogatónője ismét meglátogatja, már megnyuglathatja őt, mert ha külön zárkája lesz, nincs mitől tartania. Mindenesetre jól teszi, ha nem mondja el neki azt, ami az imént történt... még megbetegedne szegény az ijedtségtől.

— Ó, dehogy szólok neki erről... de mégis szeretnék köszönetet mondani megmentőmnek... Bármilyen bűnös legyen is a törvény előtt, én mégis csak neki köszönhetem az életemet.

— Nézze, éppen hallom, hogy kijön az igazgató ur szobájából, ki ezután a Csontvázat fogja kihallgatni. A kihallgatás után elkisérem őket, a Csontvázat a börtönbe, a Késelőt az oroszlanbarlangba. — A Késelő talán egy kis jutalmat nyer azért, amit önért tett; miután erős és határozott ember, aki tekintélyt tud tartani a többiek fölött, valószínűleg ő lesz az elöljáró a Csontváz helyett.

A Késelő egy kis folyosón át az igazgató szobájából jövet belépett az előszobába, ahol Germain tartózkodott.

— Várjon itt meg engem, — mondta az őr a Késelőnek, — meg akarom tudni az igazgató urtól, hogy mit határozott a Csontvázzal, aztán visszajövök ide... Itt a fiatalemberünk, nincs már semmi baja; köszönetet akar magának mondani; van is oka rá, mert maga nélkül bizony most már vége lenne az életének. — Ezt mondva, az őr eltávozott.

A Késelő arca sugárzott az örömtől. Vidáman előre lépett és így szólt: — Teringette, ez sikerült, de jól tettem, hogy magát megmentettem! — És kezét nyújtott Germainnak.

Ez egy önkéntelen gondolat befolyása alatt, a helyett, hogy a Késelő kezét elfogadta volna, kissé visszahúzódott; aztán visszaemlékezve arra, hogy az életét mégis ennek az embernek köszönheti, jóvá akarta tenni az ellenszenv kifejezését. De a Késelő észrevette az előbbi mozdulatot, vonásai elkomorodtak és a maga részéről is visszavonva kezét, keserű szomorúsággal mondta: — Ah, igaz .. bocsánat... uram..

— Nem, én tartozom öntől bocsánatot kérni... Hát én nem vagyok épp olyan fogoly mint ön? Nekem csak arra a szolgálatra volna szabad emlékezni, amit ön nekem teljesített... ön az életemet mentette meg. Adja ide a kezét, uram, kérem, nagyon kérem...

— Köszönöm... most már felesleges. Az első érzés az igazi... Ha ön mindjárt kezét adott volna, ezzel örömet okozott volna nekem... De ha ön elébb meggondolja magát, hogy kezét adjon-e vagy nem, akkor rajtam a sor, hogy ne fogadjam el... nem azért, mert én épp olyan fogoly vagyok, mint ön, hanem — tette hozzá komor, habozó kifejezéssel — azért, mert mielőtt idejöttem...

— A börtönőr mindent elmondott nekem, — szólt közbe Germain — de ez mit sem változtat azon, hogy ön megmentette az életemet.

— Csak kötelességemet teljesítettem és mert kedvem telt benne, miután tudom, hogy ön kicsoda... Germain ur.

— Ön ismer engem?

— Valamennyire, öcsém! — mondanám önnek, ha a nagybácsija volnék, — mondta a Késelő, visszanyerve szokott derülségét — és önnek valóban nem lenne igaza, ha az én fogházba jöveletem a véletlen-

ségnek tulajdonítaná... Ha nem ismertem volna önt, nem jutottam volna a fogházba.

Germain csodálkozva nézett a Késelőre.

— Hogyan? ... azért mert engem ismer...

— Igenis, azért vagyok itt... fogoly a fogházban.

— Ezt szívesen elhinném önnek, de...

— De nem tudja elhinni, ugyebár? — nevetett a Késelő.

— Akarom mondani, hogy nem tudom megérteni, miképpen lehetek én oka annak, hogy ön a fogházba jutott.

— Hogy miképp? Hát mindenképpen.

— Én volnék az a szerencsétlen? ...

— Szerencsétlen! ... ellenkezőleg... én tartozom önnek uram, még pedig sokkal.

— Nekem? ön tartozik? ...

— Igen nagy hálával tartozom önnek, hogy megszerezte nekem azt az előnyt, hogy egy látogatást tegyek ebbe a fogházba.

— Valóban, — mondta Germain a kezét a homlokához emelve — nem tudom, hogy az imént átszenvedett rettenetes rázkódás nem gyengítette-e meg az elmémet, de nem vagyok képes önt megérteni... Az ő az imént azt mondta nekem, hogy önt azzal vádolják ilten, hogy... hogy... — Itt Germain megakadt a beszédben.

— Hogy loptam... mondja csak ki... igen, hogy betöréses-lopást követtem el... és még hozzá, éjnek idején!... a legsúlyosabb eset, ugyebár, — szólt a Késelő kacagva. — Mindez világos, mint a vakablak.

Germaint kinosan érintette a Késelő érzéketlensége és nem tudta magát tartóztatni, hogy így ne szóljon neki: — Hogyan, ön, aki olyan bátor és olyan nagylelkű, így beszél? Hát nem tudja, hogy mily súlyos büntetés vár önre?

— Husz évi gályarabság és a káloda!... isme-

rem. — Makacs gonosztevő vagyok, nemde, hogy elő-
 lött nevetek? De én már ilyen vagyok. És tudom azt,
 — tette hozzá tréfás sóhajtással — hogy a szerencsét-
 lenségemnek ön az oka!

— Ha szíves lesz jobban megmagyarázni a dol-
 got, akkor hallgatom önt... Csak gunyolódjék uram,
 kedve szerint, ez az én hálaérzéseemből mit sem von le
 ön iránt, — mondta Germain szomorú hangon.

— No, bocsánat, Germain ur — felelt a Késelő
 elkomorlyodva — ön nem látja szívesen, ha én az eset
 felett nevetek... hát ne beszéljünk róla. De szüksé-
 gesnek tartom, hogy mi ketten megértsük egymást és
 hogy meggyőzzem önt arról, hogy érdemes vagyok
 arra, hogy velem kezét fogjon.

— Ebben nem kételkedem, mert noha önt hün-
 tett elkövetésével vádolják és önmaga is azzal vádolja
 magát, mégis egész lénye bátorságot és nyíltságot árul
 el. Meg vagyok győződve, hogy önt igazságtalanul gya-
 nusítják... hogy csak a véletlenség hozta önt ebbe a
 gyanús helyzetbe...

— Ó, ami ezt illeti, Germain ur, ön tévedésben
 van, — mondta a Késelő, most már komolyan. Férfi-
 szavamra mondom, oly igazán, mint ahogy egy párt-
 fogóm van — e szavaknál a Késelő levette a sapkáját
 — aki én hozzám olyan jó, mint az Uristen a jámbor
 életű lelkészekhez, hogy éjnek idején betörtem egy
 ablaktáblát és loptam; tetten értek, tüstént letartóz-
 tattak és elvettek tőlem mindent, amit összeszedtem.

— Bizonyára a szükség, az éhség vitte önt erre a
 cselekedetre?

— Az éhség? Száz frankom volt a zsebemben,
 amikor letartóztattak, egy ezerfrankos bankjegyből,
 nem számítva azt, hogy a pártfogóm, akiről önnek
 beszélek és ki, mellesleg említve, nem tudja, hogy itt
 vagyok, nem engedne nélkülözni... De miután már
 említést tettem önnek a pártfogómról, elhiheti, hogy

ez komoly dolog, mert tudnia kell, hogy ez olyan ember, aki előtt térdet-fejet hajt az ember... Azt a jég-eső verést is, amit a Csontváz koponyájára zuditottam, tőle tanultam... A lopás gondolatára is az ő ismeretése révén jutottam... ennél fogva, hogy ön itt van és nem fekszik holtan a Csontváz fojtogatásától, ezt ön az én pártfogómnak köszönheti.

— És ez a pártfogó?

— Az öné is.

— Az enyém is?

— Igen... Rudolf ur pártfogolja önt... Amikor azt mondom, hogy ur, tulajdonképpen fenséges urnak kellene mondanom, mert biztosan legalább hercegi rangban van... de én csak Rudolf urnak szoktam hívni, ő ezt megengedi nekem.

— Ön téved, — mondta Germain mind nagyobb meglepetéssel — én nem ismerem a herceget...

— De ő ismeri önt... Ön nem tud róla? Meglehet, ez már az ő szokásához tartozik. Ha például tudomására jut, hogy bajba jutott egy jó ember, egykettőre a jó ember kijut a bajból és őt nem lehet sem látni, sem hallani. Egész megzavarja az embereket, a szerencsét úgy hullajtja rájuk, mintha egy cserép esne a magasból a fejünkre. Ön is egy szép napon egy ilyen cserepet kap a fejére...

— Valóban, ön zavarba hoz a beszédével.

— Ön hallani fog még különbeket is! De, hogy visszatérjek a pártfogómhoz, egy idővel ezelőtt, miután egy általa kivánt szolgálatot teljesítettem neki, egy pompás álláshoz juttatott engem; túlságos hosszúra nyúlna a beszédem, ha elmondanám, hogy mi féle álláshoz; elég az hozzá, hogy Marseillebe küldött, hogy hajóra szálljak és Algierbe vitorlázzak az állásomra... Vidáman utrakeltem Párisból; de a helyzet csakhamar megváltozott... Képzeljük el, hogy szép, napos időben indulunk el a hajón, másnap beborul.

holnapután elszűrkül minden és mennél inkább eltávolodunk hazulról, annál jobban beborul, úgy, hogy végre olyan sötét van, mint a pokolban... érti?

— Éppenséggel nem...

— No mindjárt... mondja csak... van egy kutyája?

— Különös kérdés!

— Van egy kutyája, amely önt szereti és véletlenül elveszett?

— Nincs.

— Hát akkor egész egyszerűen elmondom, hogy messzire jutva Rudolf urtól, nyugtalan, ostoba, ijedt lettem, mint egy eltévedt kutya... buta dolog volt, de a kutyák szintén buták, mi nem akadályozza meg őket abban, hogy mégis megtalálják gazdájukat és hogy ezek veréssel és jó falatokkal felujtsák kutyájuk emlékezetét; és Rudolf ur nekem jobbat adott, mint jó falatokat; mert tudja meg, hogy nekem Rudolf az egész világom. Egy haszontalan, durva, vad és erőszakos emberből egy jóformán tisztességes embert csinált belőlem, pusztá két szóval. De ez a két szó, olyan volt, mint a varázslat...

— És micsoda szavak voltak ezek? Mit mondott önnek Rudolf ur?

— Azt mondta, hogy nekem még van szivem és becsületem, noha már a gályán is voltam, igaz, hogy nem lopás miatt, ó, emiatt egyszer sem, de ami talán még rosszabb... emberölés miatt... Igen, — mondta a Késelő komor hangon — igen, öltem a harag pillanatában... mert úgy nőttem fel, mint egy ápolatlan állat, vagyis inkább, mint egy apátlan-anyátlan elhagyott gyerek, Páris kövezetén, nem ismertem sem Istent, sem poklot, sem jót, sem rosszat. Olykor, ha a vér a szememre szállt, vöröset láttam és ha ilyenkor kés volt a kezemben, késeltem... késeltem... olyan voltam, mint egy hőszült farkas... Csak a nép aljá-

val és a banditákkal barátkoztam. Erre nem voltam ugyan nagyon büszke, de mégis a mocsárban kellett élnem... és még észre sem vettem, hogy ott élek. De, amidőn Rudolf ur azt mondta nekem, hogy miután látja, hogy én minden kitagadottságom és nyomorom ellenére mégsem adtam magamat, mint társaim, a lopásra, hanem, amennyire tőlem telt, munkával kerestem kenyeremet, ez bizonyítéka annak, hogy még van szívem és becsületérzésem... Istenugyse!... ez a két szó olyan hatással volt rám, mintha az üstökömnél fogva ragadtak volna meg, hogy ezer lábnyi magasságba ragadjanak ki abból a mocsárból, amelyben henteregtem... És ekkor így szóltam: Köszönöm... ez kellett nekem... A szívem pedig egész másképpen dobogott, mint amikor haragudni szoktam és én megesküdtem magamnak, hogy mindig annak a jósnak élek, amiről Rudolf beszélt... Ime, láthatja Germain ur, hogy ha jó szívvel beszélnek hozzám, akkor nem vagyok olyan rossz, mint aminőnek magamat gondoltam. Rudolf ur bátorításának köszönhetem javulásomat.

E beszédet hallva, Germain még kevésbé tudta megérteni, hogy ez az ember követhette el azt a lopást, amellyel vádolják. — Ez lehetetlen, — mondta magának: ez az ember, aki annyira lelkesedik e két szó: becsület és szív, pusztá hallatára, nem követhette el azt a lopást, amelyről olyan könnyed nem-törődőmséggel beszél.

A Késelő nem vette észre Germain csodálkozását és folytatta: — A vége a dolognak az lett, hogy azzá lettem Rudolf ur iránt, ami a hű kutya a gazdája iránt, azzá lettem pedig azért, mert ő felemelt engem önmagam előtt. Mielőtt őt megismertem, nem éreztem egyebet, mint ami a bőrömet érintette, de ő a bensőmbe nyult... és azt felrázta alaposan... Amint tőle eltávolodtam, olyan voltam, mint egy test lélek nélkül. És

az egész utazás alatt egyre ez járt a fejemben: Mily különös életet él ez az ember! közéje keveredik a csöcseléknek, úgy, hogy naponta husszor is vásárra viszi a bőrét... és ilyen alkalommal a kutya szerepét vállalhatnám magamra, hogy őt megvédjem, mert hála Istennek, jó öklöm van... De ő így szólt hozzám: — Tegye fiam hasznossá magát embertársai iránt, menjen oda, ahol valami jó szolgálatot tehet. — Szerettem volna neki ezt felelni: — Nincs hőbb kívánságom, Rudolf ur, mint önnek szolgálni. — De nem mertem, Rudolf ur aztán ezt mondta: — Menjen... — és én mentem... és tettem, amit tehettem. De teringettét... amikor a hajóra kellett mennem, hogy elhagyjam Franciaországot, hogy a tenger válasszon el engem Rudolf urtól, anélkül, hogy őt valaha viszontláthatnám... erre igazán nem volt bátorságom. Azt üzente marseillei levelezőjének, hogy hajóraszállásomkor annyi pénzt adjon nekem, amennyi belém fér. Én így szóltam ehhez az urhoz: — Egyelőre nem szállok hajóra, inkább tótágast járok idehaza... adjon nekem az ur egy kis költséget, hogy gyalog visszamehessek... van jó lábom, visszamegyek Párisba... nem tudok máshol élni... meglehet, hogy Rudolf ur megharagszik, hogy többé nem akar engem látni... de én látni fogom őt... és ha ő tovább is úgy él, mint eddig, akkor előbb-utóbb idejekorán érkezhetem meg, hogy egy kés és ő közé dobjam magamat... És aztán, én nem is vagyok képes arra, hogy tőle olyan messzire eltávozzam... Érzem, hogy valami ismeretlen érzés vonz engem oda, ahol ő van... Végre megkaptam azt a kis költséget, amivel visszatérhettem Párisba... és visszaérkeztem... Nem szoktam megijedni a magam árnyékától, de amikor megérkeztem, valami olyasmit éreztem, mintha borsódzott volna a hátam... Mit hozzak fel Rudolf ur előtt a mentségemre?...

(Folytatása következik.)

— Eh, elvégre nem fog megerőni, legyen, ami lesz. Elmentem hozzá, a barátját találtam, egy nagy, kopasz-fejű, szintén jó embert. Teringette, mikor Murph ur belépett, így szóltam magamban: — Most dől el a sorsom. — Ugy éreztem magam, mintha a torkom kiszáradt és a szívem egy indulót dobolt volna... Azt hittem, hogy alaposan megmossák a fejem. De alaposan csalódtam, a jó ember úgy fogadott, mintha misem történt volna, azt mondta nekem, hogy Rudolf ur csöppet sem haragszik rám, sőt tüstént látni akar engem... És valóban, beeresztett a pártfogómhoz... Teringettét, amikor színről-szinre álltam előtte... akinek olyan kemény ökle és olyan jó szive van... előtte, aki herceg léteére olyan zubbonyt visel, mint én... csakhogy alkalma legyen az ökölcsapások jégesőjét a fejemen eljátszani, úgy, hogy se ne lássak, se ne halljak... mindezt a mulatságot meggondolva, Germain ur, bizony zavarba jöttem és szüköltem, mint egy kis kutya. Nos, ahelyett, hogy megrikatott volna — csak képzeljen el engem, mint sirdogáló gyermeket — Rudolf ur ezekkel a szavakkal fogadott engem: — Nos, visszaérkeztél, fiam?

— Igen, Rudolf ur; bocsánat, ha hibáztam, de nem birtam magammal... Adjon nekem egy zugot az udvarában, adjon nekem élelmet vagy engedje meg nekem, hogy megélhetésemet az ön közelében keressem..., egyebet nem kívánok és különösen ne haragudjék rám, hogy visszajöttem.

— Annál kevésbé haragszom reád, fiam, mert éppen idejében jössz, hogy nekem egy szolgálatot teljesítsél.

— Én, Rudolf ur? hát lehetséges? Ó igaza volt önnek, amikor nekem azt mondta, hogy kell lenni valakinek ott fenn a felhők fölött, mert különben hogyan lehetne magyarázatát adni annak, hogy pont abban a minutomban érek ide, amikor önnek szüksége

van rám? ... És mit tehetnék én önnek, Rudolf ur? Akarja, hogy lehozzak egy kőfigurát a Notre-Dame-teronyról?

— Kevesebbet kívánok tőled, fiam... Egy tisztességes, derék fiatalember, ki iránt úgy érdeklődöm, mintha tulajdon fiam lenne, ártatlanul, lopás vádja alatt áll és a fogházban szenved; Germain a neve; szelid és félnék ember. A gonosztevők, akikkel együtt van bezárva, bizonyára ellenségeskednek vele s ezért szüntelen veszély fenyegeti; miután te fiam sajnós, ismered a fogházi életet és sok foglyot is ismersz, nem tudnál-e a régi pajtásaidhoz bejutni és jó pénz ígérete mellett, ezeket arra rábírní, hogy ezt a szerencsétlen fiatalembert megoltalmazzák?

— De hát ki ez a nagylelkű idegen, ki az én sorsom iránt ennyire érdeklődik? — kérdezte Germain növekedő meglepetéssel.

— Majd talán megtudja ön, én nem ismerem. Hogy visszatérjek a Rudolf urral folytatott beszélgetésemre, mialat ő nekem beszélt, eszembe jutott valami, egy olyan mulatságos gondolat, hogy nem tudtam magam tartóztatni attól, hogy a jelenlétében ne nevessek. — Mit nevetsz, fiam? — kérdezte.

— Ej no, Rudolf ur, nevetek, mert meg vagyok elégedve; és azért vagyok megelégedve, mert módom van rá, hogy az ön Germainját megoltalmazzam a foglyok rossz csinyjei ellen. Adok neki egy olyan pártfogót, ki őt bátran megvédelmezi, mert ha egyszer az a fiatalember, annak a fiunak a szárnyai alá jut, akiről önnek beszélek, nem lesz senki, aki reá görbe szemmel merne tekinteni.

— Nagyon jó, bizonyára egy régi pajtása önnek?

— Ugy van, Rudolf ur, néhány nap előtt került be a fogházba; de pénz kellene... 1

— Mennyi?

— Ezer frank.

— Itt van.

— Köszönöm, Rudolf ur ; két nap múlva hirt kap tőlem. — Teringette, a király nem lehet boldogabb, mint én voltam, amikor arra gondoltam, hogy talán szolgálatot tehetnék Rudolf urnak az ön révén... ez nagyszerű dolog lenne !

— Kezdem már megérteni... vagyis inkább félek önt megérteni, — kiáltott fel Germain — hogy engem megoltalmazzon ebben a fogházban, nyilván ezért követte el a lopást ? Ó, ekkor egész életemben bánatana engem a lelkipurdalás...

— Türelem !... Rudolf ur azt mondta nekem, hogy van szívem és becsületem... ezek a szavak... ezek az én törvényeim és látja, ezeket kellett nekem mondani, mert ha nem is vagyok jobb, mint voltam, de rosszabb sem akarok lenni.

— De az a lopás ?... Ha ön azt nem követte el, miért van itt ?

— Várjon csak. Most jön a tréfa legjobb része : ezen az ezer frankon vettem magamnak egy fekete parókát ; leborotváltam a pofaszakállamat, kék pápaszemet tettem az orromra ; egy kis vánkossal pupot varázsoltam a hátamra. Így átváltozva, egy vagy két szobát kerestem kibérlésre a földszinten egy élénk utcában. Találtam egy olyant a Province-utcában és előre lefizettem egy részletet Grégoire név alatt. Másnap elmentem a Templebe butort vásárolni a két szobába, fekete parókában, kék pápaszemmel és puppal a hátamon, hogy az árusok ismét felismerjenek, a vásárolt tárgyakat a Provence-utcába vittem, aztán hat ezüst készletét is vásároltam, a Saint-Denis-köruton, szintén az említett álöltözetben. Mindezt rendben elhelyeztem új Jakásomon. A portásnak azt mondtam, hogy csak holnapután jövök haza éjszakára és a kulcsot magammal viszem. A két szoba ablakainak redőnyeit lezártam, mielőtt eltávoztam, de egyet szándé-

kosan elfelejtettem bekapcsolni. Az éj beálltával lettem a parókát, a pápaszemet és a pupot, valamint azokat a ruhákat is, amelyekben a bevásárlásokat eszközöltem, egy bőröndbe dobtam mind és elküldtem Murph urnak, a Rudolf ur barátjának címére, azzal a kérelemmel, hogy ezeket a csecsebecséket őrizze meg részemre, aztán megvettem ezt a zubbonyt, ezt a kék sapkát, egy két láb hosszú vasrudat és éjjel egy óraker a Provence-utcában csatangoltam a lakásom előtt, várva, míg az őrjárat arra jön, hogy engem a lopásra ösztönözzön, hogy betörjek a saját lakásomba, hogy itt nyakoncsipessem magamat.

És a Késelő nem tudta magát megakadályozni abban, hogy még egyszer el ne nevesse magát.

— Ah, értem... kiáltott fel Germain.

— De majd megjártam, nem jött őrjárat! Már huszszor is kirabolhattam volna magamat! Végre hajnali két óra tájban hallom közeledni az őrjárat nehéz lépteit. Én pedig frissen hozzáfogok kinyitni a redőnyt, betörök két-három ablakot, hogy valamivel zajt csapjak, beugrok a szobába, megragadom az ezüst készletdobozt és néhány kis holmit. Szerencsére az őrjárat meghallotta a csörömpölést, mert éppen amikor az ablakból kiugrottam, elcsipett az őrjárat. Becsöngettek, a portás kaput nyitott, hívták a rendőrbiztost, ki csakhamar megérkezett; a portás elmondta, hogy a két szobát egy pupos, fekete hajú, kék szemüveges ur bérelte ki, kinek neve Grégoire. Nekem hatalmas üstököm van, amint látja, a szemem olyan jó, mint egy nyulé, a hátam olyan egyenes, mint egy fal, hát nem fedezhették fel bennem a pupos, kékszemüveges, fekete hajú embert. Ugy vállottam, mint a karikacsapás, letartóztattak, a rendőrségre kísérték, onnan idehoztak, éppen idejében, hogy azt a fiatalembert, kiről nekem Rudolf ur azt mondta, hogy ugy érdeklődik

íránta, mintha a fia volna, a Csontváz karmai közül ki-
ragadjam.

— Ah, uram, mennyi hálával tartozom önnek,
ennyi áldozatáért!

— Ön nem nekem, hanem Rudolf urnak tartozik
hálával.

— De miért érdeklődik ő az én személyem iránt?

— Ezt majd ő mondja meg önnek, ha ugyan
akarja, mert gyakran megeleégszik azzal, hogy jót tesz
valakivel és ha ez azt kérdi tőle, hogy miért, akkor
cseppet sem resteli ezt felelni: — Ne avatkozzék az
én dolgomba!

— És Rudolf ur tudja, hogy ön itten van?

— Csak nem voltam olyan buta, hogy ezt neki
eláruljam! akkor talán nem is engedte volna meg,
hogy ezt a jó tréfát elkövessem... pedig, ugyebár re-
mekül sikerült?

— De minő súlyos kockázattal... és ön még
most sincs túl a veszélyen.

— Ugyan, micsoda veszély, igaz, az az egy meg-
történhetett volna, hogy nem oda visznek, ahol ön
van... De számítottam a Rudolf ur pártfogására, ki
bizonyára ki tudta volna eszközölni, hogy abba a fog-
házba vigyenek, ahol ön van.

— De ha majd az ön ügyének a tárgyalási napja
elérkezik, mi lesz akkor?

— Nos, akkor megkérem Murph urat, hogy
küldje ide a bőrdömet és én a bíró előtt felveszem
a fekete parókát, felveszem a kék pápaszemet s a pu-
pomat és újra Gregoire ur leszek a portás számára,
akitől a lakást kibéreltem, a kereskedők számára, akik-
nél vásároltam és így csakhamar világos lesz, mint a
nap, hogy a tolvaj és a meglopott egy személy volt,
sem több, sem kevesebb. Hát akkor mitől féljek, ha
bebizonyosodik, hogy én saját magamat akartam meg-
lopni?

— Tényleg, igaza van, — szólt Germain megnyugodva. — De minthogy ön annyi érdeklődést tanusít irántam, miért nem szólt nekem mindjárt, amint a fogházba érkezett?

— Kérdése jogosult, mert én mindjárt ideérkezésem után megtudtam, hogy ön ellen összeesküvést forralnak és én azt leleplezhettem volna, még mielőtt Vadecet belekezdett a történetébe, de valakit beárulni, ha mindjárt bandita is, ezt nem tartottam illőnek, inkább azt a módot választottam, hogy az öklömmel mentem önt ki a Csontváz karmaiból. És aztán, amikor ezt a banditát láttam, így szóltam magamnak: — Itt van egy kitünő alkalom, hogy kipróbáljam az ököljégesöt annak a Rudolf urnak a tiszteletére, akitől eltanultam.

— De ha a foglyok mind önre rontanak, mit csinált volna ön?

— Akkor úgy vijjogtam volna, mint egy sas és segítségért kiáltottam volna. De jobb szerettem a magam dolgát magam elvégezni, hogy ezt mondhassam Rudolf urnak: — Csak egyedül én keyeredtem bele a dologba... én védtem meg és én fogom megvédeni, ha kell, máskor is az ön fiatalemberét, legyen nyugodt.

E pillanatban az ör hirtelen belépett a szobába.

— Germain ur, jöjjön gyorsan az igazgató urhoz... tüstént beszélni akar önnel... És ön, Késelő fiam, lemegy az oroszlánbarlangba. Ön lesz az előljáró, ha önnek tetszik, mert önben megvan mindaz, ami ehhez a hivatalhoz szükséges, a foglyok nem mernek egy ilyen legénnyel packázni.

— Nekem ugyan mindegy, akár kapitány legyek, akár közember.

— Hát a kezemet még most is visszautasítja? — kérdezte szívélyesen Germain.

— Dehogy utasítom... Germain ur, dehogy utasítom; azt hiszem, hogy most már megengedhetem

magamnak ezt az örömet és szívesen szorítok önnel kezét.

— Mi ismét látni fogjuk egymást... mert az ön pártfogása alatt többé nem kell semmitől sem félnem és zárkából naponta lemegyek az udvarba.

— Legyen nyugodt, ha én akarom, akkor csak négykézláb mernek önnel beszélni... De azt hiszem, hogy ön tud írni... vesse papirosra, amit az imént elbeszéltem önnek és küldje el Rudolf urnak, hadd tudja meg, hogy nem kell ön miatt nyugtalankodnia és hogy én jó okból vagyok itt, mert ha ő másfelől azt hallja, hogy a Késelő lopott és Rudolf ur nem nézhet be a mi kártyáinkba, akkor bizony nagyon restelném a dolgot.

— Legyen nyugodt. Még ma este irok az én ismeretlen pártfogómnak, holnap pedig ön megmondja nekem a címét és a levél el fog menni. Most Isten önnel... és ismételt köszönet...

— Isten önnel, Germain ur; vissza fogok térni, mihelyt ebből a boldog helyzetből kievickélek.

— Ha meggondolom, hogy önnek miattam kell még egy időt ezekkel a nyomorultakkal töltenie!

— Mit árt ez nekem? Most már nincs semmi kockázat... Rudolf ur egyszer alaposan megmosott engem... már most biztosítva vagyok minden leégés ellen! — És a Késelő nevetve követte az őrt.

Germain belépett az igazgatóhoz. Minő meglepetés!... Kacagógerlét találta itt. A leány sápadtan, megindultan, könnybelábadt szemekkel, de könnyein keresztül is mosolyogva nézett Germainra; arcán az öröm és boldogság le nem írható kifejezésével.

— Egy jó hirt kell önnel közölnöm, — mondta az igazgató Germainnek. — A bíróság kimondta, hogy az eljárást megszünteti ön ellen... Ennek következtében a rendelet értelmében tüstént elbocsátom önt a fogházból.

— Hogyan? ... lehetséges? — kiáltott fel túlboldogan Germain.

Kacagógerle beszélni akart, de megindulása nem engedte; csak egy fejmozdulattal és kezei összekulcsolásával jelezte az igent.

— A kisasszony kevéssel a parancs vétele után érkezett ide, — tette hozzá az igazgató. — Egy általa hozott igen előkelő kézből származó ajánlatból megtudtam, hogy a kisasszony milyen megindító hűséget tanusított ön iránt, mióta ön itt időzik. Ezért nagy örömmel hívtam önt ide, hogy a kisasszonynak karját nyujtva, tökéletes boldogsággal távozhassék innen.

— Nem álmodom? ... igazán, nem álmodom? — kiáltott fel Germain elragadtatva... Ah uram... mennyi jószág! ... bocsásson meg, ha a meglepetés, az öröm megakadályoz abban, hogy szívem szerint köszönetet mondjak...

— Én meg, Germain ur, egyetlen szót sem találok, — mondta Kacagógerle — képzelje el örömemet: öntől elválva, a Rudolf ur barátját találom, aki vár engem.

— Ismét Rudolf ur! — mondta Germain csodálkozva.

— Igen, most már mindent el lehet önnek mondani, Murph ur tehát ezt mondta nekem: — Germain szabad, itt egy levél a fogházigazgató ur részére; amikor ön odaérkezik, neki már kezében lesz a parancs, hogy Germaint engedje szabadon és hogy jegyese önnel együtt távozzon a fogházból. Nem akartam hinni, amit hallottam és mégis igaz volt. Gyorsan beszálltam egy fiákerbe... megérkeztem... és ő lent vár bennünket...

Nem próbáljuk leírni azt a boldogságát, amellyel a két szerelmes a fogházból távozott és azt az estét, amelyet a Kacagógerle kis szobájában eltöltöttek,

ahonnan Germain tizenegy órákor távozott, hogy egy egyszerű szobát vegyen magának egy szállóban.

BÜNTETÉS.

Ismét Ferrand János irodájában vagyunk, hol az irnokok szokásos csacskaságánál fogva, akik csaknem szünet nélkül főnökük növekvő különsegeiről fecsegnek tájékozást szerezhetünk magunknak a Cecil eltűnése óta történetekről.

— Száz sout tíz ellen, hogy ha tovább is így, szemlátomást fogy a főnökünk, egy hónap alatt elbucszik az élettől.

— Tény, hogy mióta az a cselédlány, kinek külseje az elászi nőt árulta el, a házból eltávozott, főnökünk csupa csont és bőr... és minő bőr!

— Ugy, tehát az öreg szerelmes volt az elászi nőbe, hogy ennek távozása óta ennyire összefonnyadt?

— Ő, a főnök, szerelmes? jó tréfa!

— Sőt inkább most még gyakrabban látogatja a papokat, mint valaha!

— Nem is számítva, hogy a plébános, egy igen tiszteletreméltó férfiú, mit el kell ismerni, tegnap távozásakor a fülem hallatára egy másik lelkésznek mit mondott: — Igazán csodálatos, Ferrand János a legeszményibb és legnagyobblelkűbb jótévő a világon.

— A plébános mondta ezt? ő maga, a saját szájával és minden tettetés nélkül?

— Hogy a főnökünk a legeszményibb és legnagyobblelkűbb jótévő a világon?...

— Igen! hallottam, hogy mondta.

— Akkor nem értem a dolgot, a plébánosnak jó híre van és ő megérdemli, hogy jó lelkésznek tartsák... Ő igazán jó és könyörületes, akit Páris szegényei anynyira szeretnek. Róla csak magasztaló szóval beszélnek a szegények.

— Tehát akkor, amidőn a plébános valamit megerősít, ezt hinni tartozunk, mert tudjuk, hogy ő képtelen a hazugságra: és mégis hinni, hogy a főnökünk jótékony és nagylelkű... ez megingat engem legerősebb bizalmamban.

— Komolyan, ebben épp oly kevésbé tudok hinni, mint egy csodatételben...

— Ferrand nagylelkű! Ferrand, ki még a tojást is szeretné megnyírni!

— De mégis, uraim, hát az a negyven sou, amibe a reggelink kerül?

— Szép bizonyíték! Ez épp oly véletlenség, mint egy szemölcs az orron... ez nála felér egy balesettel.

— Igen, de másrészt az irodafőnök azt mondta nekem, hogy három nap óta a főnök a Takarékból nagy összeget vett fel utalványokban.

— No és?

— Hát beszélj...

— Csakhogy ez titok.

— Annál inkább... Halljuk a titkot.

— Becsületszavukat adják az urak, hogy nem mondják tovább?

— A születendő gyermekeinkre fogadjuk.

— A nagyanyám nagymamája verjen meg, ha egy kukkot is kifecsegek belőle.

— És aztán ne felejtsük el uraim, amit nagy királyunk, XIV. Lajos egész udvara jelenlétében a velencei dozsénak oly fenségesen mondott:

Egy titok, csacska irnokra bizva,
Gyorsan elterjed, kövérre hívva!

— No, itt van már Chalamel az ő költői példabeszédeivel!

— A példabeszédek tartalmazzák a nemzetek bölcsességét, ezen a címen követelem a titkot.

— Hát ne gyerekeskedjünk uraim... mondtam már, hogy az irodavezető megígértette velem, hogy nem mondom el senkinek.

— Igen, de nem tiltotta meg azt, hogy mond el mindenkinek.

— Hiszen majd megöli a vágy, hogy elmondja nekünk a nagy titkot!

— Nos, hát halljátok: a főnök eladja a hivatalát, tán e pillanatban már el is adta!...

— Ej ha!

— No ez igazán egy mulatságos ujság!

— Meglepő!

— Kápráztató!

— Nos, tréfán kívül, hát komolyan megtréfál valaki bennünket azzal, hogy ilyen tréfás üzletet kössön a mi tréfás főnökünkkel?

— Istenem, már megint ez a Chalamel az ő elviselhetetlen szójátékaival!

— Honnan tudjam én, hogy kinek adta el?

— Ha tényleg eladja, akkor bizonyára nagyra-törő szándékok hevitik, nyilván ünnepélyeket akar adni, nagy körutazásokat tenni...

— Miért ne, van neki miből!

— És nem tartja vissza egy kocsi-derék gyerek.

— Bizony, ő könnyen teheti. Az irodafőnök több, mint egy millióról beszél, persze a hivatala értékét is beleértve.

— Több, mint egy millió! takaros summa!

— Mondják, hogy titokban játszott a tőzsdén és nagyon sokat nyert.

— Nem számítva, hogy úgy élt, mint egy zsugori.

— Igen, csak hogy ha ezek a zsugoriak elkezdének költekezni, akkor pazarabbak lesznek, mint akárki. Ezért én is, mint Chalamel, azt hiszem, hogy ezentúl a főnökünk kellemesebben tölti a napjait.

— Hát nagyon élhetetlennek kellene lennie, ha

nem dobná magát az élvezetek karjaiba és nem mérülne el a paradicsom minden gyönyörébe, ha módja van rá, mert miként a ködös Ossian költő zengi Fingal barlangjában :

Hejehuja, nem kell kalamáris,
Mulat a jegyző, tele a bugyelláris !

— Eh, képtelenség a jegyzőről feltenni, hogy mulatni akar . . .

— Én inkább azon a baráton csodálkozom, ki mintha a felhőből pottyant volna le neki és aki úgy követi őt, mint az árnyéka . . .

— Én inkább hajlandó volnék azt következtetni, hogy ez a betolakodó egy ballépés következménye, amelyet Ferrand ur rózsás ifjúságában követett el, mert miként az öreg felséges ur énekelte, amikor az ő kedvese, La Vallière kisasszony, a szüzek fátylát vette fel :

Bár ifjat szeress, avagy vén bölcset,
Végül ringathatsz egy kis kölyket.

— Csacsiság azt hinni, hogy ez az ismeretlen a főnök fia . . . hiszen öregebb, mint ő, ezt mindenki láthatja.

— Nos, ha szigoruan nézzük, mit határoz ez ?

— Hogyan, mit határoz, hogy a fiu idősebb, mint az apa ?

— A dolog nagyon egyszerű, ebben az esetben a betolakodó követhette el a ballépést és ő lenne az apja Ferrand urnak, ahelyett, hogy a fia lenne.

— Ugyan ne hallgassanak rá, hiszen tudják, hogy ha egyszer belekezd a csacsiságokba, egy órá előtt nem hagy fel velük.

— Mindenesetre biztos, hogy a betolakodó egy

rosszképü alak és hogy pillanatra sem tágit Ferrand urtól.

— Szüntelen vele van a szobájában; együtt étkeznek, egy lépést sem tesznek egymás nélkül.

— Nekem úgy tetszik, hogy már láttam itt a betolakodót.

— Mondják csak uraim, nem vették önök is észre, hogy néhány nap óta rendszerint minden második órában jön egy nagy, szőkebajuszu férfi, katonás tartással és a betolakodót hivatja a portás által? ... A betolakodó lemegy, egy percig beszél a bajuszos férfival, aztán ez gépiesen megfordul, hogy két óra múlva visszatérjen.

— Igen, ezt én is megfigyeltem ... Sőt, mintha az utcán menve találkoztam volna olyan emberekkel, akik a házat látszanak megfigyelni.

— Ebben a dologban az irodafőnök többet tud, mint mi! De ő a diplomatát játssza ...

— Tényleg, hol van most? ...

— Mac-Gregor grófnőnél, kit meggyilkoltak; úgy látszott, hogy most már megszűnik vele a dolog. Ma reggel sürgősen hívatta a főnököt, de ez az irodafőnököt küldte el maga helyett.

— Van is elég dolga az irodafőnöknek, neki kell most helyettesíteni Germaint is, a pénztárnál.

— Igaz, Germain, ez is egy furcsa dolog! A főnök, hogy kiszabadítsa a fogházból, kijelentette, hogy ő követett el tévedést a számolásban és hogy megtalálta a pénzt, amit Germainon követelt.

— Én ezt nem találom furcsának, hanem igazságosnak; emlékezhetnek, hogy én mindig ezt mondtam: — Germain képtelen a lopásra.

— Mégis nágyon kínos lehet reá nézve, hogy tolvajlás miatt tartóztatták le. Az ő helyén kárpótlást és ióvátételt követelnék Ferrand urtól.

— Tényleg, legalább is tartozott volna Ferrand

ur öt, mint pénztárnokot visszavenni, hogy ezzel is bebizonyítsa Germain ártatlanságát.

— Ah, urak, egy kocsi! — mondta Chalamel, az ablakhoz hajolva. — No de nem valami fürge hintó, mint aminő azé a híres vikomté, a ragyogó Saint Remy uré, az ő ezüstlibériás vadászával és nagy, vastag, fehérparókás kocsisával, hanem csak egy egyszerű városi fiáker.

— És ki száll ki belőle?

— Várjon csak!... Ah, egy fekete ruha!

— Egy nő, egy nő!... hadd lássuk.

— Ej, milyen illetlenül testes ez a kis gyakornok, a korához képest. Láncra kellene kötni, nehogy elrabolja a szabin nőket, amikor az utca legnépesebb; mert miként a cambrai-i hattyu mondja a trónörökös számára írott „Nevelés szabályai“ című művében:

Ne higyj a kis gyakornoknak,
Udvarol az asszonyodnak.

— Nini!... Chalamel ur, egy fekete ruha, azt hiszem...

— Ugyan, mit hiszel, te ostoba, hát nem látod, hogy a plébános ur!

— A parochia plébánosa? az a jó lelkész?

— Igen, az a tiszteletreméltó lelkész! Ez nem jezsuita!... Ha minden pap ilyen volna, akkor csak jámbor ember volna a világon.

— Csend! zörgétnek a kapun.

— Helyre!... helyre!... ő az! — Hirtelen leülnek és az íróasztalára hajolva, a lagnagyobb buzgalommal firkálnak. Tollaikat percegtetik a papiroson.

Belép a pap. Halvány arca szelid és komoly, okos és tiszteletreméltó; szemei szelidek és derűsek. Kis fekete sapka fedi tonzuráját; elég hosszú, ősz haja hullámosan borul felsőkabátja gallérjára. Ő az a szelid-

lelkü lelkiatya, ki bizalmánál fogva állandóan félre engedi magát vezetetni Ferrand János ügyes és ravasz képmutatása által.

— Tisztelt főnök uruk a dolgozószobájában van gyermekeim? — kérdezte a lelkész, nyájas köszönés után.

— Igen, plébános ur, — mondta Chalamel tisztességtudással felállva és kinyitotta a plébános előtt a szomszédos szoba ajtaját.

Heves beszéd hallatszott ki Ferrand szobájából. A lelkész nem akván azt meghallani, gyorsan az ajtóhoz ment és kopogtatott.

— Szabad, — mondta egy hang meglehetősen olaszos kiejtéssel.

A belépő lelkész Polidorival és Ferrand Jánossal szemben találta magát.

Az irnokok nem látszottak tévedni, amidőn egy közeli időt jósoltak — főnökük halálára. A jegyző alig lehetett felismerni. Noha arca ijesztően lesoványodott és halálsápadt volt, mégis lázas pirosság borította arcát és ideges reszketés, olykor heves vonaglástól megszakitva, izgatta állandóan egész testét. Sovány forró kezei reszkettek. Nagy, zöldszinü szemüregai vér-aláfutott szemeket takartak, amelyek emésztő tüzzé fénylettek. A szomorú álarc szünet nélkül való haladását mutatta a pusztulásnak.

A Polidori arca ellentétét mutatta a jegyzőének: szivtelenebb és hidegebb gunyt el sem lehet képzelni annak a másik gonosztevőnek a kifejezésénél; egészen erdeje a vörös hajnak, néhány ősz szállal vegyülve koszoruzta halovány, redős homlokát. Átható, éles zöldes szinü szemei ferdén állottak kampós orrához vékony ajkai gunyt és gonosztságot fejeztek ki. Egész feketébe öltözve ült Ferrand János íróasztala közepében.

A lelkész belépésekor mindketten felálltak.

— Nos! Hogyan érzi magát, tisztelt Ferrand uram? — kérdezte a lelkész őszinte érdeklődéssel... Valamennyivel jobban, ugyebár?

— Sajnos, még mindig ugyanabban az állapotban vagyok, lelkész ur; a láz nem akar alábbhagyni, — válaszolt a jegyző; — az álmatlanság megöl. De hát legyen, amint Isten akarja!

— Ugye, lelkész ur, — jegyezte meg Polidori ketteltjesen — mily jámbor megnyugvás! Szegény barátom állapota nem változott; fájdalmaira nem talál más enyhülést, mint a jótevést.

— Nem érdemlem meg ezeket a dicséreteket, mentsen fel engem ezektől, — mondta száraz hangon a jegyző, alig palástolva haragját és gyűlöletét... Csak az Ur ítélheti meg a jót és a rosszat; én csak egy nyomorult vétkes vagyok...

— Mindnyájan vétkesek vagyunk, — felelte szeliden a plébános; — de nincs meg mindannyiunkban a jótevés, amely önt felemeli, tisztelt barátom. Ritkák az olyan emberek, akik, mint ön, megválnak a földi javaktól, hogy azokat olyan keresztényi szeretettel fordítsák embertársaik javára, mint ön... Tehát még most is ragaszkodik ön ahhoz, hogy átadja hivatalát, csak hogy teljesen a vallás gyakorlatának szentelhesse magát?

— Tegnapelőtt eladtam hivatalomat, lelkész ur; néhány engedménnyel sikerült ezt elérnem készpénzfizetés mellett; ez az összeg más összeghez csatolva, arra fog szolgálni, hogy egy intézményt alapítsak, amelyről már beszéltem önnek. Tervezetét már véglegesen megállapítottam és igazgatását önre bízom.

— Ah, nemes barátom! — mondta a lelkész mély és szent csodálattal; — ennyi jótettet ily egyszerűséggel, ily természetességgel megcselekedni!... ismétlem, ön ritka egy ember, nem találok szavakat az ön dicséretére.

— Tényleg, kevés emberben egyesül a gazdagság a könyörülettel, a műveltség a jólelkőséggel annyira, mint az én Ferrand János barátomban, — mondta Polidori gunyos mosollyal, mely elkerülte a jó lelkész figyelmét.

Erre az újabb gunyos dicséretre a jegyző önkénytelenül összerázkódott és pokolian dühös pillantást vetett a szemüvege mögül cinkosára.

— Látja, lelkész ur, — sietett megjegyezni a Ferrand János bizalmas barátja — folytonosan ezek az ideges rohamok kinozzák Jánost és ő mégsem akarja magát gyógyítani... ez kétségbeejtő... ez az ember a saját hóhéra... igen, ezt merem a lelkész ur előtt mondani, te a magad hóhéra vagy, szegény barátom!...

E szavakra a jegyző ismét görcsösen összerázkódott, de nagy küzdelemmel megnyugtatta magát. Egy kevésbé hiszékeny ember, mint a plébános, észrevette volna, hogy a beszélgetés alatt és különösen az utána következőkben a Ferrand János hangja milyen erőtellett és haragos volt, mert szinte fölösleges mondani, hogy az övénél erősebb akarat, nevezetesen a Rudolf akarata kényszerítette erre az emberre azokat a beszédek és cselekedeteket, amelyek homlokegyenest ellenkeztek az ő valóságos jellemével. Érthető tehát, hogy a jegyző olykor a végsőig elkeseredve, habozott engedelmeskedni ennek a láthatatlan tekintélynek; de Polidorinak egy tekintete véget vetett tétovázásának; ekkor dühös sóhajtàssal leghevesebb érzéseit magába fojtva viselte a jármot, amelyt sehogy sem tudott a nyakáról lerázni.

— Sajnos, lelkész ur, — kezdte újra Polidori, mintha csak feladatának tartotta volna cinkostársát, mint mondani szokták, tükkel szurkálhi — az én szegény barátom nagyon elhanyagolja az egészségét... Kérem, mondja neki velem együtt, hogy vigyázzon rá, ha nem a maga és barátai — akkor legalább a szeren-

csétlenek érdekében, akiknek ő a reménységük és fen-
tartójuk.

— Elég! Elég!... — mormogta a jegyző tompa
hangon.

— Nem, nem elég, — mondta a lelkész megindul-
tan; — önnek, kedves testvérem, nem lehet elégszer
ismételni, hogy ön nem a magáé és hogy rossz dolog
igy elhanyagolni a saját egészségét. Husz év óta ismerem
önt és sohasem láttam betegen; de körülbelül egy
hónap óta nem lehet felismerni. Arcának elváltozása
annál inkább meglepett, mert egy idő óta nem láttam
önt. Így történt, hogy első találkozásunkkor nem tud-
tam elrejtteni megdöbbenésemet; de az utóbbi napok-
ban még komolyabb az elváltozása, szemlátomást ösz-
szemegy, a legkomolyabban nyugtalankodunk miatta...
Az Égre kérem testvér, gondoljon az egészségére...

— Nagyon hálás vagyok az érdeklődéséért, lel-
kész ur; de higgye el, hogy állapotom nem olyan
aggasztó, mint ön gondolja.

— Miután olyan makacs vagy, — mondta Poli-
dori — mindent elmondok a lelkész urnak: ő szeret,
tisztel és becsül téged, hát még ha megtudja roskatag-
ságodnak igazi okát?!

— Lelkész ur, — mondta a jegyző türelmetlenül
— azért fárasztottam hozzá, hogy nagyfontosságú
terveket közöljek önnel, nem pedig azért, hogy nevet-
séges dicséreteket hallja barátomtól.

— Neked, János, bele kell nyugodnod abba, hogy
engem mindig meghallgass, — mondta Polidori, erő-
sen a jegyző szemébe nézve.

Ez fogcsikorgatva lehajtotta a fejét és hallgatott.
Polidori folytatta: — Plébános ur talán észrevette,
hogy János ideges betegségének első előjelei ama idő
után mutatkoztak, amikor Morel Lujza ebben a ház-
ban azt az undok botrányt elkövette.

— Ön tehát ismeri ennek a szerencsétlen leány-

nak a büntettél? — kérdezte meglepetve a lelkész. — Azt hittem, hogy ön csak néhány nappal ezelőtt érkezett Párisba?

— Ugy is van, lelkész ur, de János, mint barátjának és mint orvosának, mindent elbeszél nekem, mert ő, csaknem méltatlankodással önmaga iránt, érzi, hogy azt az idegrázkódást a Lujza büntette okozta neki... De ez még semmi, szegény barátomnak egy újabb csapást kellett elszenvednie, amely egészségét teljesen megrongálta... Egy öreg, női cseléd, kit a hála évek óta hozzákötött...

— Szerafin asszony, — kapott a szavába a lelkész — tudomásom van ennek a szerencsétlen nőnek haláláról, aki egy vigyázatlanság következtében megfuлт és értem Ferrand ur bánatát; az ember nem felejt el egykönnyen tiz évi hű szolgálatot... ez a bánat dicséretére válik gazdának és cselédnek egyaránt.

— Lelkész ur, — mondta a jegyző — nagyon kérem, ne beszéljen az éni erényeimről... ön zavarba hoz engem...

— Hát kiéről beszéljen, ha nem a tiedről? — felelte Polidori tettettél hévvel. Sőt, hogy még jobban megdicsérje őt lelkész ur: — Ön nyilván nem tudja, hogy ki az a cseléd, aki Jánosnál Morel Lujzát és Szerafin asszonyt helyettesítette? És ön nem tudja, hogy János mit tett ezért a szegény Cecilért... mert ezt az új cselédet Cecilnek hívták, plébános ur.

A jegyző akarata ellenére felugrott székéről; szemei lángoltak a szemüvege mögött, ólomszinü arca lázas pirban égett.

— Hallgass... hallgass!... kiáltott fel ideges haraggal. — Egy szót se többet!... megtiltom neked!...

— Ugyan, ugyan, nyugodjék meg, — mondta a lelkész szeliden mosolyogva; — hát még egy nagy-lelkű cselekedete vár a leleplezésre? ... Hát hadd hall-

jam, én helyeslem a barátja csacskaságát... Tényleg, nem ismertem ezt a cselédet, mert éppen kevés nappal, a mi tisztelt Ferrand barátunkhoz való belépése után, rövid időre megszakadt az összeköttetésem Ferrand urral az ő túlságos elfoglaltsága miatt.

— Ez csak ürügy volt, hogy elrejtse azt az új jótettét, amelyet akkor tervezett; és én, bármint lázadózék is ellene a barátom szerénysége, mégis elmondom, hogy ön megtudjon mindent, — mondta mosolyogva Polidori.

Ferrand János hallgatott, az íróasztalra támasztotta két könyökét és a kezeibe rejtette homlokát.

— Hát képzelje el, lelkész ur, — folytatta Polidori a lelkészhez szólva, de minden mondatnál gunyos pillantást vetve Ferrand Jánosra — képzelje el, hogy barátom az új cselédben a legjobb tulajdonságokat találta fel... példás szerénységet... anyagi szelidséget... és különösen nagy jámborságot. De még ez nem minden. János csakhamar észrevette, hogy ez a fiatalasszony... mert fiatal és nagyon csinos volt, nem cselédnek volt teremtve és hogy szigoru erkölcsösége mellett alapos és széleskörű képzettséggel rendelkezett.

— Erről nem tudtam semmit, — mondta a lelkész nagy érdeklődéssel. — De mi baja, jó Ferrand uram? ön szenvedni látszik.

— Tényleg, — mondta a jegyző és a hideg verítéket törülte homlokáról, mivel a türtőztetés pokoli erőfeszítésébe került, — kis főfájásom van, de majd elmúlik.

Polidori mosolyogva vállat vont.

— Jegyezze meg lelkész ur, hogy János mindig így van, amikor valamelyik jótevését jelenlétében leleplezik; csakhogy én nem térek el attól, hogy az igazságot elmondjam. Tehát térjünk vissza Cecilhez. Ő is csakhamar felismerte, hogy János milyen jó szívet hord a keblében és amidőn barátom őt a multja felől

kérdezte, egész őszintén megvallotta, hogy férjétől ennek rossz magaviselete miatt elváltan él, segély nélkül, idegenben ; a legkinosabb helyzetbe jutva, mintegy Isten végzését látta abban, hogy egy olyan tiszteletre méltó ember házába léphetett be, mint a Ferrand uré. Ennyi szerencsétlenség és önmegadás láttára az én János barátom nem habozott többé. Irt a szerencsétlen nő szülőhelyére, hogy néhány adatot kapjon onnan ; a válasz igazolta a nő minden állítását ; ekkor biztos lévén abban, hogy jótevését érdemesen gyakorolja, János úgy bánt Cecillel, mint egy jó apa... visszaküldte őt hazájába, egy takaros összeggel, mely módot nyújtott a nőnek, hogy nyugodtan várja a jobb napok bekövetkezését. Nem teszek elbeszélésemhez egy dicsérő szót sem... a tettek minden szónál többet mondanak.

— Nagyon jó!... — mondta a lelkész megindult hangon.

— Lelkész ur, — szólt Ferrand János tompa hangon — nem szeretnék visszaélni drága idejével, ne beszéljünk hát többé rólam, hanem arról a tervről beszéljünk, amely miatt önt idefárasztottam, hogy becses segítségét igénybe vehessem.

— Értem, a barátja dicséretei sértik az ön szerénységét. Foglalkozzunk hát az ön új jótéteményeivel és felejtjük el, hogy ön a szerzőjük ; de előbb beszéljünk arról az ügyről, amelyet ön rám bízott. Kivánsága szerint a Francia Banknál az én nevem alatt letétbe helyeztem százezer tallért, mint visszatérítést. Ön nem akarta, hogy ez a letét önnél maradjon, noha én azt hiszem, hogy önnél épp oly biztos helyen lett volna, mint a banknál.

— E tekintetben, lelkész ur, e visszatérítés indítványozójának kivánságához alkalmazkodtam ; tehát ez lelkiismeretbeli dolog volt... Az ő kivánságához mérten tartoztam ezt az összeget önre bizni és önt meg-

kérni arra, hogy azt özvegy Vermont asszonynak, ki Renneville-ben született... (e név kiejtésénél a jegyző hangja reszketett) adja át, amikor ez a hölgy jelentkezni fog önnél és igazolja az ő igényjogosultságát.

— Én teljesítettem ezt a megbízást, — mondta a lelkész.

— És ez nem az utolsó megbízás az ön részére, lelkész ur!

— Annál jobb, ha a többiek hasonlók lesznek ehhez; mert anélkül, hogy keresni akarnám az okokat, amelyek önt erre indították, mindig megindulok, ha egy ilyen önkéntes visszatérítést tapasztalok; ezek az önkéntes ítéletek, amelyeket egyedül a lelkiismeret diktál és amelyeket az ember hűségesen és őszintén a saját belső ítélőszéke parancsa szerint teljesít, mindig az igazi megbánás eredményei és egy tökéletes jóvátétellel érnek fel.

— Nemde, lelkész ur, százezer talléros visszatérítés egy összegben, ez nem igen fordul elő; én kíváncsibb voltam, mint ön; de mit ért a kíváncsiságom, az én János barátom megingathatatlan titoktartásával szemben? Így hát nem ismerem annak a becsületes embernek a nevét, aki ezt a nemes visszatérítést megcselekedte. De ez még nem mind, lelkész ur, — folytatta Polidori, miközben sokatmondó kifejezéssel nézett Ferrand Jánosra — ön meg fogja tudni e visszatérítés ismeretlen szerzőjének nagylelkű aggályait is; és ha mindent el kell mondani, erősen gyanuba fogom János barátunkat, hogy ő nem kevésbé működött közre eme aggályok felkeltésénél, valamint azok megnyugtatósánál.

— Hát ez mikép történt? — kérdezte a lelkész.

— Mit akar mondani? — tette hozzá ingerülten a jegyző.

— És Morelék, ez a jó és becsületes család?

— Ah igen, ... valóban ... egész elfelejtettem ...
— mondta Ferand János remegő hangon.

— Képzeld csak, lelkész ur, — folytatta Polidori — hogy e visszapótlás szerzője, bizonyára a mi kedves Jánosunk által ösztönözve, nem elégedett meg azzal, hogy ezt a tekintélyes összeget juttatta nekik, még pedig ... De beszéljen az én tisztelt barátom ... ettől az élvezettől nem akarom őt megfosztani.

— Örömmel hallgatom, kedves Ferrand ur, — mondta a lelkész.

— Ön tudja, — mondta Ferrand János tettetett megbánással, melyhez itt-ott az önkéntelen lázadás indulatai vegyültek a reá erőltetett szerep ellen, mit hangjának gyakori megváltozása és szavainak ingadozása eléggé elárult, — ön tudja, lelkész ur, hogy Morel Lujza rossz magaviselete ... oly borzasztóan lesujtotta atyját, hogy megőrült ... A munkásember nagy családja, támaszától megfosztva, az éhenhalásnak volt kitéve. Szerencsére a Gondviselés segítségére jött ... és ... az az egyén, aki az önkéntes visszatérítést eszközli, amelynek közvetítését ön magára vállalta, nem tartotta a jóvátételt teljesen kielégítőnek ... Megkérdezett engem, hogy nem ismerem-e egy enyhítésre szorult, szájalomraméltó szerencsétlenséget. Én a Morel családot ajánlottam nagylelkűségébe, mire a szükséges összegek átadása után, — amelyeket önnek tüstént a kezéhez juttatok — arra kért engem, hogy bizzam meg önt egy a Morel nevére szóló hétezer frankos alapítvány kezelésével, mely érvényes legyen a Morel feltségére és gyermekeire is.

— Szívesen elfogadtam ezt a kétségkívül tiszteltreméltó megbizást, de mégis csodálkozom, hogy miért nem önre ruházta azt.

— Az ismeretlen egyén azt gondolta, hogy az ő jótéteményeinek értéke becsesebb és szentebb lesz, ha az ön kegyes kezei juttatják a szegény embereknek ...

— Erre már igazán nem tudok válaszolni. Tehát letétbe helyezek egy kétezer frankos járadékot a Lujza becsületes és szerencsétlen apja, Morel nevére... De én a barátjával együtt azt hiszem, hogy ön, kedves Ferrand ur, nem idegen attól a határozattól, amely ezt az újabb jóvátételt diktálta...

— Én a Morel családot neveztem meg... ez az egész, sziveskedjék ezt elhinni, lelkész ur, — felelte Ferrand János.

— Most látni fogja lelkész ur, — vette újra át a szót Polidori — hogy az emberszeretetnek milyen magasságába emelkedett az én János barátom ama kegyes alapítás alkalmával, amely immár megalakulóban van. Ő majd fel fogja nekünk olvasni a tervet, amelyet már véglegesen megállapított; a járadék megalapításához szükséges tőke itt van, a pénztárban. De tegnap óta egy aggálya merült fel János barátomnak, melyet, ha ő nem akarja önnek megmondani, én fogom...

— Felesleges, — válaszolt Ferrand János, ki inkább a saját szavaival akarta magát bódítani, mintsem hogy kénytelen legyen büntársának gunyos dicséreteit némán átszenvedni. — Ime, a dolog így áll lelkész ur: — Azt gondoltam... hogy keresztényibb lenne az a megalázkodás... ha ez az intézmény nem szerepel az én nevem alatt.

— De ez a megalázkodás túlzott, — kiáltott fel a lelkész. Önnek joga van büszkélkedni az ön jótékony alapításával; önnek joga, csaknem kötelessége, hogy a nevét csatolja hozzá.

— De, lelkész ur, én titokban kívánom tartani a nevemet, ehhez ragaszkodom... És én számítok az ön jószágára, hogy a legmélyebb titoktartás mellett intézi el az utolsó alakiságokat és felfogadja az intézmény belső alkalmazottait; én csak az igazgató és egy ör kinevezését tartom fenn magamnak.

— Még ha nem okozna nekem igazi örömet segítségére lenni az ön alkotásában, még ebben az eselben is kötelességemnek tartanám ajánlatát elfogadni, tehát elfogadom.

— Most, lelkész ur, ha parancsolja, barátom felolvassa az általa végleg megállapított tervezetet.

— Miután annyira szives vagy barátom... — mondta Ferrand János Polidorinak — olvasd fel magad... kimélj meg engem attól a fáradságtól... nagyon kérlek.

— Nem, nem, — felelt Polidori — nem fosztom meg magamat attól az élvezettől, hogy a saját ajkaidról halljam ama nemes érzések kifejezését, amelyek téged emberbaráti alapításodnál vezettek.

— Hát legyen, felolvasom, — mondta hirtelen a jegyző.

Polidori, ki mint régi cinkóstársa Ferrandnak, ismerte ennek a gonosz embernek a bűneit és bűnös gondolatait, nem nyomhatott el egy kegyetlen mosolyt, amidőn látta, hogy ez most kénytelen a Rudolf által diktált okmányt felolvasni.

A herceg hajthatatlan akarattal mérte a büntetést a jegyzőre. Bujaságát bujasággal, kapzsiságát kapzsisággal, álnokságát álnoksággal büntette. Mert ha Rudolf a tiszteletreméltó lelkészt választotta, hogy közvetítőképp szerepeljen a Ferrand Jánosra erőszakolt visszatérítésnél és bünhödésnél, ezt azért tette, hogy kétszeresen megbüntesse ennek undok álnokságát azzal, hogy el kelljen szenvednie a jó lelkész gyermekes tiszteletét és szelid szeretetét. Nem nagy büntetés volt erre az undok gonosztevőre, erre a megkövesedett bűnözőre, hogy kénytelen volt a keresztlényi erényeket gyakorolni, amelyeket oly gyakran színlelt és most a tehetetlen dühtől reszketve, kénytelen volt egy tiszteletreméltó lelkész igazságos dicséreteit elviselni, akit ő

eddig az ő hazudott jótetteivel rászedett? Ferrand János tehát titkolt gyötrellemmel olvasta a ráerőszakolt jegyzéket a következőképpen:

„A Munkanélküli Munkások Bankja.

Szeressük egymást, mondta Krisztus. Eme isteni szavak magukban foglalják az összes kötelességeket, az összes erényeket, az összes jócselekedeteket. Ezek a gondolatok ösztönözték ennek az intézménynek az alázatos alapítóját. Egyedül Krisztusé az érdem a jótevésért. Az eszközökben korlátozva lévén, az alapító arra törekedett, hogy mennél több testvért részesítsen segélyében. Elsőben is a tisztességes, dologszerető, családos munkásokhoz fordul, akiket a munkahiány gyakran a kegyetlen végszükségbe hajt.

Nem lealacsonyító alamizsnát nyújt testvéreinek, hanem díjtalan kölcsönt kínál nekik. Ez a kölcsön remélhetőleg gyakran megmenti őket attól, hogy súlyos kölcsönök felvételével súlyosbítsák helyzetüket és képtessé teszi őket arra, hogy családjukat fenntarthassák, melynek ők az egyedüli támogatói.

A kölcsön biztosítékaul nem kíván testvéreitől egyebet, mint becsületükre való ígéretüket és az adott szó kölcsönösségét.

Az első esztendőben tizenkétezer frankot akar adni, mely összeg husztól negyven frankig menő kamatnélküli kölcsönökben adassék a VII. kerületbeli munkanélküli nők munkásoknak. Azért választottuk ezt a kerületet, mert itt laknak legnagyobb számban a munkások.

Eme kölcsönöket csak olyan munkásoknak adjuk, akiknek jó magaviseletét legutóbbi munkaadójuk igazolja, valamint igazolja azt is, hogy mely okból kellett a munkát abbahagynia. E kölcsönöket havonta hat vagy tizenkét havi idő alatt törlessze, attól a naptól kezdődően, amikor újra keresethez jut. Kötelezvényé-

ben egyszerően becsületére megfogadja, hogy a kölcsönt a kijelölt határidőkben visszafizeti. E kötelezvényt két barátja írja alá tanuképpen, anélkül, hogy a kölcsönzőért anyagi szavatosságot vállalnának.

Az a munkás, aki a kölcsönt nem fizeti vissza, nem kaphat többé kölcsönt, valamint tanui sem, mert méltánytalanság lenne a többi testvérekkel szemben, akiket ilyképpen megkárosítottak, hogy őket tovább is a kölcsönnyújtás előnyében részesítsék.

Ne alázzuk meg az embert alamizsnanyújtás által... Ne támogassuk a lustaságot meddő adomány-nyal... Ébresszük fel a munkásosztálynál a becsület-érzést és a természetes jó hajlamokat. Testvériesen sies-sünk segítségére a munkásnak, ki napról-napra nehéz küzdelmet folytat az életért és elégtelen kereseténél fogva mihelyt nincs munkája, tüstént nyomorog a család-
jával együtt...

Eme gondolatok vezérelték az alapítót, amikor e. határozta, hogy ezt az intézményt megalapítja, dicsőségére annak, aki ezeket a szavakat mondta: „Testvérek, szeressük egymást!”

— Ah, uram — kiáltott fel a lelkész — mily gyönyörű gondolat! Mennyire megértem az ön meg-indulását, amidőn ezeket az egyszerűségükben meg-ható szavakat mondja!

Tényleg Ferrand János hangja az olvasás végén nagyon szenvedő volt; türelme és bátorsága elfo-gyott, de Polidori által ellenőrizve nem merte meg-szegni Rudolf legkisebb parancsát. Képzelné lehet a jegyző elkeseredését, hogy kénytelen volt ily sza-badon, ily jóságosan rendelkezni vagyona fölött egy osztály javára, amelyet Morel gyémántköszörüs sze-mélyében oly könnyörtelenül üldözött.

— Nemde, lelkész ur, Ferrand János barátom eszméje kitűnő? — kérdezte gunyoros hangon Po-lidori.

— Ah, uram, én aki ösmerem sok munkás nyomorát, jobban tudom méltányolni, mint bárki, hogy a szegény kereset nélkül álló munkások részére mily fontos egy ilyen kölcsön, mely a boldogok felfogása szerint oly csekélynek látszik. Hej, mennyi jót cselekednének ezek a boldogok, ha tudnák, hogy egy ily harminc-negyven franknyi csekély összeggel ha azt kamat nélkül odakölcsönöznék, a jövőjét, sőt akárhányszor a becsületét mentenék meg egy családnak, amelyet a munkahiány a legnagyobb nyomor örvényébe döntött. A munkanélküli szegénységnek nincs hitele, avagy ha mégis adnak neki kis összegeket zálog nélkül kölcsön, akkor óriási uzsorakamatot vesznek tőle; harminc sőt vesz fel a megszorult munkás nyolc napra és negyvenet fizet vissza és még egy ilyen nyomoruságos kölcsönt is csak ritkán sikerül elérnie. Még a kegyesek is csaknem háromszáz százalékot fizettetnek maguknak. Ellenben — tette hozzá a lelkész lelkesülten — egy harminc-negyven franknyi kölcsön kamat nélkül, mit csak tizenkét részletben és a kereset beállta után kell visszafizetni — ez az életet jelenti a munkásnak. És mily hűségesen fogják a kölcsönt visszafizetni! Ah, uram, itt nem fogják önt csalódások érni... Ez egy szent adósság, amelyet azért vesznek fel, hogy kenyeret adjanak a feleségnek és a gyermekeknek.

— Milyen becsesek részedre János barátom a lelkész ur dicsérő szavai! — mondta Polidori — és hogy fog még téged dicsérni, ha megtudja, hogy te a kegyeseknél egy kamat nélküli alapítványt tettél le! Mert János erről a kérdésről sem feledkezett meg és a kegyesek pénztárát a szegények bankjává alakította át!

— Ez igaz lenne! — kiáltott fel a jámbor lelkész, kezét csodálattal egybekulcsolva.

A jegyző, hogy ezt a reá nézve oly kínos jelenetnek véget vessen, ismét az olvasáshoz fogott:

„A segély-kölcsönök célja a munkások életében előforduló legsúlyosabb balesetnek: a munka szünetelésének orvoslása; eme kölcsönöket csakis olyan

munkásoknak lehet adni, akaknek nincs munkájuk. De előre kell látnunk olyan kegyetlen zavarokat is, amelyek a munkával ellátott munkást is elérhetik. Gyakran egy pár napos munkaszünet — mely akár a munkás fáradtsága, akár valamelyik családtagjának megbetegedése miatt áll be — megfosztja a munkást napi keresetétől... Ekkor a kegyesekhez fordul uzsorakölcsönért. Hogy lehetőség szerint könnyítsen eme testvérei sorsán, a munkások bankjának alapítója huszonötezer frankot ad ama tárgyak kiváltására, amelyeket a kegyeseknél tíz frankon alóli kölcsönökért zálogosítottak el.

A kölcsönzők nem fizetnek sem költséget, sem kamatot, de igazolniuk kell, hogy tisztességes mesterséget folytatnak.

A bank hivatalos helyisége a Temple-utca 17. szám alatt lesz egy e célra vásárolt házban, a szegénysorsuak városrészében. Egy tízezer koronás összeg a bank ügykezelésére fordítandó, melynek igazgatója....

Polidori itt félbeszakította a jegyzőt és így szólt: — Lelkész ur az ügykezelő igazgató megválasztásából következtethet arra, hogy János barátom jóvá tudja-e tenni azt a hibát, amit akaratlanul elkövetett. Ön tudja, hogy egy tévedés következtében, amit eléggé sajnált, hamisan megvádolta pénztárnokát egy összeg elsikkasztásával, amelyet azután megtaláltak... Nos, ezt a Germain Ferenc nevű tisztességes fiatal embert tette meg János e bank igazgatójává négyezer frank fizetéssel. Nemde gyönyörű vonás, lelkész ur?

— Többé nem lep tőle meg semmi — mondta a lelkész... — Az ön barátjának buzgó jámborságától és erényeitől csakis ilyet lehet várni... Egész vagyónát egy ilyen szép intézményre áldozni — mily csodálatraméltó!

— Egy milliónál többet, lelkész ur! — mondta Polidori — igenis egy milliónál többet, amit takarékossgal, szorgalommal és becsületességgel gyűjtött össze!... És mégis voltak nyomorultak, akik

zsugorisággal vádolták meg János barátomat!... Hogyan! — mondták az irigyek — az ő hivatala ötven vagy hatvanezer frankot jövedelmez neki évente és mily zsugorian él!

— Ime az eredmény — mondta lelkesülten a lelkész — ezt felelném nekik. Tizenöt év óta úgy élt, mint egy szükölködő, hogy egy napon atyjává váljék a szükölködőknek.

— Hát légy legalább büszke és jókedvű azokra a jótettekre, amiket cselekedtél! — kiáltott oda Polidori, Ferrand Jánosnak, ki komoran, leverve, merev tekintettel mélyen elmerült gyötrő gondolataiba.

— Sajnos — fohászzkodott a lelkész — a világi életben nem lehet remélni ennyi erény megjutalmazását, a jó embernek magasabb vágyai vannak...

— János — mondta Polidori és könnyedén érintette a jegyző vállát — fejezd be az olvasást.

A jegyző reszketett, a homlokához emelte kezét, aztán a lelkészhez fordulva, így szólt: — Bocsánat; lelkész ur, de gondolkoztam, — arra az óriási kiterjedésre gondoltam, amelyet ez a szegények bankja elérhet, egyedül a bevételek felhalmozódása által, ha a kikölcsönzött összegek pontosan befolyznak. Négy év múlva már körülbelül ötvenezer tallérunk lesz, részint mint ingyenes kölcsön, részint mint zálogkölcsön... Ez nagy dolog... és én boldognak érzem magam — tette hozzá kenetteljes hangon, noha az elkeseredés fojtogatta... Aztán folytatta az olvasást:

Tizezer franknyi jövedelmet fizetendő ki a Munkanélküli Munkások Bankjának, melynek az igazgatója Germain Ferenc, felvigyázója pedig a ház jelenlegi Pipelet nevű portása legyen. Dumont lelkész ur ki az alapításra szánt összegeket kézhez veszi egy felügyelő-bizottságot fog szervezni, melynek tagjai lesznek a kerület előljárója és békebirája, kik oly egyéneket fogadnak be a vezetőségbe, akiket hasznosoknak gondolnak a szegények bankja felvirágoztatására; mert az alapító ezerszerte megjutal-

mazottnak fogja magát tartani, ha néhány jótevő férfi támogatja őt munkájában.

A bank megnyitását minden alkalmas módon közhírré fogják tenni.

Az alapító végül ismétli, hogy semmi érde-
met sem tulajdonít magának azért, amit testvéreiért
tett. Őt csak ez az egy isteni mondás vezette: „Test-
vérek, szeressük egymást.“

— Az ön helyét kedves testvérem, az égben Ő
mellette jelölik ki, aki ezeket a halhatatlan ígéket
hirdette! — kiáltott fel a lelkész és Ferrand János-
hoz lépve, tuláradó érzéssel szoritotta meg annak
kezét.

A jegyző a végére ért... A lelkész jókivánataira
nem felelve, ideges sietséggel adta át neki a pénz-
tárból az alapításhoz szükséges tekintélyes összeget
és a Morel névre alapítandó járadékot és így szólt:
— Merem hinni, lelkész ur, hogy nem utasítja vissza
ezt az ön jóságára bízott újabb megbízást. Külön-
ben egy Murph Walter nevű idegen, ki e terv kivite-
lére nézve néhány utmutatást adott nekem, — se-
gítségére fog önnek lenni... és még a mai napon tár-
gyalni fog önnel a terv gyakorlati kiviteléről és az
ön rendelkezésére fog állni, ha önnek hasznára
lehet... Engem illetőleg pedig kegyeskedjék a leg-
mélyebb titoktartást szem előtt tartani.

— Önnek igaza van... A jó Isten tudja, hogy
ön mit tett testvéreiért... minden egyéb felesleges...
De mi baja testvér? Ön elsápad!... Szenved talán?

— Egy kicsit, lelkész ur... A hosszú felolva-
sás, az ön megindító szavai, hozzá még néhány nap
óta tartó betegeskedés... bocsássa meg gyengesé-
gemet — dadogta Ferrand János székében sápad-
tan hátradőlve — kétségkívül nem komoly baj, de
ki vagyok merülva.

— Talán jó lenne lefeküdni? — kérdezte a
lelkész élénk részvétellel — és hívni kellene az ön
orvosát...

— Én orvos vagyok, lelkész ur — mondta Po-

lidori — Jáno barátom állapota nagy gondozást kíván és ezt meg is fogja tőlem kapni.

A jegyző reszketett.

Reménylem, hogy egy kis nyugalom helyreállítja az egészségét kedves testvér, — mondta a lelkész — távozom, de elébb átadom önnek a nyugtát a felvett összegről.

Mialatt a lelkész a nyugtát írta, Ferrand János és Polidori leirhatatlan pillantásokat váltottak egymással.

— Nos, bátorság és remény — mondta a lelkész, miközben a nyugtát átadta Ferrand Jánosnak. — Az Isten még hosszú ideig ne engedje meg, hogy egyik legjobb szolgája távozzék ebből az oly jámboran töltött életből. Holnap ismét eljövök önhez... Isten önnel uram... Isten önnel barátom... jó és szent barátom...

A lelkész eltávozott. Ferrand János és Polidori egyedül maradtak.

Alighogy a lelkész kitette a lábát, Ferrand János éktelen káromkodásba tört ki. Sokáig visszafojtott kétségbeesését és dühét többé nem bírta fékezni. Lihegve, összegémberegve, révedező szemekkel rohant fel és alá a szobában, mint egy leláncolt fenevad. Polidori a legnagyobb nyugalommal nézte és figyelte.

— Hogy pusztulna el az egész világ! — tört ki végre belőle a féktelen düh — egész vagyonomat elnyelték ezek az átkozott jótékonyságok. Ki hallott még ilyent! Pokoli eszközökkel valakit kényszeríteni arra, hogy emberbaráti intézményeket alapítson!... Hát micsoda gonosz szellem ez a te tanítód? — kiáltotta vad kétségbeeséssel és hirtelen megállt Polidori előtt.

— Nekem nincs tanítóm — felelte ez hidegen. — Nekem, mint neked, birám van.

— Bután engedelmeskedni ennek az embernek a legcsekélyebb parancsára! — folytatta Ferrand János kettőzött elkeseredéssel. — És engem kényszeríteni, szünet nélkül kényszeríteni!...

— Mert különben itt a vérpad...

— Ó, hát nem lehet menekülni e rettentő uralom alól?!... hiszen, már több mint egy milliót adtam oda... Legfeljebb ha ezzel a házzal együtt tízezer frankom marad... Mit akarnak még tőlem?

— Még nem vagy a végén... A herceg megtudta Badinottól, hogy a te költött alakod Petit Jean nem egyéb, mint a te álneved, melyet a Saint Remi vikomtnak, adott uzorakölcsön miatt vettél fel, akit oly keményen meggyanusítottál a hibái miatt. Azt az összeget, amelyet Saint Remy fizetett egy előkelő hölgy kölcsönözte neki... talán még egy visszatérítés vár reád... mit azonban elhalasztanak, mert az egy kényes dolog.

— Kezem lábam leláncolva!...

— Erősebben, mint egy tengeri hajó!

— És te vagy az én börtönöm... te nyomorult!

— Mit akarsz?... a herceg rendszere szerint ez nagyon okos dolog: ő a bűnt bűnnel bünteti, a cinkost pedig a cinkostárssal.

— Ó, örület!...

— Sajnos, tehetetlen örület!... mert hányszor nem üzente nekem: — Ferrand Jánosnak szabadságában áll házából távozni, de te a fejeddel felelsz érte!... és én — tehetnék-e egyebet? — úgy kísérlek, mint az árnyékod... mert mint te, én is megérdemlem a verpadot és ha, mint börtönőr nem teljesítem a parancsait, akkor lehull a fejem... Nálamnál megbízhatóbb börtönőrt keresve sem találhatott volna részedre... Menekülnünk nem lehet... lépést sem tehetünk anélkül, hogy őrzőink kezeibe ne jussunk, akik éjjel-nappal leselkednek reánk.

— Tudom, ó, hogy száradna rájuk a bőrük!

— Nyugodj hát meg; mert ha még sikerülne is megszöknünk, a rendőrség nyomon követne bennünket. Mig így, ha te engedelmeskedsz, én pedig ellenőrizlek, akkor legalább biztosak vagyunk abban, hogy nem jutunk a verpadra...

— Ne szaporítsd kétségbeesésemet gunyos hidegvéreddel... avagy...

— Nos, avagy?... Nem félek tőled, vigyázok,

felfegyverkeztem és ha mindjárt a Cecil mérgezett törét találád is meg, hogy engem megölj, ez nem vinne téged előbbre... tudod, hogy tudósításokat kell adnom a te becses egészségedről... Ha nem jelenek meg, gyilkosságot gyanúsítanak és téged letartóztatnak. De igazságtalanul bántlak meg, amidőn azt feltételezem rólad, hogy képes lennél egy ilyen büntetetre... Több mint egy milliót áldoztál, hogy az életedet megmentsd és a fejeddel játszanál... azért az ostoba és meddő élvezetért, hogy pusztá bosszúból megölj engem!... Ehhez nem vagy eléggé ostoba.

— Minő szerencsétlenség, minő rettenetes szerencsétlenség, bárhova forduljak is, csak romlást, csak gyalázatot, csak halált látok... Átok reám, reád, az egész világra!

— Embergyűlöleted valóban kiterjedtebb, mint emberszereteted... amaz kiterjed az egész világra, míg ez csak Párisnak egy szűk területére szorítkozik.

— Csak gunyolódjál te szörnyeteg!

— Jobban szeretnéd, ha szemrehányással illetnélek? Ki a hibás, hogy ilyen helyzetbe jutottunk? Te! Minek őrzöd ereklüként, a nyakadra akasztva, arra a gyilkosságra vonatkozó leveletem, amely neked százezer tallért hozott s amely gyilkosságot mi úgy tüntettük fel, mintha öngyilkosság lett volna, — miért őrzöd ezt a levelet?

— Hogy miért őrzöm? te nyomorult! Hát nem adtam neked ötvenezer frankot ebben a büntettségben való közreműködésedért és ezért a levélért, amelyet azért követeltem tőled, hogy biztosítékom legyen veled szemben?... Mert így nem tudsz engem beárulni anélkül, hogy magadat be ne árulnád... Tehát életem és vagyonom volt ehhez a levélhez kötve... azért hordtam mindig ily nagy gonddal magamon...

— Ezt igazán ügyesen tetted, mert ha téged beárulnának, ezzel nem nyernék egyebet, mint azt az élvezetet, hogy együtt léphetnék veled a verpadra... És mégis a te ügyességed okozta vesztün-

ket, míg az enyém eddig a büntetlenségünket biztosította...

— Szépen biztosította... amint láthatod...

— Ki tudta előrelátni, ami történt? De a dolgok rendes menete mellett büntettünk büntetlenül maradt volna, ami az én érdemem.

— A te érdemed?

— Igenis az; amidőn azt az embert megöltük, te irását utánozva, megakartad írni nővérenek, hogy a testvére, vagyona pusztulásán kétségbeesve, öngyilkossággal válik meg az élettől... Azt hitted, hogy nagy furfanggal jársz el, ha ebben a levélben nem teszel említést arról a letétről, amelyet reád bizott... Ez képtelenség volt. Miután erről a letétről tudomása volt nővérenek, ez bizonyára követelte volna a pénzt. Tehát épp ellenkezőleg nem eltitkolni, hanem felemlitenünk kellett a letétet, mint ahogy meg is cselekedtük, avégből, hogy ha netán az öngyilkosság valósága iránt kételyek támadnak, te légy az utolsó egyén, aki ellen gyanu merülhetne fel. Hogyan tételezzék fel, hogy azt az embert gyilkoltad volna meg, aki egy összeget bizott rád, holott abban a hamisított levélben a letétet elismered? És mi következett be? Az, hogy elhitték az öngyilkosságot. Miután pedig hittek a becsületességében, bátran letághadhattad a letétet és azt hitték, hogy a fivér azért lett öngyilkos, mert eltékozolta a nővére vagyonát.

— De mit ér ma mindez, amidőn a büntett le van leplezve.

— És kinek a hibájából? Az én hibám, ha a levelem egy kétélű fegyver volt? Miért voltál olyan gyöngé, olyan ostoba, hogy kiadtad ezt a borzasztó fegyvert... annak a pokoli Cecilnek?

— Hallgass... ne ejtsd ki ezt a nevet! — kiáltott fel Ferrand János ijesztő kifejezéssel.

— Jó... nem akarlak nehézkörossá tenni... Te tudod jól, hogy ha a közönséges igazságszolgáltatást tekintetbe vesszük, ebben az esetben a mi övrendszabályaink teljesen elegendők lettek volna...

De annak az embernek az igazságszolgáltatása, aki bennünket a rettenetes hatalmában tart, másképpen működik... Ő azt hiszi, hogy a bűnösök, fejük elvesztésével, nem teszik eléggé jóvá azt a rosszat, amit elkövettek... A kezében lévő bizonyítékokkal kiszolgáltathat bennünket a bíróságoknak. De mit érne el vele? Mindössze azt, hogy két holttesttel több táplálná a temető növényzetét.

— Ó, ennek a hercegnek, ennek az ördögnek könnyek, rettegések, gyötrelmek kellenek!... De én nem is ismerem őt, sohasem tettem neki semmi rosszat. Miért gyűlöl hát engem ilyen elkeseredetten?

— Ő először is azt állítja, hogy minden jót és rosszat átérez, amit más emberrel szemben elkövetnek, akiket együgyűen testvéreinek nevez... aztán ő ösmeri azokat, akikkel te rosszat tettél és most büntet a maga módja szerint.

— De minő jögon?

— Nos, János, egymás között ne beszéljünk a jogról: neki hatalmában áll téged a törvény által lefejeztetni... mi következne ezután? Két egyetlen rokonod meghalt, tehát egész vagyonedat az állam örökölné azok mellőzésével, akiket kifosztottál... Ellenben ha bűnös életedet vagyoned árán megkiméli, akkor Morel, az atyja annak a Lujzának, akit te meggyaláztál, ennekutána a családjával együtt nem fog szükséget szenvedni... Fermont asszony, annak az állítólagos öngyilkos Renneville-nek a nővére, viszákapja az ő százezer tallérját; Germain, kit hamisan vádoltál meg lopással, becsületében igazolva, tisztességgel a főnöke lett a Munkanélküli Munkások Bankjának, melynek megalapítására téged kényszerítettek, hogy jóvá tedd a társadalmon elkövetett gyaláztatot. Így annak a szempontjából ítélve, aki bennünket a kezében tart, a társadalom a te haláloddal nem nyert volna semmit... de igenis nyer sokat a te életeddel.

— Épp ez dühösít fel engem legjobban... az okozza nekem a legnagyobb gyötrelmet.

— A herceg tudja ezt... Hogy most mit fog

rólunk határozni? Nem tudom... Megigérte, hogy meghagyja életünket, ha vakon teljesítjük parancsait... de ha nem tartja büneinket eléggé jóvátettnek, akkor tudja a módját annak, hogy a halált ezerszerre kívánatosabbnak találjuk, mint meghagyott életünket. Te nem ismered őt... Amikor azt hiszi, hogy joga van a könyörtelenségre, akkor nincs olyan kegyetlen hóhér, mint ő... Valami ördögnek kell a rendelkezésére állni, hogy felfedezhette az okát annak, amiért Normandiába mentem. Különben nem is egy ördög áll a szolgálatában... mert ez a Cecil... hogy a mennykő csapjon bele!...

— Még egyszer mondom, hallgass... ne ejtsd ki ezt a nevet!

— De igen... hogy csapjon bele a mennykő, aki ezt a nevet viseli;... ez a nő vesztett el minket... Fejünk biztosan állna a nyakunkon, ha te bután bele nem bolondultál volna ebbe a teremésbe.

Ferrand János, harag helyett mély levetséggel válaszolt cinkosának: — Ismerted őt... ezt az asszonyt?... Mond!... láttad őt valaha?...

— Soha... Azt mondták róla, hogy szép... ennyit tudok róla.

— Szép... — mondta a jegyző, vállat vonva; — majd keserű kétségbeeséssel hozzátette: — Ha nem ismered, akkor ne beszélj róla... Amit tettem, ezt helyemben te is megtetted volna.

— Én, egy nő kénye-kedvére biznám az életemet?...

— Ennek a nőnek igen... és újra megtenném... ha remélhetném, amit egy pillanatig reméltem...

— A pokolra is!... hát te még mindig meg vagy babonázva? — kiáltott fel Polidori elámulva.

— Hallgass ide — folytatta a jegyző nyugodt, halk, itt-ott a gyógyithatatlan reménytelenség rohamaitól elcsukló hangon — nemde tudod, hogy mennyire szeretem az aranyat? tudod azt is, hogy mi mindennel dacoltam, hogy azt megszerezsem?... Gondolatban számolgatni az összegeimet... azokat megkétszerezve látni a zsugoriságom által, egy kincs-

nek tulajdonosa lenni... ez volt az örömöm és boldogságom... Igen, gazdagnak lenni... nem hogy költekezzem, nem hogy játsszam, de hogy pénztáramban felhalmozzam az aranyat, ez volt az életem... Ha egy hónappal ezelőtt ezt mondják nekem: — Válassz a vagyonod és a fejed között — odaadtam volna a fejemet...

— De minek a vagyon, ha meg kell halni ?

— Meghalni gazdagon !... örülni az utolsó pillanatig annak, ami miatt dacoltam nyomorral, becsületelenséggel, vérpaddal... hogy még fejemmel a nyaktiló bárdja alatt is ezt mondhassam : gazdag vagyok ! Ó, tudd meg, hogy a halál édes azokhoz a szenvedésekhez képest, amelyeket átélek abban a tudatban, hogy megfosztottak attól a kincstől, amit annyi fáradsággal és annyi veszély között összegyűjtöttem ! Ez iszonyu ! ez nem annyit jelent, mint mindennap meghalni, hanem a nap minden percében meghalni... Igen, ennél a talán még évekig eltartó halálküzdelemnél ezerszer jobban szerettem volna a gyors és biztos halált, amely elér még mielőtt a kincsem egy részétől megfosztanak ; ismétlem, szívesen adnám oda az életemet, ha ezt mondhatnám : gazdag vagyok !...

Polidori mélységes csodálkozással nézett cinkosára.

— Nem tudlak megérteni. — Hát akkor miért engedelmeskedtél annak a parancsának, kinek csak egy szavába kerül, hogy a fejed a fűrészporba hulljon ? Miért tartottad többre az életet a pénzednél... ha ezt az életet olyan borzalmasnak találod ?

— Azért, — felelte a jegyző mindinkább halkabb hangon — mert meghalni annyi, mint többé nem gondolni... meghalni annyi, mint megsemmiülni... és ekkor Cecilia...

— És te még remélsz ?... — kiáltott fel Polidori elámulva.

— Én nem remélek, én hiszem, hogy az enyémesz...

— Micsoda ?

— Az emlékezete...

— De hiszen te sohasem fogod őt látni... Ő szolgáltatta ki a fejedet!

— És én mégis szeretem őt, örültebben, mint valaha! — kiáltott fel Ferrand János könnyekbe és zokogásokba kitörve, amelyek teljesen ellenkeztek előbbi beszédének komor nyugalmával. — Igen — folytatta ijesztő rajongással — én még mindig szeretem őt és nem akarok meghalni, hanem bele akarom magamat dobni abba a pokoli tűzbe, hogy az felémessen... Mert, te nem tudod, hogy az az éjszaka, amelyen őt olyan szépnek, olyan mámoritónak láttam... az az éjszaka mindig jelen van az emlékezetemben... A borzalmas gyönyörnek ez a képe mindig itt lebeg, itt a szemeim előtt. Legyenek szemeim bár nyitva, avagy egy lázas álom folytán zárva, mindig látom fekete és lángoló pillantását, amely felforralja csontomban a velőmet... folyton a homlokomon érzem a leheletét... folytonosan hallom a hangját...

— De hiszen ezek rettenetes gyötrelmek!

— Rettenetesekek, igen rettenetesekek!... De a halál, de a megsemmisülés! örökre elveszteni ezt az emléket, mely olyan eleven, mint a valóság, lemondani ezekről az emlékekről, amelyek a szívemet tépik, amelyek engem megemésztének, felperzselnek!... Nem... nem... nem!... Élni!... élni... szegényen, megvetve, összeaszva... élni a gályán... de élni!... csak a gondolat maradjon meg nekem... mert ennél a pokoli teremtménynél van most minden gondolatom!...

— János — mondta Polidori komoly hangon, mely ellenkezett szokott keserű gunyával, — láttam már sok szenvedést; de azok meg sem közelítik a tiédet... Aki bennünket a hatalmában tart, nem tudna könyörtelenebb lenni hozzád... Arra kárhóztatott téged, hogy élj... vagyis inkább, hogy halálod órájáig borzalmas aggodalmak között élj... mert ez a te vallomásod megmagyarázza nekem azokat a nyugtalanító körzeteket, amelyek benned naponta

gyarapodnak... és amelyek okát hiába igyekszem megkeresni...

— De ezeknek a korjeleknek nincs komolyabb jelentőségük, csak kimerültségemnek és buslakodásomnak következményei!... Veszély nem forog fenn, ugyebár?

— Nem, nem, de helyzeted komoly... bizonyos gondolatokat kell elüznöd magadtól... különben nagy veszélynek teszed ki magadat.

— Megteszem, amit akarsz, csak éljek... mert nem akarok meghalni. Ó, a lelkészek az elkárhozottakról beszélnek!... sohasem képzelhettek részükre olyan büntetést, amely az enyémet megközelíthetné... A szenvedélytől és büntudattól gyötörten, két nyílt sebem van egy helyett... és nekem mindakettő egyaránt fáj... Vagyonom elvesztése borzalmas... de a halál még borzalmasabb lenne... Élni akarok... Életem talán végnélküli kinszenvedés lesz és még sem merem hívni a halált... mert a halál megsemmisíténé gyászos reményemet... gondolataim délibábját, amelyben még mindig az enyémnek látom Ceciliát.

— Neked legalább meg van az a vigaszod — mondta Polidori szokásos hideg gunyát visszanyerve — hogy azokra a jótettekre gondolhatsz, amelyekkel jóvátetted bűneidet.

— Csak gunyolj, igazad van... forgass engem tüzes széken... Te tudod, nyomorult, hogy mennyire gyűlölöm az emberszeretetet; te tudod, hogy ezek a jóvátételek, amelyeket rám erőltettek, engem csak gyűlöletre és haragra ösztönöznek azok ellen, akik rájuk kényszerítettek és azok ellen, akik jóvátételesemnek hasznát veszik... Ég és pokol! Arra gondolni, hogy egy ijesztő életet éltem át... csak annak elve, hogy örüljek olyan szenvedéseknek, amelyektől még a legbátrabbak is visszarettentek és most ezek az emberek, akiket utálok, nyerjenek enyhülést azokból a javakból, amelyeket tőlem elraboltak!... És ez a lelkész, ... ez a lelkész, aki engem magasztal, mialatt a szívem epében és vérben

uszik... meg tudtam volna gyilkolni!... Ó, ez tulajdonoson sok! — kiáltott fel, két meggemberedett kezét homlokához emelve... — a fejem szétpattan... gondolataim összezavarodnak... Nem tudok ellenállni a tehetetlen düh férgeteges rohamainak... a folyton ismétlődő gyötrelmeknek... És mindez miattad Cecilia... Cecilia!... Tudod-e legalább, hogy mennyit szenvedek miattad... tudod-e ezt Cecilia, te pokolszülötte?!

A borzalmas rajongástól kimerülve, lihegve rogyott vissza székére és tagozatlan tompa sóhajtásokat hallatva tördelte kezeit.

A vonagló és kétségbeesett dühnek ez a rohama nem lepte meg Polidorit. Nagy orvosi gyakorlatánál fogva könnyen felismerte, hogy Ferrand Jánosnál a vagyona elvesztésén való kétségbeesés, karöltve a Cecilia iránt érzett őrült szenvedélyével, emésztő lázat idézett elő. De ez még nem volt elég... abban a lázrohamban, mely ezt az embert emésztette, Polidori bizonyos nyugtalansággal az emberiség egyik legborzasztóbb betegségének előjelét vette észre.

Hirtelen hevesen kopogtattak a szoba ajtaján. Polidori kinyitotta az ajtót, az irodafőnököt pillantotta meg, aki sápadtan, dult arccal kiáltotta: — Tűstént beszélnem kell Ferrand urral!

— Csend... ebben a pillanatban nagyon rosszul van... — mondta Polidori halk hangon és a szobából kilépve, becsukta az ajtót.

— Ah, uram — mondta izgatottan az irodavezető — ön, mint a Ferrand ur legjobb barátja, segítsen rajta, pillanatnyi idő sincs veszteni való...

— Mit akar ön ezzel mondani?

— Ferrand ur parancsa értelmében elmentem Mac Gregor grófnőhöz azzal az üzenettel, hogy a jegyző ur ma nem mehet el hozzá, mint ahogy ezt a grófnő kívánta... A hölgy, ki immár túl látszik lenni a veszélyen, bebocsátott a szobájába. Fenyegető hangon ezt kiáltotta felém: — „Menjen vissza és mondja meg Ferrand urnak, hogy ha nem lesz nálam negyedóra múlva... mint hamisítót átadom a tör-

vénynek... mert az a leánygyermek, akit ő halottnak állított, nem halt meg... tudom, hogy kinek adta át és hogy hol van."

— Ez a nő örült — válaszolt Polidori vállat vonva.

— Először én is azt hittem; de az a biztosság amellyel a grófné ezt mondta...

— A grófné esze kétségkívül meghibbant a betegség folytán... a rémlátók mindig hisznek a látományokban.

— El kell önnek mondanom uram, hogy abban a pillanatban, amidőn a grófné szobájából távoztam, egyik hölgye hirtelenül belépett és így szólt: — „A fenséges ur itt lesz egy óra múlva.

A grófnő egy hölgye mondta ezt? — kérdezte Polidori.

— Igen uram, és én nagyon csodálkoztam, miután nem tudtam, hogy miféle fenséges urról van szó.

— Kétségkívül a herceg — mondta magának Polidori — ő megy Sarolta grófnéhez, kit sohasem kellene viszontlátnia... Nem tudom, de nem szeretem ezt a közeledést... megrosszabbítja a helyzetünket. — Majd az irodavezetőhöz fordulva, hangosan: Ismétlem uram, hogy ennek nem kell semmi fontosságot tulajdonítani, ez egy örült képzelődése... különben majd mindjárt megmondom Ferrand ur-nak, amit öntől hallottam...

RUDOLF ÉS SAROLTA.

Sarolta napokig önkivületi állapotban feküdt. Élete komoly veszélyben forgott. Állapota aggasztó volt.

A nap bucsu sugarai megaranyozták az égboltot... Sarolta kényelmes karosszékekben ült. Bátyja karjával átölelte. Előtte térdelt komornája, tükröt tartva urnője elé. Sarolta figyelmesen nézte tükörképét. Hófehér arcának sápadtságát még feltünőbbé

tette fekete szeme és ében haja. Fehér muszlin pongyolába volt öltözve.

— Adja ide a korall gyöngyeimet! — mondta gyenge, de parancsoló hangon.

— Betty a nyakára teszi... n kifárasztja magát... ez nem volt helyes...

— A nyakékemet... gyorsan a nyakékemet!... Türelmetlenkedett Sarolta. — Most már elmehet! Mihelyt komornája kilépett a szobából, tovább rendelkezett.

— Ferrandot a kis fogadószobába vezették... A gerolsteini nagyherceg ő királyi fenségét pedig ide... végre... végre fejemen lesz a korona... életem álma beteljesedik... a jóslat valóra válik...

— Sarolta legyen nyugodt... tegnap még kétes volt életbenmaradása... az izgalom megárthat... sőt végzetes lehet.

— Igaza van Tamás... a haláltól is ez az egy gondolat mentett meg... most valóra válnak reményeim... uralkodó nagyhercegnő... majdnem királyné...

— Sarolta, most ne álmodozzon... az ébredés borzalmas következményekkel járhatna...

— Az ébredés?... Ha Rudolf megtudja, hogy a Szent Lázár börtönben levő fiatal lány, gyermekünk... ugyanaz, akit Ferrand felügyeletére bízunk...

— Én azonban azt hiszem, hogy a hercegek első sorban a politikai összeköttetéseket keresik...

— Már nem bizik bennem?

— A herceg már nem az a szenvedélyes szerelmes, aki volt... az az idő már elmúlt!

— Tudja-e miért öltöztem fehér pongyolába és miért tettem fel a korall gyöngysort?... Mikor Rudolf először találkozott velem a gerolsteini udvarnál, akkor is fehér ruhában voltam... és ugyanez a gyöngysor volt az egyetlen ékszerem.

— Emlékezt akarja felidézni? Nem fél az ellenkező hatástól?...

— Jobban ismerem Rudolfot... Az bizonyos,

hogy a betegség és az idő átváltoztatták arcomat... nem vagyok az, aki tizenhat év előtt voltam... és akit szeretett... fejesztetten szeretett... az első szerelem nyomait nem mossa el az idő... Rudolfban az első szerelem és a fiatalság emlékei fognak életre kelni... ezek az emlékek pedig kedvesek és szomorúak...

— Azonban kellemetlenek is! Édes atyja ellenszenvét is felébresztik,... a maga rideg levelét, Rudolf kérte gyermekét... maga elutasította kérését... elfelejti, hogy a herceg gyűlölte és megvetette magát.

— A gyűlölet helyét a sajnálkozás fogja elfoglalni,... mióta megtudta, hogy a halál küszöbén vagyok, naponta tudakozódott Grün báró által hogylétem felől. Az imént azt üzenté, hogy meglátogat,... ó, ennek nagy jelentősége van!

— Azt hiszi, hogy haldoklik,... egy utolsó Isten hozzád-ot mond,... kár, hogy nem írta meg neki...

— Tudom, hogy miért cselekszem így... ma mondja, vagy soha, hogy gyermekünket házasság útján kell törvényesíteni... Ha ő mondja, akkor az úgy is lesz és valóra válik végre egyetlen élet-célom!

— Ha megígéri, hogy feleségül veszi,... akkor igen!

— Ismerem Rudolfot. Ha megtalálja gyermekét, uralkodni fog irántam érzett ellenszenvén és mindent elkövet majd, hogy gyermekét a legpazarabb módon ellássa és kárpótolja az eddigi nélkülözésekért.

— Megengedem, hogy mindent el fog követni gyermeke érdekében, azonban a házasságtól mély szakadék választja el.

— Apai szeretete áthidalja a szakadékot.

— De az a szerencsétlen lány nagy nyomorban élhetett.

— Minél szerencsétlenebb volt, annál boldogabbá fogja tenni Rudolf.

— Gondoljon arra, hogy Rudolf uralkodó kirá-

lyokkal van rokonságban, nehézségekbe fog ütközni lánya törvényesítése.

— Nem tudja, hogy Rudolf nem ismer akadályt? Lovagias és ha valamiről úgy érzi, hogy igazságos, úgy elszántan és keményen képes harcolni!

— Azonban ezt a lány a nyomor, a bünfertőjébe kergethette, lehet, hogy Rudolfban ellenszenvet fog kelteni!

— Ugyan, mit beszél! Elragadó szép gyermek volt és gyönyörű fiatal lánnyá serdült! Rudolf alig ismerte és mégis mennyire érdeklődött iránta. Nem ő vitte-e a majorjába, ahonnan mi megszöktettük...

— Igen, ez a terv a maga agyában született...

— És enélkül sohasem jöhettem volna rá életem kockáztatásával születése titkára és enélkül nem ránt-hatnám le a leplet Ferrand bűnös üzelveiről...

— Kellemetlen, hogy nem engedtek ma be a Szent-Lázár börtönbe, miután nem volt ajánló levelem, a felügyelő elutasított. Irtam a kormányzónak, azonban választ csak holnap, vagy holnapután kaphatok... a herceg pedig mindjárt itt lesz... jobb lett volna, ha maga mutatja be neki leányát,... meg kellett volna várni a kibocsájtását... és csak azután értesíteni a nagyherceget.

— Várni... mit tudom én, hogy vajjon tartós-e a javulásom,... hátha csak óriási akaraterőm idézte fel.

— Mivel fogja bizonyítani a hercegnek állítása valódiságát? Hinni fog-e magának?

— Hinni fog, ha elolvassa azt a nyilatkozatot, amit az az asszony mondott tollba nekem, mikor megsebesített; hinni fog, ha elolvassa a Szerafina és Ferrand leveleit; hinni fog, ha meglátja a gyermek hat éves korabeli fényképét; hinni fog, ha szembe-sítem a jegyzővel, aki megijed fenyegetéseimtől és feltétlenül eljön. Ennyi bizonyíték meggyőzi a herceget és első nagy felindulásában fel fogja ajánlani kezét és koronáját,... ha csak egy napig, egy óráig is nagyhercegné leszek, boldogan fogok meghalni...

Az udvarról kerekék gördülése hallszott a szobába.

— Ez ő... Rudolf! — Kiáltott fel Sarolta.

Seyton Tamás az ablakhoz ment, félrehuzta a függönyt: — Igen, a herceg jött... most lép ki kocsijából...

— Hagyjon magamra... ez a döntő pillanat!...

Tamás egy pillanatig habozott, majd nővéréhez lépett: — Én fogom megmondani, hogy miképp mentették meg halottnak vélt gyermekét. Ez az együttlét megárthat magának, egy hirtelen izgalom megölheti... olyan rég óta nem találkoztak... az emlékek

— Adja a kezét kedves bátyám! — Sarolta bátyja kezét szívére tette, — nem dobogott hevesebben. Jeges mosollyal kérdezte:

— Meg vagyok hatva?

— Nem... nyugodt! — Jelentette ki csodálkozva Seyton. — Tudom, hogy óriási önuralma van, ... azonbanmégis ...bámulatba ejt... most, amikor olyan közel van életcéljához... attól félek, hogy halálos volna a csalódás... csodálom nyugalmát.

— Miért csodálkozik? Eddig még semmi sem készítette hevesebb dobogásra kőszívetem... Csak akkor fog hevesebben dobogni, amikor fejemre illesztik a koronát. Hallom a Rudolf lépteit... hagyjon magamra...

Mikor Rudolf a szobába lépett, arca meghatottságot és szomorúságot fejezett ki, amidőn azonban észrevette, hogy Sarolta kicsinosítva ül a karos-székekben, gyanakodva nézett rá. A grófnő kitalálta gondolatát, Gyöngye, lágy hangon mondta: — Azt hitte, hogy haldoklom és eljött bucsut venni tőlem?

— A haldoklók utolsó kívánságát mindég szentnek tartottam... ha azokban csak lépre akart csalni ezzel, akkor...

— Nem, nem, erről szó sem lehet, azt hiszem, hogy alig élek pár óráig... Bocsássa meg utolsó kacérságomat... úgy akartam meghalni, olyan ruhában, mint amilyenben először találkoztunk...

Tíz évi távollét után itt van végre!... Oh köszönöm... köszönöm, hogy eljött. Azonban ön is hálát adhat az Istennek, hogy meghallgatta utolsó kérésemet. Ha nem teljesítette volna,... akkor velem együtt a sirba szállt volna titkom;... amely pedig örömet, boldogságot jelent az ön számára... Az öröm egy kis bánattal lesz vegyes, a boldogság könnyekre fogja indítani,... azonban az emberi boldogság nem áll csupa ragyogásból...

— Mit akar mondani?

— Azt, hogy hátralevő napjai boldogabbak lesznek, mint az enyémei voltak...

— Nem értem! Miről van szó?

— Valóságos csoda, amit mondani akarok, nem mondhatom meg bevezetés nélkül,... hihetetlen felfedezést tettem... az öröm okozta izgalmak is veszedelmesek lehetnek...

— Arca sápadtabb és sápadtabb lesz... izgalma folyton nő... azt hiszem valami végzetes, komoly dolgról van szó...

— Komoly és végzetes!... Ismételte meghatottan Sarolta. Nem tudott uralkodni érzelmein és hirtelen felkiáltott: — Rudolf... a gyermekünk életben van!

— A gyermekünk...

— Él! —

— A gyermekünk... a lányom él... Ismételte meghatottan Rudolf önkénytelenül közelebb lépve Saroltához.

— Nem halt meg! Kezeim közt vannak a bizonyítékok. Holnap megláthatja...

— A lányom... a lányom... hát lehetséges volna... nem, nem, mindez csak álom!... Lehetetlen!... Hazugság... ismerem nagyratörőkvő vágyait... tudom mire képes, kitaláltam, mit akar elérni ezzel a csalással!

— Igaza van! Mindenre képes vagyok! Igen... eleinte félre akartam vezetni... mielőtt ezt a halálos szurást ejtették volna rajtam, az volt a szándékom, hogy egy fiatal lányt keresek, akiről elhitetem, hogy

az ön laanya... De az Isten azt akarta, hogy éppen akkor, tervezgetésem közben sebesítsenek meg halálosan.

— Tervezgetés közben ?

— Isten úgy rendelte, hogy saját lányomat kínálják fel nekem erre a csalásra.

— Az égre kérem, ne beszéljen félre.

— Nem beszélek félre, győződjék meg róla, hogy igazat mondok,... ebben a dologban van a bizonyíték, nyissa fel... egy véremmel áztatott papirost fog találni?..

— A vérevel ?

— Az asszony, aki a nyilatkozatot tollba mondta, éppen akkor sebesített meg, amikor tudtomra adta, hogy él a lányunk.

— Ki ez a nő ? Honnan tudja ezeket a dolgokat ?

— Neki adták át gondozás végett gyermekünket, miután elhitették velem, hogy meghalt.

— De hát szavahihető asszony ? Hogy hívják ?

— Mondom Rudolf, hogy ez az egész fordulat végzetszerű, különös játéka a sorsnak. Ön néhány hónap előtt egy fiatal lányt mentett meg a legnagyobb nyomoruságtól és vidékre küldte... a féltékenységg... a gyűlölet elszédítettek... elszöktettem ezt a lánykát... ez az asszony magára vállalta...

— És a Szent Lázár börtönbe vitték a szerencsétlen gyermeket...

— Most is ott van.

— Nincs már... ó asszonyom, ön nem tudja, hogy milyen rettenetes szerencsétlenséget okozott... de

— Nincs már a Szent Lázár börtönben ? Micsoda szerencsétlenségről beszél ? Kérdezte ijedten Sarolta.

— Egy elvetemült ember az életére tört, vízbe fojtották...

— A lányomat ! — Sarolta felállt a karosszékéből. Olyan volt, mint egy márványszobor...

— Istenem, mit mondott ?

— A lányomat... megölték a lányomat...
Ismételte kétségbeesetten Sarolta.

— Az énekesnő az ön lánya? — Kérdezte meg-
ütkezve Rudolf.

— Igen; Énekesnő... igen ezt a nevet emle-
gette az az asszony is,... akinek Bagoly a guny-
neve... meghalt... meghalt... megölték... Sarolta
mozdulatlanul, mereven nézett maga elé.

— Sarolta, térjen magához... feleljen... az
Énekesnő, akit ön a Bouqueval majorból megszök-
tetett... a lánya?...

— A lányom... megölték...

— Ó az lehetetlen... önkivületi állapotban
félrebeszél... nem tudja,... fogalma sincs róla, hogy
milyen rettenetes dolgot mond... Sarolta, beszél-
jünk nyugodtan... üljön le, csillapodjék,... gyak-
ran feltűnő hasonlatosság megtéveszti az embert,...
szívesen hajlandó elhinni, azt, amire vágyik... nem
szemrehányáskép mondom,... beszéljen világosan,
... mondjon el mindent, ó, nem is sejti, milyen bor-
zalmas dolgot állít,... lehetetlenség...

Egy pillanatnyi gondolkozás után, a grófnő
összeszedte magát és így szólt:

— Meghallottam, hogy ön megházasodott és
én is készültem férjhez menni,... nem tarthattam
tovább magam mellett négy éves kis lányomat.

— De ugyanakkor könyörgő levelekben kértem
a gyermeket,... és egy levélre sem kaptam választ,
egyetlen egyszer írt és akkor a gyermek háláláról
értesített...

— Ezzel akartam magán bosszút állni,... nem
volt hozzám méltó, azonban hallgasson végig... az
erőm elhagy...

— Ó, Istenem, ezt te sem akarhatod,... az
lehetetlen, hogy az Énekesnő az én lányom legyen...

— Hallgasson meg. Mikor a kis lányom négy
éves lett, bátyám egy régi alkalmazottjának özve-
gyére bízta a gyermeket. Ugy terveztük, hogy mind-
addig Szerafin asszonynál marad, amíg intézethe-
adhatjuk. Egy jó hírű jegyző kezeihez helyeztük

letétbe lányom vagyonát, ... a Szerafina asszony és a jegyző ebből az időből való levelei az asztalon levő dobozban vannak... Egy év múlva arról értesítettek, hogy a gyermek egészsége megrongálódott, ... nyolc hónap múlva halálát adták hírül... Ekkor lépett Szerafina a Ferrand szolgálatába és a gyermeket egy mostan gályarabságban sanyalódó egyén közvetítésével Bagolyhoz juttatta. Éppen a Bagoly vallomását irtam, amikor megsebezett. A dobozban van az irás... és gyermekünk négy éves korabeli fényképe is... Ön látta ezt a szerencsétlen gyermeket, ... most mondjon véleményt...

Saroltát elhagyta ereje, .. kimerülten dőlt karosszékébe.

Rudolf nyugodtan az asztalhoz lépett és felnyitotta a doboz fedelét és figyelmesen átolvasta egyik levelet a másik után. Ferrand és Szerafin a gyermekre vonatkozó pontos értesítését tartalmazták. A Bagoly tollba mondott vallomása is a dobozban volt, kijelentette, hogy Énekesnőt Tournemine Péter nevű gélyarab adta át neki, a Szerafina asszony és Ferrand jegyző megbízásából. Rudolf emlékezett rá, hogy a Fehérnyul korcsmában Violaszál ráismert Bagolyra, nem kételkedett tovább. Ferrand bevallotta Cecilnek, hogy hamis halotti bizonyítványt állított ki, hogy a letétbe helyezett pénzt megkaparintsa, miután az volt a kikötés, hogyha a leányka nagykorúsága előtt meghalna, a pénzt gondozói öröklék. Azonban azt is mondta, hogy ezt a lányt most a Kutatók szigetén vízbe fojtatta.

Az Énekesnő állapota Griffon doktor, a Farkas és Szent-Remy gróf odaadó ápolása folytán lassan-lassan javulni kezdett, azonban még mindig képtelen volt értesíteni jötevőit a történetekről és hol-téről.

Félve vette kezébe Rudolf a gyermek fényképét, ... megingott, ... ijesztő volt a hasonlatosság a gyermek és a serdülő lányka közt, ... angyali szép, szabályos vonásai csaknem semmitsem változtak, valami szomorú, szelíd kifejezése volt a nagy szemek-

nek, a komolyan összehuzott szájnak... Szerafina asszony egyik levelében azt olvasta Rudolf: — A gyermek állandóan szomoru és az anyját emlegeti... Rudolf lelkében viharzó érzések könnyben oldódtak fel. Összetörve esett egy közeli karszékbe. Kezébe temette arcát és keservesen zokogott. Sarolta előbb megkövülten, tágranyilt szemekkel bámulta Rudolfot, majd minden tagját izgatott reszketés fogta el. Irtózáttal várta, hogy mi lesz Rudolf első szava.

Rudolf hirtelen felállott, letörülte könnyeit és mellén keresztbe font karokkal elszánt, fenyegető arccal közeledett Saroltához. Néhány pillanatig szótlanul szemlélte, azután fojtott, tompa hangon mondta: — Ennek így kellett lenni, én az édes apámra emeltem kardomat,... az Isfen megbüntetett gyermekemben.... Az apagyilkos megkapta méltó büntetését... Figyeljen ide asszonyom, meg kell ismernie bűnös nagyravágyása és lelketlen önzése következményeit. Hallja, hit és léleknélküli nő... természetellenes anya!

— Rudolf... kegyelem...

— Nincs kegyelem az ön számára, aki odaadó, mély őszinte szerelmet feláldozott hiu nagyratörékvésének,... nincs kegyelem az ön számára, aki a fiut apja ellen lázította. Nincs kegyelem annak a számára, aki elhagyta gyermekét, hogy gazdagon mehessen férjhez, nincs kegyelem annak a számára, aki boszszuból megvonja gyermekétől az apai szeretet melegét és rideg számításból halálát okozta, legyen átkozott, ...az én és családom rossz szelleme... maga asszonyom...

— Ó Istenem... hagyjon... könyörüljön... hallgasson...

— Nem! Emlékszik utolsó tizenhét év előtti együttlétünkre? Szerelmünk gyümölcsét nem tudta tovább titkolni, állapota már szembetűnő volt,... Ismertem atyám heves természetét,... tudtam, milyen politikai házasságot vett tervbe,... nem gondoltam arra a megdöbbenésre, melyet vallomásom kiválthat,... a következményekkel nem tötődve,

megmondtam, hogy ön Isten és emberek előtt a feleségem, ... hogy rövid idő múlva világra hozza szerelmünk gyümölcsét... Atyám haragját nem tudom ecsetelni, ... nem hitte el, hogy megházasodtam, ... képtelennek tartott ilyen merészségre... én még hittem akkor önben, úgy éreztem, hogy bizhatom odaadó, végtelen szerelmében... azt feleltem atyámnak, hogy sohasem lesz más nő a feleségem... erre a kijelentésre éktelen haragra lobbant, leirhatatlan kifejezésekkel illette önt, azt mondta nyilvánosan meghurcolja, ... engem elragadott az ön iránt érzett szenvedélyem, nem tudtam többé uralkodni magamon és fenyegettem atyámat... ez végképp kihozta sodrából és kezet emelt rám, én pedig vak dühömben kardot rántottam... Ha Murph nem ragadja meg karomat, most apagyilkos volnék, ... érti, megvalósult volna szándékom és apagyilkos volnék... önért! Azért, mert önt védelmeztem.

— Sajnos, nem tudtam erről a szerencsétlenségről.

— Hiába hittem, hogy már levezekeltem bűnömöt, — ma ért utól a büntetésem.

— És én? talánbizony én nem szenvedtem? Atyja kérlelhetetlen haragja sok keserűséget okozott... miért vádol azzal, hogy nem szerettem?

— Miért! Hát tudjon meg mindent! Tudja megmiért irtózom magától... Ezután a borzalmas jelenet után... átadtam a kardomat és teljes visszavonult, ságban éltem hosszú ideig. Polidorit elfogták, bebizonyította, hogy házasságunk érvénytelen: hogy nem volt pap, aki megáldotta a frigyünket. Polidori félrevezetett bennünket, hogy atyám iránta érzett haragját enyhítse, átadott egy levelet, amelyet ön fivérének írt egy utazása alkalmával.

— Egek!... Ezt tette?

— Megérti most már megvetésemet.

— Ó... elég... elég!

— Ebben a levélben hihetetlen cinizmussal írja le rideg, nagyratörő terveit... rólam hideg közönynyel emlékszik meg, ... csak eszköz vagyok, hogy

elérje a megjósolt koronát... és annak a nézetének ad kifejezést, hogy atyám igen sokáig él...

— Milyen szerencsétlen vagyok, most már mindent értek...

— És hogy önt megvédelmezzem, atyám élete ellen törtem,... másnap egy szó szemrehányást sem tett atyám, csak egyszerűen megmutatta azt a levelet, amelynek elolvasása után tisztán láttam fekete lelkébe... térdre borulva kértem bocsánatot atyamtól,... ettől a perctől kezdve nagy lelkiismereti furdalásaim voltak. Rövid idő múlva elhagytam Németországot és földkörüli utra mentem... Azóta vezeklek... Üldözöm a rosszat és segítem a szerencsétleneket... céloim megmenteni a bukófélben levőket, felemelni az elbukottakat...

— Szent és szép vezeklés,... önhöz méltó...

— Nem azért mondom, hogy dicsérjen... figyeljen ide... most, Franciaországban a leglesüljedtebb osztály tanulmányozására szenteltem időmet,... tudom, sokszor egy jó szó visszaszólítja a szakadék széléről a legelvetemedtebbeket is... az első ilyen kirándulásom alkalmával... találkoztam... nem, mégsem, nem tudom elmondani...

— Istenem, még mit kell vajjon megtudnom?

— Még mindig igen korán fogja hallani... várjon, mikor utazásomból hazatértem, atyám kivágására egy porosz hercegnőt vettem nőül... távollétem alatt önt kitiltották a nagyhercegség területéről. Később hallottam, hogy ön Mac-Gregor gróffal kötött házasságot, többször kértem öntől lányomat, ön azonban leveleimre nem is válaszolt; nem tudtam ráakadni gyermekem rejtekhelyére... Tíz év előtt gyermekünk haláláról ertesített... Bár inkább akkor szólította volna őt magához az Isten,... nem ismerném most ezt a kétségbejítő fájdalmat...

— Most már nem csodálkozom azon az ellen-szenven, amellyel ön viseltetik irántam... nem fogom túlélni ezt az utolsó csapást, érzem... a gőg és nagyravágyás elvették az eszemet,... miután mindketten özvegységre jutottunk, reményeim ujult

erővel törtek föl... a lányunk előkerülésében is a sors ujját láttam, azt hittem, irántam érzett ellen-szenvét legyőzi gyermeke iránt táplált atyai szere-tete és azt reméltem, hogy gyermekének születéséhez méltó rangot és pompát adhasson, kezét nyujtja nekem...

— Nos, tudja meg, ha gyermekünk életben marad, nőül veszem önt, hogy feledtsem vele eddigi szerencsétlenségét, fénnel, pompával vettem volna őt körül... azonban a mi házasságunk csak színleges maradt volna....

— Nem csalódtam tehát,... ó, én szerencsétlen...

— Tudom, nem gyermeke halálát siratja, hanem a rangot, amelyet egész életén keresztül kergetett és amelyet elvesztett... emlékszik, egy éjszaka fivérével együtt követtek a Citébe?

— Igen. Miért kérdezi... oly különösen szép...

— Abban a korcsmában sok gyanus alakot lát-hatott... akik... nem... nem tudom folytatni!

— Rudolf kezeibe temette arcát...

— Istenem, Istenem, mit fogok még hallani?

— Látta őket, ugy-e? — kérdezte Rudolf, erőt véve felindulásán. — Látta a női nem szégyenére ott ülő asszonyt? Az erkölcstelenség posványába süllyedt lányokat? Nem vett észre köztük egy angyali szép arcú, alig tizenhat éves lánykát? Oly szép, oly jó, oly tisztaságot kifejező arca volt; hogy a rablók, a tolvajok, akik mind tegezték őt asszonyom, Violaszálnak, Máriavirágjának nevezték... észrevette ezt a leánykát? Feleljen, gyöngéd anya!

— Nem. — Felelte gépiesen Sarolta.

— Igazán?... Különös! Én észrevettem. Figyeljen csak! Egyik kirándulásom alkalmával észre-vettem, hogy egy ember megakar verni egy lányt, én védelmembe vettem a szegény teremtetést... mondja, előrelátó, szent anya... gondos anya, nem találja ki, hogy ki volt ez a lány?

— Nem... oh hagyjon... hagyjon...

— Violaszál volt ez a szerencsétlen teremtetés.

— Ó Istenem.

— És nem találja ki, hogy ki volt Violaszál?

— Öljön meg... öljön meg...

— Az Énekesnő, az ön lánya volt. Igen az a lányka, akit én egy gályarab kezei közül mentettem ki, az én lányom volt,... az enyém: Gerolsteini Rudolfé! Ebben a találkozásban mennyi végzet-szerencsétlen embertársain... és büntetése a majdnem apagyilkosnak.

— Megátkozva halok meg...

— Ó, meg kell ismerje gyermeke élettörténetét, — folytatta a zokogástól és felindulástól el-elcsukló hangon Rudolf. — Érdekes, figyelje csak... míg ön kedves grófnő a koronáról álmódzott, addig gyermeke este dermesztő hidegekben koldult az utcá-sarkon.... A téli éjszakákat padláson, egy kis földre hintett szalmán töltötte és mikor az a rettenetes asszony, akinél *gondozásban* volt, megunta a verést, akkor, minthogy nem tudta, mivel kinozza leányát asszonyom, a fogát huzta ki...

— Óh, hogy szeretnék már meghalni... milyen hosszú ez a haldoklás...

— Hallgassa csak, tovább még érdekesebb. Megszökött Bagolytól, étlen-szomjan, hajléktalanul bolyongott az utcán, alig nyolc éves korában elfogták, mint csavargót börtönbe vitték... Ez volt gyermekünk életének legszebb ideje asszonyom... minden este hálát adott Istennek, hogy már nem fázik, nem éhezik, tisztességes fekhelyre hajthatja le fejét; és nem kap több verést. Börtönben töltötte életének azokat az éveit, amikor egy gondos anya féltő szeretettel veszi körül gyermekét. Tizenhat éves korában pedig szépsége teljében, fiatalon, üdén ki volt dobva a nagy városba. Szerencsétlen gyermek... egyedül, támasz nélkül, tanács nélkül állott... bűnnel fertőzött nyomorral körülvéve... ó, önnek nincs szíve, önzése határtalan... ó, szegény gyermekem, míg ön is megindult volna, ha saját szájából hallja rettenetes szenvedéseit. Ó, mennyire gyűlölte környezetét, meny-

nyi természetes jóság és kedvesség volt benne... Istenem és jött volna egy nap, amikor munka és kenyér nélkül... teljesen ki lett volna szolgáltatva egy rettenetes nő zsarnokságának... leittatták volna és... ó rettenetes.. az én leányom... Rudolf fuldoló zokogásban tört ki.

— Ó, én átkozott! — Mormogta kezébe temetve arcát Sarolta.

— Az ön elhagyása okozta mindeme borzalmakat... Átok önre! mert amidőn én a gyermeket a mocsárból kimentettem és egy nyugalmas, csendes helyen helyeztem el, ön, az ön nyomorult cinkosaival elraboltatta... Átok önre! mert ezzel az elrablással kiszolgáltatta őt Ferrand János hatalmába...

Erre a névre Rudolf hirtelen elhallgatott... Reszketett, mintha első ízben ejtette volna ki ezt a nevet. Tényleg első ízben ejtette ki, mióta megtudta, hogy a leánya ennek a szörnyetegnek lett az áldozata... A herceg vonásai most a düh és a gyűlölet ijesztő kifejezését vették fel. Némán, mozdulatlanul, mintegy megsemmisülten állott eme gondolat hatása alatt: hogy az ő leánya gyilkosa még életben van.

Sarolta növekvő gyengesége és a Rudolffal folytatott párbeszéd folytán bekövetkezett izgatottsága ellenére meglepetve látta a herceg feldult arcát; félt tőle... — Istenem! mi baja? — mormogta reszkető hangon. — Hát még nem volt elég a szenvedésből?...

— Nem, még nem volt elég!... — mondta Rudolf saját magának, a saját gondolatára válaszolva, — még soha, de soha nem éreztem ilyent!... Mily ádáz dühe a bosszunak! mily vérszomjuság!... Amikor még nem tudtam, hogy ennek a szörnyetegnek az egyik áldozata az én gyermekem... így szóltam magamhoz: Ez az ember a halálával mitsem használna, míg ha az én feltételeimet, hogy az életét megváltsa, elfogadja, akkor még hasznot tehet a nyomorult életével... Igazságosnak találtam őt büneinek megvezeklése végett a jótévésekre elítélni... És aztán egy élet vagyon nélkül, örült szenvedélye-

nek kielégítése nélkül, hosszú fájdalmas gyötrődésnek tetszett nekem... De hogy a leányom volt az, akit mint gyermeket a nyomor minden szörnyiségének kiszolgáltatót — kiáltott fel Rudolf, kissé felésmélve, — de hogy az én lányomat gyilkoltatta meg!... ezért megölöm ezt az embert!... — Az ajtó felé rohant.

— Hova megy? Ne hagyjon el engem!... kiáltott fel Sarolta félig felemelkedve és kezeit könyörögve kitérve Rudolf felé. — Ne hagyjon egyedül!... meghalok!...

— Egyedül!... nem maradsz egyedül... itt maradsz a lelkifurdalásoddal, hogy a lányod halálát okoztad!...

Sarolta eszeveszetten térdre dobta magát és oly rémülettel kiáltott fel, mintha gyermeke szelleme jelent volna meg előtte. — Irgalom!... — lihegte — meghalok!

— Halj meg, te átkozott!... kiáltotta Rudolf rettentő haragjában. — Nekem viszont a te cinkosod élete kell... mert te szolgáltattad ki a lányodat ennek a hóhérnak!...

Rudolf kirohant és Ferrand Jánoshoz vitette magát.

ŐRJÖNGŐ HALÁLVIVÓDÁS.

Mialatt Rudolf a jegyzőhöz ment, beállt az éj. Ferrand János kerti lakára mély sötétség borult. A szél füttyült, sűrű eső esett. Épp így süvített a szél és hullott az eső ama gonosz éjjelen, amikor Cecilia, mielőtt a jegyző házát végkép elhagyta, az őrjüngésig felizgatta ennek a gonosz embernek a nyers szenvedélyét:

Gyengén megvilágított hálószobájában ágyban feküdt Ferrand János, fekete nadrágban és mellényben. Egyik ingujja, vérfoltosan, fel volt túrve, akaráján lévő kötelék jelezte, hogy Polidori eret vágott rajta. Polidori az ágy mellett állva, egyik kezével a fejpárnához támaszkodott és nyugtalanul nézte cinkosá-

nak vonásait. Undokabbat és ijesztőbbet nehezen lehet elképzelni, mint Ferrand János arca, amint álomszerű kábultságban feküdt, mi rendesen a heves rohamok kísérője. Kékbe átmenő sápadtsága, melyet hideg veriték borított, a halál színét érte el, lehunytt szemhéjjai annyira megdagadtak és vérrel aláfutottak, hogy két vörös kagylóhoz hasonlítottak a hullaszerűen ólomszínű arc közepén.

— Még egy ilyen heves roham és vége van! — mondta halkán Polidori — akit ez a rettenetes betegség megtámad, hetednapra csaknem biztosan a halál fia és ő már hat nap óta szenved benne.

Néhány pillanatnyi gondolkodás után Polidori eltávozott az ágytól és lassú léptekkel járt fel és le a szobában.

— Az imént lefolyt rohama alatt, mely csaknem megölte — folytatta a magánbeszédet — azt hittem, hogy egy lidércálmot élek át, amidőn egymásután lihegő hangon írta le azokat a szörnyűséges látomásokat, amelyek agyát gyötörték... Iszonyu, iszonyu betegség! Minden szerve olyan változáson megy keresztül, amely zavarba ejti a tudományt. Így az imént a hallása olyan érzékeny volt, hogy noha a lehető leghalkabban beszéltem hozzá, mégis hangom annyira izgatta a dobhártyáját, hogy, mint mondta, olyan érzése volt, mintha egy óriási harangot vernének félre a koponyájában.

Polidori gondolkodva állott Ferrand ágya mellett. A vihar ordított odakünn. Heves esőrohamok rengették meg a ház ablakait... Polidori vakmerő gonoszsága ellenére babonás volt; sötét előérzések izgatták; határozatlan rosszullétet érzett; a szélvihar zugása, mely egyedül zavarta meg az éjszaka komor csendjét, határozatlan félelemmel töltötték el, mely ellen hiábavaló volt minden küzdelme. Hogy más gondolattal foglalkozzék, Ferrand vonásait tanulmányozta. — Most a szem szervei mutatnak fel olyan érzékenységi kórtüneteket, mint az imént a fülei. Minő szenvedések! Milyen makacsok és milyen változatosak!... Ó — tette hozzá keserű nevetés-

sel — amikor a természet kegyetlenkedni akar, akkor fölülmulja az emberek legkegyetlenebb képzeletét. Így, ebben a betegségben, melyet egy szerelmi őrjüngés idézett elő, minden egyes szervet hallatlan kínzásokkal sanyargatja. Minden szerv érzékenységet eszményi tökéletességig fejleszt, csak azért, hogy a szenvedés borzalmát is ilyen magasságba emelje.

Halálküzdelmét vivó cinkosának vonásaitól összerázkódva iszonyodva lépett hátra és így szólt: — Ah, ez az álarc iszonyu. Ezek a rohamos vonaglások, amelyek egész testét átjárják, ijesztővé teszik haldoklását.

Künn a vihar ereje megkétszereződött.

— Micsoda fergeteg! — szólt megdöbbenve Polidori és egy karszékbe dőlve, a kezeibe rejtette homlokát. — Milyen éjszaka! szomorubbat el sem képzelhetnék János állapotára.

Hosszu hallgatás után újra kezdte a magánbeszédet: Nem tudom, hogy a herceg, ki ismerte Cecilia csábitásainak pokoli hatalmát és a János érzékeinek beteges ingerlékenységét, nem látta-e előre, hogy ez a szerelmi őrjüngés hová fog vezetni... Mily sajtáságos ellentét abban az emberben! Elég gyengéd és irgalmas, hogy megtervezze a Munkánélküli Munkások Bankját és elég kegyetlen, hogy Jánost a legrettenetesebb szenvedések kinpadjain végighurcolja. Michel Angeló Utolsó Itéletének kárhozottjainak szenvedései meg sem közelítik azokat a rohamokat, amelyeket a János Wiment átszenvedett... valósággal megrémített.

És Polidori összerázkódott, mintha ismét látná a rettenetes jelenetet.

— Igen, igen — mondta rettegve és csüggően — a herceg könyörtelen... Ferrand részére ezerszerre jobb lett volna a vérpad, a máglya, a kérekbetörés, a forró ólom, mint ez az iszonyu betegség. Amidőn őt szenvedni látom, a saját sorsom fölött is aggódom. Mit fog a herceg rólam határozni? Mit készít elő részemre, a János cinkosa részére?... Hogy börtönörré tett, ez még nem elégíti ki a herceg bosz-

szuját... nem részesített abban a kedvezményben, hogy a nyaktilóra küldjön... hanem élni hagyott... Talán egy örökös börtön vár rám Németországban... Mégis ez jobb lenne, mint a halál. De azt tudom, hogy a herceg szava szent... ám, aki annyiszor megszegtem az isteni és az emberi törvényeket, szabad-e nekem az adott szóra hivatkoznom? Mindegy!... Ugyanazon okból, mert érdekemben állt, hogy János meg ne szökjék, érdekemben áll az is, hogy a napjait neghosszabbítsam. — De betegségének kórjelei minden percben súlyosbodnak... Csodának kellene történnie, hogy őt megmenthessem... Mit tegyek?... mit tegyek?

E pillanatban a vihar teljes dühével tombolt; Az iszonyu szél egy kéményt döntött le, mely hatalmas robajjal a tetőre és az udvarra zuhant. Ferrand János hirtelen felriadt álomszerű kábultságából és egy mozgást tett ágyában.

Polidori mindinkább egy határozatlan rettegés ostroma alá került. — Eh, ostobaság az előérzésekben hinni — mondta magának zavartan — de mégis attól tartok, hogy ez az éjszaka gonosz egy éjszaka lesz.

A beteg jegyző hosszúra nyult tompa sóhajtása vonta magára Polidori figyelmét. — Felrezzent kábulatából... — mondta magának és halkán az ágyhoz közeledett. — nyilván egy újabb roham fogja el...

— Polidori... — mormogta, lehunyt szemekkel az ágyában mozdulatlanul fekvő jegyző — Polidori... micsoda lárma ez?...

— Egy kémény dőlt le... — felete Polidori halk hangon, nehogy a cinkosa halló érzékét tulságosan ingerelje; — rettenetes szélvihar dühöng, mely a tetőtől az alapjáig rengeti a házat... borzalmas egy éjszaka...

A jegyző nem hallotta ezeket a szavakat és fejét kissé félrefordítva dadogta:

— Polidori, hát nem vagy itt?

— De igen, igen, itt vagyok, — mondta Polidori hangosabban, — de az imént halkabban szóltam

hozzád, nehogy megijesszelek, mint előbb, amikor hangosabban beszéltem...

— Nem... most már a fülembé jön a hangod... anélkül, hogy olyan borzajmas szenvedést okozna, mint előbb... amikor a legkisebb nesz, mintha a fejemet hasogatta volna... és mégis... a roppant lárma és kimondhatatlan szenvedések közepette megkülönböztettem a Cecilia hangját, amely hívott engem...

— Még mindig ez az ördögi asszony... még mindig... Űzd el már magadtól ezeket a gondolatokat... hiszen megölnek.

— Ezekből a gondolatokból áll az életem;... úgy, mint az életem, akképpen a gondolataim is dacosnak a szenvedéseimmel.

— De, te esztelen, éppen ezek a gondolatok okozzák kinjaidat, hidd el nekem! Betegséged nem egyéb, mint a végsőig fokozott érzéki őrjöngés... Még egy ilyen gyilkolóan buja álmokép és megszünsz élni...

— Hogy üzzem el ezeket az álmoképeket!... — kiáltott fel Ferrand János rajongva, — ó, soha, soha!... Hiszen épp attól tartok, hogy agyam megszűnik azokat felidézni! De a pokolra mondom, hogy nem szűnik meg!... Mennél hevesebben jelentkezik agyamban ez az álmokép, annál jobban hasonlít a valósághoz... Mihelyt a fájdalom pillanatnyi nyugalmat enged... mihelyt két gondolatot egybefűzni tudok, tüstént megjelenik szemeim előtt Cecilia, ez az ördögi nő, akit imádok és átkozok egyszerre...

— Mily fékezhetetlen őrjöngés!... Valósággal megrémítesz...

— Ime... most... — mondta a jegyző metsző hangon, szemeit mereven alkovjának egy sötét pontjára szegezve, — ime, már látom, egy határozatlan és fehér alak körvonalait... ott... ott. — És szőrös csontvázujjával a látomás irányában mutatott...

— Hallgass... te szerencsétlen...

— Ah!... itt van...

— János... ez a halál!

— Ó, én látom őt — tette hozzá Ferrand, összeszorított fogakkal, anélkül, hogy Polidorinak fellelt volna, — ime itt van! milyen szép!... Fekete hajfürtjei rendetlenül omlanak vállaira!... Apró fehér fogai félig nyitott ajkai között... piros ajkai, nedvesek, mint a gyöngyharmat!... Ó... nagy szemei hol villognak, hol epedeznek... Cecilia! tette hozzá kifejezhetetlen rajongással, — Cecilia! imádlak!... Ó, jöjj örök kárhozat, csak lássam őt így örökké!...

— János, ne izgasd fel képzeletedet az ilyen látomás által...

— Ez nem látomás!

— Vigyázz... az imént, tudod, ennek a nőnek a gyönyörű énekét hallottad és hallásodat nyomban egy iszonyu fájdalom követte... Vigyázz magadra, János!

— Hagyj engem!... hagyj engem!... Mire való e hallás, ha nem arra, hogy halljunk, mire a látás, ha nem arra, hogy lássunk!...

— De hát azok a gyötrelmek, amelyek utána következnek, te szánalmas őrjöngő!

— Dacolok a gyötrelmekkel egy álmokéért!... dacolok a halállal egy valóságért... Különben, mit törődöm vele? Ez a lángoló álmokép reám nézve valóság... Ó, Cecilia, milyen szép vagy te!... Tudod jól te szörnyeteg, hogy milyen mámorító vagy... Mire való ez a pokoli kacérkodás, mely felperzsel engem!... Ó, te undok szörnyeteg... hát azt akarod, hogy meghaljak? Engedj... engedj... vagy megfojtlak!... kiáltotta a jegyző lázas rajongásában.

— De hiszen megöled magad, nyomorult! — kiáltott fel Polidori és durván megrázta a jegyzőt, hogy rajongásából kiszakítsa. Hiábavaló erőlködés!... János egy újabb rajongással folytatta: — Ó, imádtott királynőm... te sátáni szelleme a gyönyörnek!... sohasem láttam... — Mondatát nem fejezte be; hirtelen fájdalmasan felkiáltva, hátradólt fekhelyén.

— Mi bajod? — kérdezte Polidori csodálkozva.

— Oltsd el ezt a világosságot, fénye nagyon élénk... nem tudom elviselni, kinez engem...

— Hogyan? — mondta Polidori mind nagyobb meglepetéssel — csak egyetlen láng világít az ernyője alatt, ez is nagyon homályosan...

— Mondom, hogy a világosság egyre nő. Ime... ismét... és ismét... ó, ez tulságos,... nem tudom elviselni, — tette hozzá Ferrand János és a növekvő szenvedés kifejezésével hunyta be szemeit.

— Bolond vagy János, ez a szoba alig van világítva, mondom neked, éppen most csavartam le a lámpát, nyisd ki a szemed, győződj meg róla.

— Nyissam ki a szemem!... de hiszen megvakulnék a fényözöntől, mely még egészen előzöttötte a szobát... Mindenütt ez a tüzes, vakító fénysugár... millió kápráztató szikra!... — kiáltotta a jegyző és nagy erőfeszítéssel felemelkedett; majd kinos gyötrelmében újból felkiáltva, két kezét a szemeire tette: — Megvakultam... ez a forró világosság áthatol a lehunytt szempilláimon... éget... tönkretesz... Ah a kezeim kissé megvédnek!... De oltsd el azt a lámpát azzal a pokoli lángjával!...

— Semmi kétség... — mondta Polidori magának — látását ugyanaz a rendkívüli érzékenység támadta meg, mely az imént a hallóérzékeit gyötörte; most következik egy érzéki csalódás álomképpel és utána a halál!... Az ismételt érvágás megölné... ez az ember elveszett!

Egy újabb éles, borzalmas kiáltás. Ferrand János rekédt hangjasüvitett át sötét szobában: — Hóhér, oltsd el a lámpát, ha mondom... tüzes fénye úgy átvilágít a kezemen, mint egy üvegen... Látom a vérkeringésemet ereimben. Hiába hunyom le teljes erőmmel szempilláimat, ez a tüzfolyam átítatja!... Ó, minő gyötrelmem... valóságos rohamai a káprázatnak, mintha tüzes vassal vájkálnának a szemgödremeimben... Segítség, Istenem, segítség!... kiáltotta ágyában henteregve, olyan vonaglással, mintha eskóros lett volna.

Polidori, megrettenve a roham hevességétől, hlr-

telen eloltotta a lámpát. Egyszerre vak sötétség borult a szobára.

E pillanatban kocsizörgés hallatszott fel az utcáról...

A tökéletes sötétségben lassanként enyhültek Ferrand János szenvedései.

— Miért késtél oly sokáig a lámpa eloltásával? — kérdezte Ferrand János. Ugy-e azért, hogy tovább szenvedjem a pokol kinjait?... Ó, mit szenvedtem... Istenem, mit szenvedtem!...

— Mondtam, ugy-e, hogy mihelyt ennek az asszonynak az emléke felizgatja érzékedet, tüstént egy olyan roham támad meg, mely előtt a tudomány tehetetlenül áll s melyet a hívő lelkek Isten büntetésének szoktak mondani.

— Ne beszélj nekem az Istenről!... kiáltotta Ferrand János, ki még összetörve sem engedett gonoszságából. A fogait csikorgatta ádáz dühében.

— Azért beszéltem róla, hogy emlékeztesselek... mert ha ragaszkodsz ehhez az élethez, bármily nyomoruságos legyen is az, akkor, ismétlem, gondold meg, hogy egy ilyen roham multhatatlanul elragad téged, ha még egyszer felidézed...

— Ragaszkodom az élethez,... mert Cecilia emléke az én életem.

— De ez az emlék kimerít, megöl, felfal téged!

— Én pedig nem tudom és nem akarom magam alóla kivonni... Hussá, vérré váltam Ceciliával, mint ahogy a vér a hus alkatrésze... Az a herceg elvette minden vagyonomat... de nem rabolhatta el ennek az igéző nőnek a forró és elenyészhetetlen képét. Ez a kép az enyém; mindig velem van elválthatatlanul... azt mondja, amit akarok... úgy néz rám, amint akarom... imád engem, amint akarom! — kiáltott a ajegyző egy újabb örületes szenvedélytől elragadtatva.

— János... ne rajongj... emlékezzél, hogy az mént milyen rohamot álltál ki.

A jegyző nem hallotta cinkosát, ki egy újabb érzéki rohamot látott előre. Ferrand János pedig az

örjögés kacajára fakadva folytatta: — Tőlem elrabolni Ceciliát! De ezzel az örültek a lehetetlenségre vállalkoztak. Cecilia itt van, őt az egész világ sem rabolhatja el tőlem. A Cecilia szobájába megyek, hová elutazása óta nem mertem lépni... Ó, látni, érinteni azokat a ruhákat, amelyeket viselt... a tükört, amely előtt öltözködött... ez annyi lesz, mintha őt magát látnám!... Igen, ha erélyesen oda-szegezem szemeimet erre a tükörrre... csakhamar megjelenni látom Ceciliát: ez nem képzelgés, nem lesz délibáb; ő valóban ott lesz, ott találom őt... mint ahogy a szobrász találja a szobrát a márvány-tömbben... De a pokol minden tüzén is eljutok hozzá... mert ő nem egy hideg és sápadt Galatéa, hanem egy tüzláng...

— Hová mégy?... mondta egyszerre Polidori, amidőn megsejtette, hogy Ferrand János az ágyról leszállni készül. A nagy sötétségben ugyan nem láthatta, de hallotta a mozgolódást.

— Felkeresem Ceciliát...

— Nem fogsz menni... annak a szobának az emléke megölné!

— Cecilia vár engem odafenn.

— Nem fogsz menni; nem eresztelek — mondta Polidori és a karjánál fogva megragadta a lázképektől gyötört haldoklót.

Ferrand János érkezett a kimerültség végső fokáig és nem tudott megküzdeni Polidorival, ki őt erős karral visszatartotta.

— Te engem meg akarsz gátolni abban, hogy Ceciliát felkeressem?

— Igen... és különben is a szomszédos teremben egy lámpa ég; tudod, hogy a világosság az imént minő hatást tett a látásodra!

— Cecilia fent van... vár engem... keresztül mennék egy tüzes kemencén is, hogy vele találkozzam... Engedj... azt mondta nekem, hogy én vagyok az ő vén tigrise... Vigyázz, az én karmaim élesek!...

— Nem fogsz kimenni... ha tovább erőszakos-

kodsz, az ágyhoz kötlek, mint egy feldühödt bolondot.

— Polidori, tudd meg, hogy én nem vagyok bolond, teljesen észnél vagyok; tudom, hogy Cecilia testben nincs odafenn... de az én részemre a képzeletem kísértetei egyenlők a valósággal...

— Csend! — kiáltott fel hirtelen Polidori és hallgatózott; az imént egy kocsit hallottam megállni a kapu előtt... nem tévedtem... most hangokat hallok az udvarból...

— Te csak el akarsz engem téríteni a gondolatomtól... az ürügy nagyon is átlátszó...

— Hallom, hogy beszélnek, mondom neked és felismerni vélem...

— Te csak bolondítani akarsz engem — mondta Ferrand János, Polidorit félbeszakítva — de nem szedsz rá...

— De, te száználmas... hát hallgass...hallgass, hát nem hallod?...

— Engedj engem, Cecilia fent van; ő hiv engem... ne dühösíts fel... mondom neked, hogy vigyázz magadra... vigyázz magadra...

— Nem fogsz kimenni...

— Vigyázz magadra!...

— Nem mégis ki innen, az én érdekem parancsolja, hogy maradj...

— Te nem gátolsz meg engem abban, hogy Ceciliát viszontlássam, az én érdekem azt parancsolja, hogy halj meg... nesze! — mondta a jegyző komor hangon...

Éles sikoltás tört ki Polidori szájából.

— Te gonosztevő! a karomon találtál; de a kezéd nem volt biztos; a seb könnyű, nem fogsz tőlem elillanni!...

— A te sebed halálos... a Cecilia mérgezettűrével szurtalak meg téged; mindig magamnál tartom; várd a méreg hatását... Ah, eleresztesz ugy-e? de már késő, meghalsz... Ne tartóztattál volna vissza attól, hogy Cecilia felkeressen... — tette hozzá

Ferrand János és a sötétben tapogatódzott, hogy kinyissa az ajtót.

— Ó!... — mormogta Polidori; — a karom elzsibbad... halálos hidegség fog el... térdeim reszketnek... vérem megfagy az ereimben... szédület fog el... Segítség!... — kiáltott fel Ferrand János cinkosa, minden erejét összeszedve: — segítség! segítség! meghalok!!

Összeesett.

Egy üvegajtó oly hevesen nyílt ki, hogy több ablaka csörömpölve hullott le, majd a Rudolf hangja és rohanó lépések zaja felelt a Polidori rémült segélykiáltására.

Ferrand János, aki végre megtalálta a sötétben a kilincset, hirtelen kinyitotta a szomszédos szoba ajtaját és veszélyes törét a kezében tartva, berohant. Ugyanabban a pillanatban... fenyegetően és félelmesen, mint a bosszu szelleme, lépett be Rudolf az ellenkező oldalról ebbe a szobába: — Te szörnyeteg! — kiáltotta Ferrand János felé lépve; — te ölted meg a lányomat!... te most... — A herceg nem fejezte be, ijedten meghátrált.

Azt lehetett volna hinni, hogy ezek a szavak villámként hatnak Ferrand Jánosra... Törét eldobva, két kezét a szemeihez emelve, arccal a földre zuhant és olyan kiáltást hallatott, amiben nem volt semmi emberi.

Amidőn ugyanis Ferrand János a sötétségből, melyben látóérzéke kissé megpihent, az élénken megvilágított szobába lépett, a hirtelenül a szemébe verődő fény iszonyu káprázatot idézett nála elő. Ott fetrengett most egész hosszában, rettenetes vonaglásában körmeit vágva a parketbe mintha gödrö takarna vájni, hogy abba rejtőzzék el a világosság rettenetes hatása elől.

Rudolf egy kísérője és a portás, kit a herceg arra kényszerített, hogy őt felkísérje, ijedten álltak meg e szörnyü látvány előtt. Rudolf igazságos gyűlölete ellenére megindult eme hallatlan szenvedések láttára és egy kanapéra vitette a vonagló embert. Ez nem

minden fáradság nélkül ment végbe, mivel a jegyző a lámpa fényétől rettegve, hevesen ellenszegült; amidőn pedig arcba kapta a világitást, egy kiáltás hagyta el a száját, egy olyan kiáltás, amely Rudolfban megfagyasztotta a vért.

Ujabb és hosszú kínlás után a fájdalom enyhült és az álomkép megszűnt, de e betegség rendes fejlődése szerint egy újabb lázas érzéki csalogódás volt készülőben.

Egyszerre Ferrand János úgy megmerevedett, mintha megdermedt volna. Eddig makacsul lezárt szempillái hirtelen felnyíltak és szemei ahelyett, hogy a világosságot kerülni törekedtek volna, ellenállhatatlanul neki szegeződtek, majd rendkívül kitágultak és mintha egy belső világosságtól világitottak volna. Ferrand János teste és tagjai kezdetben teljes mozdulatlanságban maradtak, míg az arcvonásait szüntelenül ideges reszketések izgatták. Összekuszált undok arcában már nem volt semmi emberi; mintha az állatias ösztönök teljesen elnyomták volna benne azt, ami emberi volt és csak a ragadozó állat maradt volna meg a gonosztevőben. Immár a haldoklás rajongó szakához érkezett, melyben a végső érzési csalogódáson keresztül, még visszaemlékezett Ceciliának ama szavaira, amelyekben őt az ő tigrisének nevezte. Lassanként eltűnt az öntudata, tigrisnek képzelte magát. Szaggatott, lihegő szavai elárulták agyának bomlását Eddig merev és mozdulatlan tagjai kinyújtóztak: egy hirtelen mozgás következtében leesett a kanapéről; fel akart kelni, de erő híján erre képtelen volt. Erre mászni kezdett, mint egy hulló, majd térdein és kezein ide-oda szédelgett céltalanul, amint álomképei csalogatták vagy üldözték.

Végül a szoba egyik sarkába leguggolt, mint egy tigris a rejtekhelyén. Rekedt, dühös ordításai, fogcsattogtatásai, homlok-arcizmainak vonagló összehúzódásai, lángoló szemei ijesztő hasonlatosságot adtak neki az említett fenevadhoz.

— Tigris... tigris... tigris vagyok — dadogva szaggatott hangon, mintegy ugrásra összehúzódva —

gen, tigris... Mennyi vér!... és barlagomba nmennyi széttépett hulla... Itt az Énekesnő... amott annak az özvegynek a testvére... ez a kis gyermek a Lujza fia... mennyi hulla!... Ceciliának, az én nőtény tigrisemnek is része van bennük... — Aztán csontváz ujjaira nézve, melyeknek körmei hosszú betegsége alatt aránytalanul megnöttek, ezeket dadogta: — Ó, az én éles és hegyes körmeim... Én egy vén tigris vagyok, de ravaszabb, erősebb, vaknerőbb, mint egy tigris... ne merje tőlem senki Ceciliát az én tigrisnőmet elvitetni... Ah, ő hiv... hiv engem! — dadogta és szörnyü arcát előrenyujtva, hallgatózott.

Pillanatnyi hallgatás után ismét leguggolt a fal mellé és így szólt: — Nem... azt hittem, hogy hallok... nem ő volt... de látom őt... Ó, mindig, mindig!... Ime, itt van! — És négykézláb a szoba közepére vonszolta magát. Noha fogytán volt az erejének, mégis időközönként egy-egy vonagló lendüléssel előreszökelt, majd megállt és figyelmesen hallgatózott: — Hol van Cecília?... hol van?... ha én közeledem, ő távolodik... Ah! Ott lenn... ott... vár engem, a homokba harap, hallom fájdalmas ordítását... Ah, azok a nagy vad szemei... milyen bágyadtak! hogy könnyörögnek!... Cecilia, én vagyok, a te vén tigrised, örökre a tiéd, — kiáltott fel a jegyző és egy végső erőlködéssel a térdére emelkedett.

De egyszerre rémülten meghátrált; testével hátra huzódva, felborzadt hajjal, ijedt tekintettel, rémülettől elferdült szájjal, két kezét előre nyujtva, egy láthatatlan ellenséggel látszott küzdeni; összefüggéstelen szavakat hebegett: — Minő harapás... segítség... a szívem megfagyott... a karjaim összetörte... nem tudok tőle szabadulni... nem, nem, ne bántsd a szemeimet... segítség... egy fekete kigyó... Ó! ez a lapos fej... ezek az izzó szemek... rám néz... hiszen ez maga az ördög... Ah... megismert... Ferrand János... a templomba... szent ember... mindig csak a templomba... menj innen... a keréskötő jegyében mondom... takarodj... — És kissé felemelkedve, egyik kezével a padlózatra tá-

maszkodott, a másikkal keresztet akart vetni magára...

Ótomszinű homlokát hideg veríték borította, szemei kezdtek elveszteni fényüket, elhomályosultak... megvakultak... Minden jele a közeli halálnak megjelent a haldokló gonosztevő arcán.

Rudolf és e jelenet többi tanui mozdulatlanul és némán álltak, mintha egy szörnyű lidércálomba merültek volna.

— Ah!... kezdte újra Ferrand János, még mindig félig elterülve és egyik kezével támaszkodva; — az ördög... eltűnt... megyek a templomba... én egy szent ember vagyok... imádkozom... Micsoda?... nem tudják meg... azt hiszed?... nem, nem... kísértő... nem tudják meg a titkomat?... Hát csak hadd jöjjenek azok a nők... mind, igen, mind... ha ugy sem tudják meg!

És a bujaság eme elátkozott vértornyának undok arcán az érzéki haldoklás utolsó vonaglásai jelentek meg... két lábával már a sirban állva, halálos kéjjel idézte fel képzeletének buja képeit.

— Ah! — kezdte újra lihegő hangon — ezek a nők... ezek a nők! De a titok!... Én egy szent ember vagyok!... A titok!... Ah, itt van!... három... Hárman vannak!... Mit mond ez itt?... Én vagyok Morel Lujza... Ah!... igen, Morel Lujza... tudom... Csak egy leány vagyok a népből. Nézd, János a fekete hajnak milyen erdeje takarjaa vállamat... Az arcomat szépnek találod... Nos... vedd... őrizd meg... Mit ad ez a leány nekem? A fejét... melyet a hóhér vágott le... Ez a holt fej engem néz... Ez a holt fej hozzám szól... Ezek a kék ajkak mozognak... Jöjj, jöjj, jöjj Cecilia... nem, nem akarom... démon... hagyj engem... menj... takarodj!... Ez a másik nő!... Ó, szép, szép! János... én vagyok, Lucenay hercegné... Nézd királynői alakomat... mosolyomat... bátor szememet... Jöjj, jöjj! Igen, jövök... de várj!... És ez... aki visszafordítja az arcát!... Ó Cecilia!... Cecilia... Igen... János... én Cecilia... Látod a három gráciát... Lujzát... a her-

cegnét és engem... válassz... Szépség a népből... főnemesi szépség... vad szépség a zorro égöv alól... A pokol velünk van... Jöjj, jöjj!... A pokol veled van!... Igen — kiáltotta végkiismeréssel Ferrand János; térdeire emelkedett és kezeit nyujtotta ki a kísértetek után.

A vonaglásnak ezt a végső rohamát halálos megrázkódás követte. Meredten, élettelenül hátraesett, szemei kijönni látszottak üregeikből, iszonyu vonaglások, hasonlóak a halottak eltorzulásához, véssődtek arcába; véres tajték özönlötte el ajkait; hangja süvöltő, fojtott lett, mintegy viziszonyban szenvedő, mert az ő szörnyű betegsége, a bujaság rettenetes büntetése, ugyanazokat a körjeleket mutatja fel, mint a viziszony. Ennek az emberi szörnyetegnek az élete egy irtózatos látomással ért véget, ezeket a szavakat dadogta: — Fekete sötétség.. égek... Cecilia... Cecilia... te öltél meg... Átok!..

Azokkal a szavakkal a száján, halt meg... Rudolf irtózáttal hagyta el a végítélet színhelyét.

A KÓRHÁZ.

Violaszál szerencsés megmenekülése után a Griffon doktor gondozásába került.

Nagy, emberfölötti harcot kellett a tudós orvosnak vívnia a súlyos betegséggel, felvonultatta az akkori orvosi tudomány minden eszközét, beadott minden elképzelhető gyógyszert, amint hogy Griffon doktor szívesen próbálkozott meg a tudomány minden vívmányával és tisztára kísérleti nyulnak tekintette betegeit.

Nem lehet szomorubb látványt elképzelni, mint a nagy kórháztermet, amelyben Violaszál feküdt. A sötét, hosszú falon, egyenletes távolságban rácsos abla-

kok, mint valami hörtönben. Két sor ágy állott szemközti egymással a fal mentén, alig szűrődött egy kis világosság a mennyezeten függő lámpából. A levegő szinte súlyos, hosszú idő kell, amíg megszokja a belépőt. Néha, néha sóhajtás, jajgatás töri meg a csendet, aztán megint elhallgat mindenki. Csak az óra egyhangu ketyegése hallatszik.

Egyik vége a teremnek majdnem teljesen sötét. Nagy mozgás, sürgés-forgás keletkezett itt, léptek hallatszottak, egy ajtó csapódott be, az ápoló nővér hosszú fehér kötényben, fehér főkötőjével a legutolsó ágyhoz közeledik.

A betegek felébrednek és felülnek az ágyban, kíváncsian nézik, mi történik. Széttárva egyszer csak a nagy szárnaysajtó, belép egy pap a feszülettel. Az ápoló nővérek letérdelnek. A félhomályban látni lehet, hogy a pap lehajol az egyik szegényes ágyra és néhány szót mormol érthetetlenül a csendes éjszakába. Egy negyedóra múlva felemel a pap egy lepedőt és betakarja vele az egész ágyat... aztán kimegy. Az egyik térdelő nővér feláll, összehuzza az ágyfüggönyt és odatérdel társnője mellé. Most minden csendes... Az egyik beteg meghalt. Hárman ismerősök azok közül, akik élénken figyelték a jelenetet.

Fermontnének, a szerencsétlen özvegynek a leánya az egyik, akit Ferrand tett tönkre. Lorraine a másik, akinek Violaszál odaadta minden pénzét egyszer, a harmadik pedig Duport Janka, a Vadecet nővére.

A szegény Lorraine mosónő volt, husz éves lehetett, a tüdővész utolsó idejében sinylődött, lassu hervadással.

— Ez is elment, — mondta félhangon Lorraine — Legalább nem szenved többet. Boldog.

— Boldog, ha nincs gyermeke, — mondta Janka.

— Nem alszik, kedves szomszéd? Hogy érzi itt

magát az első éjszakán? Tegnap nem mertem megszólítani, hallottam zokogni.

— Bizony sirtam keservesen.

— Nagy fájdalma van?

— Óh, hozzászoktam én már a fájdalmakhoz, bánatomban sirtam. Végre elaludtam, félálomban voltam, mikor az ajtócsapás felköltött. Mikor bejött a pap, mindjárt tudtam, hogy meghal egy asszony. Elmondtam érte egy Miatyánkot és egy Üdvözlégyet.

— Én is. És mert nekem ugyanaz a bajom, mint a szegény asszonynak volt, nem tudtam megállani, hangosan mondtam, milyen boldog, már nem szenved.

— Az, ha nincs gyermeke.

— Magának van gyermeke?

— Három, — mondta Janka sóhajtván.

— Nekem volt egy kis lányom, de nem sokáig élt szegényke. Nagyon sok bajom volt, amíg a szívem alatt hordtam. Mosónő vagyok a hajón és dolgoztam, amíg csak mozogni tudtam. De mindennek vége van egyszer. Mikor nem volt több erőm a munkához, elfogyott a pénzem is. Elküldtek! Ha egy asszony meg nem könyörül rajtam és magához le nem visz a pincébe, ahol férje elől bujkált, mert az meg akarta ölni, nem tudom, mi lett volna velem. Ott betegedtem le a szalmán. Ez az asszony ismert egy fiatal leányt, egy jóságos angyal, ennek volt egy kis pénze. Ő vitt ki innen, elhelyezett egy jó szobába, kifizette előre egy hónapra, adott egy bölcsőt is a gyermekemnek és negyven frankot meg fehéreneműt nekem. Neki köszönhettem, hogy lábbaálltam és dolgoztam újra.

— Jó kis lány... Különös, én is találkoztam véletlenül egy hasonmásával, egy kedves munkáslánnyal. Meglátogattam a szegény bátyámat... a börtönben, — mondta Janka egy kis habozással — és a fogadószobában találkoztam azzal a munkásnővel. Mikor meghalott, hogy panaszkodtam a bátyámnak, odajött hoz-

zám és felajánlotta segítségét. Elfogadtam. Megadta a címét és két nap múlva megrendelést tett nálam Kacagógerle, így hívták a kedves teremést.

— Kacagógerle? Különös véletlen. Az a fiatal lány, aki megsegített, többször emlegette előttem Kacagógerlét. Barátnők voltak.

— Akkor, minthogy ágyaszomszédok vagyunk, mi is barátnők kellene hogy legyünk, mint jóltevőink.

— Nagyon szivesen. Az én nevem Gerbier Anna, — mondta a mosónő.

— És én Dupont Janka vagyok, paszomántmunkás. Óh, milyen jó, hogy már nem érzem magam olyan egyedül a kórházban. Először vagyok itt és annyi bánatom van... De nem akarok erre gondolni. — Mondja, hogy hívták azt a fiatal lányt, aki olyan jó volt magához?

— Énekesnőnek hívták. Olyan szép volt, mint a Madonna. Szép, szőke haja, szelid kék szeme, olyan szelid, olyan kedves. Sajnos, a gyermekem meghalt, hiába segített meg... kéthónapos korában. Olyan gyenge volt szegényke, mint az árnyék.

És a mosónő egy könnycseppet törült le.

— Hát a férje?

— Nincs férjem... napszámba jártam egy gazdag asszonyhoz a mi falunkba. Mindig tisztességes voltam, de egyszer csak kezdett forgolódni körülöttem a nagysága fia... és mikor észrevettem, hogy hogy vagyok, nem mertem a falunkban maradni. Gyula urfi ötven frankot adott, hogy jöjjek Párisba, azt ígérte, hogy küld husz frankot havonta gyermekkelengyére és a lebetegedésemhez. de amióta eljöttem hazulról, egy garast sem kaptam tőle, még levelet sem írt. Egyszer írtam neki, de nem válaszolt. Nem is merem többet írni, láttam, hogy nem akar tudni rólam.

— Pedig bizony gondolhatott volna magára, legalább a gyermek miatt.

— Eppen ezért haragudott meg rám. Csak utjában voltam. Sajnálom a gyermekemet, de csak magamért, nem őmiatta. Szegény kicsikém sokat szenvedett volna ugyis. És ugyis árván maradt volna... — mert én már nem sokáig élek.

— Hogy is beszélhet ilyet? Még fiatal! Régóta beteg?

— Három hónapja lesz. Igen hamar állottam munkába, hogy keressek a gyermekemre és magamra. Tél volt, hideg, meghültem. A gyermekem is beteg lett, amíg ápoltam, nem gondozhattam magam és idővést kaptam. Halálra vagyok ítélve, mint az a színésznő, aki az előbb hunyta le szemét örökre.

— A maga korában mindég van remény.

— A színésznő csak két évvel volt idősebb és látja!

— Az színésznő volt, aki mellett most imádkoznak a kedves nővérek?

— Igen. Szép volt, mint egy angyal. Sok pénze volt, ékszere, kocsija, de szerencsétlenségre hólyagos himlőt kapott és elcsúfult, akkor jött a szegénység, a nyomor, egyedül maradt, betegen. Soha, senki sem látogatta meg. Mondta, hogy irt egy fiatalembernek, aki egyszer nagyon szerelmes volt bele, hogy kérje ki majd a holttestét, nem akarta, hogy felboncolják.

— És eljött a fiatalember?

— Nem. A szegény nő százszor is kérdezte egy nap, hogy nem kereste senki? Egyre biztatta magát: „Eljön, el fog jönni.“ De bizony nem jött.

— Erről jut eszembe, nekem is volna egy kérésem magához!

— Micsoda?

— Kérje ki a holttestem, ha meghalok, amig még itt van. Én is irtózom a boncolástól, — félretettem egy kis pénzt a temetésemre.

— Ne gondoljon effélére!

— Egyre megy az! Megigéri?

— Isten segédelmével nem lesz rá szükség.

— De ha megtörténik, nem leszek olyan szerencsétlen, mint a színésznő.

— Szegény asszony!

— Nem csak ő volt gazdag ebben a teremben.

— Hát ki még?

— Egy fiatal lányt hoztak ide be, legfeljebb tizenöt éves lehet. Olyan gyenge volt, hogy járni sem tudott. Azt mondja a kedves nővér, nagyon gazdag urak voltak.

— Itt van az anyja is?

— Nincs. Olyan beteg volt, hogy már nem lehetett szállítani. Azt mondták, a leány elájult és eszméletlenül vitték el anyja mellől. Egy gonosz szállásadó jelenetette fel őket, hogy ott nála meg ne haljanak. Itt fekszik az ágyban, szemben velünk.

— Tizenöt éves? Az én lányom is annyi.

A szegény Janka keservesen sirt, lányára gondolva.

— Sajnálom, hogy elszomorítottam, — mondta a mosónő. Talán a maga gyermekei is betegek?

— Sajnos, nem tudom, mi lesz velük, ha itt maradok nyolc napnál tovább.

— És a férje?

— Minthogy barátnők vagyunk, elmondhatom a bánatomat. Legalább megkönnyebbülök... Férjem jó munkás volt, de megváltozott, elhagyott minket, miután eladta mindenünket. Én munkához láttam, jó emberek segítettek rajtam, neveltém a gyermekeimet, akkor visszajött a férjem egy rossz asszonnyal, eldobozták mindenünket és kezdettem előlről.

— Szegény Janka. És nem tudta megakadályozni a dolgot?

— Él kellett volna válnunk a törvény előtt, de ez igen drága. A báltám azt szobta mondani a törvény

drága. A multkor bementem hozzá, hát három frankot adott nekem, amit mesemondásból gyűjtött a börtönben.

— Látszik, hogy jószívü emberek maguk.

A mosónő ritka tapintattal nem kérdezősködött a bátyja felől.

— Már nyugodt voltam, azt reméltem, hogy soha többet nem jön vissza a férjem, mert nincs már semmi elvinni valója. De csalódtam. Még volt valami... elvitte... a... lányomat.

— A lányát?

— Igen. Szegény Katicámat. Elmondom. Három napja otthon dolgozom, a leányaim körülöttem ültek, egyszer csak belép a férjem. Már az arcán láttam, hogy ivott. — Katicáért jövök, — mondja. — Én önkénytelenül odakapok leányom felé és azt kérdem: — Hova akarod vinni? — Mi közöd hozzá, az én leányom. Csomagoljon és jöjjön. — Erre felforr a vérem, képzelheti. Az a rossz asszony már régóta ösztökéli, hogy vigye el szép fiatal lányát. Azt nem engedem meg! Nem, soha! — Ne ellenkezz, vagy leütlek, — mondja méregtől reszkető hangon. — Előre, Katica. — A szegény kis lány a nyakamba borul sirva. — Anyámmal akarok maradni. — Erre még dühösebb lesz a férjem, elhuzza a kislányt, gyomronvág engem, úgy, hogy leesten a székről, rámtapos, káromkodik. De higye el, csak azért, mert részeg volt. Sohasem volt rossz ember. Szegény gyermekeim sirtak, kegyelemért könyörögtek. — Ha nem jössz velem, megölöm anyádat, — kiabálja. — Vért hánytam, félholt voltam, mozdulni sem tudtam, de azt mondtam Katicának: — Inkább haljak meg, de ne menj apáddal. — Nem hallgatsz — kiált rám és úgy megrúg, hogy elvesztem az eszméletem. Mikor magamhoz tértem, két kis fiam sirt mellettem.

— És a lánya?

— Elment! El! Azt mondják, apja megverte őt és azzal fenyegette, hogy megöl engem, erre rávetette magát, megcsókolt, megcsókolta öccseit is és aztán elhurcolta. Az a rossz asszony biztosan a lépcsőn várta.

— De hát nincs igazság a szegény embernek?

— Igen drága nekünk, amint bátyám mondja. A szomszédok elmentek rendőrért, eljött egy őrök, nekem nagyon rosszul esett, hogy feladjam a férjemet... de a lányom miatt kénytelen voltam. De csak annyit mondtam, hogy veszekedtünk, mert el akarta vinni a leányomat és meglökött... de nem nagyon, hanem Katicát szeretném visszakapni, mert félek, hogy egy rossz asszony, aki a férjemmel él, ráteszi a kezét.

— És mit mondott az őrök?

— Hogy a férjnek joga van elvinni a leányát, hogy szerencsétlenség volna, ha a leány elzüllene, de ez csak feltevés és így nem lehet panaszt tenni a férj ellen. — Csak egy mód van rá, váljon el tőle, — mondta. — De hát az sok pénzbe kerül. — Azon már nem segíthetek, — volt a válasz. Hiszen igaza volt, zokogta a szerencsétlen asszony és az én szegény lányom három hónap múlva talán már az utcán lesz. De ha volna pénzem, hogy megindítsam a válópört, mindez nem történhetett volna meg.

— De ha a kislánya úgy szereti magát...

— De fiatal, tapasztalatlan és fél az apjától. Szegény bátyám látta mindezt előre és azt mondta. — Mit gondolsz, ha az urad és az az asszony utánaveetik magukat, nem esik áldozatul rövidesen a leányod? — Istenem, milyen kedves, jó kis lány.

— Nagy szomorúság bizony ez, szegény asszony! Mi ehhez képest az én bajom. — És a többi gyermeké?

— Miattuk nem mentem kórházba, akármilyen nagy fájdalom volt is. Háromszor, négyszer is hány-

tam vért napjában. Láz gyötör, már nem tudok dolgozni. — Ha gyorsan meggyógyulnék, visszatérhetnék a gyermekeimhez, ha azalatt ugyan éhen nem halnak, vagy be nem zárják őket koldulásért... Én itt..., ki gondoskodják róluk?

— Borzasztó! Nincs valami jó szomszédja?

— Olyan szegények mind, mint én. Öt gyerekük van. Kettő még ráadásul, egy kicsit sok... De megígérték, hogy gondoskodnak róluk is, nyolc napig, azt megtehetik... Meg kell gyógyulnom nyolc nap alatt, de ha nem leszek is jobban, kimegyek!

— Hogy nem gondolt arra a jó, derék munkásnőre, Kacagógerlére? Ő bizonyára magához vette volna őket.

— Gondoltam rá és elég nehéz ugyan az élete, megizentem a szomszédnőmmel; de szerencsétlenségre, falun van, férjhez fog menni, — mondta a házmester.

— Így aztán nyolc nap múlva szegény gyermekei... óh, nem is szabad efféleire gondolni. A szomszédai gondoskodnak róluk.

— Hogy képzeled azt? Hiszen magukat sem tudják eléggé táplálni, meg kell hogy vonják a saját gyermekeiktől, amit az enyéimnek adnak. Nekem meg kell gyógyulnom nyolc nap alatt... már megmondtam az orvosoknak, de nem feleltek rá semmit. — A főorvos urhoz kell fordulni, — mondták. — Vajjon, mikor jön a főorvos ur?

— Pszt, azt hiszem, itt is van, nem szabad beszélgetni, mialatt vizsgálja a betegeket.

— Valóban, mialatt a két asszony beszélgetett, hajnalodni kezdett. Élénk mozgás keletkezett a kórteremben a főorvos közeledtével. Saint Remy gróffal jött be Griffon doktor, Fermontné és leánya érdekeltek közletről a gróftól és nagyon meg volt lepve, mikor megtudta, hogy a leány a kórházban van.

Amint belépett a kórterembe, megszelidült a Griffon doktor szigorú arca. Megelégedetten nézett körül az ő világában és fejbólintással viszonzta az ápolónők köszöntését. Saint Remy edzett, kemény vonásain nagy szomorúság ült. Fermonték eltűnése, fiának nyomorult szökése nagyon megtörték.

— Nos, — kérdezte diadalmas arccal a doktor, mit szól kórházaimhoz ?

— Igazán nem tudom, miért követtem óhajtását. Nincs annál szomorubb, mint egy ilyen zsufolt kórterem. Nagyon összeszorul a szívem ettől a látványtól.

— Egy negyedóra múlva megszokja, hiszen maga filozófus elme. Lesz itt bő alkalmja a megfigyelésre. Különbösen szégyen is, hogy egy ilyen régi barátom, mint ön, ne ismerje diadalaim színhelyét, hogy ne lássa munkámat és ne ismerje művemet. Minden büszkeségem a munkámban van. Nincs igazam ?

— Dehogyan nincs. Miután olyan kitűnően ápolta és megmentette Violaszálat, semmit sem vehetek ellene.

— Nem tudott meg semmit újabban Fermontné-ről és leányáról ?

— Semmit. Legkitartóbb kutatásomnak sem volt semmi eredménye. Csak Harvillenében van minden eredményem, talán ő majd nyomra vezet. Három nap előtti nála voltam. Azt mondták, minden pillanatban várják. Irtam már neki ebben az ügyben és kértem, hogy válaszoljon azonnal.

Mialatt a gróf és az orvos beszélgettek, többen csoportosultak a nagy asztal körül, amelyen ki volt téve a látogatási iv és a fehérköpenyes haligatók aláírták egyenként. Nagy sietve jönnek, csoportosan, az orvostanhallgatók, hogy résztvegyenek Griffon doktor előadásán. De még nagyon korán volt, várták a csengő jelzését.

— Látja, milyen tekintélyes hadseregem van, — mondta a doktor büszkén, hallgatóira mutatva.

— És ezek a fiatalemberek követik minden betegágyhoz ?

— Csakis azért jönnek.

— De hiszen csupa nő fekszik az ágyakban.

— Nos, aztán ?

— Nagyon kinosan érintheti őket ez a sok férfi.

— Ugyan ! A betegnél nem fontos, hogy nő-e, vagy férfi.

— Talán az ön szemében... de ők szemérmesek, szégyenlősek lehetnek.

— Ezeket a regényes dolgokat künn kell hagyni, kedvesem. Itt az élőkön kezdjük meg kutatásainkat és tanulmányainkat, amit künn a hullákon fejezünk be.

— Látja, maga a legjobb, legderekabb ember a világon, magának köszönhetem az életem, de úgy látja a dolgokat néha, hogy felháborodom rajta... Elmegek. Engem bántanak és megbötráncoztatnak ezek a dolgok, kinos volna jelen lennem a vizsgálatoknál. Itt megvárom, az asztal mellett.

— Különös ember maga az aggodalmaskodásával. De belátom, hogy önnek nem lehet kellemes az ilyen beteglátogatás. Maradjon itt, majd behívom egy-két érdekesebb esetről.

— Menjünk uraim, — szólott oda a hallgatóknak.

Az első ágynál azt mondja az ápolónő :

— Főorvos ur, az első számú meghalt ma reggel fél ötkor.

— Ilyen későn ? Csodálkozom. Tegnap azt hittem, nem éri meg az estét. Kikérte-e valaki a holttestet ?

— Nem kérték, főorvos ur.

— Annál jobb. Szép eset. Nem fogom felboncolni.

— Kedves Dunoyen, maga már régen kért anyagot, elsőnek van felírva, ez itt az öné.

— Főorvos ur, milyen jószágos!

— Szívesen jutalmazom gyakrabban a buzgalmit, kedves barátom, de jegyezze fel az esetet most, vegye tulajdonába a hullát, hogy félreértés ne lehessen. És az orvos tovább ment. A hallgató kis késsel F és D betűt karcolt a színésznő karjára, hogy tulajdonába vegye a hullát, amint az orvos tanácsolta.

A beteglátogatások tovább folytak.

— Ki ez a sok ember az orvos körül, — kérdezte Janka a mosónőtől.

— Hallgatói. Orvosnövendékek.

— Istenem és ezek mind ott vannak, mikor az orvos kikérdez és megvizsgál?

— Sajnos, ott.

— De nekem a mellem fáj. Csak nem fognak megvizsgálni ennyi ember előtt.

— Dehogy nem. Sirtam eleget én is eleinte, majd meghaltam a szégyentől, de rá kellett szánnom magam. Még betegebb lettem tőle. Képzeld el, majdnem meztelenül, ennyi ember előtt. Bizony nagyon kínos dolog.

— Az orvos előtt, még hagyján... de még ez is kínos. De miért ennyi ember előtt?

— Tanulnak rajtunk. Mit akar, azért vagyunk itt. Azért vesznek fel a kórházba.

— Értem. Semmit sem adnak ingyen... De néha egészen lehetetlen... Hátha szegény kis, tizenöt éves Katicám jönne ide? Vele is ugyanez történne? Inkább szeretném halva látni.

— Ha idejön, rá kell, hogy szánja magát. Képzeld el, az a szegény fiatal lány itt szemben, aki még sohasem volt az anyja nélkül. És gazdag volt, előkelő. Milyen szerencsétlen lesz itt.

— Istenem, megborzadok, ha rá gondolok. Szegény gyermek.

— Csend Janka, itt az orvos.

Néhány érdektelen látogatás után a Janka ágyához értek. Mikor meglátta a szerencsétlen asszony ezt a nagy csoport férfiut, akik mind kíváncsi szemmel lesték az orvost, ijedten fogózott takarójába, erősen beburkolva magát. Az orvos szigorú, energikus arca még jobban megrémítette.

— Egy új alany, — mondta az orvos, miközben átfutotta a fejlapot. Aztán hosszú, kutató pillantást vetett Jankára. Mély csend vette most körül, feszült figyelemmel lesték a tudás királyának szavait. Néhány pillanatnyi hallgatag megfigyelés után valami rendkívülített észre az orvos, a beteg sárgás szemgolyóján. Közelebb lépett hozzá és felvonva szemhéját, közelebbről megvizsgálta a szemét. Aztán több hallgató lépett közel, az orvos intésére és ők is megvizsgálták a szemét. Most megkezdődött a kikérdezés.

— Neve ?

— Duport Janka.

— Kora ?

— Harminchat éves.

— Hangosabban. Hol született ?

— Párisban.

— Foglalkozása ?

— Paszománymunkás.

— Férjes ?

— Sajnos igen, uram.

— Mióta ?

— Tizennyolc éve.

— Vannak gyermekei ?

— A beteg zokogásba tört ki.

— Ne sűrjön, hanem feleljen. Vannak-e gyermekei ?

— Van uram, két kis fiam és egy tizenhat éves lányom. Most több kérdés következett még, amikre Janka dadogva felelt, szegényében azt sem tudta, hova legyen.

Az orvos annyira el volt merülve, hogy észre sem vette zavarát.

— Mióta beteg?

— Négy napja, uram.

— Mondja el, hogyan betegedett meg.

— Uram, annyi ember előtt, — nem tudom...

— Ugyan, mit gondol? Csak nem akarja, hogy gyóntató papot hozassak. Hamar ki vele!

— Uram, de ezek családi dolgok.

— Legyen nyugodt, itt is csak családban vagyunk... nagy családban, — tette hozzá a tudomány fejedelme, aki ma feltűnően jókedvében volt. Rajta! Kezden hozzá.

Janka egyre zavartabb lett és dadogva, hebegve mondta: — Veszekedtünk... a férjemmel... a gyermekek miatt, tetszik tudni, vagyis... az idősebb leányom miatt... el akarta vinni magával, ... én pedig... nem akartam... a rossz példa miatt... mert a rossz asszony, akivel van... és akkor a férjem... mert részeg volt... igen... mert különben nem... tette volna... nagyon meglökött, leestem és akkor azután vért is kezdtem hányni.

— Ugyan, ugyan, a férje meglökte és leesett, ne szépitse a dolgot... csinált az mást is, jól gyomronvághatta többször. Vagy talán lábbal taposta is. Mondja meg az igazat. Feleljen.

— Orvos ur, higye el, részeg volt, különben nem lett volna olyan rossz.

— Jó vagy rossz, részeg vagy józan, az most nem érdekel minket, jó asszony, nem vagyok én vizsgálóbíró. Csak azt akarom megállapítani, hogy ledobta és rugdosta. Igaz?

— Sajnos, így van, — mondta a szegény asszony zokogva. Pedig sohasem adtam rá okot, annyit dolgozom, amennyit csak tudok.

— Nagyon fájhat a gyomorszája. Nagy forróságot érez? Rosszul van? Fáradt? Hányingere van?

— Igen, uram. Csak a végső szükség hozott ide, mikor már nem volt semmi erőm, különben nem hagytam volna ott a gyermekeimet. Olyan nyugtalan vagyok miattuk. És szegény Katica... főleg őmiatta bánkódom, orvos ur, ha tudná...

— A nyelvét! — szakította félbe az orvos.

Jankát annyira meglepte ez a rendelkezés, mikor azt hitte, hogy meghatotta az orvost, hogy rábámult és nem mozdult.

— Mutassa hát a nyelvét. Elég jól pereg, — mondta az orvos mosolyogva és ujjával lenyomta a beteg állkapcsát. Miután hosszasan vizsgálta a nyelv lepedékét, szárazságát és megnézte hallgatóival is, egy pillanatig elgondolkozott, Janka ezalatt mind izgatottabban kezdte újra.

— Doktor ur, elmondom... hogy a szomszédok gondoskodnak gyermekeimről, de csak nyolc napig. Már ez is sok. Azután vissza kell mennem hozzájuk. Azért könyörgök, doktor ur, gyógyítson meg minél előbb, hogy hazamehessek dolgozni, csak nyolc napom van, mert...

— Sápadt, vértelen arc, de a pulzusa erős és elég gyors, — mondja az orvos, cseppet sem zavartatva magát. Vegyék észre, uraim, nyomós forróság a gyomorszájánál, ezek a jelek egész biztosan vérömlésre engednek következtetni, amit valószínűleg súlyosbit a családi izgalmak miatt fellépő epeömlés, erre mutat a szemgolyó sárgás színe. Nagy ütéseket kapott a beteg a gyomorszájánál és a hasába. A vérhányást bizonyára érrepedés okozta. Erre nézve felhivom a figyelmüket arra, hogy a boncolásnál a legkülönösebb tapasztalatokat tettük ezen a téren azoknál, akik ugyanabban a bajban haltak meg, amiben ez a beteg szenved. Néha

nyomát sem lehet megtalálni a boncolásnál, néha a máj, az epe, a gyomorfall kisebb-nagyobb sérüléseket mutatnak. Valószínű, hogy ennél a betegnél vannak ilyen sérülések, megkíséreljük megállapítani őket és önök is meg fogják állapítani a beteg gondos megvizsgálása után. — És az orvos, egy gyors mozdulattal lekapva a takarót, majdnem egészen kitakarta a beteget.

A szegény asszony kinosan zokogott, szégyelte magát és könyörgött, de az orvos azzal fenyegette, hogy kiteszik innen, ha nem veti alá magát a szabályoknak és ez a végső fenyegetés hatott, Janka engedte magát hosszasan, körülményesen megvizsgálni, nagyon hosszasan, mert az orvos közbe folytonosan magyarázott és a hallgatók is meggyőződtek személyes vizsgálat alapján, állításainak igazságáról. A beteg a kiállott nagy izgalom miatt idegrázkódtatást kapott, úgy, hogy csillapítószeret kellett beadni neki.

A vizsgálat tovább folyt. Az orvos nemsokára Ferromt Klára ágyához ért. A beteg kórházi főkötőt viselt. Fáradtan támasztotta fejét az ágyfához, a betegség rombolásai sem rontották le a fiatal lány feltűnő szépségét. Fájdalmas éjszaka után csendes közönybe esett a beteg és mikor az orvos és kísérete ágyához ért, nem ébredt fel.

— Ujabb vizsgálati alany van itt, uraim, — kezdte az orvos, lassu idegláz. Ha nem téved a napos orvos ur, akkor érdekes eset előtt állunk. Már régen vártam rá, mert ez ritka eset a kórházakban, nem a szegény osztály betegsége. Többnyire nagy társadalmi zuhanás oka az ilyen bántalomnak. Mondanom sem kell, hogy minél mélyebb a zuhanás, annál nagyobb a bántalom. Különös ismertetőjelei vannak, kétséget kizárólag meg lehet állapítani a bajt. Az ókorban is beszélnek máiról, Hippokrates is említi és megállapítja, hogy nagy izgalmak okozzák. És az izgalom és bánat öreg, mint

az emberiség maga. — Mégis különös, a tizenhét-
dik század előtt egy szerző sem írja le ezt a betegséget,
Huxham adott először részletes leírást... pedig régi
szikla már ez a betegség. A lázak ősi családjához tar-
tozik, eredete elvész az idők homályába... De ne
örüljünk nagyon előre az esetnek. Várjuk be, mit nyújt
a betegség. Nagyon merész, egészen új gyógymódot
akarok megkísérelni. A merészeket segíti a szerencse.
Elsősorban megvizsgáljuk, ad-e a beteg bőre erre a
betegségre jellemző inger hatást, vörös sávok marad-
nak a bőr bármely felületén az érintés nyomán. Majd
megpróbálják önök is.

Az orvos megrázta kissé a beteg vállát, hogy fel-
keltse. A fiatal lány összerezett és kinyitotta nagy,
bágyadt szemét. El lehet képzelni ijedtségét, annyi
férfiu láttára. Érezte, hogy az orvos leemeli takaróját
és megtapogatja pulzusát. Fermont Klára teljes erejé-
ből kiáltott: — Anyám, segítség, anyám!

Különös véletlen folytán Saint Remy megismerte
ezt a hangot és felugrott. Ugyanakkor kinyillott a te-
rem ajtaja és mély gyászba öltözve, belépett Harvillené.

— Az Istenért, vezessen gyorsan Fermont kisasz-
szonyhoz, — mondta az igazgatónak.

— Fáradjon be asszonyom, — mondta tisztelet-
teljesen az igazgató. A tizenhetes ágyban fekszik a kis-
asszony.

— Szerencsétlen gyermek! Itt van! Rettenetes!
És Harvillené arcán könnyek peregtek végig.

A grófnő abban a pillanatban ért az ágyhoz, ami-
kor valaki felháborodva mondta: — Ez a legnagyobb
baklövés volna, uram, megölné a beteget.

— De kedves Saint Remy, hallgasson rám...

— Én csak azt mondhatom, hogy ez a bánás-
mód kegyellen. Én leányomnak tekintem, megtiltom,
hogy közeledjék hozzá. Azonnal hazaszállítatom.

— De kedves barátom, ez nagyon ritka eset. Meg

akartam próbálni a foszfort. Egész ritka alkalom. Igerje meg legalább, hogy én kezelem, ha már megfosztja kórházam ilyen ritka esettől.

— Ha nem lenne bolond, — szörnyeteg lenne — mondta a gróf.

Klementin izgatottan hallgatta a beszélgetést. De a tömeg olyan sűrűn állott az ágy körül, hogy az igazgatónak kellett helyet csinálnia. — Helyet uraim, Harville grófnő akarja meglátogatni a 17-es beteget.

Erre sietve utat nyitottak a hallgatók Klementinek.

— Harvillené, — kiáltott fel Saint Remy és eltaszította az orvost. Az Isten küldi most ide az angyalát. Tudtam, hogy ön érdeklődik a szerencsétlen barátaim iránt. Ön szerencsésebb, mint én, megtalálta őket, én csak véletlenül akadtam most rájuk. Szerencsétlen gyermek. Uraim, könyörüljenek meg egy tizenhat éves gyermekén... hagyják egyedül a grófnővel és az ápolónővel. Mikor magához tér, elvitetem innen.

— Jól van, aláírom az elbocsátási ívet, — mondta az orvos, de én el nem maradok tőle, én el nem hagyom, megfigyelem! Nem próbálom ki a foszfort rajta, de mellette maradok éjjel is, ha kell, mint ahogy maga mellett is töltöttem, hálátlan Saint Remy. Mert ez épp oly különös láz, mint amilyen a magáé volt. Két testvér, egyforma joguk van arra, hogy érdeklődjem irántuk.

— Átkozott ember, miért olyan nagy tudós? — mondta a gróf. — Jól tudta, hogy nem bízhatja jobb kezekre a beteget.

— Egyszerű az egész, sokat tanultam, tanulok, kísérletezem az alanyaimon, nos hát megkapom-e az ideglázat, vén házsártos?

— Meg... de el lehet-e szállítani a betegünket?

— El.

— Akkor, az Isten nevében menjen innen.

— Menjünk uraim, kórházunkat megfosztják egy érdekes esettől, de én majd átadom önöknek minden tapasztalatom. — Griffen doktor tovább ment, más ágyhoz, Saint Remy és Harvillené a beteg mellett maradtak.

Klementin szorgoskodott a még mindig alélt leányka körül, két ápolónő segítségével. Egyik a fejét tartotta, Harvillené zsebkendőjével törölte le arcáról a verejtéket.

Saint Remy mélyen meghatva nézte a jelenetet, aztán egy sötét gondolat hatása alatt odasugott a grófnőhöz : — És az anya ?

A grófnő szomoruan mondta : — Már nincs anyja a szegény gyermeknek. Tegnap este tudtam meg a Fermontné címét, egy órákor nála voltam, rettenetes látvány tárult elém, semmi remény sem volt már, hogy megmentjük a szegény asszonyt. Utolsó szava az volt : „A leányom.“

— Igy haljon meg a leggyöngédebb, legjobb anya. Rettenetes.

— A kisasszony nagyon gyenge, ha hall valamit ebből a beszélgetésből, megölheti. Üljön le erre a székre, asszonyom, ha meg akarja várni, amíg a beteg egészen magához tér.

— Leülök szívesen, köszönöm. Nem megyek el a betegtől, azt akarom, hogy legalább baráti arcra essék tekintete, ha kinyitja a szemét. Azután rögtön magamhoz veszem.

— Az Isten áldja meg jóságáért, asszonyom, — mondta Saint Remy. — De bocsásson meg, hogy még nem mutatkoztam be . . . ugy fel voltam indulva. Saint Remy gróf vagyok. Fermont a legjobb barátom volt. Én is Augersben laktam. Azért jöttem el onnan, mert semmi hírt sem kaptam ezekről a derék, nemes emberekől. Ők is Augersben laktak és azt mondják, tönkrementek. Addig nagyon jó módban éltek.

— Ah! ön nem tud mindent. Fermontnét galádul kifosztották.

— Talán a jegyző, akire vagyonát bizta. Egy pillanatig én is erre gyanakodtam.

— Ez az ember tisztára szörnyeteg, uram. Sajnos, nem csak ezt az egy gaztettet követte el. De szerencsére, tette hozzá a grófnő nagy lelkesedéssel, egy zseniális ember igazságot szolgáltatott és mikor Fermontné karjaim között meghalt, biztosithattam, hogy leánya jövője meg van mentve. Így legalább nyugodtan halt meg.

— Elhiszem, hogy nyugodtan hagyta az ön kezei között leányát.

— Nem csak erkölcsi támaszról van itt szó, hanem arról, hogy visszakapja vagyonát.

— Hogyan?

— A jegyzőt kényszerítették, hogy adja vissza az elsikkasztott összeget. Ez a gazember megölte a Fermontné bátyját és elhitette a szerencsétlen asszonnyal, hogy öngyilkos lett, miután elvesztette rossz üzletekben nővére vagyonát.

— Rettenetes! El sem lehet hinni. De nekem is gyanus volt ez az öngyilkosság. Mert Renneville a megtestesült becsületesség volt, maga a tisztesség. És hol van az összeg, amelyet visszatérített az az ember?

— Le van téve egy plébánosnál, aki át fogja adni Fermont Klárának.

— Ez még nem elég. Vérpadra kell vinni az ilyen embert. Hiszen a Fermontné halála is az ő lelkén szárad. És ennek a szegény fiatal teremtésnek a szenvedéseit is ő okozta.

— Még más gyilkosságot is követett el a gazember.

— Komolyan?

— Néhány nap előtt meg akart szabadulni egy ártatlan fiatal leánytól épp úgy, mint ahogy megszaba-

dult a Fermontné bátyjától. Vizbe fojtatta a szegény teremtést és úgy rendezte a dolgot, mintha szerencsétlenség-áldozata lett volna.

Saint Remy megremegett és meglepve nézett Harvillenéra, Violaszálra gondolva.

— Milyen különös véletlen, — kiáltott fel. — Hol akarta vizbefojtani azt a fiatal lányt ?

— A Szajnába, Asniéres mellett, — mondják.

— Ő az, ő az !

— Kicsóda ?

— Az a fiatal lány, akit a nyomorult el akart tenni láb alól.

— Violaszál ?

— Ismeri asszonyom ?

— Szegény gyermek. Nagyon szerettem. Ha tudna, milyen szép volt, milyen megható. De hogyan . . .

— Griffon doktor és én adtuk az első segílyt.

— Hol, hogyan ?

— A kutatók szigetén, mikor megmentették.

— Megmentették Violaszálat ?

— Meg ! Egy bátor teremtés megmentette az élete kockáztatásával. De mi van önnel, asszonyom ?

— Óh uram, nem is merek hinni ilyen szerencsében. Félek, kisül, hogy az egész csak tévedés. Az Istenért, adjon közelebbi személyleirást arról a fiatal lányról.

— Gyönyörű szép. Angyali arc.

— Nagy, kék szemek, szőke haj ?

— Igen, igen.

— És mikor a vízbe esett, egy idősebb nővel volt.

— Csak tegnap beszélhettem vele, mert nagyon gyenge még és valóban elmondta, hogy egy idősebb nő kísérte.

— Hála Istennek ! Klementin buzgó fohászban kulcsolta össze kezeit. Megmondhatom neki, hogy vé-dence él ! Milyen boldog lesz, Utolsó levelében is a

szegény leányról irt. Bocsásson meg, uram, hogy ennyit beszélek róla, de el nem képzelheti, mennyire érdekel a dolog. Milyen boldog vagyok és milyen boldog lesz még valaki. De hol van most Violaszál ?

— Asniéres mellett, Griffon doktornak, az itteni főorvosnak a házában. Sok különcsége mellett nagy-szerű tulajdonságai vannak ennek az orvosnak, ő mentette meg a Violaszál életét.

— Most már túl van a veszélyen ?

— Két-három nap óta túl van. Ma irhat is már pártfogóinak.

— Óh, majd irok én ! Vagy inkább odavezetem ahhoz, aki keservesen siratta már a holtnak vélt leányt.

— Ezt megértem teljesen, mert lehetetlen ismerni és meg nem szeretni Violaszált. Bájos, angyali teremtés, aki közelébe férközik, az büvkörébe jut. Képzeld, egy vad, fékezhetetlen leány, akit éppen ezért neveztek el Farkasnak, sir, ha Violaszál egy szót szól hozzá. Én magam láttam, zokogni, jajgatni, mikor az orvos feladta a Violaszál életét.

— Nem csodálkozom rajta. Ismerem a Farkast.

— Ön, asszonyom ismeri ? — csodálkozott Saint Remy.

— Csodálatos valóban, — mondta a grófnő mosolyogva, mosolygott, mert boldog volt arra a gondolatra, hogy milyen meglepetést fog szerezni Rudolfnak. Pedig még nem is tudta, hogy Violaszál a Rudolf leánya. — Milyen szép nap ez, olyan boldog vagyok, szeretnék másokat is boldoggá tenni. Azt hiszem, volna itt elég szerencsétlen, akinek a sorsán könnyithetnék. Így méltón ünnepelhetném meg a jó hirt, melyet hozott. — Azután az ápolónőhöz fordult. — Nos, eszméletre tér ?

— Még nem, grófnő. Nagyon gyenge. Szegény kisasszony, alig ver a pulzusa.

— Megvárom, amíg olyan állapotban lesz, hogy

elvihetem kocsimon. De mondja, kedves testvér, nem ismer ezek között a betegek között olyanokat, akik különösebb részvétet érdemelnének? Talán segítségükre lehetnék valamiben?

— Óh, grófnő, a jó Isten küldi, — mondta az ápolónő, a Janka ágyára mutatva. — Ott fekszik egy nagyon szegény asszony. Kétségbe van esve, mert el kellett hagynia gyermekeit.

— Vezessen az ágyához, kedves nővér, — mondta Harvillené, felkelve nyomban az ágy mellől.

Janka csak most tért magához a nagy ideggörcs után, melyet a vizsgálat miatti izgalom okozott és nem látta bejönni Harvillenét. Mennyire meglepődött, mikor a grófnő félrevonta ágyfüggönyét és jóságtól sugárzó arccal mondta: — Ne nyugtalankodjék gyermekei miatt, jó asszony, én gondoskodom róluk, csak igyekezzék meggyógyulni.

Duport Janka azt hitte, álmodik. Ugyanazon a helyen, ahol előbb kínzói állottak, most egy csodaszép fiatal asszony ajánlotta fel segítségét. Meghatottságában egy szót sem tudott szólni, csak imára kulcsolt kezekkel bámult, néma rajongással jöltevőjére.

— Legyen nyugodt asszonyom, ne féljen semmit, — mondta újra a grófnő, ne gondoljon gyermekeire, sőt, ha akarja, még ma hazavitetem, otthon fogják ápolni, nem fog hiányt szenvedni semmiben és nem kell elhagynia gyermekeit. Ha a lakása kicsiny, vagy egészségtelen, találunk azonnal jobbat, hogy külön szobában fekhessék. Küldök egy jó ápolónőt, ha felgyógyul, munkához juttatom és gondoskodom gyermekei jövőjéről.

— Istenem, álmodom? Talán az égi angyalok szállottak le? Miért ilyen jó hozzám? El sem tudom hinni! Elmehetek innen? ahol annyit sirtam, annyit szenvedtem? Visszamehetek gyermekeimhez? Ápolónőm is lesz? De hiszen ez valóságos csoda.

A szegény asszony eltalálta. Ez igazán isteni csoda volt.

— Nem csoda, jó asszony. Egy nemes, nagy lélek sugalmazta azt, amit önért teszek. Ő tanított meg arra, hogy segítek a mások baján. Őt kell áldani, neki kell mindent megköszönni.

— Óh, megáldom önt és a hozzátartozóit. Van a gazdagok között is Kacagógerle és Violaszál.

Harvillené meglepetten nézett a szomszéd ágy felé, ahonnan ezek a szavak hangzottak. A' mosónő örömmel hálálkodott, mert barátnőjének sorsa jobbra fordult.

— Ismeri ön Kacagógerlét és Violaszát? — kérdezte Harvillené meglepetten.

— Óh igen! Violaszál, a drága angyal ugyanazt csinálta velem tavaly, amit ön most Jankával tesz. Még elmondani is jól esik, hogy elvitt a dohos pincéből, ahol szalmán feküdtem és elhelyezett gyermekemmel együtt tisztességes szobába, jó ágyba. Tisztán jótékonyaságból költött rám, nem is ismert. Ugy-e szép dolog?

— Óh, a szegények jószívüése szent és nagyszerű!

— Kacagógerle is így segített, az ő viszonyaihoz képest, Jankán.

— Milyen különös véletlen, — mondta magában meghatottan Klementin, mindkettő Rudolfra emlékeztet jótékonyaságával. — És önért mit tehetnék, gyermekem, — kérdezte most a mosónőhöz fordulva.

— Köszönöm, — volt egy gyermekem, meghalt, tüdővész és halálra ítélve — nekem már nincs szükségem semmire.

— Milyen sötét gondolatai vannak. Az ön korában még lehet remény.

— Óh nincs semmi. Tisztában vagyok sorsommal.

— Az éjjel láttam itt meghalni egy beteget, szép csendesen halt meg. Köszönöm a jóságát.

— Higyje el, hogy túloz.

— Nem, érzem, hogy meghalok. De egy ilyen nagyuri nőnek nagy hatalma lehet. Talán kivihetne valamit.

— Mit kíván? Szóljon!

— Jankától kértem egy szivességet... de mint-hogy, szerencsére, elmegy...

— Talán én tehetnék valamit?

— Egy szavába kerülne csak, az ápoló nővérnek, vagy az orvosnak kellene szólni.

— Legyen nyugodt, hogy szólok, bármiről van is szó.

— Mióta láttam a színésznőt remegni attól a gondolattól, hogy halála után feldarabolják, én is irtózom tőle. Janka megígérte, hogy kikéri a holttestem és eltemetteti.

— Óh, rettenetes! A szegények még a siron túl is nyomorultak!

— Óh, bocsásson meg, asszonyom, sajnálom, hogy ilyen szomorú dolgokkal terhelem.

— Sőt ellenkezőleg, hálás vagyok önnek. Megismertem egy nyomort, amelyről eddig fogalmam sem volt. Tanultam megint valamit. Legyen nyugodt, ha meghal, bármikor is, szentelt földben fog nyugodni.

— Óh, köszönöm! Csak a kezét szeretném megcsókolni.

Klementin kezét nyújtott a mosónőnek.

— Köszönöm. Most már két embert szerethetek életem végéig, Violaszálat és önt.

Harvillenét nagyon felizgatta ez a jelenet és mikor az ápolónő jelenfette, hogy Fermont kisasszony magához tért, első dolga volt a mosónő felől kérdezősködni. — Valóban reménytelen az állapota?

— Sajnos az, asszonyom. Alig van még nyolc napja.

Egy fél óra mulva Harvillené és Saint Remy elszállították a szegény kis árvát, aki még nem is sejtette, milyen újabb csapás érte.

Még aznap tudakozódott Harvillené Duport Janka felől és a legjobb felvilágosítást kapta róla. Azonnal kivett egy kétszobás lakást, átszállította gyermekeit és küldött egy betegápolónőt. Ugyancsak megbízást adott, hogy a mosónőt temessék el annak idején.

Harvillené azonnal Asniéresbe utazott, mihelyt elhelyezte betegét, hogy Violaszálát Rudolfhoz vigye.

REMÉNY.

A tavasz már közeledőben volt. A nap sugarai mélyebben sütöttek, az ég kékebben ragyogott, a levegő enyhült, Violaszál a Farkas karjára támaszkodva sétálni próbált a Griffon doktor kis kertjében. A nap, a levegő és a szokatlan erőlködés kissé kipirosították a Violaszál sovány, sápadt arcát. Parasztruhája elszakadt az első segélynyújtás izgalmaiban, most kék szövetruhát viselt, amelyet öv szorított karcsu derekához.

— Milyen jól esik ez a nap, — mondta Violaszál. Éppen egy kőpad előtt állottak, fák között. Nem ül-nénk le ide egy kicsit?

— Kell-e kérdeznie? — mondta a Farkas nyersen és hirtelen lekötötte hosszú kendőjét, összehajtogatta és letette a homokra. — Tegye rá a lábát.

— De az Istenért, elrongálja a kendőjét.

— Nem árt annak! A föld hideg, meghül. Megfogta a Violaszál lábát és rátette a kendőre.

— Hogy elkényeztet!

(Folytatása következik.)

— Hm! Meg sem érdemli! Mindig ellenkeznek velem! Nem fáradt? Már van egy félórája, hogy sétálunk. Éppen deket harangoztak.

— Egy kicsit fáradt vagyok, de érzem, hogy a séta jót tesz.

— Látja! Miért nem szólt előbb?

— Ne szidjon, Nem is vettem észre előbb, hogy kifáradtam. Olyan jól esik járni, a hosszú fekvés után. Úgy élvezem a napot, a levegőt, a vidéket. Azt hittem, sohasem látom meg többet.

— Az bizonyos, hogy rettenetes állapotban volt két napig, szegény Violaszál. Már megmondhatom, lemondtak az életéről.

— Képzelve, mikor a víz alatt voltam, eszembe jutott, hogy egy rossz asszony azzal fenyegetett gyermekkoromban, hogy a halaknak dob oda, ha rossz leszek. Egyszer vízbe is akart ölni. Azt gondoltam, nincs szerencsém, ez a végzetem, — nem kerülöm el.

— Szegényke! Ez volt az utolsó gondolata?

— Oh nem. Az utolsó gondolatom ahhoz szállott, akit úgy nézek, mint egy Istent, éppen mint ahogy ő volt első gondolatom, mikor magamhoz tértem.

— Boldogság jót tenni magával, nem felelji el soha.

— Olyan jól esik hálásan aludni el és hálásan ébredni fel.

— Tűzbe is menne az ember magáért.

— Jó leány! Higyje el, már azért is örülök az életnek, mert remélem, hogy segíthetek magán. Englekednek a Szent-Lázári tervezéseinkre?

— Van még idő erre. Most már talpon látom, befizettem a komédiába, ahogy az emberem mondani szokta.

— Csak engedje meg az orvos, hogy írjak Georgesnek. Milyen nyugtalan lehet... talán Rudolf is.

Violaszál elpirult, amint az ő istenének nevét kimondta.
— Talán azt hiszi, meghaltam.

— Mindazok, akik meg akarták ölni, szegény kicsikém. Óh, a nyomorultak.

— Még mindig azt hiszi, hogy nem véletlen volt?

— Szépen! Martialék véletlennek hívják az illetőt, de nem az én emberem. Ő nem tartozik a családhoz, csak úgy, mint Amandine és Ferenc.

— De kinek lehet érdekében, hogy meghaljak? Soha senkinek sem vétettem. Senki sem ismer.

— Az mindegy. Martialék elég gazemberek ahhoz, hogy megöljenek valakit, de nem elég ostobák, hogy ok nélkül tegyék. Néhány szót elejtett az özvegy az emberem előtt a börtönben, abból is látszik...

— Meglátogatta az anyját, azt a szörnyeteget?

— Meg. Nincs semmi remény. Sok mindenre jöttek rá és az a gaz Miklós abban a reményben, hogy megmenti az életét, elárulta az anyját és a testvérét... most már mind a hármán rajtavesztenek. Az ügyvédnek nincs semmi reménye.

— Borzasztó, majdnem az egész család.

— Ha csak Miklós meg nem szökik. Ugyanabban a börtönben van egy szörnyeteg, a Csontváz, az egész összeesküvést szőtt, hogy megmentse. Miklós üzehte ezt Martialnak, egy kiszabadult rabtól. Mert az emberem elég gyenge volt és meglátogatta azt a gazembert, hogy sülyedne el, a börtönben. Most aztán azt merte üzenni, hogy tartson készen pénzt és ruhát az öreg Micounál, hogy ha kiszökhetik, megmenekülhessen.

— Milyen jószivü Martial.

— Lehet jószivü, de égessen meg az ördög, ha engedem, hogy megmentsen egy gyilkost, aki őt is meg akarta ölni. Már az is sok, ha nem jelenti fel a szökési tervet. De most, hogy maga már egészséges, elmegyünk Martial, én és a gyermekek és soha többet nem tesszük a lábunkat Párisba. Minek maradjon itt

Martial, ahol eddig is csak a lefejezett fia volt. Hát még most?

— Várjanak, amíg beszéltem magukról Rudolf-fal. Meg akarom tartani a szavam, különben hogyan róhatnám le hálámat? Megmentette az életemet és önfeláldozóan ápolt.

— Éppen most azt hinnék, hogy csak érdekből tettem, ha kérnék valamit pártfogóitól. Ha megmentettem, csak kötelességet teljeseittem.

— Kedvesem, nem maga lenne érdekelve, hanem én mutatnám ki a hálámat.

— Hallgassa csak, mintha kocsi közeledne. Nézze, nézze, már itt is van. Látta? Egy nő ül benne.

— Isfenem, azt hiszem, megismertem!

— Kicsoda?

— Egy gyönyörű fiatal asszonyt, aki meglátogatott Szent-Lázárban és nagyon jó volt hozzám.

— Tudja, hogy maga itt van?

— Nem tudom. De ismeri azt, akihez fordulni akarok a maga érdekében.

— Óh, hogy erdőőr legyen az emberem! Az csak álom. Igen szép, nem lehet igaz, — sóhajtott fel a Farkas.

Gyors léptek hallatszottak. Amandine és Ferenc, akik itt laktak most a gróf jóvoltából, lélekszakadva rohantak és kiáltoztak:

— Egy gyönyörű nő jött Saint Remy gróffal és azonnal beszélni óhajt Violaszállal.

— Nem tévedtem!

— Abban a pillanatban érkezett oda a gróf Harvillénével.

Amint meglátta Violaszálát, felkiáltott a grófnő.

— Szegény gyermekem, csakhogy látom. Milyen csodásan menekült meg a borzasztó haláltól.

Gyöngéden megölelte a fiatal lányt. — Mennyire sajnáltuk mindnyájan.

— Nagyon boldog vagyok, hogy viszontláthatom önt, asszonyom. Sohasem felejttem el jóságát.

— Nem is képzelem, mennyire meg lesznek lepődve barátai, akik most keservesen siratják.

Violaszál most kezén fogta a Farkast, aki szerényen visszavonult és bemutatta Harvillenének.

— Minthogy életem olyan kedves barátaimnak, engedje meg, hogy kikérjem jóságukat társnőm számára is, akinek életemet köszönhetem.

— Legyen nyugodt kedvesem, barátai hálásak lesznek a Farkas iránt is.

A Farkas fülig pirulva állott ott, lesütött szemekkel, csodálkozva, hogy ilyen előkelő hölgy ismeri a nevét.

— De egy pernyi időt se vesztegessünk el. Meghalok, olyan türelmetlenül szeretném már magammal vinni, kedves Violaszál. Van kendő, kabát a kocsimban, jöjjön velem most mindjárt. Legyen olyan kedves, kedves gróf, adja meg a cimem ennek a derék, bátor lánynak, hogy holnap elbucsuzhasson Violaszáltól. Így aztán kénytelen lesz meglátogatni minket, kedves Farkas.

— Óh, elmegyek, egész bizonyosan, ha bucsuznom kell Violaszáltól. Nagyon sajnálnám, ha nem csokolhatnám meg mégegyzser.

Nemsokára utban voltak Páris felé Violaszál és Harvillené.

Miután Rudolf jelen volt Ferrand halálánál, aki olyan keservesen megbűnhődött sok bűnéért, nagyon kimerülten tért haza. Kinos, álmatlan éjszaka után magához kérette Murphot, hogy közölje vele lesújtó felfedezését Violaszálat illetőleg. A derék angol kétségbe volt esve. Teljes mértékben osztozott a herceg fájdalmában.

— Bátorság, felség, — mondta az angol köny-

nyezve. — Bátorság, sok bátorság. Nem akarom vi-
gasztalni. Ez a bánat gyógyíthatatlan. Legyen is az!

— Igazad van... Amit tegnap éreztem, semmi
ahhoz képest, ami ma bánt.

— Tegnap még el volt kábulva a nagy csapás
súlya alatt, de a bánat napról-napra fájdalmasabb lesz.
Bátorság tehát! A jövő nagy szomorú.

— És milyen iszonyatot ébresztett bennem teg-
nap az az asszony. De Isten legyen neki irgalmas. Most
már előtte áll. Tegnap gyűlölet, rémület, megdöbbe-
nés tartottak fogva és elnyomták bennem minden gyön-
gédebb érzést, de ma csak kétségbeesetten szomorú
vagyok. Tegnap sirni sem tudtam... most legalább...
melletted megeredtek könnyeim. Látod, gyenge va-
gyok. Bocsáss meg. Sirok! még mindig sirok!

— Csak sirjon fenség, a veszteség, sajnós, pótol-
hatatlan.

— Mennyi nyomoruságot, kint szenvedett el.
Mennyi jóvátennivalóm lett volna. Milyen sors várt
volna reá!

— Talán túlságos hirtelen is lett volna az átme-
net a szerencsétlennek.

— Óh, nem! Ha tudnád, milyen kiméletesen ad-
tam volna tudtára születésének titkát. Milyen lassan
készítettem volna elő az átmenetre. Olyan egyszerű és
könnyű lett volna! Óh, ha csak erről lenne szó...
látod, egész nyugodt volnék, nem lennék szomorú. Le-
térdeltem volna bálványozott gyermekem elé és azt
mondtam volna: — Te, aki annyit szenvedtél mosta-
náig, akit annyit kínóztak, te a leányom vagy. — Oh,
de nem, ez túlságosan hirtelen lett volna. De nem az
én hibám. Olyan erővel tolul ajkamra a szó. Mennyire
kell uralkodnom magamon. Érted ezt? Az ember a
leánya előtt áll és uralkodik magán.

Majd újabb kétségbeesési rohamban felkiáltott:

— Mire való most már mindez? Soha semmit sem

mondhatok már meg neki. Milyen rettenetes gondolat! Egy egész napig volt mellettem a leányom. Azon az örökre átkozott, de szent napon, mikor kivittem a majorba. Mikor feltárult előttem angyali lelkének egész tisztasága. Ott voltam az imádatra való teremtés kifejlődésénél... és egy hang sem szólalt meg a szívemben: — Ez a te leányod! Vak, ostoba, barbár voltam. Nem jöttem rá! Nem voltam méltó, az apaságra.

— De fenség...

— És végre is tőlem függött-e vagy nem, hogy örökké mellette maradjak? Miért nem fogadtam örökbe, én, aki annyira sirattam leányomat. Miért nem tartottam magam mellett a szerencsétlen gyermeket. ahelyett, hogy Georgesnéhez küldjem. Ma csak ki kellene tárnom karomat. Miért nem tettem meg? Miért? Óh, mert az ember sohasem teszi a jót. Csak félig, mert csak akkor értékeli az ember a jót, ha eltűnik örökre. Mert ahelyett, hogy mindjárt magamhoz emeltem volna ezt a lelkileg oly nemes, nagyszerű teremtest, azt hittem, eleget teszek kötelességemnek, ha elhelyezem a majorba... jó emberekhez... ahogy akár milyen koldussal is cselekedtem volna. Az én hibám! Ha azt tettem volna, nem halt volna meg... Óh, milyen rettenetes büntetés ez nekem... megérdemeltem! Szegény, kis lány... rossz apja volt.

Murph tudta, hogy az ilyen bánat vigasztalhatatlan. Hallgatott.

Hosszu hallgatás után Rudolf megint megszólalt izgatott hangon.

— Nem maradok itt. Gyűlölöm Párist... holnap elutazom.

— Igaza van, fenség!

— Egy kis kerülővel megállunk a Bouquevali-majorban. Bezárkózom néhány órára abba a szobába, ahol leányom élete néhány boldog napját töltötte. Összeszedem áhitattal, ami utána maradt, a könyveit,

füzeteit, ruháit, buforait, még a lapétáit is a szobának. És Gerolsteinban, abban a parkban, ahol emléket állítottam szegény apámnak, építettek egy kis házat és ott berendezek egy szobát az emlékének. Ott fogom siratni a leányomat. A két emlék egyike apám iránti vétkemre fog emlékeztetni, a másik a büntetésre, amely gyermekemben ért... Készíts el mindent... holnap reggel...

Murph szórakoztatni akarta a herceget és azt mondta :

— Minden készen lesz, de elfelejti fenség, hogy holnap lesz Bouquevalban a Kacagógerle esküvője a Georgesné fiával. Fenséged nem csak biztosította Germain jövőjét és ellátta hozománnyal a menyasszonyát, de meg is ígérte, hogy elmegy az esküvőre, tanunak. Csak akkor tudják meg jóltevőjük nevét.

— Igaz, megígértem, ... a majorban vannak és ha holnap megyek, jelen kell lennem az ünnepélyen ... de bevallom, nincs hozzá elég erőm.

— Ezeknek a fiataloknak a boldogsága talán megnyugtatja kissé fenségedet.

— Nem, nem, a bánat önző és magában álló... Menj holnap, ments ki náluk, kérd meg Georgesnét, szedjen mindent össze, ami a leányomé volt, lerajzolják a szobáját és elküldik majd Németországba.

— Elutazik fenség, anélkül, hogy Harvillenét látná ?

Klementin említésére összerezzen Rudolf... mélyen élt benne az a nagy, szenvedélyes szerelem... de ebben a pillanatban szinte belefűlladt a nagy bánatba, amely szívét összeszorította. Érezte, hogy csak a Harvillené gyöngédsége enyhíthetné nagy fájdalmát, de elutasította magától ezt a gondolatot, mint az apai érzelmekhez nem méltót.

— Elutazom anélkül, hogy Harvillenével találkoznám, — mondta Rudolf. — Megírtam neki néhány nap előtt, hogy Violaszál meghalt, ha megtudja, hogy

a leányom volt, megérte bánatom, megérte, hogy ezt a rettenetes csapást egyedül kell elviselnem... igen, egyedül, hogy vezekeljek. Rettenetes a vezeklés, amit a sors rám mér, mert akkor kezdődik, mikor életem is lealkonyul.

Halkan kopogtak az ajtón, Rudolf türelmetlen mozdulatot tett. Murph kinyitotta. Egy szárnysegéd néhány szót sugott a Murph fülébe. Ez fejbólintással felelt és Rudolf felé fordult: — Megengedi fenség, hogy egy pillanatra eltávozzam? Valaki sürgősen beszélni óhajt velem a királyi fenség érdekében.

— Menj.

Amint Murph kilépett, Rudolf kezébe temette arcát és felnyögött.

— Óh, megöl! Nem bírom ki! Lelkem túlárad a gyűlölettől és keserüségtől. A legjobb barátom is terhemre van... Nagy, tiszta szerelmem kétségbeejt... és tegnap barbár örömmel vettem tudomásul a Sarolta halálát... Óh, tegnap nem szenvedtem így! tegnap még nem tettem annyi szemrehányást magamnak! Megőrülök!

A szerencsétlen egyre kinozta magát azzal a gondolattal, hogy örökbe kellett volna fogadnia leányát, hogy nem törődött eléggé vele. Szinte kéjelgett a nagy fájdalomban. Hirtelen kinyílott az ajtó és belépett Murph halálsápadtan. A herceg ijedten kiáltott fel: — Murph, mi bajod?

— Semmi fenség!

— De hiszen halálsápadt vagy!

— A meglepetéstől.

— Miféle meglepetéstől.

— Harvillené...

— Harvillené? Szent Isten, valami újabb csapás?

— Nem fenség, legyen nyugodt, itt van a szalonban.

— Lehetetlen!

— Mondom, fenség, én is meglepődtem,

— De mi készítheti erre? Mi történt vajjon, az Istenért?

— Nem tudom. Nem találok szavakat arra, amit érzek.

— Valamit titkolsz előttem!

— Nem fenség, becsületszavamra semmit. Csak azt tudom, amit a grófnő mondott: — Sir Walter, — mondta meghatott hangon, de örömfől ragyogó arccal, — ön nagyon csodálkozhatik azon, hogy itt vagyok. De olyan körülmények jöttek közbe, hogy nem tehettem másként, nem gondolhattam az illemre. Kérje meg öfenségét, fogadjon néhány pillanatra az ön jelenlétében... mert tudom, hogy ön a herceg legjobb barátja. Magamhoz kérehettem volna a herceget, de ez egy órai késedelmet jelentett volna és tudom, a herceg hálás lesz nekem ezért a sietségért, — mondta olyan arccal, hogy megremegtem.

— De nem értem, miért vagy olyan izgatott, olyan sápadt, — kérdezte a herceg — és ő maga is elsápadt az izgalomtól.

— Becsületesemre, nem tudok semmi többet. De fenséged is sápadt. Mi baja?

— Semmi, nem tudom.

A Rudolf térdei reszkettek. — Menj, hívd be Harvillenét, ha meghalok is bele.

Egész különös, de a Harvillené látogatása ugyanolyan reményeket ébresztett mindkét emberben.

APA ÉS LEÁNYA.

Harvillenének sejtelve sem volt arról, hogy Violaszál a Rudolf leánya és azt hitte, hogy hozzá vezetheti minden kimélet nélkül, csak azért hagyta a kocsiban, mert nem tudta, hogy akarja-e fogadni magánál, le

akarja-e leplezni kilétét előtte, vagy nem. Mikor meglátta a Rudolf feldult arcát, szemein a könnyek nyomát, azt hitte, valami újabb, nágyobb csapás érte és felkiáltott: — Szent Isten, mi baja, fenség?

— Nem tudja, asszonyom? Minden reményem elveszett. Sietsége, a látogatása... egy pillanatig azt hittem...

— Óh, ne beszéljünk arról, ami ide hozott. Apámnak megmentette az életét, most jogom van megkérdezni, mi baja? Miért e kétségbeesés? Megijedtem feldult arcát, sápadtságát látva. Beszéljen, mondja, mit tehetnék önért?

— Minek? Az én fájdalmam gyógyíthatatlan.

— Megrémit. Mondja, az Istenért, mi baj? Sir Walter, szóljon!

— Megmondom, kezdte Rudolf nagy erőlködéssel, mióta Violaszál meghalt, megtudtam, hogy a leányom.

— Violaszál a leánya?

— Igen! És az előbb, mikor beszélni óhajtott velem... óh bocsásson meg gyengeségemért, de egy örült apa képes minden örült gondolatra, azt hittem, hogy ha ön boldog, az bizonyára azért van... óh, de nem... bocsásson meg!... örült vagyok!

Rudolf megsemmisülve rogyott karosszékébe és kezébe temette arcát.

Harvilléné megkövülten, némán, lélegzetét is visszafojtva, nem mert szólni, hogy a nagy öröm meg ne ártson neki. Szive hálával telt meg a sors iránt, hogy őt választotta a jó hír hírnökéül, hirtelen letérdelt, megfeledkezve Murph jelenlétéről, imára kulcsolta kezét és felkiáltott: — Köszönöm, Istenem, légy áldott. Csodás a te mindenható hatalmad, óh köszönöm, hogy engem választottál ki, hogy megmondjam neki, hogy a leánya megmenekült.

Halkan beszélt ugyan, de mély bensőséggel elrebegett szavai eljutottak a Murph és a herceg füléhez.

Ki nem lehet szavakban fejezni azt a pillantást, melyet Rudolf Harvillenéra vetett, akinek gyönyörű arcán mennyei boldogság ragyogott.

Fejbólintással felelt Rudolf kétkedő pillantására.
— Hol van? — kérdezte a herceg egész testében remegve.

— Lenn, a kocsimban.

Ha Murph eléje nem veti magát, a herceg ész nélkül lerohan.

— Fenség, megöli! — kiáltott Murph.

— Csak tegnap óta van jobban, az Istenért, kiémélje, — mondta a grófnő.

— Igaza van. Nyugodt leszek. Várok, amíg első izgalmam elmulik. Óh, ez sok. Sok egy napra. Azután Harvillené felé nyujtva kezét, bensőséggel mondta:

— Bünbocsánatot nyertem, maga a bünbocsánat angyala.

— Fenség, ön visszaadta apámat, Isten úgy akarta, hogy én visszaadjam a leányát. De bocsásson meg gyengeségemért. Én is izgatott vagyok, nem mehetek Violaszálért, mert megijedne.

— Ki mentette meg és hogyan? — kérdezte Rudolf. — Látja, milyen hálátlan vagyok, mostanig nem is gondoltam a megmentőre.

— Egy bátor asszony huzta ki a vízből.

— Ismeri?

— Holnap hozzám jön.

— Le nem róhatom a tartozásom, de mindent megteszek, ami hatalmamban áll.

— Milyen szerencse, hogy nem hoztam be Violaszálát. Ez a jelenet megölte volna.

— Igaza van, asszonyom, a véletlen rendezte így!
— mondta Murph.

— Most már ura vagyok magamnak, biztosíthatom önöket, Murph, menj, vezesd ide a *leányomat*.

— Biztos ön az önuralmában herceg, — kérdezte Klementin. Ne legyen vigyázatlan.

— Óh, legyen nyugodt. Nem fogom semmilyen veszélynek kitenni. Menj Murph, könyörgök. Menj, öregem!

— Igenis, fenség! Csak egy pillanatnyi türelmet kérek. Az ember nincs vasból, — mondta az angol — és könnyeit törülgette. Nem akarom, hogy lássa rajtam a sirás nyomát. Most már rendben vagyok. Nem akartam kimenni innen, kisírva, mint egy Madonna. De mit mondjak neki, fenség?

— Mit mondjunk neki, — kérdezte Rudolf is a grófnőtől.

— Hogy *Rudolf* ur látni óhajtja.

— Ez lesz a legjobb valóban. Ebből nem fog sejteni semmit, — mondta Murph — de nem mozdult helyéből.

— Maga fél, Sir Walter? — kérdezte Klementin.

— Valóban, grófnő. Nagyon fel vagyok még indulva. Még várnom kell.

Néhány perc múlva határozott léptekkel indult kifelé az angol.

Mély csend volt a szobában. Ekkor Klementin mélyen elpirult arra a gondolatra, hogy Rudolfnál van és egyedül vele.

A herceg közelebb lépett hozzá és szinte félénken mondta:

— Ha ezt a pillanatot választom arra, hogy egy komoly vallomást tegyek, az azért van, hogy a pillanat komolysága még kiemelje vallomásom értékét. Mióta ismerem... szeretem. Amíg el kellett rejtenem szerelmem, elrejtettem, most már ön szabad, visszaadta leányomat... akar-e anyja lenni?

— De fenség... mit beszél?

— Könyörgök, ne utasítson vissza, engedje, hogy ez a nap döntő legyen egész életem boldogságára.

Klementin is régóta szerette a herceget — szenvedéllyel. Azt hitte, álmodik. Túlboldogan, habozva felelt:

— Fenség, nekem kell önt figyelmeztetnem arra a távolságra, amely közöttünk van, önnek más érdekei vannak... az uralkodása.

— Engedje, hogy mindenekelőtt szívem érdekére gondoljak... drága gyermekemre... tegyen minket boldoggá... óh, nagyon boldoggá... engedje, hogy azt mondhassam én, aki eddig család nélkül voltam... a feleségem... a leányom... és ő is, aki eddig család nélkül volt, mondhassa... anyám... apám... testvérem.

— Óh fenség, ilyen nemes szavakra csak könnyekkel felelhetek, — mondta Klementin, aztán hirtelen: — Jönnék, felség! A leánya.

— Óh, ne utasítson vissza, könyörgött Rudolf meghatottan, — mondja a leányunk.

— Legyen!... A leányunk, — mondta Klementin abban a pillanatban, mikor Murph kinyitotta az ajtót.

Violaszál, mikor leszállott a kocsiból, keresztülhaladt egy első előszobán, amely tele volt inasokkal, akik elegáns livrében állottak sorfalat, azután egy várótermen, itt is inasok állottak, aztán a szalonon, végül a titkár és szárnysegédek dolgozószobáján keresztül a Rudolf fogadószobájába. El lehet képzelni a Violaszál csodálkozását, aki nem ismert nagyobb fényűzést a Bouquevali-majornál. Amint belépett, Harvillené eléje futott, kezén fogta és fél karral átölelve, mintha támogatná, Rudolffhoz vezette, aki a kandalló mellett állott és egy lépést sem tudott tenni. Murph sietett eltűnni egy ablakfüggöny mögött, nem volt elég biztos önmagában.

Mikor Violaszál meglátta jóltevőjét, megmentőjét, — Istenét, egész testében remegni kezdett.

— Nyugodjon meg, gyermekem, — mondta Har-

villené, itt a barátja, Rudolf ur, aki már türelmetlenül várja magát. Nagyon sokat búsult magáért.

— Óh nagyon, nagyon sokat, — rebegette Rudolf. — Szive hevesen dobogott és szemei könnyekkel teltek meg, el kellett fordítsa a fejét, hogy Violaszál meg ne lássa meghatottságát.

— Üljön le gyermekem, még nagyon gyenge, — mondta Harvillené — és egy aranyos karosszékhez vezette Violaszálat.

Zavara egyre nőtt, nem tudott beszélni, kétségbe volt esve, hogy még egy szót sem tudott szólni Rudolfhoz.

Harvillené most intett Rudolfnak, egyik kezével Violaszál kezét fogta, a herceg a karosszék másik oldalára állott. Végre erőt vett magán és azt mondta:

— Végre gyermekem, örökre itt van barátjai között. Többet nem válik meg tőlük. Most már felejtse el, mit szenvedett.

— Igen, ez a legjobb mód arra, hogy bebizonyítsa, hogy szeret minket, felejtse el a szomorú multat.

— Óh, higyjék el, ha rá gondolok néha, csak azért teszem, hogy emlékezzem rá, hogy önök nélkül milyen szerencsétlen lennék.

— De azon fogunk igyekezni, hogy ne legyenek többet sötét gondolatai. Gyöngédségünk nem enged rá időt, kedves Mária, — mondta Rudolf. Ugy-e tudja, hogy a majorban Máriának neveztem el.

— Óh, igen. És Georgesné, aki megengedte, hogy anyámnak szólítsam, hogy van?

— Nagyon jól, gyermekem... De fontos dolgokat kell közölnöm magával. Mióta utoljára láttam, nagyon érdekes felfedezést tettek születésére vonatkozólag.

— Születésemre?

— Megtudták, kik a szülei. Ismerik az apját.

Rudolf olyan meghatott hangon mondta ezeket,

hogy Violaszál hátrafordult. Szerencse, hogy Rudolf elfordította a fejét. Egy komikus jelenet is elvonta a figyelmét, mert az angol a függöny mögött nagy zajjal fujta az orrát, úgy sirt, mint egy gyermek.

— Igen, kedves Mária, ismerjük az apját. Él!

— Az apám! Violaszál hangja Rudolf szívé mélyéig hatott.

— És nemsokára meg is látja, — mondta Klementin. — Csodálkozni fog, mert apja magasrangu-nagyon előkelő ember.

— És az anyám?

— Apja majd felel erre a kérdésére. De nem lesz boldog, hogy az apját megismeri?

— Óh, nagyon!

— Mennyire fogja szeretni, ha megismeri, — mondta a grófnő.

— Uj élet kezdődik akkor a maga számára, Mária, — tette hozzá a herceg.

— Óh nem, az én új életem akkor kezdődött, mikor ön kezdett foglalkozni velem, mikor megsajnálta... és a majorba küldött.

— De az apja imádja... — mondta a herceg.

— Én nem ismerem és mindent önnek köszönhetek, Rudolf ur.

— Hát engem ugy szeret, vagy talán jobban, mint az apját?

— Imádom, tisztelem, mint egy Istent, mert olyat tett velem, amit csak Isten tehetett volna, — mondta Violaszál lelkesen, elfelejtve féltékenységét. A börtönben is mondtam mindenkinek: — reméljenek, Rudolf ur segít a nyomorultakon, legyenek jók, bátorság, Rudolf ur megjutalmazza a jókat. A rosszaknak azt mondtam: Vigyázzanak, Rudolf ur megbünteti a rosszakat... És mikor azt hittem, hogy meghalok, azt gondoltam magamban: Isten irgalmas lesz hozzám, mert Rudolf ur méltónak ítélte szánalmára.

Violaszál belepirult a lelkes beszédbe, szép, kék szemei rajongó szeretettel csüggtek Rudolfon.

Néhány pillanatnyi csend következett. Mindhárman mélyen meg voltak hatva. Rudolf törte meg végre is a csendet:

— Ugy látom, gyermekem, hogy körülbelül az apa helyét foglalom el a szívében.

— Nem tehetek róla, Rudolf ur. Talán nem szép tőlem, de mondom, én önt ismerem és nem ismerem az apámat... És ismeri a multamat, — mondta szemlesütve — az apám pedig nem ismeri, talán sajnálni fogja, hogy rámtalált, — mondta a szerencsétlen gyermek összeborzongva. — Ha olyan nagy ur... szégyelni is fog engem. Pirulni fog miattam.

— Pirulni maga miatt! óh, legyen nyugodt gyermekem, — mondta Rudolf és büszkeség ragyogott arcában — apja kitűnő, magas rangban fogja elhelyezni magát. A legelsők is csak mély tisztelettel közeledhetnek majd magához. Pirulni? Óh dehogy! Királyi vér van a maga ereiben és Európa legelső hercegnőivel lesz egy rangban.

— Fenség, — kiáltották egyszerre Murph és Klementin, megijedtek a Violaszál feltűnő sápadtságától.

— Pirulni miattad, — folytatta Rudolf lelkesen — cseppet sem zavartatva magát... óh, ha valaha büszke és boldog voltam fejedelmi rangom miatt... az csak azért volt, mert fel tudlak emelni ilyen magasra magamhoz... hallod, drága leányom, imádott gyermekem, ... mert én... én vagyok az apád.

A herceg nem tudott tovább uralkodni magán és Violaszál lábai elé borult, csókokkal, simogatásokkal bécézve.

— Óh, légy áldott Istenem, — kiáltott fel Violaszál — szerethetem a jóltevőmet úgy, mint ahogy szeretem, mert az apám. Óh, legyen áldott... nem tudta befejezni, ájultan rogyott a herceg karjaiba!

Murph az ajtóhoz futott: — Dávid doktort hívják gyorsan a herceghez, valaki rosszul lett.

— Óh, jaj nekem, megöltem, zokogott Rudolf. Mária, kislányom, hallgass rám! Bocsáss meg, nem tudtam uralkodni magamon. Mária! Megöltem, megöltem.

— Legyen nyugodt fenség, nincs semmi veszély, látja, az arca már kezd szinesedni. Csak a meghatottságtól van.

Ebben a pillanatban lépett be Dávid, a néger orvos.

— Megöltem a leányomat, Dávid, mentsd meg.

Az orvost meglepték a herceg szavai, de kérdezősködés nélkül Violaszálhoz sietett, homlokára tette kezét, megtapogatta homlokát és így szólt:

— Nincs semmi veszély. Legyen nyugodt, fenség.

— Igazat beszélsz? Nincs veszély.

— Semmi. Néhány csepp éther és a rohamnak vége.

— Köszönöm, jó Dávidom. Élni fog a leányunk, fordult most Klementinhez.

Murph egy kis papírszeletet tartott a kezében, melyet Dávid adott át neki, mikor belépett. Elolvasta és elsápadt.

— Fenség, a tegnapi hír hamis volt, — mondta izgatottan.

— Mit beszélsz?

— Nagy gyengeség állott be egy roham után és azt hitték, hogy Sarolta meghalt.

— A grófnő...

— Ma reggel azt remélik, hogy megmenthetik.

— Óh Istenem, Istenem, — kiáltott fel a herceg kétségbeesve. Klementin rémülten nézett rá, nem értett a dologból semmit.

— Fenség, — mondta az orvos — nincs ok semmi aggodalomra, a beteg mindjárt magához tér, de friss

levegőre volna szüksége, tőljük az ablakhoz és nyissuk ki a kertre nyíló ajtót.

Murph azonnal kiment a verandára, hogy a kertajtót kinyissa, Dávid pedig kitolta a karosszéket a verandára.

Rudolf és Klementín egyedül maradtak.

— Óh, grófnő, tudja-e, hogy kicsoda Sarolta grófnő? A Mária anyja.

— Istenem!

— És azt hittem, meghalt.

Harvillené elsápadt, szive hangosan dobogott.

— Azt ön nem tudta, — folytatta a herceg — hogy ez a nagyravágyó nő, aki csak a rangom szerette, egész fiatal koromban rábirt arra, hogy egybekeljünk, később aztán szakítottunk. Férjhez akart menni és elhagyta gyermekét, ezzel okozott minden bajt és szerencsétlenséget.

— Most értem, miért volt önnek olyan ellenzenves.

— Azt is érti, miért tört kétszer az ön életére galád módon. Azt hitte, visszatérek hozzá, ha elzár előlem minden vonzalmat. Mindenben csak nagyravágyása vezette.

— Rettenetes számítás.

— És nem halt meg!

— Fenség, ez a szó nem méltó fenségedhez.

— Nem ismeri azt a sok rosszat, amit tett. Még utolsó pillanatban is, mikor méltó anyát akartam adni gyermekünknek, mint egy bosszuló démon, hozzátapadt minden léptemhez.

— Bátorság, fenség, — mondta a grófnő, törülgetve patakzó könnyeit. — Nagy, szent hivatás vár fenségedre... ezentúl olyan boldog legyen a leánya, amilyen boldogtalan eddig volt. Legyen olyan magasan, amilyen mélyen volt. Ezért törvényesíteni kell születését, el kell vennie önnek Mac-Gregor grófnőt.

— Soha, soha! Akkor megjutalmaznám ennek a szörnyeteg anyának minden vétkét. Én elismerem leányomat... ön adoptálni fogja és úgy, amint reméltem, szerető anyát fog találni önben.

— Nem fenség, ez lehetetlen, — nem hagyhatja homályban leánya születését. Sarolta grófnő régi, nemes családból származik, a házasság által leánya törvényes lesz és nem törvényesített, így beragyoghatja apja fénye és büszke lehet anyjára.

— De nem mondhatok le önről. Az lehetetlen! Nem képzeli, mit jelentene rám nézve két imádott lénynek szentelni életem.

— Megmarad a leánya, fenség, az áldozat, amit a kötelesséért hoz, nem lesz oly kínos.

— De ha szeretne... ha az ön bánata is olyan nagy lenne, mint az enyém... mi maradna önnek?

— A jótékonyság. Ez a egyszerű érzés, melyet ön ébresztett fel bennem. Ez vigasztalásom lesz és szórakoztatóm.

— Hallgasson meg, az Istenért. Jól van, elveszem ezt az asszonyt, de ha meghoztam az áldozatot, képes lennék-e élni is vele? Hiszen lenézem, megvetem. Óh nem. Örökre távol maradok tőle, elváltan és sohasem látja meg a leányát. Mária elveszteni önből szerető anyját.

— Megmarad a leggyöngédebb apja. Fényes rangja lesz mindene, amit kíván.

— Ön kérlelhetetlen! Szerencsétlen vagyok.

— Óh, hogy beszélhet így ön, a nemes, az igazságos, a nagy, aki olyan nemesen fogja fel kötelességét, a lemondást, az önuralmat? Ha az előbb, mikor leányát siratta, valaki azt mondta volna, hogy ilyen áldozat árán visszakapja, örömmel fogadta volna el. „Éljen, éljen a leányom, meghozom ezt az áldozatot!” Óh fenség, ne hallja a beszédét Violaszál.

— Igaza van, — mondta Rudolf hosszas hallga-

tás után. Ilyen boldogság földi menyországot jelentett volna. Ez nem is lehetséges. Megteszem a kötelességem, de nem sajnálom tusakodásom, mert ujabban is megismertem nemes lelkét és önzellenségét.

— Ön nevelte, fejlesztette ezt a lelket, önt dicsőitem, ha jót tesztek. Bátorság fenség, Mihelyt Violaszál utazhatik, vigye el. Németország tiszta, nyugodt levegőjében teljesen át fog változni és multja csak egy csunya álom lesz.

— De maga! De maga!

— Én... megmondhatom most! Az ön iránti szerelmem lesz vezérem, őrző angyalom, jövőm, erényem. Mindennap irni fogok önnek... bocsásson meg, hogy ilyen nagy igényű vagyok... ez az egyetlen, amit megengedek magamnak. Fenség, ön válaszolni fog néha néha és hirt fog adni arról, akit egy pillanatig leányomnak neveztem... Ha óhajtja, mikor már elértük azt a kort, melyben méltóságteljesen viselhetjük nagy érzelmeinket, odaköltözöm, abba a városba, ahol fenséged él és együtt fejezzük be életünket. Ha nem is szenvedélyben, de méltóságteljes tisztességben.

Murph belépett most.

— Fenség, akit Isten önnek visszaadott, magához tért, első szava volt: „Apám.“ Látni kívánja önt.

Néhány perc múlva Harvillené eltávozott, a herceg pedig sietve Mac-Gregor grófnőhöz ment, Murph egy szárnysegéd és Grün kíséretében.

AZ ESKÜVŐ.

Mióta Rudolf felfedezte Sarolta grófnő előtt Violaszál megöletését, a grófnő kutba esve látta reményeit, lelkiismerete is furdalta és egyik idegrohamból a másikba esett. De mikor már halottnak hitték is, magához tért erős szervezeténél fogva. Egy karoszékekben ülve, hogy fuldoklása enyhüljön, kinos tépe-

Idősekbe merült néhány perc óta, szinte óhajtva a halált, melytől megmenekült.

Hirtelen belépett Tamás, alig tudta palástolni izalmát. Sarolta annyira el volt mélyedve gondolataiba, hogy nem vette észre a belépőt. Seyton egy intéssel kiküldte az ápolónőket és nővéréhez lépett.

— Hogy van, — kérdezte.

— Mindig egyformán. Nagyon gyenge vagyok... néha kínos fuldoklási rohamom van. Miért nem vett az Isten magához ?

— Sarolta, maga élet és halál között van... egy nagy izgalom megölhetné vagy megmenthetné.

— Engem már nem érhet izgalom.

— Talán...

— Még a Rudolf halála is közönyösen találna. Vizbefulladt leányom képe üldöz, akit én juttattam ide. Folytonos lelkifurdalásom van. Csak azóta vagyok anya, mióta nincs gyermekem.

— Jobban szeretném, ha a régi, hideg nagyravágyást találnám magában... leányát akkor csak eszköznek tekintette.

— A herceg rettenetes szemrehányásai megölték bennem ezt a nagyravágyást... és felébredt bennem az anya.

— És ha véletlenül... tegyük fel a lehetetlent... habozott Tamás, egy csoda... megtudná, hogy a leánya él... hogyan viselné el ezt a felfedezést ?

— Meghalnék a szégyentől és a kétségbeeséstől, ha meglátnám.

— Ne higye. Megrészesítené nagyratörő terveinek sikere... Mert ha a leánya élne... a herceg feleségül venné.

— Feltéve ezt a lehetetlenséget, nem volna több jogom az élethez. Ha a herceg feleségül venne, kötelességem volna megszabadítani őt a méltatlan feleségtől és lányát a gonosz anyától.

Tamás zavara egyre nőtt. Rudolf a szomszéd-szobában volt és megbizta, hogy adja tudtára a grófnőnek Violaszál megmenekülését. A grófnő olyan gyenge volt, hogy egy ilyen hír megölhette, sietni

kellett azonban az esküvővel, hogy Violaszál törvényes legyen, mert mindenképpen bizonytalan volt a grófnő élete. Rudolfot elkísérték tanui, Lucenay herceg és Douglas állottak készenlétben, mint a grófnő tanui. A dolog sürgős volt, de Sarolta nagyon megnehezítette a Tamás szerepét. Minden reménye abban volt, hogy a grófnő megerősödik, ha eléri a rég óhajtott koronát.

— Kedves testvérem, — kezdte siri hangon Tamás, — nagy zavarban vagyok. Egy szavamba kerül és megölöm... vagy meggyógyítom.

— Már mondtam, engem nem izgat semmi többé.

— Valami mégis...

— Mi?

— Hátha a leányáról volna szó?

— A leányom meghalt.

— És ha nem?

— Ezt a feltevést kimerítettük már, elég volt!

— De hátha nem feltevés? Hátha valami váratlan módon megmenekült volna leánya a halál tor-kából? Ha még élne?

— Ne kinozzon.

— Nos hát, Isten legyen irgalmas mindkettőnk-höz... a leánya él.

— A leányom?

— Él. A herceg itt van egyik miniszterével, két barátját értesítettem, itt vannak, a maga tanui lesznek, életének álma beteljesedik végre. Maga a fejedelem felesége lesz.

Seyton Tamás félve nézett testvéreire, egyre vizsgálta arcán az izgalom nyomait. Legnagyobb csodálkozására, vonásai egészen nyugodtak maradtak. Csak kezeit szorította szívéhez, hátradőlt székében és felsikoltott, mintha mély fájdalom érte volna hirtelen, aztán egészen nyugodt lett az arca.

— Mi baja, testvér?

— Semmi... a nagy meglepetés, az öröm... Végre, beteljesült a vágyam!

— Nem csalódtam, gondolta magában Seyton

Tamás, a nagyravágyás uralkodik rajta, meg vagyok mentve. Látja, kedves testvér, megmondtam.

— Igaza van, a nagyravágyás megint elfojtotta bennem az anyát.

— Élni fog és szeretni fogja a leányát.

— Én is azt hiszem. Látja, milyen nyugodt vagyok.

— Egészen nyugodt valóban ?

— Olyan összetört, gyenge vagyok, volna-erőm tettetni ?

— Megérti most már, miért hb oztam az előbb ?

— Nem, nem értem, hiszen ismeri a törekvésem. Hol a herceg ?

— Itt van.

— Szeretném látni a szertartás előtt. — Aztán tettetett közönnyel kérdezte : — A leányom, ugy-e itt van ?

— Nincs... csak később láthatja meg.

— Az igaz, van időm... Hivja kérem, a herceget.

— Testvér... én nem tudom, de valami egész különös van az arcában. Tamás nyugtalan volt nővére miatt... de némi habozás után benyitott a szomszédszobába és halkán kiment.

— Most... csak csókolhassam meg a leányomat... és meg leszek elégedve. De ezt nehezen fogom elérni. Rudolf meg fog akarni büntetni. De célt érek ! Ah, egész biztosan célt érek. De ime, jön.

Rudolf lépett be.

— Fivére elmondott mindent ? — kérdezte hidegen Rudolf.

— Mindent.

— Becsvágya ki van elégitve ?

— Ki.

— A miniszter és a tanuk itt vannak.

— Tudom.

— Bejöhetnek ?

— Csak egy szót még !

— Beszéljen asszonyom.

— Szeretném... látni a leányom.

— Az lehetetlen.

— Azt mondom, fenség, hogy látni akarom a leányomat.

— Még gyógyulófélben van, már nagy megrázkódtatáson ment keresztül a reggel... ez a találkozás megölhetné!

— De legalább megcsókolja anyját.

— Mirevaló az! Ön most már uralkodó hercegnő.

— Még nem... csak ha megcsókoltam a leányom.

Rudolf nagy csodálkozással nézta a grófnőt.

— Hogyan... gőgjének kielégülését ilyen kívánságnak veti alá?

— Igen, anyai érzésem kívánalmának. Csodálkozik ezen?

— Sajnos... igen.

— Látni fogom leányomat?

— De...

— Vigyázzon uram, pillanataim meg vannak számlálva talán, ez a rázkódtatás megmenthet, de megis ölhet. Most összeszedem minden erőmet, minden akaratomat, hogy a roham ellen küzdjek. Látni... akarom... a... leányom... vagy nem esküszöm meg önnel és a leánya nem lesz törvényes... ha meghalok.

— Violaszál nincs itt. Érte kellene küldeni.

— Küldjön azonnal... és mindenbe beleegyezem. Talán meg vannak számlálva perceim... megesküszünk... mialatt Violaszál ideér.

— Ámbár nagyon csodálkozom az ön érzésén, de sokkal szebb semhogy ne lennék reá tekintettel. Irok Violaszálnak... meglátja őt.

— Ott az íróasztalnál, ahol engem leszurtak.

Mialatt Rudolf sietve irt néhány sort, Sarolta egyre törölgette a hideg verejtéket homlokáról. Arca már nem volt nyugodt nagy fájdalmak torzították el. Mikor Rudolf megírta a levelet így szólt:

— Szárnysegédemmel elküldöm ezt a levelet leányomnak. Egy fél óra múlva itt lesz... bejöhetnek a miniszterrel és a tanukkal?

— Igen, de kérem, ne hagyjon egyedül, bizza meg Sir Walttert.

Rudolf engedett a grófnő kérésének.

— Ez az egybekelés szomorú... nekem... magának boldog lesz... mert... nem élem... túl.

Most belépett Murph.

— Barátom, — mondta neki Rudolf, — küld ezt a levelet azonnal a leányomnak, a kapitánnyal, hozza ide kocsin... kérd meg a minisztert és a tanukat, hogy jöjjenek be.

— Ó, Istenem, — fohászzkodott Sarolta, — add, hogy elég erőm legyen, hogy ne haljak meg, mielőtt meglátnám.

— Ó, miért nem volt mindig ilyen jó anya?

— Hála önnek, legalább megismertem a megbánást... az odaadást... a lemondást... Érzem, hogy meghalok az esküvő után, de a leányunk, ó hadd mondhassam: a leányunk, úgy sem mondom sokáig, a leányunk törvényes lesz.

— Ne beszéljen így!

— Most az egyszer nem csalom meg, meglátja, így lesz.

— Miért akarta a sors, hogy ilyen késői legyen a megbánása?

— Ha késői is, de őszinte, esküszöm. Ebben a komoly ünnepélyes órában, ha hálát adok Istennek, hogy elhív erről a világról, főleg azért, mert maga boldog lesz.

— Sarolta... az Istenért.

— Rudolf... egyutolsó kívánság... a kezét... adja... ide,

— Ó, a maga keze jeges — kiáltott fel Rudolf ijedten,

— Igen, érzem, hogy meghalok. Talán ez az Isten utolsó büntetése; nem akarja, hogy megcsókoljam a leányom.

— Ó dehogy nem! Megbánása meghatja.

— És ön barátom, meg van e hatva? Megbocsát? Mondja... ha itt lesz a leányunk, nem beszélhetünk előtte... nem fogja előtte mondani,

milyen bűnös voltam... ugy-e? Ha már meghaltam... mit bánja, ha szeret is.

— Legyen nyugodt, nem fog megtudni semmit.

— Ó Rudolf, bocsásson meg... nincs magában részvét? Nem vagyok elég szerencsétlen?

— Bocsásson meg az Isten minden vétkéért, melyet gyermeke ellen elkövetett... én megbocsátom, szerencsétlen asszony, amit ellenem vétett.

— Megbocsát? Tiszta szívből?

— Tiszta szívből.

A grófnő melegen megszorította a Rudolf kezét aztán azt mondta:

— Engedje be a minisztert és a tanukat, barátom... és mondja, hogy azután ne menjenek el. Nagyon gyengének érzem magam.

Rudolf kinyitotta a szárnyasajtókat, rendre bejöttek a miniszter és az összes tanuk.

Mind nagyon komolyak voltak, még Lucenay herceg is elfelejtette szokott mókáit.

Grün báró készítette el a házassági szerződést, V. Gusztáv Rudolf királyi herceg ő fensége, Gerolstein uralkodó hercege és Seyton Sarolta Mac-Gregor grófnő között, amely Violaszálat törvényesíteni volt hivatva.

Minden megbánás dacára is, mikor Rudolf hangosan, ünnepélyesen mondta ki az *igent*, Sarolta szeméi felragyogtak. Sápadt arcán diadalmosoly futott át.

Néma csendben folyt le a szomorú szertartás. Senki sem szólt egy szót sem. A ceremónia után sorban meghajoltak a tanuk a herceg előtt és aztán eltávoztak.

Murph és Grün is követték őket.

— Bátyám, — mondta halkán Sarolta, — kérje meg a minisztert, menjen be önnel a másik szobába és sziveskedjék ott várni egy kicsit.

— Hogy van... testvér? Nagyon sápadt?

— Most már biztosan életben maradok, hiszen Gerolsteini hercegnő vagyok, — mondta keserű mosollyal.

Mikor egyedül maradt Rudolffal, ijesztően eltorzult az arca.

— Érzem, meghalok... nem látom... meg

— Legyen nyugodt... meglátja.

— Nem hiszem... emberfölötti erő kellene hozzá... már nem is látok tisztán...

— Sarolta, — mondta Rudolf és megfogta a kezét... — most már minden pillanatban jöhet.

— Isten nem akarja... megadni... ezt az... utolsó... vigaszt.

— Sarolta... hallja, kocsi jön. Már itt van... a leánya.

Kocsi fordult be az udvarra, de a grófnő már nem hallotta. Összefüggéstelenül beszélt és szemei elhomályosultak. Rudolf aggódva hajolt föléje.

— Bocsáss meg... leányom... legalább... a halálom után... bocsánat... a rangomhoz méltón... temessenek...

Ezek voltak utolsó szavai.

Most belépett Murph.

— Fenség... Mária hercegnő.

— Nem, ne jöjjön be. Mondd Tamásnak, jöjjön be a miniszterrel... Isten nem adta meg neki ezt az utolsó vigaszt, nem csókolhatja meg gyermekét.

Egy félóra múlva Mac-Gregor Sarolta grófnő meghalt.

BICÉTRE.

Két hét telt el Sarolta halála óta. Hushagyó kedd volt. A Bicétre épületében vagyunk. Ragyogó, kedves, jókedvű, csendes, egészséges ez az aggok menhelye. Nagy kert közepén állanak az épületek, az első emeleten vannak a tágas, tiszta hálótermek, a földszinten a nappali szobák és ebédlők. Jóízű, tápláló ételeket tálalnak fel a teljesen tiszta ebédlőkben. Eszményi hely lenne ez a megrokkant, elszegényedett, művészeknek, ahol kipihenhetnék életük küzdelmes fáradtságát. Sajnos, főképpen elaggott urasági inasoké ez

a menhely. Amí elég igazságtalansága társadalommal szemben.

Ide vezették a halálra ítélteteket is kivégzés előtt. Az egyik fülkében várta Martialné és leánya az ítélet végrehajtását. Anya és leánya nem kértek sem kegyelmet, sem perujítást. Miklós, a Csontváz és mások valóban megszöktek a börtönből, mielőtt ideszállították volna őket.

Tizenegyet ütött az óra, mikor két kocsi állott meg a kapu előtt: az elsőből Georgesné, Kacagógerle és Germain szállottak ki, a másodikból Morel Lujza és az anyja. El nem lehet képzelni azt a kitoró örömet, amely mindnyájuk arcán tükröződött. Kacagógerle időnkint nyakába ugrott Georgesnének és anyjának nevezte. Germain csendesebben viselte boldogságát. Hálásan, szinte átszellemülten nézett feleségére, nem tudta elfelejteni jóságát, mellyel a börtönben elhalmozta. Rudolf negyvenézer frank hozományt adott Kacagógerlének, de ő még mindig az egyszerű kis varróleány maradt.

Georgesné mindig újabb élvezettel szemlélte gyermekeit.

Morel Lujzát szabadlábra helyezték, miután gyermekének felboncolása fényesen bebizonyította ártatlanságát. A sokat szenvedett Lujza arca szelid szomorúságot árult el most is. Hála Rudolf gondoskodásának, anyja már teljesen egészséges volt.

A portásnak azt a felvilágosítást adta Georgesné, hogy az örültekházának orvosa találkozót adott tizenegy órára neki és kísérlőinek. A nagy udvaron vártak az orvosra. Fia karjára támaszkodva sétált és Morelnével beszélgetett. Lujza és Kacagógerle utánuk lépkedtek.

— Mennyire örülök, hogy viszontláthatom, kedves Lujza. Nem is láttam mióta...

— Mióta olyan kedvesen vigasztalt a börtönben. Ó, milyen jószívű is ön, Kacagógerle kisasszony.

— Először is nem vagyok már Kacagógerle kisasszony, hanem Germainné. Ugy-e nem is tudja?

— De igen, hallottam már. De engedje, hogy megköszönjem jószágát.

— Azt nem tudja. — vágott közbe Germainné — hogy kinek a jószágából mehettem férjhez.. Ugyanaz segített, aki Germaint, az anyját, önt és családját megsegítette.

— Ó! Rudolf ur. Áldjuk naponként. Az ügyvéd mondta, hogy Ferrand (Lujza összeborzadt, mikor ezt a nevet kimondta), a Rudolf ur közbenjárására biztosított nekem egy nagyobb összeget, úgy akarta jóvátenni bűnét. Apám még mindig itt van, de már sokkal jobban érzi magát. Hál' Istennek.

— És ma vissza is megy önökkel Párisba. Az orvos sokat remél ettől a viszontlátástól.

— Még nem merek hinni, kisasszony.

— Germainné, ha úgy tetszik, Germainné. De hogy visszatérjek előbbi témánkhoz. Tudja-e, kicsoda Rudolf ur?

— Mindnyájunk jóltevője.

— És azonkívül? Megmondom. — Azután férjéhez fordult: — Igen gyorsan járnak, kifárasztja mamát és én azt szeretem, ha közel van hozzám. Milyen kedves a férjem, — mondta Lujzának. — Ugy-e? És milyen csinos! Mennyivel kedvesebb, mint Cabrion. Erről jut eszembe Pipelet és a felesége, hol vannak? Nekik is ide kellett volna jönniök, mert az édesapja gyakran emlegette őket.

— Nemsokára itt lesznek bizonyára.

— De térjünk vissza házasságomra. Képzeld el, hogy Rudolf ur velem küldte be a rendeletet, mely szabaddá tette Germaint. Elképzélheti örömünket. Hazamegyünk, pompás ebédet készítek?.. de igazán pompás volt. Igaz, hogy semmit sem ettünk, tul boldogok voltunk. Tizenegykor elmegy Germain. Másnap reggelre beszéltünk meg találkozást. Már öt órakor fenn voltam és dolgoztam, mert két napom hiányzott. Nyolc órakor kopognak. És ki lép be? Rudolf. Elkezdek neki hálálkodni, azért, amit tett, de nem hagy kibeszélni. — Ezt a levelet adja át Germainnak, — mondja, mihelyt idejön. Vegyenek egy

kocsit és menjenek ki azonnal Bouquevalba, a Saint Denisi uton fekszik, Éconen mellett. Ott keressék Georgesnét. És mulassanak jól. Én szabadkoztam, hogy most már a harmadik napomat vesztegetem el, de ő azt mondta: — Legyen nyugodt, kedves szomszédnőm, majd kap munkát Georgesnénél. — Ha így van, akkor jó. — Viszontlátásra. — Isten vele és köszönöm. Elmegy. Mikor Germain megjön, elmondom a történeteket, kocsiba ülünk, jókedvűen, mint a bolondok, a sok szomorúság után. Megérkezünk és képzelje kedves Lujza, még most is könnyezem, ha rágondolok, ez a Georgesné a Germain anyja.

— Az anyja?

— Képzelje! Mint kis gyermeket vették el tőle. Mikor már jól kisírták és összecsókolták magukat én következtem sorra. Rudolf ur bizonyára jókat írhatott rólam, mert megölelt és azt mondta: — Tudom, milyen jó volt a fiamhoz. — És ha akarja, anyám, Kacagógerle is a leánya lesz, — mondja, Germain.

— Hogy akarom-e? Tiszta szívből. Nem találnék sehol jobbat.

Itt maradtunk tehát a szép majorban, elhoztam a madaraimat is, hogy a szegény kis állatkák ne szenvedjenek, mikor én boldog vagyok. A napok úgy teltek el, mint egy álom. Segítettem Georgesnének, énekeltem, sétáltunk Germainnel, jókedvűek voltunk, bolondosak. Végre megállapodtunk az esküvő napjában, éppen tegnap mult két hete. És ki érkezik meg előtte való nap? Egy magas, kopasz ur, aki Rudolf nevében hozza a nászajándékot. Képzelje, egy nagy rózsafa ládát, rajta ezek a szavak: *Munka és bölcsesség, Szeretet és Boldogság*. Kinyitom a ládát, hát mit találok benne? kis csipke fejkötőket, amilyent most is viselek, ruhákat, ékszereket, keztyűt, sált, szalagot, mint a tündérmesében.

— Igazán csak a tündérmesében vannak olyan szorgalmas és jó leányok.

— De még találok valamit a láda fenekén, egy szép tárcát *A szomszéd a szomszédnőnek* felirással.

Kinyitom, két boriték volt benne, egyik Germainnek, a másik nekem szolt. Germainében igazgatói kinevezés van egy bankhoz négyezer frank fizetéssel, az én boritékomban egy csekk negyvenezer frankról. Vissza akartam adni, de Georgesné rábeszélte, hogy fogadjam el. Szorgalmamért gondoskodik rólam, hogy öreg napjaimra, vagy ha beteg leszek, ne maradjak az utcán.

— Bizony ez gyönyörű.

— Kérdezem az idegen urtól, ki az, aki ilyen örömet tud szerezni.— Mindegy — feleli — Rudolf ur nagyon gazdag, a hozományt tisztelete és barátságja jeléül adja. Ha visszautasítaná, nagyon elszomorítaná vele. Különben eljön az esküvőjére is.

— Milyen szerencse, ha ilyen jótékony ember nagyon gazdag.

— Nagyon gazdag, de ha csak az volna! Ó Lujza, ha tudná, micsoda Rudolf! És én a csomagjaimat vitettem ide. De türelem, majd meg tud mindent. Az esküvőm előtti estén megjelenik megint a kopasz ur és azt mondja: — Rudolf ur nem jöhet, rosszul érzi magát, de ő jött helyette. — Csak akkor tudtuk meg, hogy a maga jóltevője és mindnyájunké — herceg. Herceg! Királyi fenség, uralkodó herceg egy kis német államban. Germain megmagyarázta nekem.

— Rudolf ur?

— Ugy-e csodálkozik? És én a szobám akartam felkeféléteni vele. Mikor láttam, hogy szintén király, nem mertem visszautasítani a hozományt. Megesküdünk. Egy hét előtt azt izente, hogy nagyon örülne, ha mind a hárman meglátogatnánk. Elmentünk. Képzelteri, mennyire dobogott a szívem. Megérkeztünk a Plumet utcába, bemegyünk egy palotába, keresztül megyünk egy szalonon, tele livrés inással, fekete ruhás férfiakkal, akik arany láncot és kardot viseltek, mit tudom én, miféle pompa, gazdagság volt mindenfelé. El voltunk kábulva. Végre ráakadtunk a kopasz urra, ruhája tele van himzéssel és bevezet Rudolfhoz, azaz a herceghez. Épp oly egyszerűen volt öltözve a herceg, mint azelőtt, kedves, nyájas,

egészen a régi Rudolf ur. Mindjárt jól éreztem magam.

— Nem félt? Ó, hogy reszkettem volna.

— Én nem. Georgesnét a legmelegebben fogadta. Germainnel kezét fogott, tőlem mosolyogva kérdezte: — Nos, mit csinálnak Cretu papa és Ramonet asszonyság? (A madaraimat hívják így. Olyan kedves volt, hogy még erre is emlékezett.) — Képzem, hogy maguk Germainnel versenyeznek most velük az éneklésben.

— Valóban fenség — mondtam — (egész uton gyakoroltuk ezt a megszólítást) nagyon boldogok vagyunk. És ezt a nagy boldogságot fenségednek köszönhetjük. Erre élénken szabadkozott, hogy nem neki, de a mi jó tulajdonságainknak köszönhetünk mindent. Nagyon szomoruan bucsuztunk el, mert többet nem látjuk. Visszamegy Németországba.

— Milyen boldogok lehetnek az alattvalói.

— Bizony! Mennyi jót tett velünk, akik nem is tartoztunk hozzá. Egy kedves fiatal lány beszélt róla a börtönben, az is mindent neki köszönhet. Violaszál úgy látszik, megtalálta a szüleit most. Akartam kérdezni Rudolftól, hogy mit tud róla, de Georgesné nagyon lebeszélte róla. Nem tudom, miért. Sajnálom, hogy nem csókoltam meg, mikor utóljára láttam azt a kedves leányt. Már elment messzire a szüleihez. Talán őt sem látom többet. De milyen önző vagyok, csak magamról beszélek. Mondja most már el ön, kedves Lujza, mik a tervei?

— Ha a gyermekem élne, volna életcélom, de így? kinek kellek én, hiába van pénzem.

— Éppen ellenkezőleg, egy becsületes ember nagyon megértheti a maga helyzetét. Tudni fogja, hogy magából jó feleség lesz.

— Csak azért beszél így, hogy vigasztaljon.

— Dehogy, azért mondom, mert így van.

— Már akár igaz, akár nem, jól esik hallani. De, ott jönnek Pipelet és a felesége... Istenem, milyen ragyogó jókedvű. Eddig kétségbe volt esve a Cabrion tréfái miatt.

Valóban, vidám arccal közeledtek Pipelet és Pipeletné. Pipelet gyönyörű zöld ruhát viselt, látszott rajta, hogy egészen új, himzett nyakkendője, majdnem feje bubjáig érő gallérja, sárga mellénye, fekete nadrágja, fehér harisnyája és lakk cipője ugyancsak jó benyomást tettek. Anasztázia is csinos volt meggyezésű ruhájában, kék sállal a vállán. Mindketten nyugodt jókedvtől ragyogtak. Mikor meglátták a két leányt, Pipelet már messziről kiáltott: — Megszabadultunk! Megszabadultunk.

— Milyen jókedvű Pipelet ur, mi történt? — kérdezte Kacagógerle.

— Elment kisasszonyom, ó bocsánat, asszonyom. Elment örökre!

— Láttá?

— Két szememmel, mikor a postakocsira szállott, Strassburg felé! Elment! És vissza sem jön többet a nyomorult!

— És honnan tudja, hogy Németországba ment?

— A lakókirályom egyik barátja mondta. Tudja, kezdte boldogan Pipeletné, hogy az a drága ember kinevezte a férjemet egy zálogház portásának és azt hiszem, hogy azt a bankot és zálogházat az a gazdag cég alapította, amelynek Rudolf utazója volt.

— Érdekes, az én férjem igazgatója ennek a banknak, szintén a Rudolf ajánlatára.

— Ez már pompás! Jobb az új arcoknál a régieket viszontlátni! De hogy visszatérjek Cabrionra, képzelje, hogy egy kopasz ur hozta hírül Alfrédnek a Cabrion elutazását. Kereste nálunk Cabriont, hogy nem lakott-e itt. Mikor mondtuk, hogy igen, azt mondta, hogy egy nagyon előkelő gazdag ur hosszabb lejáratu munkát ad neki Németországban. Megmondta elutazásának napját és óráját is.

— És olyan szerencsés voltam, hogy láttam két szememmel felülni a kocsira, a vezető mellé.

— Mikor megindult a kocsi, észrevette az uramat Cabrion.

— És azt kiáltotta, kalapját lengetve: — El-

megyek örökre, egész életemben hived leszek! — És hála Istennek, elment.

— Elment örökre — mondta Kacagógerle — de azt bizonyára nem tudják és amin nagyon fog-nak csodálkozni, az az, hogy jóltevőjük, Rudolf királyi fenség!

— Ugyan, ne tréfáljon, — kiáltott fel Anasztázia.

— Lakókirályom királyi fenség!

— Esküszöm, hogy nem tréfálok — erősítette Kacagógerle.

Alfréd levette a kalapját, mélyen meghajolt:

— Egy herceg, egy fenség a mi fülkénkben! És látott ágyban engem, mikor rosszul voltam Cabrion miatt.

Ebben a pillanatban hátra nézett Georgesné és azt mondta:

— Gyermekeim, itt az orvos ur.

Herbin doktor előrehaladott koru ember, rendkívül okos, szellemes arcu, tekintete mély, átható, mosolya jóságos. Hangja kellemes, nyugodt, szinte simogatóan lágy. Ő volt az elsők egyike, aki az örültek gyógykezelésébe szánakozást, gyöngédséget vitt be, az eddig szokásos nyers, brutális módszerek helyett. Eltörölte a láncokat, verést, az elkülönítő magánzárkát, kivéve a legszükségesebb esetekben. Gondos ápolás, nyugalom, munka, szórakozás, jó levegő, napfény hatolt be a szomorn épületekbe az ő áldásos működése folytán úgy, hogy az örültekháza megszűnt kinos börtön lenni.

— Uram, — mondta Georgesné Herbinnek — azt hittem, hogy elkísérhetem fiamat és menyemet, ámbár nem ismerem Morel urat. De nem tudtam lemondani arról, hogy jelen legyek ennél az érdekes esetnél, mikor józan esze teljesen visszatér családja látásától.

— Nagyon bizom a jó benyomásban, amit leánya fog rá tenni.

— Mikor letartóztatták a férjemet, ez a derék kis szomszédnőnk ápolta és segített minket, — mondta Morelné.

— Apám jól ismerte Germain urat — vette hozzá. Lujza — és Pipelet ur és a felesége portások voltak abban a házban, ahol laktunk. Sokszor segítettek rajtunk nagy nyomorunkban.

— Köszönöm, hogy ide fáradt, — mondta az orvos Alfrédnek, — de remelem, hogy ez a látogatás nem okoz önnek költségeket.

— Uram, — mondta Pipelet ünnepélyesen — az emberek segítsék egymást ideleinn. Morel ur a legbecsületesebb ember, akit valaha ismertem.

— Ha nem félnek az örültek látásától, — mondta Herbin doktor — akkor kerestülmegyünk néhány termen és udvaron, hogy abba az épületbe jussunk, ahova jónak találtam elhelyezni Morel urat. Kiadtam a rendeletet, hogy ne vigyék ki a majorba, mint máskor.

— A majorba, — kérdezte Georgesné. — Van itt major ?

— Ez meglepi asszonyom ? Igen, a majorunk nagyon fontos szerepet játszik, amit termelünk benne, az nagyon jól fog és a betegek tartják jókarban.

— Dolgoznak szabadon ?

— Természetesen. És a munka megnyugtatja őket. A szabad természet a legjobb gyógyító eszközünk. Egyetlen ór vezet ki őket és még sohasem fordult elő szökés. Amit keresnek, azzal javítanak életmódjukon. Csemegét vesznek maguknak, édességet. De itt vagyunk az udvarnál. Ne féljen semmit asszonyom !

— Menjünk gyermekek, az orvos ur után, — mondta Georgesné.

— Anasztázia — sugta halkán Pipelet — ha elgondolom, hogy én is ide kerülhettem volna, ha még sokáig tart a Cabrion gazsága, bizony rosszul érzem magam. Itt láncra verik, mint a vadállatokat és vas-ketrecbe zárják az örülteket.

— Ne is beszélj róla, drága öregem. Azt mondják, a bolondok úgy tesznek, mint az igazi majmok, ha meglátnak egy nőt. Ugrálnak a ketrecben, őreik

ostorcsapásokkal csendesítik őket. És hideg vizet öntenek a fejükre magasról.

— Anasztázia ne menj közel a ketrecekhez, — figyelmeztette Alfréd — Olyan hamar kész a baj.

— Nem is volna szép bámulni őket, — mondta Anasztázia, — mert végül is a mi jelenlétünk vadítja meg még jobban a szegény párákat.

— Reszketek. Kinyílik az ajtó! Rettenetes arccokat fogunk látni, és az a lánecsörgés! Irtózat!

A Pipelet házaspár tele volt a régi előítéletekkel. Az udvarajtó kinyílt. Nagy négyszögű tér tárult a belépők elé. Fák, alattuk padok, elegáns sétaut futott két oldalon, tágas ablaku szobák nyíltak a folyosóra. Mintegy ötven szürkeruhás ember sétált, beszélgetett, vagy ült csendesen a napon. Nem lehetett nagyobb ellentétet elképzelni a nyugalmas kép és Pipeleték képzelete között. Mikor Herbin doktor belépett, sokan siettek feléje örömmel, hálás, bizakodó arccal nyújtottak kezét neki. Az orvos szívélyesen köszöntött mindenkit:

— Jónapot, jónapot gyermekeim. Néhányan, akik nem foghattak kezét az orvossal, bátortalanul nyújtották kezüket a vendégek felé. Germain barátságosan megszoritotta. — Jónapot barátaim — mondta — és látszott, hogy jól esett a betegnek a barátságos üdvözlés.

— Ezek örültek? — kérdezte Georgesné.

— Ezek körülbelül a legveszedelmesebbek. Napal együtt vannak, de éjjelre külön zárkába tesszük őket. Ott láthatók a zárkák ablakai.

— Ezek tökéletesen bolondok? És őrjöngenek is?

— A betegségük kezdetén és mikor idekerülnek. Azután lecsendesednek. A társaság, a szórakozás jót tesz nekik. Itt van az egyik legveszedelmesebb beteg.

Magas, ideges ember, ugy negyven év körül lehetett, hosszú, fekete haja volt, magas homloka, szeme mély tekintetű, arca sápadt, de okos; komolyan közeledik az orvoshoz:

— Orvos ur, mondja, most rajtam van a sor,

hogy mulattassam és vezessem a vakot, be kell jelentenem, hogy nagy igazságtalanság történik, mikor megfosztják a vakokat az én társaságomtól, hogy ezeknek az ostoláknak szolgáltassák ki, akik tudatlanok, míg az én beszélgetésem szórakoztatja a vakot. Én megmagyaráztam volna neki, — mondta kéjjel — hogy a partiális differenciális egyenletek, amelyeknek ábrázolása két egymásra merőleges egyenesben történik, nem integrálhatik általánosságban rendkívüli bonyolultságuk miatt. Bebizonyítottam volna, hogy a conjugált felületek kivétel nélkül mind isothermásak és együtt kerestük volna azokat a felületeket, amelyben harmadrendű isothermás rendszerek állíthatók fel. Nos, mondja meg, nem vétek-e megfosztani őt tőlem?

— Ne gondolja, hogy ez bolond beszéd, — mondta halkán az orvos Georgesnének. — Néha egész értelmesen beszél a legmagasabb geometriai problémákról. Rengeteget tud. Majdnem minden élő nyelvet beszél. De, sajnos, a tudományának áldozata. Azt képzei, hogy csak ő egyedül tud mindent és az emberiség mély sötétségbe sülyedt, mióta itt tartják. Az orvos most az örülthöz fordult:

— Kedves Charles ur, — mondta, mély tisztelettel hangjában, — önnek teljesen igaza van. A szegény vak, aki néma is, de szerencsére nem süket, nagyon élvezné az ön előadását. Foglalkozni fogok az ön esetével és igazságot szolgáltatok.

— És engem még mindig itt tartanak, az emberiség nagy kárára, — folytatta az örült egyre hevesebb taglejtéssel.

— Ugyan, ugyan, nyugodjék meg kedves Charles ur. Szerencsére a világ még nem vette észre a hiányt. Mihelyt észreveszi és kikéri önt, azonnal eleget teszünk kérésének. Ilyen nagytehetségű ember szolgálja az emberiséget.

— Én az vagyok a tudománynak, ami Noe bárkája volt a természetnek, — kiáltott fogait vicsorogtatva, vadul forgó szemekkel.

— Tudom, kedves barátom.

— És a világosságot véka alá rejtik. De összehöröm, mint az üveget, — mondta, öklét rázva, arca hirtelen kivörösödött.

— Ó, Charles ur, — mondta az orvos, átható tekintetű vetve a betegre, szelid, szinte simogató hangon, — azt hiszem, ön a modern kor egyik legelső tudósa.

— És az elmúlt időknek...

— Nem engedett befejezni. A jelen és az elmúlt korok legnagyobb tudósa.

— És a jövőnek.

— Ó öreg fecsegő, mindig közbeszól, — mondta az orvos, barátságos vállveregetéssel. — Mintha nem ismerném az ön teljes értékét. Menjünk a vakhoz. Vezessen hozzá.

— Orvos ur, ön derék ember. — Jöjjön, majd meglátja, miket kell szegénynek végighallgatnia.

— Bevallom, doktor ur, — mondta Germain halkan, egy pillanatig rohamtól féltém.

— Azelőtt az első izgalomnál rávetették magukat az örök, lekötözték, hideg zuhannyal kezelték, a legborzasztóbb szenvedéseknek tették ki. Akkor feltétlenül kitört volna a roham, míg ha beszélgetéssel lecsillapítják, egy pillanat alatt elmúlik az egész.

— És ki az a vakember? Képzelt alak?

— Ó nem. Nagyon különös története van ennek. A Champs Elyséen egy pincében találták megláncolva, egy gyilkos és tolvajbandát fogtak el abban a házban, a vak ember mellett egy teljesen darabokra lépett asszony hullája feküdt.

— Borzasztó!

— Az ember rettenetes csunya. Egész arcát összemarta a vitriol. Mióta itt van, még egy szót sem szólt. Nem tudom, néma-e, vagy csak tettet magát. Egyetlen rohama volt, az éjjel tört ki, távollétemben. Nem lehet semmit kivenni belőle. A többiek nagyon jók hozzá. Vezetik, szórakoztatják. Ime, itt van.

Mindnyájan elrémültek az Iskolamester látásától, mert ő volt a vakember. Nem volt bolond, de játszotta a némát és a bolondot. Mikor felhozták a

pincéből, azt mondták körülötte, ez egy dühöngő örült és elhatározta, hogy ezt a szerepet fogja játszani. Miután a Bicébrebe vitték, néha örületi rohamokat szimulált, de olyan ügyesen, hogy nem volt a főorvos soha jelen. Remélte, hogy mindig ott maradhat, amíg él.

Ez volt egyetlen vágya, óhaja. Ha rájönnek kiletére, vagy a vérpadra viszik, vagy börtönbe zárják gonosztevők közé, amitől irtózott.

Az Iskolamester egy padon ült. Fehér haja durván omlott rettenetes eltorzult fejről. Arca csupa forradás, szemei, orra helyett nagy sebek. Egy fiatal örült térdelt előtte, kezét a kezébe tartva és folyton csak azt mondta: — Epret, epret, epret.

— Látja, csak ezt tudja mondani, — szólt a tudós bolond. Hálás lesz bizonyára nekem, ha szóba-ereszkedem veled.

— Nem is lehet ebben kételkedni, — mondta a doktor.

— Istenem, milyen szerencsétlen ember ez, — mondta Germain.

— Igazán, összeszorult a szívem, — felelte Georgesné. — Milyen szomorú látvány.

Georgesné alig hogy kimondta ezeket a szavakat, megremegett a vakember, arca elsápadt, hirtelen Georgesné felé fordította fejét, úgy, hogy az felsikoltott rémületében.

— Mi az anyám? — kérdezte Germain.

— Semmi gyermekem. Megijedtem ettől az arctól. Sajnálom, hogy eljöttem ide veled.

— Nem jövünk ide többet, — mondta Kacagógerle. — Az ember nagyon elszomorodik.

— Bizony nekem is rettenetes volt ezt az embert látni, — mondta az orvos, — de mi hozzászoktunk a nyomorhoz és szenvedéshez.

— Micsoda arc! — mondta Anasztázia. — Hiszen melletted minden férfi csunya, Alfrédóm, de ilyen retteneteset még sohasem láttam.

— Erről fogok álmodni ma éjjel, — vacogott Pipelet.

— Hogy van barátom? — kérdezte az orvos, de az Iskolamester néma maradt. — Nem hall? — kérdezte még egyszer, vállára ütve.

Iskolamester nem felelt. Lehajtotta fejét és könyvek hullottak vak szeméből.

— Sir, — mondta az orvos.

— Szegény ember, — sajnálkozott Germain. — Iskolamester összeborzongott. A fiát hallotta sajnálkozni maga fölött.

— Mi bántja? — kérdezte az orvos, de a vak ember nem felelt. Kezébe temette arcát és néma maradt.

— Nem megyünk semmire, — mondta az orvos.

— Csak bizza rám, majd én mulattatom. Megmagyarázom neki, hogy abban a rendszerben, amelyben a három isothermás rendszer azonos 1° a másodrendű felületek 2° az ellipszidok, 3° az... de nem, inkább a csillagok rendszeréről fogok beszélni. Menj innen az epreddel, — mondta a fiatal bolondnak.

— Fiam, — szólt az orvos. — rendre, mindenki kell, hogy foglalkozzék a vak emberrel. Engedje most a társát ide.

A fiatal őrült azonnal engedelmeskedett, köszönt az orvosnak és Iskolamesternek és elment, folytonosan mondogatva: — epret, epret...

— Szerencsére mindjárt Morelhez megyünk, — szólt az orvos Georgesnéhez, hogy elterelje figyelmét és remélem, hogy ott jobb benyomásokat fog kapni.

Az egész társaság tovább ment.

Iskolamester egyedül maradt az őrülttel, aki nagy ékesszólással kezdte magyarázni a csillagok járását. De Iskolamester nem figyelt rá. Mély szomorúsággal gondolt arra, hogy soha többet nem hallja a fia hangját. Inkább száz halál, minthogy felismerjék! Csak egy vigasztalása volt, hogy a fia sajnálta. Szánalmat érzett iránta! Visszaemlékezett Rudolf szavaira:

— „Minden szavad istenkáromlás, minden szavad imádság lesz, merész és kegyetlen vagy, mert

erős vagy, szelid és alázatos leszel, mert gyenge leszel. Szíved be van zárva a megbánás elől, egy napon majd megsiratod áldozataidat. Még azt sem kimélted, amit a vadállat is megkimél, a nőtényét, és kicsinyeit hosszú megbánásnak szentelt életed után utolsó imádságod Istenhez az lesz, hogy engedjen feleséged és gyermeked körében meghalni.“

— Most a hülyék udvarán megyünk keresztül, aztán eljutunk a Morel pavillonjához.

Georgesné szomorú pillantást vetett az elbutult, szinte állatias arcú emberekre, akit a gyógyíthatatlan hülyék pavillonjának udvarán voltak. Ugy viselkedtek, mint az állatok. Pocsolyába, sárba ültek, porba mászkáltak, úgy ettek, mint az állatok, nevetésük nem volt emberi.

Beszédjük is tagolatlan hörgés inkább. Rettenetes eltorzulása az emberiségnek, reménytelen és gyógyíthatatlan. És többnyire az apák iszákossága, vérbaja okozza.

— Szegény emberek, — mondta Georgesné. — Milyen szomorú elgondolni, hogy nincs mentség számukra.

— Sajnos, nincsen, asszonyom. Különösen ebben a korban. Mert az idiota gyermekek még csak részeseülnek valamilyen oktatásban, hála a tudomány haladásának és néha sikerül, nagy kitartással valami eredményt elérni velök, megismerik a betűket, a számokat, a színeket, sőt énekelni is megtanítják őket, de a felnőttekkel már semmit sem lehet kezdeni. De itt vagyunk már a Morel pavillonjában. Meghagytam hogy hagyják egyedül ma reggel, hogy minél nagyobb legyen a várt hatás.

— És mi a bolondsága doktor ur? — kérdezte Georgesné halkán.

— Azt képzelem, hogy nincs ezerháromszáz frankja, hogy kifizesse adósságát valami Ferrand jegyzőnek, és Lujza meghal a vérpadon, gyermekgyilkosságért.

— Ó uram, ez a jegyző szörnyeteg volt, — ki-

áltott fel Georgesné. — Morel Lujza és az apja nem az egyetlen áldozatai, a fiamat is kérlelhetetlenül üldözte.

— Morel Lujza elmondott mindent, — felelte az orvos. — Szerencsére meghalt a nyomorult. De várjon rám egy pillanatig asszonyom, ezekkel a derék emberekkel együtt. Megnézem, hogyan érzi magát Morel? — Aztán Lujzához fordult. — Figyeljen kedves gyermekem. Abban a pillanatban, mikor kiáltok: *jöjjön*, jöjjön fel, de egyedül. Mikor másodszor kiáltok: *jöjjenek*, feljönnek a többiek.

— Ó doktor ur, ugy félek! — mondta Lujza, könnyeit törülgetve. — Csak ne lenne hiábavaló az egész.

— Remélem, hogy megmentjük. Már régen várok erre. Nyugodjon meg és gondoljon arra, amit mondtam. Az orvos sietve belépett egy szobába, melynek rácsos ablakai az utcára nyitak.

Hála a nyugalomnak, jó bánásmódnak és jó táplálkozásnak, Morel már nem volt sápadt, beesett arcu, arca tele, színes, de szomorú mosoly ült ajkain. Tekintete merev, látszott, hogy még nincs egészen jól.

Mikor az orvos belépett, Morel az asztal fölé hajolva ült és egyre mondogatta: — Ezerháromszáz frank, ezerháromszáz frank,... vagy Lujza a vérpadra kerül, dolgozzunk, dolgozzunk.

Az ilyen kitörések egyre ritkábbak voltak már nála. Az orvos első pillanatban megdöbbsent, hogy megint ilyen rohama van betegének, de aztán igyekezett éppen ezt kihasználni. Kivett a zsebéből egy pénztárcát, hatvanöt Lajos arannyal és kiöntötte tartalmát Morel elé, hirtelen megszólalva: — Kedves Morel, már eleget dolgozott, már megkereste az ezerháromszáz frankot, itt van.

— Lujza meg van mentve, futok a jegyzőhöz, — kiáltott Morel és hirtelen felugorva, az ajtó felé futott.

— Jöjjön — hangzott az első kiáltás.

Alig mondta ki a szót, már ott állott Lujza az ajtóban. Morel meglepetten hátrált néhány lépést,

mereven nézte Lujzát, félénk kíváncsisággal. Lujza remegett az izgalomtól, alig tudta könnyeit visszafojtani, mialatt az orvos jelt adott, hogy ne szóljon, figyelmesen vizsgálva a beteg minden arcizmát.

Morel leánya fölé hajlik, elsápad, kezével végig simítja homlokát, törli a verejtéket, beszélni akar, de elakad a hangja, arca még sápadtabb lesz, körül néz, meglepetten, mintha álomból ébredne.

— Jól van, jól van, — mondta az orvos halkán Lujzának, — jó jel. Mikor azt mondom: *jöjjön*, boruljon a nyakába.

Morel végignézett saját magán, mintha megakarna győződni róla, hogy ő az. Arca fájdalmas bizonytalanságot mutat, nem tud leányára nézni, halk, fájdalmas hangon mondja: — Nem, nem, csak álom. Hol vagyok?... Nem lehet... nem ő... És az arany? Mi az? Álmodom? Nem tudom! Ez nem Lujza!

— Jöjjön, — mondja az orvos.

— Apám, ismerjen meg, Lujza vagyok, a leánya és könnyek között borul apja nyakába. Abban a pillanatban belépett az egész társaság.

— Ó Istenem, hol vagyok, — kiált fel Morel. — Mi történt? Nem merek hinni a szemeimnek.

Két kezébe fogta Lujza arcát és erősen szeme közé nézve, hirtelen felkiáltott:

— Lujza!

Meg van mentve, — szólt az orvos.

— Férjem, drága férjem, — kiáltott Morelné és ő is megölelte férjét.

— Feleségem! Leányom!

— Én is itt vagyok, — mondta Kacagógerle — itt vagyunk mind, a barátai!

— Itt, mindannyian, — szólt Germain.

— Kacagógerle és Germain ur! — Nagy csodálkozással ismerte fel látogatóit Morel.

— Hát öreg házmester barátai. Itt vagyunk mi is — mondta Anasztázia, — itt van az öreg Pipelet is. Sirig hű barátja. Ez aztán a szép nap!

— Pipelet ur és a felesége. Eljöttek mind! És

Lujza, ugy-e te vagy, nincs semmi bajod? Igazán Lujza?

— Apám, drága apám, én vagyok! Többet nem hagyjuk el egymást. Nem lesz több bánata. Együtt élünk boldogan mindnyájan.

— Boldogan, mindnyájan. Ó, de hadd emlékezzem csak! Hiszen téged tömlöcbe cipeltek!

— De kiszabadultam. Felmentettek. Látja apám, itt vagyok.

— Igen, igen, már emlékszem!

— És a jegyző!

— Meghalt, apám, meghalt!

— Akkor boldogok lehetünk. De hol vagyok? Hogyan jöttem ide? Mióta vagyok itt? Nem emlékszem.

— Nagy beteg volt, apám, idehozták falura. Nagy láza volt, félrebeszél.

— Igen, emlékszem. Mielőtt beteg lettem, a leánnyal beszéltem és ki még? ki volt még ott? Oh igen Rudolf ur. Az a nemeslelkű ember! Nem engedte, hogy letartóztassanak. Azóta nem emlékszem semmire.

— Betegségében elfelejtett mindent, — mondta az orvos, — most hogy viszontlátja családját, visszatért az emlékezőtehetsége.

— És kinél vagyok most?

— Rudolf urnak egy barátjánál — sietett közbeszólni Germain — reméltük, hogy a jó levegő jót tesz önnek.

— Nagyszerű — mondta halkán az orvos. És az egyik őrhöz fordulva, így szólt: — Küldje a kocsit a kis ut végére, a kertbe, hogy ne keljen keresztül mennie az udvaron, a nagy kapu felé.

Mint ahogy az gyakran megtörténik, Morel sem mire sem emlékezett, ami betegsége alatt történt vele.

Néhány perc múlva felesége és leánya társaságában kocsiba ült Morel és elhagyta a Bicétret anélkül, hogy sejtelmé lett volna arról, hogy mint bolondot zárták ide.

Azt hiszi, hogy teljesen meggyógyult Morel? — kérdezte Georgesné az orvostól.

— Azt hiszem, azért is hagytam együtt családjával. Nem mertem volna most elválasztani őket egymástól. Meglátogatom mindennap, amíg csak biztos nem vagyok felgyógyulásában. Érdekel, de különben is nagyon a figyelmembe ajánlotta a Gerolsteini nagyherceg.

Germain és anyja jelentős pillantást váltottak.

— Köszönöm, doktor ur, — mondta Georgesné — jóságát, mellyel mindent megmagyarázott. Nagyon örülök, hogy jelen lehettem ennél az örvendetes eseménynél.

— Én is örülök, hogy egy ilyen derék embert visszaadhattam családjának.

Még egészen a megható jelenet hatása alatt kelt utra az egész társaság Páris felé.

Amint Herbin doktor szobája felé tartott, egy hivatalnokkal találkozott, aki azt mondta: — kedves Herbin doktor, el nem képzeli, milyen jelenetnek voltam szemtanúja az előbb. Olyan megfigyelő, mint ön, kiapadhatatlan forrást talált volna benne.

— Miben?

— Tudja, hogy van itt két nő, akiket halálra ítélték és holnap fogják őket kivégezni. Anya és leánya.

— Igen, tudom.

— Nos, mióta a világon vagyok sem láttam olyan merész, hidegvérű asszonyt, mint ez az anya. Ördögi nő.

— Az az özvegy Martialné, ugy-e? Nagyon cinikus volt a tárgyaláson is.

— Ugyanaz.

— Mit csinált?

— Azt kérte, hogy leányával egy cellába zárják... a kivégzésig. Teljesítették kérését. A leánya sokkal kevésbé kemény, már megpuhult, amint a rémes pillanat közeleg, míg az anya ördögi lelke még keményebb lesz. Az imént bement hozzájuk az intézet tisztelretreméltó szerzetese, hogy a vallás vigaszában

részesítse őket. A leány már hajlandó volt elfogadni, mikor az anya hidegvérrel, nyugalommal elárasztotta őket maró gunyjával, annyira, hogy a tiszteletreméltó pap kénytelen volt elhagyni a cellát.

— Egy nappal a kivégzésük előtt ! Igazán ijesztő merészség.

— Az ember az ó-kor sorsüldözött családjaira kénytelen gondolni. Az apa vérpadon halt meg, egyik fia gályarab, a másikat szintén halálra ítélték... de megszökött. Csak a legidősebb fiú és a két legkisebb gyermek menekültek meg a ragálytól. Az anya mégis magához kérte ezt a legidősebb fiát, hogy utolsó kívánságait közölje vele.

— Milyen rettenetes találkozás.

— Nem akar jelen lenni ?

— Őszintén szólva — nem. Ismeri elvemet a halálbüntetést illetőleg... nincs semmi szükségem ilyen rettenetes színjátékokra, amely még megerősítsen véleményemben... Ha ez a borzasztó asszony ilyen vad féktelenséggel megy a vérpadra, milyen siralmas példát ad a népnek.

— Van még valami különös a holnapi kettős kivégzésben, a nap, amelyet kiválasztottak.

— Hogyan ?

— Ma van húshagyó kedd.

— Nos ?

— Holnap reggel hét órakor van a kivégzés. Álarcos, jelmezes emberek, akik egész éjjel táncoltak, szükségképpen találkoznak a szomorú menettel, mert tíz, tizenegy óráig mulatnak.

— Igaza van. Rettenetes ellentét lesz.

— Nem is beszélve a kivégzés helyéről, a Saint arquesi városfalnál. Oda fog hallatszani még a korcsmák zenéje.

Másnap ragyogó szép reggel volt. Négy órakor hajnalban több gyalogos és lovas csapat vette körül a Bicétre

XV.

AZ ÖLTÖZKÖDÉS.

Egy hosszú sötét folyosó, csak itt-ott néhány kis rácsos nyilással, vezetett a halálra ítélt cellájához. A cella csak az ajtó rácsos kis ablakán keresztül kapott világosságot. Ebben a sötét hideg, kőpadlóju, kriptaszerű cellába vannak zárva Martialné és a leánya. Az özvegy szögletes arca kemény, hideg, sápadt, mint valami kőszoboré. Kezeit nem tudja használni, mert kényszerzubbony van rajta. Szürke haja kuszáltan hull vállára. Ágya szélén ül, lábai a padlót érik. Mereven nézi leányát. Ez félig fekve, szintén kényszerzubbonyban, a falhoz támaszkodik. Fejét lehajtja, szeme merev, lélegzete szaggatott. Néha megremeg ajka, arca elég nyugodt, ámbár halálosan sápadt. A cellában egy ór van az ajtó előtt, arca merev, feje kopasz, egykedvűen nézi az elítélteket.

— Jéghideg van itt és a szemem mégis ég... és szomjas vagyok... folyton szomjas, — mondta Lopótök. Majd odaszólt az őrhöz: — Legyen szives, adjon vizet.

Az öreg katona felállott, megtöltött vízzel egy poharat és odatartotta, hogy igyék.

— Köszönöm uram, — mondta, miután mohón ivott.

— Akar inni? — kérdezte a katona az özvegytől. Ez tagadólag rázta fejét. Az ór visszaült.

— Hány óra, uram, — kérdezte Lopótök.

— Mindjárt félnégy.

— Három óra múlva! — mondta Lopótök ke-
serű mosollyal. — Három óra múlva.

Az özvegy vállat vont. A leánya megértette.

— Maga bátrabb, mint én, anyám, nem gyengül el egy percre sem.

— Soha.

— Látom, tudom. Olyan nyugodt az arca, mintha ott ülne a konyhában és varrna. Milyen rég volt! Messze van az már.

— Fecsegő.

— Igaz. De jobb szeretek beszélni, mint gondolkozni. Jobb szeretek...

— Elszórakozni, te gyáva!

— Nem lehet mindenki olyan bátor. Megtettem mindent, hogy utánozzam, elküldtem a papot is, pedig lehet, hogy rosszul tettem, mert *azután*... ki tudja, *azután*... mi lesz. És az az *azután* mindjárt itt van.

— Három óra múlva.

— Milyen hidegen mondja, anyám. Istenem, Istenem, itt vagyunk mind a ketten, egészségesen, nincs semmi bajunk, nem akarunk meghalni és mégis... három óra múlva...

— Három óra múlva úgy fejezed be, mint egy igazi Martial. Megmutatjuk, hogy több bátorságunk van, mint azoknak a gyáva férfiaknak a papjaikkal. Bátorság, leányom!

— Nem szép, hogy így beszél a leányával, — mondta az ör. Leblond kapitánya legbátrabb volt a harmadik vadászrezredben. Láttam, sebektől vérezve Saragossánál, haldokolva... amint keresztet vetett.

— Maga sekrestyés volt? — kérdezte az özvegy, vadul nevetve.

— Katona voltam, csak azért mondtam el ezt, hogy lássa, hogy a halál pillanatában lehet imádkozni, azért nem kell gyávának lenni.

Lopótök figyelmesen nézte a viharedzett arcú embert, a katona valóságos mintaképét. Mély forradás húzódott bal arcán végig, le egészen szürke bajuszáig.

Az öreg katona egyszerű szavai mélyen meghatolták az elítélt leányt. Csak azért utasította el a papot, mert szégyelte magát anyja előtt.

— Igazán, miért is nem hallgattam meg a papot? Nem is lett volna gyengeség. Még elszórakoztatott volna és *azután*... ki tudja...

— Még mindig, — mondta az özvegy mély megvetéssel. — Kár, hogy nincs idő rá... még apáca len-

nél. De ha jön Martial bátyád, vele beszélgethetsz. De nem jön el a derék ember... a jó fiu.

Ebben a pillanatban kinyillott az ajtó nagy lármával.

— Már, — kiáltott fel Lopótök rémülten. Istenem, előretolták az órát. Megcsaliak! — És arca ijeszítően elváltozott.

— Annál jobb, ha a hóhér órája siet... nem hozol szégyenbe nyafogásoddal.

— Ásszonyom, — mondta egy ör szelid hangon, amelyen már *érezte a halál* — itt a fia, akar-e beszélni vele?

— Igen, — mondta az özvegy és meg sem fordult.

Martial belépett. A veterán ott maradt a börtönben, az ajtót nyitva hagyták, a folyosón katonák álltak és ültek.

Martial épp oly sápadt volt, mint anyja, térdei reszkettek. Dacára a nagy gyűlöletnek, a sok bánatomnak, amit anyja részéről tapasztalt, kötelességének tartotta eljönni. Anyja szúró tekintetet vetett rá és ingerült hangon szólt hozzá, mintegy próbálva benne gyűlöletet ébreszteni:

— Látod, mit csinálnak anyádból, nővéredből.

— Borzasztó. anyám. De sajnós, megmondtam.

Az özvegy dühösen szoritotta össze ajkait. A fia nem értette meg.

— Megölnék, mint ahogy megölték apádat.

— Istenem, Istenem és nem tehetek semmit. Vége. Mit csináljak? Miért nem hallgattak rám? Nem jutottak volna ide.

— Ugy, hát te ezt helyesnek találod?

— Anyám!

— Örülsz, hogy az anyád meghal, nem pirulsz többet miatta.

— Ha rossz fia volnék, nem jöttem volna most el.

— Kíváncsiságból jöttél.

— Azért jöttem, mert parancsolta.

— Oh, ha rád hallgatok, Martial és nem anyára,
— kiáltott fel Lopótök félelemtől, iszonyattól remegő hangon. — A maga hibája, legyen átkozott, anyám!

— Látod, megbánja, engem vádol! Örülsz? — kérdezte az özvegy ördögi nevetéssel.

Martial nem felelt. Testvéréhez közeledett és sajnálkozva mondta:

— Szegényke, most már késő.

— Sohasem késő a gyávaságra, — mondta az anya dühösen. Oh, micsoda népség. Szerencsére Miklós megszabadult. És Amandine meg Ferenc is meg fognak szökni. Már bennük van a bűn. A nyomor befűt nekik.

— Oh Martial, örködj felettük, vagy úgy végzik be, mint anya meg én. Nekik is levágják a fejüket, — kiáltotta a szerencsétlen lány jajgatva.

— Mit örködhetik fölöttük! a bűn és a szegénység erősebbek lesznek, mint ő, — kiáltott az özvegy vadul — és egyszer megbosszulják anyjukat.

— Rettenetes reményében csalódnai fog, anyám. Nem leszünk nyomorban. A Farkas megmentette azt a fiatal lányt, akit Miklós vízbe akart fojtani és sok pénzt kaptunk a lány szüleitől és földet Algirban. Holnap elmegyünk a gyermekekkel. És soha többet vissza nem jövünk Európába.

— Igaz, amit beszélsz? — kérdezte az özvegy meglepve.

— Sohasem hazudok.

— Ma azért hazudsz, hogy bosszants.

— Bosszantsalak azzal, hogy gyermekeidről gondoskodtak?

— Igen, a farkaskölykökből bárányokat csinálnak. A vérünket nem bosszulja meg senki.

— Ne beszéljen így — most!

— Őltem, megölnek — kvittek vagyunk.

— Anyám, szálljon magába.

Az özvegy felkacagott. Harminc éve élek a bűnben és három napot adnak, hogy a harminc évi bünt megbánjam... a végén meg halált ígérnek... Nem, mikor a fejem leesik, dühtől és bosszútól fog csikorgogni a fogam!

— Bátyám, segítség, vigyél el innen, — jönnek már! — kiáltott Lopótök magánkívül.

— Hallgatsz mindjárt? Hallgatsz? Szégyen! Ez az én leányom! — kiáltott az özvegy dühösen.

— Anyám... anyám, miért hivatott, — kérdezte Martial kétségbeesetten.

— Mert azt hittem, hogy gyűlöletet tehetek a szivedbe... és megsajnálsz, de te nem vagy képes sem egyikre, sem másikra.

— Anyám!

— Gyáva, gyáva, gyáva!

Ebben a pillanatban elég nagy zaj hangzott a folyosón. A veterán kihuzta óráját és megnézte. A felkelő nap hirtelen fényfoltot vetett a börtönajtóval szemközti falra. Az ajtó kinyílt, az örök két széket hoztak be és az irnok meghatott hangon mondta: — Asszonyom, itt az idő.

Az özvegy felállott, mereven; Lopótök rettenetesen jajgatott.

Négy ember lépett be, hárman kötélcsomókat hoztak magukkal. A legmagasabb a négy közül sokkal jobban volt öltözve, mint társai, fekete ruhát viselt, fehér nyakkendőt és kerek kalapot. Egy papírlapot adott át az irnoknak. Ez az ember volt a hóhér. A papír a két nő átvételéről szóló elismervény volt, lefejezés céljából.

Lopótök kétségbeesett rémületi rohamára csendes eltompulás következett. Két hóhérségéd az ágyra fektette. Görcs állott egész testébe, szólni sem tudott. Sze-

mei vadul forogtak, álla leesett és ha fel nem fogják, összeesik.

Martial megcsókolta utólszor még a szerencsétlent és maga is kövémeredve az iszonyattól, mozdulni sem tudott.

Az özvegyet nem hagyta el hidegvére. Egy régi, fekete szövetruhát viselt a kényszerzubbony alatt... Maga segített, egyenesen állva a kényszerzubbonyt levetni.

— Hova üljek? — kérdezte.

— Legyen szives, üljön le az egyik székre, — mondta a hóhér.

Az ajtó nyitvamaradt, látni lehetett a folyosón a hörtönöröket és néhány kíváncsi embert, akiknek belépési engedélyük volt.

Az özvegy határozott léptekkel ment a kijelölt hely felé. Mikor leánya előtt haladt el, azt mondta.

— Leányom, csókolj meg.

— Ne jöjjön hozzám közel, maga vitt a romlásba, — kiáltott a leány kétségbeesetten.

— Bocsáss meg...

— Nem, soha, — mondta Lopótök szenvedélyesen — és aztán ájultan esett össze. Az özvegy homloka elborult. Szemei mintha egy pillanatra átmedvesedtek volna. Fiára nézett és néhány pillanatnyi csend után, mintha valami lelkitusát harcolt volna végig, azt kérdezte tőle:

— És te?

Martial zokogva borult anyja nyakába.

— Elég, — mondta az özvegy, legyőzve felindulását. — Ez az ur vár és a hóhérra mutatott, gyors léptekkel menve a székhez. Az anyai érzések lángja fellobbant egy pillanatra, aztán kialudt.

— Uram, — mondta a veterán Martialnak, ne maradjon itt. Jöjjön ki, — jöjjön...

Martial, magánkívül az iszonyattól, gépiesen ment az ör után.

Két segéd vitte Lopótököt a székbe, egészen elalélt, alig volt valami kis élet még benne. Finom, de erős kötelekkel hátrakötötték a kezeit és a lábait anynyira összekötötték, hogy kis léptekkel menni tudjon.

Rettenetes volt ez a kötözés. Mintha valami pók fonta volna körül hálójával áldozatát. Az özvegy semmi izgalmat sem mutatott, csak köhögött néhanéha. Mikor így összekötötték az elítéltet, a hóhér hosszú ollót huzott ki zsebéből és udvariasan szólt:

— Asszonyom, sziveskedjék lehajtani a fejét.

Az özvegy lehajtotta fejét és azt mondta: — Jó kuncsaftok vagyunk, előbb a férjem, aztán a lányom és én.

A hóhér szó nélkül kezdte vágni az özvegy hosszú haját.

— Háromszor fésültek meg életemben, — nevetett az özvegy — mikor először áldoztam, mikor feltették a menyasszonyi fátylat és ma, a halálra.

A hóhér nem felelt. Az elítélt haja hosszú és durva volt, sokáig tartott, amíg elkészült vele. Lopótök haja már rég a földre hullott és az özvegy még nem volt kész.

— Nem tudja, mire gondolok, — mondta megint az özvegy, miután sokáig nézte leányát.

A hóhér még mindig nem felelt. Csak az olló csattogása hallatszott és a Lopótök hörgése. A folyosón egy papot láttak közeledni. Még egyszer meg akarta kísérelni az özvegy megpuhítását.

— Arra gondolok, vette fel újra a szót az özvegy, hogy öt éves korában a lányom a legszebb gyermek volt. Szép, szőkehaju, rózsásarcu. Ki hitte volna akkor... milyen furcsa komédia is az élet, — mondta leirhatatlan nevetéssel.

Most már lehullottak az utolsó hajfürtök is.

— Készen van, — mondta a hóhér udvariasan.

— Köszönöm. Figyelmébe ajánlom Miklós fiamat.,
Őt is megfésüli majd egyszer.

Egy ör sugott valamit az elítélt fülébe.

— Nem, — mondtam már, hogy nem! — felelte
nyersen.

A pap e szavak hallatára összekulcsolt kezekkel távozott.

— Most elmegyünk, asszonyom. Nem óhajt enni
valamit?

— Köszönöm, ma este kapunk egy falat földet.

Erre az újabb gunyos megjegyzésre felállott az
özvegy egyenesen és határozott léptekkel indult az
ajtó felé. Össze volt kötözve és a hóhér támogatni
akarta, de elutasította:

— Ne nyuljon hozzám. Jó a lábam, jó a szemem...
majd meglátják a vérpadon, hogy a hangom is jó...
és hogy megbántam-e!

Az özvegy előre ment, utána a hóhér és segédje.
A két másik segéd vitte Lopótököt a székben, aki hal-
goklott a félelemtől.

Végimentek a hosszú folyosón és egy keskeny
lépcsőn le az első udvarra.

A nap gyönyörűen rágyogott. Az udvaron sárga,
fedett kocsi állott, három postaló volt eléje fogva!
Omnibuszra emlékeztetett az egész, az özvegy még most
is viccelt:

— A konduktor nem fogja mondani: *megett*, —
mondta, amint a lépcsőre hágott.

Lopótököt beemelték és leültették anyjával szem-
ben, aztán elindult a kocsi.

A kocsist fel kellett kelteni, elaludt. — Bocsásson
meg, — mondta a hóhérnak — de nehéz éjszakám
volt. Egy ilyen hushagyó kedd! Éppen most szállítottam
él a vendégeket a *Bourgogni Szüret*-ből, ott éne-
keltek reggelig.

— Jól van, jól, csak előre. A Saint Jacques-utca felé.

— Különös.. Egy órája a *Szüretbe*, most a vérpadra.

A kocsik gyorsan robogtak tovább Páris felé.

A halálbüntetés borzalmassága már az előkészületekben is benne van. A javító példa, az elriasztó borzalommal nem egyenlő értékű. Sokkal barbárabb ez az ítélkezés, mint amennyi benne az erkölcsjavító elem.

MARTIAL ÉS A KÉSELŐ.

Martial és a Késelő csak ujabban érintkeztek.

Mikor Germain kijött a börtönből, a Késelő könnyen bebizonyíthatta, hogy saját magát lopta meg. Így aztán szabadlábba helyezték, miután a bíró alaposan megfedte. Rudolf meg akarta jutalmazni ezt az újabb önfeláldozást és mikor a Késelő kijött a börtönből, elhelyezte a Blumet-utcai palotába és megígérte neki, hogy magával viszi, mikor Németországba megy. A Késelő úgy ragaszkodott, vakon és hűségesen Rudolfhoz, mint a kutya a gazdájához. Vele egy házban lakni, néha-néha látni, újabb áldozatokat hozni érte, ez teljesen kielégítette minden vágyát és álmát, sokkal inkább, mint a pénz és az asszony, akit Rudolf felajánlott.

De mikor a herceg megtalálta leányát, minden megváltozott. Nem tudta rászánni magát, hogy magával vigye Németországba Violaszál megaláztatásának tanuját. Magához kérette Rudolf a Késelőt és azt mondta, hogy ragaszkodásának újabb tanujelét kívánja tőle egy új szolgálat alakjában. Késelő arca felragyogott, de csakhamar mélyen elszomorodott, mikor megtudta, hogy nem mehet a herceggel Németországba, sőt a palotából is el kell költöznie azonnal. Rudolf fényes kárpótlást ajánlott fel: egy majort Algirban, sőt még többet is, ha kívánja, de a Késelő nem fogadta el és talán először életében — sirva fakadt.

Rudolf erős rábeszélésének végre sikerült mégis meggyőzni Késelőt.

Másnap magához kérette a herceg a Farkast és a Martialt, felajánlott nekik egy összeget és egy majort, annak a szomszédságában, melyet a Késelőnek vásárolt. A herceg arra számított, hogy a két erőteljes, energikus ember megszereti egymást és jól fogják ott érezni magukat. Hisz mindkettőnek érdeke elhagyni Franciaországot. Nem is tévedett. A Farkas és Martial örömmel fogadták el az ajánlatot és miután összeismerkedtek a Késelővel, nagyon összebarátkoztak.

A Késelőt meghatotta Martialék barátságos előzékenysége és megszerették egymást. A Késelő elkísérte Martialt szomoru útjára, a Bicitrébe, hogy anyjától elbucsuzzon és lenn várta a kocsiiban, amíg a tragikus jelenet lejátszódott.

A Késelő arckifejezése egészen megváltozott, a régi jókedve bizonyos levertséggé változott, még hangja is vesztett régi nyerseségéből. Nagy lelki bánata, amelyet még eddig nem ismert, megtörte ezt a kemény embert. Mély részvétellel köszöntötte a visszaérkező Martialt.

— Bátorság, — mondta neki, — mindent megtett, amit egy jó fiu csak tehet... Most vége. Gondoljon a feleségére, testvéreire, akiket derék embereknek akar nevelni. Ma este elmegyünk innen és soha többet nem jövünk vissza, soha többet nem hall beszélni az egészről.

— Ó, de mégis, az anyám, a testvérem...

— Mit tegyünk. Ezen már nem lehet változtatni. Vannak dolgok, amikbe bele kell törődni, — mondta Késelő sóhajtva.

Néhány pillanat mulva melegen mondta Martial:

— Én is meg kellene, hogy vigasztaljam magát, barátom. Szegény fiu, mindig szomoru! Reméljük, ha egyszer elmentünk Párisból, elmulik.

— Igen — ha elutazom, — szolt a Késelő és összeborzadt.

— Ma este még — elmegyünk.

— Maguk el...

— És maga? Megváltoztatta a véleményét?

— Nem. Tudom, hogy vállat von rá, de inkább megmondom... Ha valami történik velem, legalább nem csalódtam. Mikor Rudolf ur kérdezte, akarunk-e együtt Algirba menni, én nem csaltam meg, megmondtam, hogy mi voltam.

— Ne beszéljünk többet róla. Kiállotta a büntetését, most éppen olyan derék, jó ember, mint bárki más. Megértem, hogy jobb távol élni attól a helytől, ahol mindig a szemére vethetnék a multat. Hiszen én magam is úgy vagyok vele. De mi ketten... mi tudunk hallgatni. Eltemetjük a multat. Legyen nyugodt, számíthat ránk, mint ahogy mi is számítunk magára.

— Mi ketten... talán... a mult, elmúlt. De látja ott fönn is van valami... és én embert öltem.

— Ez nagy szerencsétlenség, de akkor olyan volt, mint az örült... és aztán megmentette néhány embernek az életét... az is számít.

— Ha megint beszélek szerencsétlenségemről, megmondom, miért teszem. Gyakran láttam álmomban a rendőrt, akit megöltem... aztán sokáig nem láttam. Ma éjjel újra megjelent. Ez mindig rosszat jelent. Az az érzésem, hogy nem jutok ki Párisból.

— Szomorú, mert el kell hagynia jóltevőjét és az is felizgatta, hogy engem elkísért a Bicétrebe, azért vannak ilyen szomorú gondolatai, de ez izgathatta már az éjjel, hogy nehéz álma volt.

A Késelő szomorúan rázta a fejét.

— Éppen azelőtt való nap, hogy elmegy Rudolf ur, mert ma utazik, ... oda küldtem a palotába, nem mertem menni magam... azt mondták, hogy ma tizenegy órakor indul. Kimegyek a városkapuhoz, hadd lássam még egyszer — utolszor.

— Olyan jó ember, megértem, hogy annyira szereti.

— Ó, kutyája lennék, a földön feküdnék, kenyeret ennék, csak ott lehetnék, ahol ő. Szeretem? Az nem szó! De nem akarta!

— Olyan nagylelkű volt magával!

— Ó nem azért szeretem annyira, hanem azért,

mert azt mondta, hogy van szívem és becsületem. Mikor úgy éltem, mint egy ostoba állat, vad voltam és gonosz, megértette velem, hogy van még jó is bennem. Bátorított a becsületes életre, mindenki úgy beszélt velem, mint egy dühös kutyával, csak ő vett emberszámba. Azért imádom. Tűzbe mennék érte!

— Éppen azért nem jelent semmit az álma, mert jobb, mint amilyennek látszott. Ne nyugtalankodjék.

— Meglátjuk. Az én legnagyobb szerencsétlenségem, hogy többet nem láthatom. Igaz, hogy én csak kis féreg vagyok mellette, de a kis féreg is lehet néha hasznos és ha erre gondolok, hogy nem tehetek semmit többet érte, kétségbe esem. Soha meg nem bocsátom magamnak, ha valami baj éri.

— Ki tudja — talán még viszontlátja egyszer.

— Ó nem. Azt mondta: „Meg kell ígérned, hogy soha többet nem keresel fel... Megígértem és megtartom a szavam.

— Ott messze elfelejti, amiért most annyit busul, kedves batátom. Sokat fogunk dolgozni, jó gazdák leszünk, néha az arabokkal is lesz dolgunk, nem érünk rá buslakodni.

— Majd én megvédem magunkat, az az én dolgom lesz, — mondta Késelő kissé vidámabban.

— Én is értek hozzá, mert vadorzó voltam.

— De magának családja van.

— Mindkettőnk dolga lesz.

— Nem, ezerszer nem! A beduinok az én dolgom!

— Jól van no! Jobb szeretem, ha így beszél, mint ahogy az előbb. Igazi testvérek leszünk. Megbeszélhetünk mindent, bánatot, gondot. Sokban hasonlítunk egymáshoz, kell, hogy szeressük egymást. Együtt fogunk vadászni, dolgozni, pihenni, együtt fogunk lakni, maga bácsikája lesz a gyermekeknek. Akarja?

— Akarom, derék Martial. És magam ölöm meg a bánatot, vagy a bánat engem.

— Nem fogja megölni. Együtt öregszünk meg és minden este elmondjuk: Bátya! Hála Rudolf urnak...! Ez lesz az imánk érte.

— Martial új életet önt belém.

— Hál Istennek. Hagyja az ostoba álmokat. Többet nem gondol rá, remélem!

— Igyekszem.

— Igaz, ugy-e értem jön négy órákor? Ötkor, indul a kocsi.

— Természetesen. De megállíthatom a kocsit itt vagyunk a kapunál. Én itt megvárom Rudolf urat.

A kocsi megállott, a Késelő kiszállott.

ISTEN UJJA.

Késelő egészen elfelejtette, hogy másnap volt husz-hagyó kedd. Nagy, tarka tömeg hömpölygött az utcákon, az ár magával sodorta akarata ellenére Késelőt is. Öregek, ifjak, lányok, asszonyok, különböző maskaráknak öltözve, széles jókedvvel ugrándoztak és tréfálkoztak. Vad örömmel töltötte el őket az a tudat, hogy egy éjszaka elteltével tanúi lesznek két nő kivégzésének. A tömeg utcalányokból és gonosztevőkből állott. Késelő óriási ereje dacára, nem tudott megmozdulni... Gondolkozott. A herceg csak tizkor indul el, tizenegykor lesz a Charentoni sorompónál... és csak hét óra volt.

Késelőt irtózatos undor fogta el! Az ár azonban nem kérdezte véleményét, taszította, vonszolta kényekedve szerint! Különös látványnak volt szemtanuja: Egy alacsony ablaku táncteremben félig részegen, vad apacstáncot táncolt körülbelül tizenkét pár, feltűnt egy báránybőrbe burkolt alak, akinek kicsapongó jó kedve felülmulta a többiekét és aki nem volt más, mint Martial Miklós. Vele szemben bekötött szemmel, tarkabarka öltözetben ugrált Csontváz. Fekete trikóruhában, ördögnek öltözve, még egy kis nyomorék gyermek

vonta magára Késelő figyelmét, a Kissánta ugrándozott ide-oda, különös mozdulataival nevetésre ingerelve néhány bámészkodót.

Csontváznak kitünő ötlete támadt! Zenekisérettel akart a Szent Jakab-utcáig táncolni.

— Igen! Igen! — Helyeselték indítványát társai.

— Nemsokára két nőt röviditenek meg, egy-egy fejjel!

— A hóhérnak párosával kell a másvilágra küldeni áldozatait!

— A vérpadig táncoljunk!

Messziről látszott az elitélteket szállító kocsi. A tömeg vad ordításban tört ki! De nemsokára elterelte a minden emberiességből kivetkőzött banditák figyelmét egy lóháton közelgő huszár. Paripája oldalán a gyászkreppel bevont gerolsteni hercegi cimér lógott. — Vigyázat! — Kiáltotta többször, azonban hangját elnyelte a tömeg lármája.

— Mit akar ez az alak köztünk?

— Hátunkra akar jönni?

— Ha alkalmatlankodik, szedjük le a ló hátáról...

Ajánlotta Miklós.

— És ha zsörtölődik, vágjuk fel a hasát! — Tette hozzá Csontváz, megragadva a ló kantárát.

— Vigyázz, mert arcodba vágok korbáccsokkal, engeddel a lovam kantárát.

— Te!... Te mafla!

— Igen! Lépésbe mentem, figyelmeztettelek, eleget kiáltoztam, nincs jogotok feltartóztatni... Ófensége kocsija jön mögöttem... nyissatok utat!

— Ófensége? Nem ismerem ilyen urat! Semmi közöm hozzá... még sosem fagyasztottam meg fenéseket, ... most éppen kedvet kaptam...! Jelentette ki Csontváz.

— Nincsenek már ófenségek! — Kiáltotta a Kis-

sánta és merészen belekapaszkodott a kengyelbe. A huszár nagyot suhintott ostorával a fickó fejére.

A herceg kocsija lassan, lépésben közeledett. Rudolf, valamint Violaszál is mély gyászba öltözve ültek egymásmellett. Rudolf kezében tartotta lánya keskeny, kis kezét. A fekete fátyol még jobban kiemelte Mária alabástromfehér arcát, selymes, aranyszőke haját. Apja kimondhatatlan szeretettel és gyöngédséggel nézte. Mária arca, mikor nem érezte magán apja tekintetét, bánatos, majdnem fájdalmas kifejezést öltött.

— Ugye, nem haragszol, amiért ma olyan korán reggel felköltöttelek, hogy korábban utazhassunk el?
— Kérdezte Rudolf leányától.

— Ó dehogy atyám, oly szép reggel van ma!

— Ugy gondoltam, hogy kellemesebb lesz így utazni, nem fog annyira fárasztani az utazás... Murph, a hadsegédem és a te kíséreted kocsija csak később indul... az első megállónál fognak hozzánk csatlakozni, ahol te lepihensz.

— Édes, jó atyám, mindig rám gondol...

— Igen, nincs más gondolatom, ... úgy szeretlek... annyira szeretlek... gyorsan nyujtsd ide homlokod!

Violaszál apjához hajolt. Rudolf gyönyörűséggel csókolta meg lánya márványfehér homlokát.

Ebben a pillanatban már csak lépésben ment a kocsi. Rudolf leeresztette az ablakot és kiszólt a lováról leszállt és a hintó mellett gyalogló csatlósnak: — Mi az Ferenc? Miért van ilyen néptömeg?

— Fenség, oly óriási a tömeg, hogy a lovak nem tudnak tovább menni!

— Miért gyűlt össze ennyi nép?

— Fenség...

— Nos?

— Királyi fenség...

— Beszélj hát...

— Ugy hallottam, hogy amott kivégeznek két elítéltet...

— Rettenetes! — Rudolf sápadtan dült hátra.

— Mi baj van apa? — kérdezte nyugtalanul Violaszál.

— Semmi... semmi... gyermekem!

— Mi ez a fenyegető orditozás... egyre közeledik... mi lehet? Nem hallja, apa?

— Ferenc, szólj a kocsisnak, hogy forduljon meg és bármilyen kerülő úton vigyen minket Charentonba.

— Fenség, már késő! Rossz kinézésű emberek megállították lovainkat.

A csatlós nem mondhatott többet, Rudolf kocsiját rossz arcú, részeg csöcselék vette körül. Csontváz a kocsí hágsójára lépett.

— Apa, édesapa, kérem, vigyázzon! Mária félve karolta át Rudolf nyakát.

— Maga fenség? — kérdezte Csontváz, ijesztő fejét bedugva a kocsí ablakán.

— Rudolfot már-már elragadta indulata, azonban lányára való tekintettel fékezte haragját. Ez a tola-
kodás kihozta sodrából.

Erőltetett nyugalommal kérdezte:

— Mit akar? Miért tartja fel kocsimat?...

— Mert nekem úgy tetszik!... Tegnap te ural-
kodtál... ma pedig én fojtalak meg, ha meg mersz
mozdulni...

— El vagyunk veszve, atyám!

— Légy nyugodt... tudom, ma van farsang
utolsó napja... ez a csöcselék részeg... mindjárt le-
rázom e tola-
kodókat.

• — Ki kell szállítani őket a kocsiból! — taná-
csolta Miklós.

— Azt hiszem sokat ittak és még szivesen inná-
nak!... — Mondta Rudolf tele erszényt huzva ki zse-
béből... ime, ezt maguknak adom és ne tartóztassák

fel tovább kocsimat. — Messze ivben dobta ki kocsi-jából pénztárcáját. A Kissánta kifogta.

— Persze, utra készülsz, jól fel lehetsz szerelve, adj még pénzt, vagy megöllek... nincs mit kockáztatnom, pénzt vagy életet... Tréfás dolog, ugye? — Csontváz teljesen részeg volt a pálinkától és a vészomjtól.

A Rudolf türelme is kifogyott. Látta a Violaszál folyton növekvő félelmét, kiugrott kocsijából, hogy torkonragadja Csontvázat... ez először hátrált, aztán kihuzott zsebéből egy hosszunyelű kést... Violaszál észrevette csontváz mozdulatát, dermedtő sikollyal ugrott ki a kocsiból és átölelte atyját.

Mindkettőjüket megölte volna a bandita, ha Késelő fel nem ismeri Rudolf inasát és kocsisát. Emberfeletti erővel tört magának utat a tömegben, hátulról megragadta a Csontváz magasra emelt karját és messze ellökte... Csontváz, amint az első meglepetéséből magához tért, hirtelen visszafordult és felkiáltott:

— Ez a börtönbeli szürkezekés! — És teljes erejéből, dühösen, markolatig döfte kését Késelő oldalába.

Késelő megingott... azonban nem esett le... a tömeg tartotta.

— Rendőrök és katonák! — kiáltották ijedten néhányan.

A tömeg hihetetlen gyorsasággal oszlani kezdett. Hirtelen elinaltak Csontváz, Miklós és a Kissánta is.

Mikor a katonák és rendőrök megérkeztek, akiket a herceg huszárja hívott segítségül, — t. i. amint feltűnt Rudolf kocsija, a tömeg figyelme ráirányult és a huszárnak sikerült egérutat nyernie. Mire a tragédia színterére értek, már csak Rudolfot, Violaszát és a földön vérbefagyva fekvő Késelőt találták ott a törvény emberei.

A herceg halálsápadtan tartotta karjaiban a félig

ájult Violaszálat. A csatlósok a megrongált lószerszámokat igyekeztek helyrehozni.

— Hamar, hamar, vigyék ezt a szerencsétlent ide a közeli korcsmába! — mondta szolgáinak Rudolf, — te pedig, — fordult huszárjához — vágts sietve a szállodába és hozd ide Dávid doktor urat, még biztosan ott találsz!

Néhány pillanat alatt elég volt téve Rudolf parancsának.

— Szegény kis lánykám, — mondta Rudolf gyermekének — egy külön kis szobába vislek, itt biztosan lesz valami szobácska, ahol megvárhatsz... nem hagyhatom egyedül azt az embert, aki másodszor mentette meg életemet...

— Édesatyám... kérem, ne hagyjon magamra, — könyörgött Viola apja karjába kapaszkodva — ne menjen el... vigyen magával...

— De rémes látvány...

— De hála ennek a jó embernek, életben van drága, jó atyám... engedje meg, hogy ápolhassam és vigasztalhassam én is ezt a szegény áldozatot.

Rudolf engedett lánya kérésének és együtt lépték át a nagy ivószoba küszöbét, melyben kevéssel azelőtt vad tivornya tombolt, most pedig egy ember vívódott a halállal...

Néhány asszony, — köztük a Fehér-nyulbeli „emberevönő“ is szalmazsákokot hozott elő és fekhelyet rögtönzött Késelő számára. Késelő felnyitotta szemét, amikor Rudolf a szobába lépett. A herceg láttára mosolyogni próbált, halkán, alig hallhatóan megszólalt: — Rudolf ur, milyen szerencsés véletlen, hogy ott lehettem...

— Bátor és hűséges voltál, mint mindig... még meg fogsz menteni...

— Még egyszer akartam látni, mielőtt elutazik... a Charentoni sorompóhoz tartottam, a tömeg azonban

megakadályozott... ezt a végzet intézte így... Martialnak mondtam, hogy különös előérzetem van...

— Előérzeted volt?

— Igen... éjjel az őrmesterről álmodtam...

— Ne gondolj rá, ... remélj... nem hiszem, hogy sebed halálos volna...

— De igen! A Csontváz szurása halálos. Nem baj... — mondtam Martialnak, hogy egy ilyen marok porszem, mint amilyen én is vagyok... néha mégis hasznos lehet, egy nagy urra nézve is...

— Másodszor köszönhetem neked az életemet...

— Ki van egyenlitve Rudolf ur... Ön azt mondta, ... hogy van szívem és becsületed... megfulladok... tiszteljen meg... nyujtsa kezét... megyek már...

— Nem... nem, az lehetetlen! — kiáltotta kétségbeesetten Rudolf, két kezébe fogva Késelő hidegülő kezét, — élni fog... élni fog!

— Látja, Rudolf ur... van odafönt igazság!... öltem... és engem is megöltek...

Késelő szeme Violaszálra tévedt. Eddig nem vette észre. Arcán meglepetés látszott: — Istenem... az Énekesnő! — Mondta halódó hangon.

— Igen... a lányom... és megáldja apja megmentőjét!

— Ő... az ön lánya... eszembe jut megismerkedésünk... azok az utolsó ökölcsapások... de ez is az utolsó... késeltem... most engem késeltek...

Mélyen felsóhajtott, feje hátrahanyatlott. — Késelő meghalt.

Lódobogás és kerékszörgés hallszott.

Rudolf küldönce találkozott a Murph és Dávid kocsijával. Rudolf híi emberei az előirányzott időnél előbb indultak el, hogy hamarabb utólérhessék a herceget. Dávid és Murph a szobába léptek.

— Dávid, nincs remény? — Kérdezte szemeit törülgetve Rudolf.

Az orvos megvizsgálta Késelőt.

— Nincs semmi remény! — Felelte tompán.

Ezalatt a Fehér-nyulbeli emberevőnő tágranyilt szemekkel nézett Violaszálra... szemeik találkoztak... Hallotta, midőn Késelő fenségnek szólította Rudolfot és Énekesnőt emlegette, akire Rudolf azt mondta: — A lányom! — Bután, mereven bámulta egykori áldozatát.

Violaszált egészen megbénította ez a tekintet. Eszébe juttatta szomorú multját és rossz előérzete azt sugta, hogy ez a találkozás szomorú előjel...

Kevés idő múlva Rudolf és leánya örökre elhagyták Párist.

EPILÓGUS.

GEROLSTEIN.

Oldenzaal, 1841 augusztus 25.

Herakausen-Oldenzaal Henrich herceg levele Kaminetz Miksa grófhoz.

Gerolsteinből érkeztem, ahol három hónapig voltam a nagyherceggel és családjával. Azt hittem, hogy itt fog várni levele, melyben jelzi ideérkezésének idejét, ehelyett arról értesít, hogy még Magyarországon kell maradnia, képzelheti kellemetlen meglepetésemet és sajnálatomat. Négy hónapja, hogy egy sort se írhattam, miután nem tudtam címét, furcsa szokás, hogy uton nem szeret levelezni! Mikor Bécsben elbucsuztunk, határozottan megígérte, hogy augusztus elsején Oldenzaalban lesz. Le kell mondanom tehát arról, hogy most együtt lehessünk, pedig soha nem volt olyan szükségem magára, mint éppen most. Ugy szeretném

kiönteni szívemet, kedves Miksám magának, régi, öreg, gyermekkori barátomnak.

Mit mondjak? Három hónap óta nagy átváltozáson mentem keresztül... A fiatalemberből komoly férfi lett. Képzelheti, mennyire hiányzanak jó tanácsai! De nem fogom sokáig nélkülözni drága barátom, mert bármi tartja vissza Magyarországon, tudom, mégis sieini fog hozzám, hogy vigasztaljon, bátorítson... Jönni fog, tudom, hogy jönni fog, olyan nagy szükségem van magára... és én nem kereshetem most fel. Atyám betegsége elszólított Gerolsteinből és ide köt... napról-napra hanyatlík ereje, nem hagyhatom el...

Annyi mondanivalóm van. El kell beszélmem életem legregényesebb korszakát. Különös véletlen, hogy éppen ez alatt az idő alatt nem lehettünk együtt, mi, az elválhatatlanok, a *fivérek*, mi, a szent, igaz barátság apostolai. Ó, miért nem lehet, miért nem lehetett mellettem egyetlen hű barátom! Három hónapja, hogy tele van a szívem édes, bús érzéssel! Sajnáljon, hiszen ismeri különös érzékenységemet... hányszor meghatótt a nyári éjszaka, a csillagok milliárdja, vagy egy szép naplemente. Emlékszik tavalyi kirándulásunkra? Oppenfelden, a tó partján, milyen szép álmokat szőttünk?

Bizarr ellentétekből áll az élet... három nappal véres kimenetelű párbajom előtt volt... nem akartam magát választani segédemül, mert fájt volna magának, ha szemei előtt sebesítenek meg... akkor ölte meg segédem egy szerencsétlen véletlen folytán a francia Saint Remy grófot. Nem tudja, mi lett a gróf szirénjéből? Dávid Cecilnek hívták, úgy tudom.

Tudom, hogy most sajnálkozva mosolyog rajtam, mert a multban kalandozom, ahelyett, hogy előállnék a beharangozott yallomással. De akaratomon kívül halogatom a beszámolás percét, mert félek, hogy öszszeszed, ... mert ahelyett, hogy egy huszonegy éves

ifjuhoz illő komolysággal cselekedtem volna, ... ostobán, illetve sehogyszem cselekedtem ... egy szép álmomban ringattam magam három hónapra keresztül ... csak most ébredtem fel, amióta itthon vagyok ...

Előveszem a bátrabbik éneket ... kedves, jó Miksám, legyen elnéző.

Hat hónapi szabadságot kaptam és elutaztam Bécsből. Rövid időt atyámnál töltöttem, az ő tanácsára látogattam meg kedves Juliánna nagynénémet, aki a gerolsteini apácák apátnője. Azt már említettem úgy hiszem, hogy nagyatyám és a most uralkodó Gusztáv Rudolf nagyherceg nagyatyja, unokatestvérek voltak. A nagyherceg atyámat és engem unokatestvéreinek tekint. Arról is van úgy hiszem tudomása, hogy a nagyherceg utolsó, hosszú franciaországi útja alatt atyámat bizta meg Gerolstein állami ügyeinek vezetésével. Mindezt csak ezért bocsájtom előre, hogy megérthesse, mint kerültem intim együttlétbe a nagyherceggel és családjával, gerolsteini tartózkodásom alatt.

Emlékszik-e? Tavaly a Rajnán utaztunk éppen, mikor tudtukra adták, hogy a herceg nőül vette Mac-Gregor grófnőt, hogy törvényesítse titkos házasságukban született gyermeküket. Házasságukat annak idején érvénytelenítették, mert a nagyherceg édesatyja nem adta beleegyezését és valami formahiba is történt. Améli* hercegnő most már törvényesen elismert lánya a nagyhercegnek. Lord Dudley tavaly Bécsben nagy elragatással nyilatkozott a hercegnőről, azt hittük, hogy túloz, ... ki hitte volna ... Különös és kiszámíthatatlan a végzet útja ...

Most már biztosan kitalálta titkomat, azonban mégis sorrendben beszélek el mindent ...

Szent-Hermangild zárda, amelynek nagynéném az

*A Mária név Rudolfban is és leányában is kellemelen említkezést ébresztett, ezért Rudolf elhunyt édes anyja egyik nevéválasztotta lányának.

apátnője, alig fél mértföldnyire fekszik Gerolsteintől. Az óriási kert egy bájos kis villájában helyezett el nagynéném, aki, mint ön is tudja, anyai szeretettel csügg rajtam.

Megérkezésem napján arról értesített, hogy nagy ünnepek lesznek másnap az udvarnál, akkor tesszik hivatalosan közzé a nagyherceg eljegyzését Harvillené grófnővel.

A közvélemény megoszlott. Sokan azt szerették volna, ha uralkodócsaládból nősül a nagyherceg, mások pedig helyeselték, hogy szívére hallgat. Utóbbiakhoz tartozott a nagynéném is.

— Kedves gyermekem, a holnapi ünnepség fénypontja Gerolstein gyöngye lesz! — mondta nagynéném.

— Kiről beszél, kedves néném?

— Améli hercegnőről.

— A nagyherceg leányáról? Lord Dudley olyan kelkes szavakkal ecsetelte szépségét, hogy azt hittem, túloz...

— Az én koromban már nem rajongók az emberek, édes fiam, azonban elhiheted nekem, hogy sosem láttam angyali szépséget, angyali jósággal párosulni, Améli hercegnőnél pedig így van.

— Egyenesen megkapó kedvessége, szerénysége, jósága. Nemcsak én nyilatkozom így róla, ez a véleménye a most itt időző Zsófia főhercegnőnek is, aki pedig tudvalevőleg a leggőgősebb, legelvakultabb főhercegnő.

— Igaza van, kedves néném, mindenki fél csipős megjegyzéseitől, gunyos tréfáitól, Améli hercegnő kegyelemre talált volna nála.

— A napokban meglátogatott és azt mondta, hogyha sokáig volnék együtt a nagyherceg lányával, lényeges átváltozáson mennék keresztül... ártalmatlanná volnék téve, annyira ragályos jósága.

— Mindenkit meghódít az én kis unokanővérem?

— Az én szememben szerénységgel párosult jósága a legfőbb vonzóerő.

— Az bizonyos, hogy fiatal, szép és gazdag hercegnők körében ritka tulajdonság a szerénység.

— Olyan zavarban volt, mikor bemutatásom alkalmával, a rangjának illő tisztelettel beszéltem vele. Látszott rajta, hogy bántja az idősebb nő udvariassága. Mióta itt van, csak jótékony intézményeket alapított. A nagyherceg árvaházakat, elhagyott gyermekek számára otthonokat létesített. Védencei fanatikus szeretettel veszik körül.

— Ugy látszik, tényleg valóságos angyal Améli hercegnő. Ismeri kedves nagynéném féltékenységemet, képzelheti, milyen ügyetlen leszek a holnapi bemutatásnál, a szellemi fölény nagyobb zavarba ejt, mint a rang.

— Ugyan, ugyan! Kedves gyermekem, ön nem lesz ismeretlen a hercegnő előtt.

— Én?

— Kétségkívül.

— Hogyan?

— Emlékszik, tizenhat éves korában jelmezbálon vett részt és én ekkor lefestettem.

— Igen, emlékszem, tizenhatodik századbeli német apródruhában voltam.

— Mikor Améli hercegnő atyjával meglátogatott, fellünt neki az arcképe, kedves gyermekem, megkérdezte, melyik őszömet ábrázolja ez a szép kép. A nagyherceg intett nekem és ő felelte helyettem: — Egy unokatestvérünket ábrázolja ez a kép, háromszáz évesnek néz ki itt, azonban fiatal, nyilteszü és nyiltszívü ifju.

(Miksám, ne vonogassa vállát és ne nevéssen, hogy mindezt leirom, de másképp nem érti meg a dolgok közti összefüggést.)

— Améli hercegnő, figyelmesen megnézte a ké-

pet és úgy találta, hogy az arca nyílt és sok jóságot árul el. Később, mikor meglátogattam, mosolyogva kérdezte, hogy mit csinál háromszáz éves unokafivére: — Akkor megmondtam, hogy a szép apród, Henrik unokaöcsém, Herakusen-Oldenzaal hercege, jelenleg kapitány az osztrák hadseregben és apródruhában éppen olyan volt, mint a képe. Améli hercegnő elkomolyodott és mélyen elpirult. Azóta természetesen nem érdeklődött többé a kép iránt. Láthatja gyermekem, hogy nem lesz unokanővére előtt ismeretlen! — mondta mosolyogva nagynéném.

Nemsokára távoztam nagynénémemtől. Másnap mutattak be az udvarnál.

II.

Emlékszik Miksa, annyiszor kijelentette, hogy egy cseppet sem vagyok hiu, emlékeztetnem kell erre, nehogy levelem olvasása más véleményre hangolja!

Othon sokat gondoltam Améli hercegnőre és az arcképekre tett megjegyzésére. Bevallom, a legmerészebb menő álmokat szóltam, de tudtam, hogy a mi családunk nagyon szegény, a nagyherceg pedig a leggazdagabb német uralkodóherceg és bizonyára nem adná lányát egy szegény hercegnek, akinek ősein és gárdakapitányi rangján kívül semmije sincs. Egész éjjel Améli hercegnőre gondoltam, magam előtt láttam selymesszőke haját, kék szemét, hallottam ezüstcsengésű hangját...

Másnap három-négy uniformist próbáltam fel, egyiket sem találtam elég csinosnak, nagyon elégedetlen voltam magammal, mikor a nagyhercegi palota felé kocsiztam.

Szomorú, rossz előérzetem volt, ... tudtam, hogy egy nagy, szenvedélyes szerelem áll előttem, éreztem, hogy szeretni fogok, úgy, ahogy az ember csak egy-

szer szeret... érzem, tudtam, hogy szerelmem szerencsétlen lesz...

Végre a nagyherceg palotájához értem. Sohasem láttam ilyen szépet. Fehér márvány előcsarnokokon keresztül értem a várócsarnokhoz. Előkelő hölgyek és urak várakoztak ott, s mindnyájan Amélia hercegnőről beszéltek. Elefeljtettem említeni, hogy az udvarnál koncert volt, Liszt, a zseniális zongoraművész adott elő néhány csodaszép darabot az ő sajátos egyéni művészetével. Tündéri szép teremben, gazdagon aranyozott széksorok álltak. A legelső sorban ült Zsófia főhercegnő, jobbján Améli hercegnő és balján Harvillené. Mögöttük állt tábornagyi egyenruhában a nagyherceg. Arcán túlvilági boldogság ragyogott, megfiatalodott, alig nézett ki harminc évesnek. Améli hercegnő egyszerű fehér selyemruhát viselt, egyetlen ékszere a hajába font keleti gyöngysor volt. Nagy, kék szemével álmodozva nézett maga elé...

Sohasem fogom tudni elmondani, mit éreztem, amikor megláttam Améli hercegnőt. Szemem könnybe-lábadt, olyan megható volt ennek a földöntúli szépségnek különös, szomorú arckifejezése.

Amint észrevett, elpirult és meglepetten nézett rám. Láta az arcképemet, rám ismert, nagyon egyszerű a dolog magyarázata. Én heves szívdobogást kaptam, fülig pirultam és lesütöttem szememet. Midőn újra ráéreztem, halkán beszélgetett Zsófia főhercegnővel, aki kimondhatatlan szeretettel figyelt rá.

Liszt hosszabb szünetet tartott. A nagyherceg hozzá ment, hogy kifejezze elismerését. Miután helyére visszament, észrevett és kedves mosollyal bölintott felém. Majd a főhercegnőhöz hajolt, szemével rám mutatott, valamit mondhatott rólam, mert Améli hercegnő megint elpirult.

Kinpadon éreztem magam, sajnós azonban, az udvari etikett nem engedi meg, hogy kijelölt helyemet

elhagyjani. Kétszer-háromszor Améli hercegnőre néztem, hihetetlen szomorúság ömlött el egész lényén. Szivem összeszorult.

A hangverseny végén az udvarmester a nagyherceghez vezetett, aki szívélyesen üdvözölt, karonfogott és a főhercegnőnek bemutatott: — Császári és királyi fenség, engedje meg, hogy bemutassam unokafivéremet: Herakusen-Oldenzaal herceget.

— Már Bécsben is láttam a herceget, örülök a találkozásnak! — mondta kegyesen a főhercegnő.

— Édes Amélim, bemutatom unokafivérét, Henrich herceget, Pál hercegnek a fia, aki legjobb barátaim egyike és akinek távollétét őszintén sajnálom.

— Volna szives tudtára adni Pál hercegnek, hogy én is osztozom atyám iránta táplált érzéseiben! — mondta természetes egyszerűséggel a hercegnő.

Sohasem hallottam még olyan megnyerő, üde, ezüstcsengőhöz hasonló hangot, mint amilyen az Améli hercegnőé.

— Remélem, kedves Henrik, hogy hosszabb időt tölt nagynénjénél, akit én úgy szeretek és tisztetek, mintha édesanyám volna. Jöjjön gyakran hozzánk, vegyen részt sétáinkban, hisz tudja, mennyire szeretem és sokra becsülöm értékes tulajdonságaiért.

— Nem tudom kifejezni kellőképpen hálámat, Királyi fenségednek, a szívélyes fogadásért.

— Nos, legegyszerűbb köszönet, ha a második négyest a lányommal táncolja, az elsőt a főherceggel kell táncolnia. — Jegyezte meg mosolyogva a nagyherceg.

— Fenség, részesítene ebben a kegyben? — kérdeztem, mélyen meghajolva a hercegnő előtt.

— Szólítsák egymást röviden, kedves rokonnak, ahogy ez már a családban szokásos! — Ajánlotta jókedvűen a nagyherceg.

A nagyherceg jósága és szívélyessége kinosan ha-

lott rám, keserű szemrehányást tettem magamnak azokért az érzésekért, amelyek valószínűleg a nagyherceg akarata ellenére ébredtek lelkemben. Alig vártam, hogy kezdetét vegye a tánc. A hercegnő Harville grófnő mellett állott.

— Fenség, megengedi-e, hogy egyszerűen kedves rokonnak szólítsam a nagyherceg kívánsága szerint?
— Kérdeztem a hercegnőtől.

— Kétségkívül, kedves rokon, mindig boldog vagyok, ha atyámnak szót fogadhatok.

— Nagyon örülök, hogy találkozhattunk, nagynéném leírásából ismerem már és nagyrabecsülöm, kedves rokon.

— Nekem atyám beszélt már önről és ne csodálkozzék, de látásból ismertem már! Kedves nagynénje, akit különben nagyon szeretek, mutatta atyámnak és nekem arcképét.

— Ahol, mint tizenhatodik századbeli apród vagyok lefestve?

— Igen, kedves unokabátyám. Atyám meg is tréfált, azt mondta, hogy háromszáz év előtt élt és a családunk büszkén számítja most is tagjai közé.

— Félek, hogy nem felelek meg a nagyherceg jóindulatu feltevésének és a külsőm is nagyot változott.

— Ó téved. A hangverseny végén véletlenül arra néztem, ahol ön ült és azonnal felismertem.

— Milyen bámulatos, tehetséges ember Liszt. Ugyebár?

— Csodálatos. Láttam, nagy élvezettel hallgatta!

— Igen, kettős élvezettel. A dallam nem csak gyönyörködtet, hanem egyuttal megzenésíti az ember érzéseit és gondolatait... Nem tudom, megért-e?

— Tökéletesen. A gondolat a szavakat pótolja.

— Igen, igen. Azt hittem, nem tudom kifejezni, amit éreztem, mialatt az utolsó szomorú, fájdalmas dallamu darabot zongorázta Liszt.

— Hála Istennek, önnek nem lehetnek szomorú gondolatai...

A hercegnő nem felelt. Lehet, hogy másra akarta terelni a beszélgetést, mert hirtelen a Zsófia főhercegnővel táncoló nagyhercegre mutatott: — Nézze, nézze, milyen gyönyörű ember az atyám, minden szem rajta van... azt hiszem, alattvalói jobban szeretik, mint amennyire tisztelik...

— Óh, de nem csak itt az udvarnál, aki csak ismeri, mindenki csodálattal, szeretettel és tisztelettel beszél róla...

Őszinte lelkesedéssel mondtam el véleményemet, hisz tudja, hogy a nagyherceg birodalmát röviden: „Németország paradicsomának“ szokták nevezni. A hercegnő hálásan nézett rám.

— Méltóképpen viszonzza atyám szeretetét! — Mondta elgondolkozva.

— Senki sem szereti nálamnál jobban. Mindazon tulajdonságokkal fel van ruházva, melyek egy uralkodót ideálissá és népe szeretetére méltóvá tesznek.

— Nem is sejti, mennyire igaza van.

— Ó dehogy nem. Alattvalói őszintén osztoztak bánatában és most igaz szívvvel vesznek részt örömben. Aki csak tehette, sietett hódolatát kifejezni gróf Harvillenének.

— A grófné méltó atyám szeretetére. Ez a legnagyobb dicséret, amit mondhatok róla.

— Azt hiszem helyesen itéli meg őt kedves rokon, hisz valószínűleg Franciaországból ismeri.

A hercegnő zavarba jött, elpirult, arca kimondhatatlan szomorúságot árult el. — Azt hiszem, hogy franciaországi tartózkodásának említése édesanyját juttatta emlékezetébe, ezért kedvetlenedett el hirtelen. Ezen az estélyen még egy dolog ötlött szemembe, másnak fel sem tűnt volna, de én érdekes következtetést vontam le a következő tényből: A hercegnő gyöngy-

fejéke félrecsúszott, éppen Zsófia főhercegnő mellett állott, aki saját kezeivel, szeretetteljes mosollyal igazította azt meg. — Miksám, maga tudja, hogy ez mit jelent! A hercegnő, könnyes szemmel köszönte meg a főhercegnő kitüntető jóságát. Látja, minden szívet megnyer, mindenki szereli Améli hercegnőt.

Ez volt az első estém a gerolsteini nagyhercegnél. Apróra leírtam, mert minden részlet fontos rámnézve, a visszaemlékezés édes-bus melege átjárja szívemet...

Három nap mulva oltár elé vezette a nagyherceg gróf Harvillenét. Améli hercegnő arca ragyogott a boldogságtól, soha ilyen szépnek, soha ilyen átszellemültnek nem láttam.

Néhány nap mulva magánkihallgatáson fogadott a nagyherceg. Hosszasan beszélt velem terveimről, a jövőmről, apróra kikérdezte az elmúlt évek történéseit, okos tanácsokkal látott el és rólam többször igen hízegően nyilatkozott. Megköszöntem tanácsait és kijelentettem, hogy követni fogom őket.

Eleinte ritkán mentem a nagyhercegi palotába, később azonban látogatásaim sűrűbbek lettek és rövid idő mulva majdnem mindennapos vendége voltam a nagyhercegi családnak. Közvetlen, harmonikus, szép délutánokat töltöttünk együtt. Ha az idő kedvezett, nagy sétákat tettünk, vagy kilóvagoltunk a nagyherceg, a nagyhercegnő, Améli hercegnő én és az udvartartás. Ha a palotában maradtunk, zongoráztunk, énekeltek, a nagyhercegnőnek kellemes hangja van. azonban az Améli hercegnő hangja összehasonlíthatatlanul szebb. Olyan melegen, lágyan, szívhezszólóan cseng, ... valahányszor hallgattam, mindig meghatottság és különös szomorú sejtelem járta át lelkemet. Vagy a nagyherceg gazdag képgyűjteményét nézegettük. Gyakran ebédeltem a nagyhercegi családnál, az Operában állandó páholyvendégük voltam.

A napok gyorsan teltek. Ugy éltem, mintha ál-

modnék. Lassanként jó pajtások lettünk Améli hercegnővel, nem titkolta, hogy örömmel és szívesen van velem; mindent elmondott, ami csak foglalkoztatta, néhányszor együtt látogattuk meg védenceit, beszélt a jövőmről, korához meglepően okos, anyai tanácsokkal látott el. Érdeklődött gyermekkorom iránt, sokat beszéltem szegény, boldogult édesanyámról. Valahányszor irtam atyámnak, mindig üdvözetet küldött részére. Gyönyörűen kézimunkált a hercegnő, atyámnak nagyon szép szőnyeget himzett és elküldte. Ugy éltünk együtt, mint két testvér. Őszinte, természetes, kedves volt hozzám. Én azonban hovatovább zárkózottabb lettem, meg voltam róla győződve, hogy a hercegnő nem is sejti, milyen forró, szenvedélyes szerelemmel szeretem.

Ha ez a pajtási viszony örökké fennállhatott volna, ha nem kellett volna félnem, hogy ennek is végeszaka, boldogabb lettem volna. Azonban tudtam, hogy nemsokára Bécsbe kell utaznom, arra is gondoltam, hogy a hercegnőt talán rövid idő múlva rangjához illően férjhezadja atyjá... Ezek a gondolatok nagyon kinoztak... A hercegnő észrevette azt a változást, amin keresztülmentem. Elutazásom előtt való este azt mondta, hogy néhány nap óta szomorunak és szórakozottnak talál. Hogy kérdései elől kitérjek, azt mondtam, hogy nincs semmi különösebb oka bánatomnak, szomorú vagyok, de magam sem tudom, hogy miért.

— Nem hiszem, amit mond. Atyám annyira szereti és úgy bánik magával, mintha fia volna. Mindenki szeretettel veszi körül, ha mégis szerencsétlennek érezné magát, az egyenesen hálátlanság volna.

— Őszinte leszek és bevallom, hogy igen, nagy bánatom van.

— Miért? Mi okozza bánatát.

— Az imént azt mondta, hogy édesatyja úgy szeret, mintha fia volnék... mindenki szeretettel vesz

körül... nos, hát azért vagyok szomorú és azért érzem szerencsétlennek magam, mert el kell utaznom és el kell hagynom Gerolsteint.

— És az emlékek... kedveseink emléke...

— Igen, az is valami. Azonban az idő, az élet, annyi előre ki nem számítható változást okoz...

— Vannak azonban olyan érzések, amelyek változatlanok maradnak, az, amit édesatyám, meg én érzünk maga iránt, ... az érzések ezen fajtájához tartoznak... testvérek vagyunk és sohasem feledhetjük el egymást. — Mondta a hercegnő és könnybelábadt szemekkel nézett rám.

— Igaz, hogy a szeretet tartós, — feleltem zavartan, azonban a helyzetek változnak... mit gondol, ha néhány év múlva visszajövök, folytathatjuk ezt a barátságot?

— Miért ne?

— Mert valószínűleg férjhezmegy addig... kötelességei lesznek, ... és elfelejti szegény fivérét...

— Esküszöm barátom, hogy egy szóval sem mondtam többet, nem tudom, sértő vallomást olvasott-e ki szavaimból a hercegnő, mert hirtelen felállott és halálsápadtan kiment a szobából.

Otthon levél várt, melyben atyám sürgeti elutazásomat. Másnap délelőtt, búcsulátogatást tettem a nagyhercegnél, aki azzal fogadott, hogy unokanővérem gyengélkedik és nem jöhet le búcsut venni tőlem. A nagyherceg megölelt, megcsókolt és kijelentette, hogy figyelemmel fog kísélni és nagyon fog örülni, ha bármikor vendégül láthat Gerolsteinban. Mire hazaérkeztem, atyám állapotában szerencsére javulás állott be. Még ágyban fekszik és nagyon gyenge, azonban mégis sokkal jobban érzi már magát és nyugtalanságra nincs semmi ok. Szerencsétlenségemre észrevette levertségemet, többször érdeklődött és kérdezősködött bánatom oka felől, de mindig kitérő feleletet adtam. Kért, hogy

legyek bizalmas hozzá, ... de nem merek szólni, ... pedig tudom, hogy mennyire szeret, ... de ismerem egyenes, őszinte jellemét, ismerem véleményeit ... nem merek szólni. Tegnap este egyedül voltam ágya mellett, atyám úgy tett, mintha aludna és én szabad folyást engedtem könnyeimnek ... sirtam, a vágyódástól, ... felidéztem emlékemben a gerolsteini szép napokat. Én teljesen átadtam magam a bánatnak és nem vettem észre, hogy atyám nyitott szemekkel figyel. Megható jósággal kérdezősködött bánatom oka felől, én azonban azt feleltem, hogy érte aggódom, azért sírok. Azonban láttam, nem adott hitelt szavamnak.

Most, hogy mindent tud, ... elég kétségbeejtőnek találja helyzetemet?

Istenem, olyan rossz előérzetem van. Mi lesz ebből? Örökre el vagyok veszve, ha atyám nem mond le tervéről. Hallgasson ide, mi történt.

Már befejeztem ezt a levelet, midőn legnagyobb meglepetésemre atyám, akiről azt hittem, hogy ágyban fekszik, bejött dolgozószobámba. Íróasztalomon feküdt a sűrűn teleírt nagy iv papír.

— Mit irsz ilyen sokáig? — kérdezte mosolyogva.

— Miksának irtam levelet.

— Óh tudom, hogy vele szemben őszinte vagy, szerencsésebb mint én! — Mondta szeretetteljes szemrehányással.

Engem úgy meghatott szomorú hangja, hogy gondolkozás nélkül átnyújtottam a levelet. — Tessék elolvasni!

Barátom, végigolvasta figyelmesen vallomásomat és tudja-e, hogy mit mondott rövid gondolkozás után? — Megírom a nagyhercegnek a gerolsteini látogatás eredményét.

— Nagyon kérem atyám, ne tegye.

— Szórol-szóra igaz-e, amit Miksának írtál?

— Igen, atyám.

— Akkor mostanig loyálisan viselkedtél. A nagyherceg mindent meg fog tudni, nem szabad visszaélni bizalmával és jóságával. Mi lenne, ha visszautaznál Gerolsteinba és a hercegnő szeretne esetleg atyja akaratára ellenére...

— De atyám, csak nem hiszi...

— Én azt látom, hogy te szenvedélyesen szeretsz és a szenvedély rossz tanácsadó.

— Atyám meg akarja írni a nagyhercegnek...

— Hogy te nagyon szereted unokanővéredet!

— Az Istenre kérem, atyám, ne tegye ezt.

— Szereted az unokanővéredet?

— A bálványozásig, azonban...

Atyám közbeszólt: — Irni fogok a nagyhercegnek és megkérem lánya kezét.

— De atyám, ez nagy merészség volna részemről.

— Az igaz, azonban mindig az egyenes uton kell haladni, ... ő olyan végtelen atyai jóságot tanusított irántad, hálátlanság lenne megcsalni. Ismerem magasszárnyalásu gondolkozását, helyeselni fogja becsületes eljárásomat! Ha megtagadja lánya kezét, akkor is tudni fogja legalább, hogy ha Gerolsteinba mész, nem élhatsz többé olyan családias együttlétben velük! Édes fiam, te a saját jószántadból mutattad meg Miksának irt leveledet, nekem pedig most már *kötelességem* mindent őszintén megírni a nagyhercegnek.

Miksám, maga ismeri atyámat, tudja, hogy végtelen jó ember, azonban ha valamiről kijelenti, hogy kötelessége így vagy úgy cselekedni, akkor kérlelhetetlen és hajthatatlan. Megérti ugyebár félelmemet? Mit fog szólni ehhez a lehetetlen leánykéréshez a nagyherceg? Örültségnek fogja-e tartani? És vajjon Améli hercegnő, nem fogja-e sértőnek találni, hogy beleegyezése nélkül atyám ilyen lépésre határozza el magát!

Bevégzem már ezt a hosszúra nyúlt levelet. Saj-

náljon drága barátom, azt hiszem köze vagyok a megörüléshez, nem bírom ki sokáig ezt a fonytalanságot. Isten vele!

Őszinte, igaz barátsággal

Henrik.

AMÉLI HERCEGNŐ.

A Violaszál lakosztályát féltő gonddal és művészi ízléssel rendezte be Rudolf. Hálósobája ablakából látszott a Szent-Hermangild zárdának kettős tornya, háttérben az erdővel borított magas hegyoldallal.

Gyönyörű nyári reggel volt. Violaszál szobája ablakában ült, nagy, kényelmes ébenfa-karosszékben. Fejét kezére támasztva, szomoruan nézett maga elé. Ajkait keserű, mély sóhajtás hagyta el.

Ebben a pillanatban, komoly, előkelő megjelenésű urhölgy lépett a szobába. Hogy észrevétesse a hercegnővel jelenlétét, halkán köhögött.

A hercegnő magához tért gondolataiból. Kedvesen köszönt és előzékenyen kérdezte: — Miért keres, kedves grófnő?

— Csak jelenteni jöttem, hogy a királyi fenség azonnal itt lesz! — Felelte tiszteletteljesen a hercegnő udvarhölgye.

— Csodálkoztam, hogy még nem ölelhettem meg atyámat, olyan türelmetlenül várom minden reggel! — Remélem, hogy Harneim kisasszony nem beteg, ugye nem ez az oka, hogy két, egymásután következő nap, ön van a palotában, kedves grófnő!

— Ne nyugtalankodjék fenség, Harneim kisasszony kért, hogy helyettesítsem, remélem, nem veszi rossz néven fenséged ezt a változást?

— Nem, dehogy. Örvendek, hogy két nap egymásután a grófnő volt mellettem és két napig Harneim

kisasszonyt fogom magam körül látni! Nem ér veszteség!

— Fenséged jóságával eláraszt bennünket. — Mondta mélyen meghajolva a grófnő. Majd hozzátette: — Végtelen jósága felhátorít... egy kérésem volna...

— Beszéljen, ... hisz tudja, milyen örömet okoz, ha kedvére tehetek valamit.

— Igaz, hogy megszoktam már a fenség jóságát, nagy hála kötelezne, ha segíteni kegyeskedne...

— Hálás én vagyok, ha alkalmat nyújt egy kis jótékonykodásra!

— Egy szegény, szerencsétlen teremtésről van szó, aki elhagyta Gerolsteint, még mielőtt fenséged az árva és elhagyott gyermekek menhelyét alapította volna.

— Mi van vele? Mi a kívánsága?

— Apja kalandos természetű ember, kivándorolt Amerikába és a legnagyobb nyomorban hagyta itt feleségét, meg gyermekét. Az anya meghalt, a lány alig tizenhat éves korában egyedül, minden támasz nélkül maradt. Csábító ígéretekre hallgatva Bécsbe ment, ahol azonban csakhamar ráunt csábítója s a lány a bűn fertőjében, ahogy ez már lenni szokott, mind lejjebb süllyedt... nemének szégyenére...

A hercegnő megremegett és elpirult. Udvarhölgye észrevette és azt hitte, hogy talán megsértette a hercegnő érzékenységét, azért gyorsan folytatta: — Ézer bocsánatot kérek, ha megbotránkoztattam kérésemmel, azonban ez a szerencsétlen teremtés olyan őszinte bűnbánást mutat, hogy úgy éreztem, könyöröghetek némi szánalmat...

— Igaza volt. Kérem, folytassa. Minden bűn szánalmat érdemel, ha nyomon követi a bűnbánat.

— Két éven át folytatott könnyelmű élet után, lelkiismereti furdalásai támadtak és visszatért. Egy jótékonyágáról híres özvegy házában talált menedéket, akinek őszintén feltárta eddigi életét és bevallotta, hogy

nagyon borzad saját magától, minden penitenciára kész volna, ha abban a szerencsében részesülhetne, hogy apáca lehessen. Miután az özvegy tudta, hogy én fenséged udvarhölgye vagyok, hozzám fordult, azzal a kéréssel, hogy szóljak néhány jó szót fenségednél védence érdekében. Egyetlen kérése, hogy minél nehezebb munkát bizzanak rá, hogy büneihez méltóan vezekelhessen. Azt hiszem, hogy bünbánata mély, őszinte és tartós, annál is inkább, mert még fiatal, szép és csinos összeg összegyűjtött pénze is van, melyet jótékony célra áldozna, ha zárdába léphetne.

— Bünbánata igazán dicséretre méltó, megérdemel minden pártfogást ez a szerencsétlen... minél nagyobbak lelkiismereti furdalásai, annál mélyebb fájdalma.

— Hallom őfensége lépteit! — Mondta hirtelen az udvarhölgy, anélkül, hogy Violaszál, meghatottságát észrevette volna.

Rudolf lépett a szobába, óriási rózsacsokrot hozott. A grófnő diszkréten visszavonult. Violaszál atyja nyakába borult, homlokát vállára támasztotta. Szótlanul maradt így néhány percig.

— Jó reggelt,... jó reggelt, gyermekem! — Mondta Rudolf, hévvel szoritva magához Violaszát. — Nézd ezt a hatalmas rózsacsokrot, azért jöttem ma később, mert sokáig tartott, amíg a legszebb rózsákat kiválogattam számodra, ... azt hiszem, még sohasem hoztam ilyen szép virágokat, nézd! — A nagyherceg távolabb tolta magától lányát és csak most vette észre, hogy szeméből sűrű könnyesepek hullanak. Rudolf a csokrot az asztalra dobta, két kezébe fogta lánya kezét és aggódva kérdezte: — Mi bajod van, miért sírsz?

— Semmi... semmi!... Violaszál letörölte könnyeit és mosolyogni próbált.

— Kérlek, mondd meg, mi bajod van? Ki szomorított meg?

— Biztosítom atyám, hogy nincs semmi komoly bajom, ... a grófnő az imént egy szegény, szerencsétlen nő részére kérte pártfogásomat, e nő szomorú története meghatott ...

— Igazán? Csak ez okozta szomoruságodat?

— Csak ez. — Violaszál felvette az asztalra dobott virágcsokrot ... Mennyire elkényeztet atyám ... minden nap sajátkezűleg kötött virágcsokorral lep meg.

— Édes gyermekem, te titkolsz előlem valamit. Olyan zavart vagy, a mosolyod fájdalmas, ... ne foglalkozz a virágokkal, mondd meg, mi bánt?

— Óh tudja, hogy mennyire örülök a virágoknak, a rózsák a kedvenceim. Emlékszik atyám a rózsatövemre? ... még mindig őrzöm száraz ágait ...

— Szerencsétlen gyermek! Igaz tehát, amit már régóta sejtek. A fény és pompa közt is kísért még a borzalmas múlt? Azt hittem pedig, hogy gyöngédséggel sikerült elűznöm minden szomorú emlékedet.

— Bocsásson meg atyám ... meggondolatlan voltam.

— Istenem, milyen rémesek ezek a múltban való kalandozások! Megmérgezik a jelent!

— Atyám, ... csak véletlen ... először történt.

— Igen, először beszélsz róla nekem, de nem először kínoznak ezek a sötét gondolatok. Észrevettem gyakori levertségedet!

— Mindez gyöngédségét és szeretetét bizonyítja!

— Nem szóltam neked, azonban tudtam, hogy mi foglalkoztat. Azt hittem, hogy a házasságom is hozzájárul ahhoz, hogy mielőbb elfelejtsd szomorú emlékeidet ... remélem, második anyád szeretete és gyöngédsége visszaadja önbizalmadat ... ő olyan tökéletes asszony, olyan fenkölt lélek, ha nem érezne téged magához méltónak, nem tudna annyira szeretni téged. Ez nem elég rehabilitáció? Te csak áldozat voltál, de

nem bűnös, nem érhet szemrehányás... szerencsétlen voltál születésedtől kezdve! Ha bárminő vétke is volna, levezekelted már jótékonyságoddal és bámulatraméltó jó tulajdonságaiddal.

— Atyám...

— Ó engedd, hogy kiöntsem előtted lelkem. Régóta vágyom erre a pillanatra, de félttem is tőle. Adja Isten, hogy szerencsés kimenetele legyen. Nekem szent hivatást kell betöltenem melletted, annyi szomorúságot, annyi gyötrelmet kell feledtetnem veled. Boldogságod, nyugalmad érdekében kész lettem volna lemondani Harville grófnővel való házasságomról, leghivebb emberem, Murph barátságáról, ha arra gondoltam volna, hogy jelenlétük szomorú multadra emlékeztet.

— Ó, hogy gondolhat ilyesmit atyám. Ők ismerik multamat, tudják, hogy ki voltam és mégis szeretnek... a felejtés és a megbocsájtás megszemélyesítői... Tönkretette volna életemet, ha miattam lemond Harvillénéről.

— Ó, más áldozatokra is kész lettem volna. Klementin tudja és elismeri veled szemben való kötelességemet.

— Istenem, mivel érdemeltem ki ezt?

— Drága angyalom, az életed csupa keserűség, fájdalom és nélkülözés volt... olyan érzésem van, mintha mindézért én volnék felelős. Csak ha mosolygónak, jókedvűnek látlak, érzem azt, hogy megbocsájtottál nekem. Egyetlen életcélom, hogy olyan mértékben lássalak boldognak, mint amilyen mértékben szerencsétlen voltál. Azt hiszem, neked is elégtétel, ha látod, hogy értékes, komoly emberek mennyire tisztelnek.

— Engem?... Csak a rangomat. Illetve azt a rangot, melyre atyám emelt...

— Nem, nem a rangodat tisztelik és szeretik, téged, a te bámulatos jóságodat, kedvességedet, bájosság-

godat ismerik el, ... büszke vagyok rád és a bálványozásig szeretlek.

— Annyira szeret engem atyám, alattvalói pedig annyira szeretik önt, hogy ezért elnézők irántam.

— Rossz gyermek! Nem akarja elismerni, hogy atyja jogosan büszke rá! — Mondta Rudolf és hevesen megcsókolta lányát. — Tizenöt hónapi nevelés után van okom büszkének lenni rád...

— Atyám, dicsérete zavarba hoz!

— Az igazat mondom. Beszéljünk nyíltan a múlt-ról, bátran szembe akarok nézni vele, a múlt az én legnagyobb ellenségem. Meg akarlak győzni, be akarom bizonyítani, hogy személyed varázsának senki sem tud ellentállni. Emlékszel a Farkasra, magad beszélted el, hogyan szelidítetted meg a börtönben őt és társait. Neked köszönheti, hogy megismerte a bűnbánást és most becsületes, dolgozó, derék asszony lett. Ez nem a te személyed ellenállhatatlan varázsa volt-e? És nem ugyanez a varázs fegyverezte-e le Zsófia főhercegnőt is? Csak ne mosolyogjon kisasszony, így van! Országom apraja-nagyja, öreg és fiatal nem rajong-e érted? Te hercegnőnek születél, tulajdonságaid uralkodásra predesztinálnak, mert jó vagy, mert megértő vagy, mert mindenkivel még tudod szerettetni magad.

— Édes, jó atyám, kegyelem!

Az ajtó kinyílt és Klementin, Gerolstein uralkodó nagyhercegnője, kezében levelet tartva, a szobába lépett.

— Franciaországból jött levél barátom. Én akartam átadni, hogy egyuttal jó reggelt kívánhassak lusta gyermekemnek, akit ma reggel még nem is láthattam. — Mondta homlokoncsókolva Violaszálat.

— Épp jókor jön ez a levél, a múlt-ról beszélgettünk... erről a fenyegető rémről... szövetkeznünk kell ellene, kedves Klementin, mert gyermekünk nyugalma fenyegeti.

— Ez volna a levertség oka ?

— A mult szomorú emlékei kísértik. De közös erővel diadalmaskodni fogunk ellenségünkön.

— Ki írta a levelet ? — kérdezte Klementin.

— A kedves Kacagógerle... Germain felesége.

— Mennyire örülök, hogy hallok végre róla ! — kiáltott fel örömmel Violaszál.

— Nem gondolja, kedves Rudolf, hogy kellemetlen emlékeket ébreszthet ez a levél gyermekünkben ? — kérdezte halkán Klementin.

— Azt hiszem, hogy jó hatással lesz lányunkra ez a levél ! Kacagógerle ányyra szerette...

Rudolf fennhangon olvasta a következő levelet.

Bouqueval-major, 1841 augusztus 15.

Fenséges uram !

Bátorságot veszek magamnak, hogy egy újabb nagy boldogságunkról értesítem és egyben egy újabb kegyet kérjek öntől, akinek ezt az egész földi paradicsomot köszönhetjük.

Tíz nap óta majd megörülök a boldogságtól, tíz napja, hogy gyönyörű kis lányunk született. Én úgy találom, hogy egészen olyan, mint Germain, ő pedig azt mondja, hogy hozzám hasonlít, a jó Georges mama mindkettőnkől fedezett fel vonásokat az aranyos csöpségen. A tény az, hogy éppen olyan szép kék szeme van, mint Germainnek és olyan fürtös fekete haja, mint nekem. Kivételképpen, férjem igazságtalan, pedig nem szokott az lenni, állandóan ő akarja ölbe tartani a kicsikét, pedig ez az én jogom volna, ugye ?

— Derék, becsületes fiatal pár ! Milyen boldogok lehetnek ! — Jegyezte meg Rudolf.

Bocsásson meg fenség, hogy apró porlekedéseinkkel untatom, azonban ezek a kis nézeteltérések nem veszedelmesek, mert mindig csókban végződnek. Való-

szinüleg gyakran cseng felséged füle, mert nincs nap, hogy ne emlegessük! Egymásra nézünk és majdnem mindig egyszerre mondjuk: milyen boldogok vagyunk, ... s mindezt... bocsássa meg kérem ezt a kihuzást, azonban önkénytelenül Rudolf urat irtam, fenség helyett... mert mindig azt mondjuk, hogy mindezt Rudolf urnak köszönhetjük. Remélem, hogy irásommal és a helyesírással is meg van elégedve, Germain mindig tanít és én szorgalmasan tanulok.

— Na, azt hiszem, képzelődik az én kis pártfogoltam, Germain inkább a kezét csókolja, ahelyett, hogy kellő szigorral vezetné! — mondta nevetve Rudolf.

— Ne legyen igazságtalan Rudolf. A betük kissé nagyok, de elég egyenlők! — Jelentette ki Klementin.

Rudolf tovább olvasott:

Könyörgünk fenség, legyen olyan kegyes és válasszon nevet kis lányunk számára, így állapotunk meg keresztanyjával és keresztapjával. Fenség, mit gondol, kik lesznek kicsikénk keresztzülei? Két olyan ember, akiket fenséged és Harville grófnő mentettek meg az életnek és tettek boldoggá. Morel, a gyémántköszörüs lesz keresztapja és Duport Janka a keresztanya. Utóbbi még abból az időből ismerem, mikor szegény Germainemet látogattam a börtönben. Harville grófnő vitette haza a kórházból. Azért választottuk ezeket a derék embereket, mert ilymódon is ki akartuk fejezni hálánkat ön iránt, Rudolf ur. A mi társadalmi osztályunkhoz tartozó emberek, amint Germainnel mondani szoktuk, rokonaink a boldogságban és közös családot képeznek velünk, mert ők is az ön és a Harville grófnő védencei.

— Nem találja atyám, hogy ez nagyon kedves gondolat Kacagógerlétől? — kérdezte Violaszál.

— Igazad van, gyermekem! Engem is meghat ez a figyelem, — mondta Klementin.

— Igazán boldog vagyok, hogy segíthettem eze-

ken az embereken! — Jelentette ki Rudolf, majd folytatta a levél olvasását.

Morel kitünően helyezte el a kapott tőkét, jól el látja családját. Szegény Lujza, azt hiszem nemsokára férjhez megy egy jóra való munkáshoz, aki nagyon szereti és tiszteli ezt a derék lányt. Mert Lujza csak szerencsétlen volt, de nem bűnös. Ezt mátkája is belátja.

— Biztosra vettem, hogy a kedves Kacagógerle levelében ellenségünkre vonatkozó fegyvert is találok! Látod gyermekem, ez az egyszerű, becsületes lélek ösztönszerűen érzi, hogy Lujza szerencsétlen volt, de nem bűnös! azt írja, hogy mátkája is belátja ezt!

Rudolf szavaira összerezzen Violaszál. Elgondolkozva nézett maga elé.

Rudolf folytatta az olvasást:

Duport Janka gróf Harvillené nagylelkűségéből kifolyólag elválhatott férjétől, visszavette legidősebb leányát tőle és egy kis paszománt-műhelyt nyitott, sok megrendelése van és gond nélkül élnek. Hála az önök jóságának, nagyon boldogok. Éppen kellő időben nyújtottak segédkezet.

Germain, mint rendesen, a hónap végén fogja elküldeni beszámolóját. A bank fenséged tervei szerint működik, s most is sok munkanélkülit segít, mindnyájan önt áldják, mert hiába akarta elhíttetni velünk, hogy ezt a bankot egy ismeretlen, gazdag ember alapította és ön csak Germaint nevezte ki igazgatónak, egész működése abban merült ki, hogy néhány jó szót szólt Germain érdekében, nem hisszük ezt el önnek! Nekünk kellemesebb az a gondolat, hogy mindent önnek köszönhetünk. Pipeletné is ezen a véleményen van és azt is hirdeti! „Lakókirályom, Rudolf ur műve az egész bank!” — Szokta mondogatni. (Bocsánatot kérek, de mindig így beszél fenségedről.) Az ő öreg, kedves Alfrédja mindenben igazat ad neki. Alfréd is na-

gyon meg van elégedve új állásával és azt mondja, hogy most még a Cabrion üldözését sem venné lelkére. Talán az is érdekelné fogja fenségédet, hogy Martial Algirban kitüntette magát, portyázó arab csapatok elleni harcokban. Felesége bátran harcolt mellette, mindketten könnyen megsebesültek. Germain olvasta a napilapokban ezt a hírt.

Bocsássa meg hosszú és kimerítő leveletem fenség, de úgy gondoltam, érdekelné fogja azoknak az embereknek a sorsa, kiknek életébe belenyult és egy kicsit a sors szerepét játszta... Bouqueval-majorból írom e sorokat, ... tavasz óta itt vagyunk, jó anyákkal. Germain reggel elutazik Párisba és este tér csak haza. Ősszel visszatérünk mi is Párisba. Különös, én azelőtt nem szerettem a falusi életet, most meg egyenesen rajongok érte! Nem furcsa, Rudolf ur?... Azzal magyarázom meg magamnak ezt a változást, hogy azért szerettem meg a majort, mert Germain nagyon szeret itt lenni, ... A majorról jut eszembe! Kedves Rudolf ur, ha van alkalma, mondja meg a jó és kedves kis Énekesnőnek, hogy gyakran gondolok rá és még mindig azt tartom, hogy ő a világ legédesebb, legszelidebb teremtese és valahányszor nagyon boldognak érzem magam, mindig az jut eszembe, hogy mivel Rudolf ur, a Violaszál Rudolf ura is volt, bizonyára ő is boldog és megelégedett és saját boldogságomat még jobban élvezem!

Istenem, Istenem, mennyit fécsgek itt összevissza. Mit fog mondani fenséged! Óh nem félek... ön oly jó! Különben is ön az oka, hogy olyan boldogan csacsogok és egész nap versenyt dalolok Crétu papával és Ramonettel, már nem tesznek túl rajtam!

Ugye fenség nem utasítja vissza kérésünket? Ugy érezzük, hogy szerencsét hozna drága gyermekünkre, ha ön választana nevet neki, ez volna szerencsecsillaga! Hígyje el Rudolf ur, sokszor mondogatjuk Germain-

nel, hogy jó volt megismerni a szegénységet, a nélkülözést, mert most duplán érezzük, milyen boldog lesz gyermekünk! Ő nem fogja végigküzdeni a nélkülözéseket, a szenvedések iskoláját, mint mi.

Még megírom, hogy tehetségünkhöz képest igyekszünk segíteni a szegényeken, de nem dicsekvésből mondom el, hanem csak azért, hogy ne higye azt, hogy a boldogságunkból nem igyekszünk másoknak is juttatni, azonban mindig hozzáteszük, hogy a köszönet nem minket, hanem Rudolf urat illeti, aki a világon a legnemesebb, a legjobb! Ugy néznek fel önre ezek az emberek is, mint egy szentre.

Isten vele, fenség! Legyen meggyőződve, hogy amint kis lányom gagyogni kezd, az ön neve lesz az első szó, amelyet ki fog mondani!

Remélem, hogy gyermekem mindig méltó lesz arra, hogy az ön nevét kiejtse; az önét, aki, mint a végzet földi helytartója, a mi és más szerencsétlenek életét a boldogság útjára vezérelte.

Bocsássa meg, hogy egy könnyecsepp éppen a szó közepébe hullott és elmosta betüimet, . . . a meghatottság, a hála könnye volt. Szememet egyre elborítja . . . nem látok tisztán . . .

Tiszteletteljes, hálás üdvözetem küldve, maradok

Kacagógerle, a Germain felesége.

U. i. Istenem, most, hogy átolvastam levelemet, észrevettem, milyen gyakran irtam Rudolf urát, fenség helyett! Ugye megbocsájt, hisz tudja, hogy akár ilyen, akár olyan címet írok, egyremegy, mert egyformán tiszteljük és áldjuk!

— Kedves kis Kacagógerle! Ez a naiv levél tele van érzéssel és finomsággal! — Jegyezte meg Klementin.

— Kétségkívül, ez a jótékonyság szerencsésen volt

elhelyezve. Aranyszívü teremtés! A gyermekünknek is ez a véleménye! Miért vagy olyan sápadt? — kérdezte Rudolf ijedten, Violaszáltól.

— Istenem, milyen fájdalmasan érzem a kettőnk közti különbséget! Kacagógerle dolgozik, boldog, ... szorgalmas fiatal lány volt, most pedig boldog anya és szeretett hitves ... míg én ...

— Nagy Isten! Mit beszélsz?

— Drága atyám, ne tartson hálátlannak, amiért az ön végtelen jósága, második anyám odaadó gyöngédsége, a pazar pompa, a tiszteletteljes hódolat dacára nem tudom leküzdeni szégyenérzetemet! Semmi sem teheti meg nem történtté a multat! Bocsásson meg atyám, eddig eltitkoltam ... a multam megöl.

— Klementin, hallja! — kiáltott fel kétségbeesetten Rudolf.

— De szerencsétlen gyermek, gyöngédségünk, környezetednek szeretete, amelyet kiérdemelsz, nem bizonyítják-e eléggé, hogy a multat nem szabad egyébként tekintened gonosz álomnál? — kérdezte Klementin.

— Óh, milyen szerencsétlen vagyok! Már nem fogjuk legyőzhetni, ezt a lelkében urrá lett ellenséget! Óh, miért hallgattam! Miért nem tettem előbb szóvá ezt a dolgot! Hisz tudtam, hogy a multon gyötrődik ez a szerencsétlen gyermek.

— Bátorság, barátom! Csak az imént mondta, hogy jobb ismerni a fenyegető ellenséget, mert legalább szembeszállhatunk vele. Tudjuk most már, hogy mi okozza gyermekünk levertségét, diadalmaskodni fogunk szomoruságán, mert velünk van az igazság és fegyverünk a szeretet diktálta gyöngédség!

— És talán belátja, hogyha az ő betegsége gyógyíthatatlan, mienk is az lesz ... rettenetes érzés, hogy nem tudjuk boldoggá tenni ...

Néhány pillanatig mély csend uralkodott a szobá-

ban. Ez alatt Violaszál összeszedte gondolatait, egyik kezével atyja, másik kezével anyja kezét fogta meg és így szólt:

— Hallgasson meg jó atyám és ön is, kedves anyám! Ez a nap a kimagyarázás napja... ugysem tudtam volna tovább titkolni azt, amit érzek... minden szenvedésnek van határa...

— Értelek, ... nincs remény! — mondta szomorúan Rudolf.

— Remélek! Erős a jövőbe vetett bizalmam, ez bátorít arra, hogy beszéljek.

— Mit várhatsz a jövődtől, szegény gyermekem, mikor a jelened csak keserőséget és szomorúságot okoz neked?

— Mindjárt megmondom atyám, azonban előbb engedje meg, hogy juttassam eszébe a múltat... és mindazt, amit eddig éreztem!

— Beszélj, beszélj! Hallgatunk...

— Amig Párisban ön mellett lehettem atyám, addig nagyon boldog voltam... néhány esztendei szenvedéssel sem lesz túlfizetve az a pár szép nap! Látja, ... legalább megismerhettem a boldogságot...

— Pár nap... Istenem...

— Milyen tiszta, ragyogó volt ez a néhány nap! Atyám elhalmozott gyöngédségével és szeretetével, mint rendesen... én tökéletesen boldognak éreztem magam. Olyan szépnek láttam a jövőt... imádoztam atyám... és második anyám mellett... úgy vágyódtam szeretetükre... be kell vallanom, nagyon büszke voltam arra, hogy az ön lánya vagyok, atyám! Annyiszor mondogattam: — Én, aki annyira lenézett, megkínzott voltam, egy uralkodó nagyherceg lánya vagyok, ákit mindenki áld, szeret és tisztel. Milyen nyomorúságos életet éltem eddig, most pedig pazar pompa és fény vesz körül! Ugye, menthető elvakultságom, hiszen...

— Menthető-e ? Természetes. Mi rossz van abban, drága angyalom, hogy örültél rangodnak ? Hogy élvezted előnyeit ? Akkor jókedvű voltál . . . Istenem, hány-szor borultál nyakamba és örömtől túláradó hangon mondtad :

— *Atyám, olyan boldog vagyok !* — Sajnos soha, soha többé nem fogom hallani . . . elkábitott . . .

— Mondd, kis lányom, mi változtatta át ezt a tiszta boldogságot szomorúsággá ? — kérdezte Klementin.

— Egy nagyon szomorú eset.

— Mondd el !

— Emlékszik atyám, arra a rettenetes jelenetre, amely akkor játszódott le, mielőtt Párist elhagytuk volna ?

— Igen, — felelte szomorúan Rudolf — emlékszem . . . szegény, bátor Késelő, még egyszer megmentette életemet, . . . és ott, szemünk láttára halt meg . . .

— Amíg szegény, szerencsétlen haldoklott . . . tudja, kit láttam ? . . . Tudja, hogy ki nézett mereven . . . óh, ezek a szemek . . . ez a tekintet . . . azóta üldöz . . . ! — Violaszál összerázkódott.

— Micsoda szemek ? Kiről beszélsz ?

— A Fehér-nyul emeberevőnjéről.

— Hol láttad azt a szörnyűséges nőszemélyt ?

— Atyám nem vette észre . . . abban a pincehelyiségben tartózkodott, ahol szegény Késelő meghalt, . . . azok közt az asszonyok közt volt, akik segítségére siettek !

— Óh, most már mindent értek ! A Késelő halála már eléggé felizgatott és azt hitted, hogy eközt és a találkozás közt valami végzetszerű összefüggés lebeg !

— Igaza van, atyám, . . . mikor az emeberevőnt megpillantottam, úgy éreztem, mintha egy vasmarok összeszorítaná torkomat, egy pillanat alatt megfagyott bennem a remény, a boldogság ! Éppen akkor talál-

kozott szemünk, mikor Késelő : *Van igazság az Égben!* kijelentéssel kilehelte lelkét. Én ezt a jelenetet a sors intelmének tulajdonítottam! Igen hamar beleéltem magam új életembe, gögősen, elbizakodva, sietve igyekeztem fátylat vetni a multra, ahelyett, hogy bűnbánással töltöttem volna napjaimat!

— De te nem vagy felelős Isten előtt a multadért! Te akaratodon kívül kerültél rettenetes helyzetedbe!

— És miután lekerültél önhibádon kívül a mélységbe, lelkiismereti furdalásaid és minden erőmegfeszítésed dacára, sem tudtál onnan kiszabadulni, a véletlennek kellett közbejátszania... annak a véletlennek, amely éppen az én utamba sodort!

— És, hányszor hangsúlyozta már édes gyermekem atyád, hogy te áldozat voltál, nem pedig bűnös!

— Semmi sem tudja meg nem történtté tenni multamat! Az emlékek kísértenek, itt, ebben a fényes palotában és követnek atyám karjaiba... sőt trónja lépcsőjéig is! — Violaszál heves zokogásba tört ki.

Rudolf és Klementin vele sirtak, mert érezték vigaszuk eredménytelenségét és a mult hatalmas erejével szemben — gyengeségüket.

— Azóta, — vette fel újra a beszéd fonálát, könnyeit letörölve Violaszál — a nap minden órájában keserű szégyenérzettel vetem sajátmagam szemére, hogy egy ország legnagyobb, legértékesebb emberei, szeretettel, tisztelettel vesznek körül, ... egy uralkodó császár nővére az egész udvar szemeláltára, sajátkezűleg igazította meg hajékemet... nekem... aki a Cifé undok levegőjét szívtam... engem tisztelnek, engem szeretnek tudós, előkelő állásu, magasrangu nagyurak, engem, akit tolvajok és gyilkosok tegeztek! Óh atyám, bocsásson meg nekem... minél magasabbra emelt, annál jobban éreztem és érzem azt az alacsony fokot, ahol azelőtt voltam. Minden tiszteletadásra azt érzem, hogy visszaélést követek el, nincs jogom elfogadni azt.

Gondolja el atyám, azután a mult után... azután, ami én voltam, hogy türhessem el tiszteletreméltó aggasztványok hajlongását... előkelő asszonyok és fiatal lányok dicséretét, kedveskedéseit! ez majdnem egyenlő a szentségtöréssel... Óh atyám, ha tudná, mit szenvedek... gondolja el, ha ismernék multamat, ... akkor azok, akik most szeretettel és tisztelettel vesznek körül, ... jogos lenézéssel, megvetéssel fordulnának el tőlem! Óh, mennyire rettegek, hogy kiderül az igazság és akkor!...

— Óh te szegény, meggyötört gyermekem! Lásd, feleségem és én ismerjük multadat és mégis szeretünk, pedig mi méltók vagyunk rangunkhoz!

— Önök az apa és az anya szemüvegén keresztül néznek engem.

— És az a sok jó, amivel ittléted óta elhalmoztad a lakosságot? Az árvaház, az elhagyott gyermekek otthona, védenecid odaadó, gyöngéd ápolása, nem elég vezeklés-e el nem követett vétkeidért?... És nem elég sokat jelent-e a Szent-Hermangild zárda apátnőjének kedvessége és előzékenysége? Nem a rangodnak, nemes szivednek, fenkölt lelkednek tulajdonithatod!

— Örömmel tölt el az apátnő elismerése, ha jótékonyági intézményeimre vonatkozik... azonban kétségbeejt, ha előkelő növendékei elé engem állít példaképpen! Olyankor úgy érzem, mintha cinkostársra volnék valami csalónak és majd a föld alá sülyedek szégyenembe...

— Le kell mondanom arról, hogy meggyőzzelek! Érveid nemes érzésből fakadnak... nem gondoltam arra, hogy a jelen és a mult közt levő óriási különbség mennyire kinozhat téged... bocsáss meg ezért nekem, édes gyermekem!

— Istenem... drága, jó atyám, miért kér tőlem bocsánatot?

(Folytatása következik.)

— Ki kellett volna találnom kinjaidat, meg kellett volna éreznem érzéseidet... hisz ismerem finom lelket, érzékeny szivedet!... És mégis... mit tehettem volna?... Kötelességem volt téged hivatalosan is lányomnak elismerni... ez a tiszteletadás, amely téged annyira kinoz, ennek a ténynek szükségképpen következménye volt... igen, hibás voltam... látod, nagyon büszkévé tett szépséged, bájosságod, okosságod, tapintatod,... élveztem, hogy mindenki meghódol előtted,... mindenki elismeri felsőbbiségedet... El kellett volna rejtenem kincsemet... visszavonultságban kellett volna élnem Klementinnel és veled... le kellett volna mondanom a fényes estélyekről és ünnepélyekről, amelyeken csak téged élveztelek... azt hittem, hogy sikerült oly magasra emelnem téged, ahonnan már nem látható a mult... sajnos, ennek éppen az ellenkezője következett be... minél magasabbra emeltelek, annál sötétebbnek látod a mélységet, ahonnan felkerültél... az én hibám... azt hittem, helyesen cselekszem... csalódtam... és igen hamar biztam a megbocsájtásban... Isten büntetése... a lányomban ér el.

A szoba ajtaján halkán kopogtak s ez véget vetett a beszélgetésnek. Rudolf kinyitotta az ajtót. Murph állott előtte. — Bocsásson meg, királyi fenség, hogy zavarom, azonban Herakausen-Oldenzaal hercegtől futár érkezett, levelet hozott fenséged számára, azzal, hogy fontos és azonnal átadandó fenséged saját kezébe.

— Köszönöm, jó Murphom! Kérlek ne menj messzire... beszélni szeretnék veled! — mondta mélyen felsóhajtva Rudolf.

A herceg becsukta az ajtót és figyelmesen olvasta a következő sorokat :

Fenséges Uram!

Vajjon remélhetem-e, hogy a rokoni kötelék és fenséged irántam tanusított barátsága és jóindulata

elnézővé teszik levelem tartalma iránt, melynek minden sorát becsületérzésem diktálta! Nagyon kérem ezért ne ítélje tulmerésznek eljárásomat.

Körülbelül másfél év előtt, mikor Fenséged Franciaországból visszatért, magával hozta leányát, akirő azt hitte, hogy elveszett, holott állandóan édes anyja mellett tartózkodott. A leányka édes anyját „in extremis“ feleségül kegyeskedett venni, hogy törvényesíthesse Améli hercegnőt. Eszerint a Fenséged lánya uralkodó családból származik, szépsége vetekedik a mennybeli angyalokéval, szíve méltó magas rangjához és lelki tulajdonságai felülmulják szépségét. Így írta őt le nővérem, a Szent-Hermangild zárdapátnője, kinek gyakran van alkalma együtt lenni Királyi Fenséged forrón szeretett lányával. Most pedig egyenesen rátérek levelem tulajdonképpeni céljára, sajnos, nem mondhatom el élőszóval, mer betegségem a szobához köt. Amíg fiam Gerolsteinban tartózkodott, majdnem naponta együtt volt Améli hercegnővel... végtelenül szereti... azonban sosem mutatta ki szerelmét, eltitkolta előtte érzelmeit... Kötelességemnek tartottam ezt Fenséged tudomására hozni, annál is inkább, miután fiammal szemben atya jóindulatot kegyeskedett tanusítani... és meghívásával tisztelte meg. Lovagias kötelességemnek érzelmeim mindezt őszintén elmondani, hogy Fenséged magának belátása szerint a jövőben, esetleg zárkózottabban legyen fiammal szemben... Tudom, hogy fenséged leányára joggal büszke Királyi Fenséged... és talán trónus vár rá... azonban azzal is tisztában vagyok, hogy Fenséged gyöngéd apa, és ha fiamat méltónak találja arra, hogy Améli hercegnőt boldoggá tegyen, nem fogja rangkérdés miatt kikoszarazni őt! Izléstelennek tartanám, ha Henrikről most dicsőhymnuszok zengenek, de hátorkodom Fenséged eszébe juttatni fiamról táplált jó véleményét és elismerő nyilatkozatait...

Nem merek többet mondani... és minek tagadjam, nagyon meg vagyok hatva!

Bármit is határozon Fenséged, mi tisztelettel

jesen vesszük tudomásul és továbbra is hűséges oda-
adással maradok Királyi Fenséged kész szolgája

Gusztav-Pál Herkusen
Oldenzaal hercege.

A levél olvasása után Rudolf néhány percig szomoruan nézett maga elé, majd reménysugár villant keresztül arcán és lánya mellé lépett, akit Klementin gyöngéd kényeztetéssel halmozott el.

— Édes gyermekem, magad mondtad, hogy Isten a mai napot az őszinte megbeszélésekre teremtette, egy újabb komoly esemény megerősítette nyilatkozatodat. —

— Miről van szó, atyám ?

— Félelmem új tápot kapott.

— Miért, édes atyám ?

— Nem vallottad be őszintén bánatod okát, felét elhallgattad !

— Legyen szives magyarázza meg, miről van szó ! — mondta fülig pirulva Violaszál.

— Most már beszélhetek. Figyelj ide, édes kis lányom. Te azt hiszed, illetve úgy érzed, hogy nagyon szerencsétlen vagy... Az imént azt mondtad, hogy minden reményed a jövőben van, ... megértettelek... megtört szívvel vettem tudomásul, hogy ez annyit jelent : számunkra meghaltál, ... zárdába akarsz vonulni ?

— Atyám...

— Igazam van ? Felelj édes lányom !

— Igen... ha megengedi... ! — mondta elhaló hangon Violaszál.

— El akarsz hagyni minket ! — kiáltott fel fájdalmasan Klementin.

— A zárda közel van Gerolsteinhez. Gyakran láthatnám jó anyámat és édes atyámat...

— Gondold meg szívem, ez az elhatározás egész életedre szól... még nem vagy tizennyolc éves sem... és talán jöhet idő, amikor mégis...

— Ó, sohasem bánnám meg ezt az elhatározásomat... nem találok máshol felejtést és megnyugvást, csak a zárda csendjében... természetesen, ha

önök drága jó szüleim nem vonnák meg tőlem szeretetüket.

— A vallás vigasza, a vállalt kötelességek, ha nem is gyógyíthatnák meg fájó sebeidet, mindenestre megnyugtathatnák háborgó lelkedet... és annak dacára, hogy boldogságom felét adnám oda, nem beszéllek le elhatározásodról... tudom, mit szenvedhetsz, ... talán a világi életről való lemondásoddal megváltod nyugalmadat.

— Hogyan, hát maga is... Rudolf!

— Engedje meg édes barátnóm, hogy megmondjam mindazt, amit gondolok, ... én beleegyezem, hogy leányunk zárdába vonuljon azalatt a feltétel alatt, ha másnak az életét nem teszi tönkre ez az elhatározása!

Klementin és Violaszál meglepetten néztek Rudolfra! A nagyherceg élesen szemügyre vette leányát: — Mi a véleményed unokafivéredről, Henrik hércegről? — kérdezte.

Violaszál vérvörös lett. Egész testében megremgett. Egy pillanatnyi habozás után sirva borult atyja nyakába.

— Szereted?

— Eddig még nem kérdezte tőlem édes atyám!

— Tehát szereted! Mondd, nagyon szereted? drága kis lányom!

— Ó, ha tudná atyám, milyen nehezemre esett eltitkolni önök előtt... az első kérdésre régen bevalóltam volna! Önként természetesen nem tudtam elmondani... szégyeltem...

— Mit gondolsz, Henrik ismeri érzéseidet?

— Isten őrizzen meg! Nem hiszem, hogy tudna róla atyám!

— És ő... szeret téged?

— Nem, ... remélem, hogy nem szeret... túlságosan sokat szenvedne.

— Hogyan keletkezett szerelmed? Beszöld el drága angyalom!

— Tudtomon kívül lepett meg ez az érzés! Emlékszik az apród képre atyám?

— Hogyne! Szent-Hermangildben láttad Henrik arcképét?

— Igen. Akkor nem is titkoltam el, hogy meglepett a kép szépsége. Gyakran idéztem fel emlékemben... tudtam, hogy én a földi szerelemtől el vagyok tiltva... úgy gondoltam az apródra, mint a siron tuli jegyesemre, atyám azt mondta, hogy már nem él,... gyerekes álmokképeket szőttem... bocsássanak meg érte...

— Istenem, szegény kis lányom, oly megható!
— mondta könnyezve Klementin.

— Most már tudom, miért mondtad olyan szomoruan, hogy — kár volt megtréfálnom téged!

— Gondolja csak el atyám, milyen zavart voltam, mikor az apátnő elmondta, hogy Henrik él, az unokaöccse,... rokonunk... akkor igyekeztem megszabadulni az első benyomástól, azonban bármennyire akartam is nem foglalkozni Henrikkel... annál gyakrabban gondoltam rá! Szerencsétlenségemre, atyám gyakran dicsérte Henriket, elismerően nyilatkozott férfias jelleméről, nemes szivéről és fénykölt lelkéről...

— Szóval szeretted, még mielőtt ismerted volna...

— Anélkül, hogy szerettem volna, különös vonzalmat éreztem iránta, amiért keserű szemrehányásokat tettem magamnak! Azzal vigasztalódtam, hogy senki sem fogja megtudni szomorú titkomat. Mertem szeretni,... nem elégitett ki az ön és második anyám gyöngédsége... minden érzésemet az önök iránti szeretetnek kellett volna lekötnie.... Először azon a nagy estélyen találkoztam unokafivéremmel, melyet atyám Zsófia főhercegnő tiszteletére adott. Annyira hasonlított a Szent-Hermangildban levő festményhez, hogy azonnal felismertem... később atyám bemutatta és felszólított, hogy rokonokhoz illő fesztelenséggel beszéljünk...

— És nemsokára szerettétek is egymást?

— Atyám iránt érzett tiszteletéről és bámulatóról beszélt... annyi őszinte rajongással... és atyám is dicsérte...

— Megérdemelte! Tulajdonságai messze felülmulják az ő társadalmi osztályához tartozó ifjak tulajdonságait...

— Kegyelem atyám... ne dicsérje... amugy is elég szerencsétlen vagyok...

— Pedig meg akarlak győzni unokafivéred rendkívüli tulajdonságairól... ne lepődj meg gyermekem... folytatd...

— Éreztem a fenyegető veszélyt, azonban nem tudtam elkerülni. Nem tagadom, el nem képzeltem boldog órákat éltem át... azonban csakhamar urrá lett rajtam a lelkiismereti furdalás... képzelheti mennyit szenvedtem... Henrik herceg elhalmozott dicséretekkel, majdnem ájtatos imádatl... testvéri szeretettel vett körül... elhunyt édes anyjához hasonlított... Igyekeztem kiérdemelni a *testvér* elnevezést, jövőjéről beszélgettem vele, szerény tehetségemhez képest tanácsal láttam el... feltettem magamban, hogy megkérem önt atyám, maradjon mindig támasza atyái barátja Henriknek... Ó, hányszor sirtam titokban, mikor Henrik gyermekkorom felől tudakozódott, amikor kért, hogy meséljek én is multamról... őh mindig hazudni, mindig csalni... mindig rettegni... reszketni az előtt, akit szeret az ember... Ó, atyám tudom, hogy nem volt jogom szeretni... vezekeltem érte... távozása nagy fájdalmat okozott... csak akkor tudtam meg, hogy mennyire szeretem... nem sokára talán úgy is bevallottam volna mindent... erőm fogytán van... ó atyám, nem bírom tovább!

Violaszál zokogva temette kezébe arcát. Majd kis vártatva erőt véve magán, kérdezte:

— Atyám, most, hogy mindent tud, mit gondol van-e számomra más jövő a zárdán kívül?

— Igen, van! És még pedig boldog, ragyogó övő vár rád gyermekem!

— Nem érttem atyám!

— Most figyelj e rám! Ugy-e érzed, tudod hogy mennyire szeretlek és figyellek... éleslátásomat nem kerülte ki a ti szerelmetek... néhány nap alatt

tisztában voltam azzal, hogy Henrik nagyon szeret...
jobban, mint te őt!

— Atyám... nem... az lehetetlen... nem szeret
annyira...

— Szeret, szenvedélyes, mély szerelemmel!...

— Ó Istenem! Istenem!

— Figyelj... Én Henrikkel mindig úgy bántam,
mintha fiam volna. Ezen most sem akartam változ-
tatni... néhány nap múlva Klementin is, meg én is
tisztában voltunk azzal, hogy szeretitek egymást...
az én helyzetem is kinos volt... mint atyádnak...
ismertem Henrik kiváló tulajdonságait... boldognak
kellett volna lennem a kölcsönös vonzalom láttára,...
mert hozzád méltóbb férjet elképzelni sem tudtam...
mint becsületes embernek azonban a szomorú mul-
tadra is kellett gondolnom... Henriket nem akartam
biztatni, jövőjére vonatkozólag olyan tanácsokat
adtam, melyekből láthatta, hogy nem gondolok eset-
leges házasságotokra... vigyáznom kellett... nem
akartalak megfosztani isteni boldogságotól... gon-
doltam, ha vége is szakad, legalább megismered az
ártatlan, tiszta boldogságot... és reméltem, hogy ez
a szerelem meghozza nyugalmaidat!

— Nyugalmaidat?

— Figyelj csak! Henrik atyja Pál herceg irt...
ime itt a levele, megkéri kezedet fia számára... re-
ménytelennek tartja ugyan... azonban mégis meg-
írta, hogy fia forró, tiszteletteljes szerelmet érez
irántad!

— Istenem, Istenem, milyen boldog lehettem
volna!

— Bátorság édes gyermekem! Csak akarnod
kell és boldog lehetsz!

— Soha, soha! Elfelejté atyám...

— Semmit sem felejték el... azonban, ha holnap
zárdába vonulsz, nemcsak örökre elveszítlek, hanem
te rád is lemondás vár... ha már el kell válnunk,
legalább boldognak tudjalak... tudjam, hogy annak
vagy a felesége, akit szeretsz és aki imád téged...

— Felesége... atyám...

— Igen, ... csak azt kötöm ki, hogy éjjel legyen az esküvőtök, a te tanud, Murph legyen, a Henriké pedig báró Grün. A világtól teljesen elvonulva, ismeretlenül éljétek Svájcban, vagy Olaszországban... Tudod-e, hogy miért akarlak eltávolítani magam mellől?... Tudod-e, hogy miért akarom egyelőre lemondani Henriket rangjáról, amint átlépi Németország határát? Megmondom! Látod édesem, én biztosan tudom, hogy csendes, elvonultságban töltött boldogság fokról-fokra elfelejtetné veled szomorú multadat... itt, ebben a környezetben nagyon kirívó az ellentét...

— Igaza van Rudolfnak! Ha egyedül lesztek Henrikkel, a napok egyenletes, harmonikus boldogságban fognak elsuhanni fejed fölött és időd sem marad foglalkozni a multtal.

— És miután én sokáig nem tudok el lenni nélküled, minden évben meglátogatnálak titeket Klementinnal.

— És egy szép napon, amikor már teljesen elfelejtetted a multat és megtanultad, hogyan kell boldognak lenni, vissza fogtok térni hozzánk, hogy mindig együtt legyünk.

— Istenem... felejteni és boldog lehetni...

— Igen... igen gyermekem! — vette át a szót Klementin: — Ha a nap minden percében érezni fogod férjed szeretetét, tiszteletét és tudni fogod, hogy atyád nagyrabecsüli, sokra tartja azt a férfiut, aki elhalmoz gyöngédségével... mit gondolsz — lesz-e alkalmaid a multtal foglalkozni...

— És mondd, ha látod, hogy boldogitsz, lesz-e okod akkor szemrehányásokkal illetni saját magad?

— Atyám, ilyen nagy boldogság várna még rám?

— Ó tudtam, hogy az apai szeretet mindenható, tudtam, hogy sikerülni fog lányomat a boldogság útjára vezetni! — kiáltott fel örömujjongva Rudolf.

— Henriknek a felesége lenni, ... az életemet vele, atyámmal és második anyámmal tölteni, ...

— mormogta önfeledten Violaszál.

— Igen, drága angyalom, mindnyájan boldogok

leszünk... megyek megírom a Henrik atyjának, hogy beleegyezem a házasságba!

Rudolf boldogan ölelte át gyermekét. — Meglátod, édes kis lányom, minden szép lesz, minden jóra fordul. Válásunk csak rövid ideig fog tartani, téged a házaselet, az új kötelességek annyira le fognak kötni, hogy nem lesz időd mással foglalkozni! Ha majd anya leszel, nemcsak magadért kell boldognak lenned!

— Ah atyám! — Kiáltott fel szivettépően Violaszál, — soha, soha! én érdemetlen vagyok erre a szent elnevezésre, meghalnék a szégyentől, ha gyermekemnek a multamról kellene beszélnem, ha még tulélném az atyjának tett vallomásomat...

— Mit beszél? — kérdezte megdöbbenve Rudolf.

— Én anya! Engem szeressen és tiszteljen egy ártatlan, tiszta gyermek! Engem, akit mindenki lenézett,... hogy szentségtelenithetném meg az anyaságot! ó dehogy... egy percre elkábitott a boldogság utáni vágyódás, nem, nem; számomra nincs remény.

— Leányom könyörgök, hallgass rám! —

Violaszál felállott. Csodálatos szép volt. Márvány fehér arcán mély bánat tükröződött vissza. Olyan volt mint a bánat szobra.

— Atyám, — mondta, — megfeledeztünk arról, hogy Henriknek, mielőtt feleségül venne, ismernie kell multamat!

— Nem felejtettem el! Mindent meg fog tudni...

— Atyám, azt akarja, hogy meghaljak,... nem élném tul, ha ennyire megalázna Henrik előtt.

— De azt is tudni fogja, hogy milyen kegyetlen végzet taszitott a mélységbe... és tudni fogja, miként menekültél meg...

— És érezni fogja, hogyha én azt mondom neked: *leányom, ő is emelt fejjel szólithat: feleségemnek!* — Jegyezte meg Klementin.

— És én pedig anyám, jobban szeretem, jobban tisztelém annál Henriket, mintsem egy olyan kezet nyujtsak neki, melyet megérintettek a Cité banditái!

Rövid idő múlva a gerolsteini hivatalos lapban a következő hír volt olvasható:

Tegnap a Sainte Hermangilde nagy hercegi apátságban, az uralkodó királyi fenség és az udvar jelenlétében vette fel a fátylat a magas és hatalmas Amélie de Gerolstein nagyhercegnő királyi fenség. Az illustrissime és reverendissime Charles-Maüime Oppenheim hercegérsek fogadta a noviciát. Annibal-André Montano, Dëlphes-i herceg, Centa püspöke *in partibus infidelium* és apostpoli nuncius adta a pápai áldást és üdvözetet. Reverendissime Pierre d'Asfeld, a Cologne-kápolna plébánosa, római szent birodalmi gróf mondta az ünnepi beszédet.

„*Veni creator optime.*„

Rudolfnak Klementinhez írott levele.

Gerolstein, 1842. január 12.

Levele megnyugtat atyja ura állapota felől, és a hét végére kilátásba helyezett hazautazása örömmel tölt el. Nagyon kérem, amint olyan állapotban lesz édes atyja, hogy az utazás fáradalmaiból kibírja, azonnal hozza őt magával, félttem a maga egészségét is! Az a barátságtalan, ködös éghajlat, a zord lakás nem tesz jót magának sem! Az izgalmak, atyja odaadó ápolása elgyengíthették! Őszintén sajnálom, hogy nem lehetek magával.

Klementin nagyon kérem, vigyázzon magára. Olyan szükségem volna most a maga gyöngédségére!

Drága gyermekünk holnap veszi fel a fátylat. A noviciátusság ideje letelt... holnap... január 13-ika... végzetes dátum! Január tizenharmadikán rántottam atyámra kardomat...

Ah édes barátnőm, igen korai volt az örömöm, még nem bocsájtotta meg az Ég bűnömet... Elkábitott a szép jövő... azt hittem, hogy életem hátralevő idejét magával és lányommal fogom tölthetni, elfelejtettem, hogy gyermekemben és el a büntetés... az atyák vétkeiért a gyermekek lakolnak! Hiába volt minden... a sötét múlt kísértései és Henrik iránt érzett szerelme érlelték meg benne azt a vágyat, hogy zárdába vonulhasson... nem tagadhatjuk, az ő hely-

zetében mindketten így cselekedtünk volna! Ninc^s más felelet erre a rettenetes kifakadásra: . . . — Jobban szeretem Henrik herceget, mintsem ezt a kezdet nyujtsam neki, melyet a Cité banditái érintettek. . .

Feláldozta magát. . . lemondott a világi örömről, a pompáról, a fényről, a boldogságról. . . a trón lépcsőjét elhagyta, hogy a templom hideg köveire tételjen. . . szép ruháit levetette, hogy szőrcsuhát öltöszön. . . karjait keblén keresztbe fonva, lehajtja anyagi szép fejét. . . aranyos, selymes, szőke haját, melyet annyira szerettem, levágták. . . ereklyeként őrzöm!

Miközben e sorokat papírra rovom, sirok, mint egy gyermek. . .

Ma reggel láttam és beszéltem veje, nem volt olyan sápadt, mint rendszeren, azt állítja, hogy nem szenved, jól érzi magát. . . és mégis rémes előérzet gyötör. . . aggódom érte. . . márvány fehér arca olyan sovány. . . nagy kék szemei még nagyobbaknak látszanak, . . . önkénytelenül is arra kell gondolnom, hogy milyen szép volt esküvőnk napján. . . arcán a mi boldogságunk tükröződött vissza. . . mennyit változott azóta! Még nem tudja, hogy Juliánna hercegnő lemond az apátnői méltóságról, holnap ő fogja átvenni, egyhangúan választották. . .

Noviciátussága kezdetétől elismerték vallásosságát, jótékonyosságát, pontosságát, soha sem követett el semmi szabályellenességet. . .

Azonban a zárda falai közt sem talált még feledést! Mégis örvend elhatározásának, mert úgy érzi, hogy magasabb sugallatnak engedett. . . azonban mégis szenved. . . imádkozik, hisz, aláveti magát a rend szigorú követelményeinek, a legdurvább munkát szó nélkül elvégzi, a zárda kórházának betegeit odaadóan ápolja. . . rideg celláját egyedül takarítja. . . és a falon a kereszt felé van tűzve kis rózsatövének elszáradt ágacskája. . . A zárdában példakép emlegetik. És ma mégis, keserűen vallotta be nekem, hogy a múlt még folyton kinozza. . . és gyakran gondol arra, hogy minden másképp alakulhatott volna ki, ha. . .

— Vádolom magam atyám, — mondta szokott nyugalmával, vádolom magam és még sem tudom elkergetni gondolataimat... ha Isten úgy akarta volna, most milyen boldog lehetnék, ha nem lenne a mult, ön mellett élhetnék atyám, egy szeretet és köz-tiszteletben álló férj oldalán,... mindennek dacára életem a Cité emlékei és a rózsás lehetőségek közt oszlik meg... pedig olyan hévvel, kérem az Istent, szabadítson meg ezektől a gondolatoktól és miután neki szenteltem életemet, engedje, hogy lelkemet az iránta való szeretet töltse el... hassa át teljesen a vallás áhitata, hiába könyörgök, nem hallgatja meg kérésemet, nem vagyok méltó!...

Engem egy pillanatra remény szállt meg... De hát akkor, — feleltem, — még mindig van időd visszateérni, ma van az utolsó nap, ma véget ér a noviciátus-ságod, holnap szentelnek csak fel: még szabad vagy mondj le erről az életről, ha úgy sem hozza meg a várt vigaszt... ha már szenvedned kell, térj vissza hozzánk, a mi gyöngédségünk megkönnyíti a szenvedést.

Szomoruan rázta fejét: — Kétségkívül atyám a zárda csendje nagyon szomorú nekem, aki már megszoktam a kényeztetést. Igaz, hogy kétségek gyötörnek, keserű megbánás is tör fel olykor szivemből, de legalább úgy érzem, hogy kötelességet teljesítek... tudom, hogyha bárhova kerülnék, rosszul érezném magam... itt van a helyem, mert én is büszke vagyok. Atyám, a leánya az lesz, ami kell, hogy legyen, azt teszi, amit az ön leányának tennie kell, ha kiderül a multam, megbocsájtják, ha a kereszt előtt látnak térdepelni... édes jó atyám, ha az ön udvarában ragyognak, mint pár hónap előtt, mindenki elítélne... Hálás vagyok és áldom az Istent, mert egyedül ő adhat az ön lányának megfelelő otthont, önhöz és lányához méltó pozíciót... olyant, ahol nem érzem a jelen és a mult közti éles ellentétet... itt adhatják csak meg az engem illető tiszteletet, amely az aláza-tosságnak és bünbánatnak jár...

Istenem, mit felelhettem volna erre!

Mint rendesen, most is megtört szívvel távoztam tőle.

Elhatározása a társadalmi viszonyok mai álláspontja szerint helyes. Lányunk logikusan gondolkozik és bámulatos finom, érzékeny lélekre vall ~~csodá~~kedete. Ugye többször hangoztattam, ha családi kötelezettségeknél szentebb kötelességek nem kényszerítenének, hogy alattvalóim körében éljek, akik szeretnek és akiknek egy kicsit végzetük is vagyok, a világtól elvonultan éltem volna magával, a lányommal, Henrikkel és Murphfal, ha ezt megtehetném, szerencsétlen gyermekem is hamar megtanulna felejtani és boldog lehetne! Itt az udvarnál ez lehetetlen! Minden a végzetten mulik... nem hagyhatom cserben alattvalóimat, akik számitanak rám, biznak bennem és szeretnek!

Isten vele, szeretett Klementinem! Vigasztal az a tudat, hogy bánatomban őszintén részt vesz, nem kell, hogy az én bánatomról beszéljek, mondhatom: a mi bánatunk! Minden magával való közösség jól esik! Néha azt kérdezem magamtól, mi lett volna belőlem, maga nélkül! Szegény kis Violaszál! Nekem meg marad maga! de neki senkije sem lesz!

Isten vele drága barátnóm, rossz napjaim jó angyala! Jöjjön vissza mielőbb!

Életem, szerelmem, szívem, lelkem a magáé, örökre a magáé!

R.

Ezt a levelet küldönccel küldöm! Holnap, a szomorú ceremónia után megint irok! Édes atyjának jó egészséget kívánok és melegen üdvözlöm. Elfelejtettem megírni, hogy Henrik jobban van, állapota legalább is annyira javult, hogy aggodalomra már nincsen ok! Beteg atyja ápolja és az atyai szeretet néha csodát művel. Holnap is irok... holnap sötét, szomorú napom lesz!

Örökre a magáé

R.

Szent-Herm ngild zárda, hajnali 4 óra.
Ne ijedjen meg K^alementinem, ha e levél keltét

olvassa, már nincs veszély... de rettenetes állapotban volt lányunk!

Tegnap, miután magának írott levelemet bevégeztem, rossz előérzet gyötört, magam előtt láttam lányom szenvedő, sápadt arcát, tudtam, hogy ezt az éjszakát egy nagy, hideg templomban imádkozva tölti, elküldtem Murphot és Dávidot Juliánna hercegnőhöz, azzal a kéréssel, hogy ezt az éjszakát tölthessék abban a kis kerti házban, melyben Henrik lakott. Így a lányom szükség esetén azonnal segélyben részesülhet, engem pedig, ha baj van, rögtön értesíthetnek! Rettenetesnek tartom, hogy hideg januári éjszakát fűtetlen templomban térdepelve kell töltenie szegény kis lányomnak! Irtam Violaszálnak is néhány sort, könyörögtem, hogy gondoljon egészségére és imádkozzon cellájában, ne a templomban. Ezt válaszolta:

— Édes jó atyám, köszönöm szivem mélyéből gyöngédségének és figyelmességének ez újabb jelét! Ne nyugtalankodjék, úgy érzem, eleget fogok tehetni kötelességemnek... Az ön leánya nem félhet semmitől, még a testi gyengeségétől sem! A szabályokhoz kell alkalmazkodnom. Mindem testi szenvedést örömmel ajánlok fel az Istennek. Ön édes jó atyám igazat fog adni nekem! Hiszen ön mindig oly bátran teljesítette kötelességét... Isten vele jó atyám! Mondanom sem kell, hogy imádkozom önért, ön egybeforrt az istenség eszméjével... a földön az volt számomra, ami, ha megérdemlem a mennyországban az Isten lesz.

Gondolatban áldjon meg ma este édes atyám... holnap az Ur menyasszonya leszek! Ájtatos tisztelettel csókolom meg mindkét kezét.

Améli nővér.

Ez a levél, melyet zokogva olvastam végig, mégis megnyugtatót kissé. Éjjel a kis pavillonba mentem, ott imádkoztam... atyám emlékoszlopa mellett, melyet a végzetes és szomorú emlékü január 13-ára emeltettem.

Egy óra körül Murph hangját hallottam. Össze-rezzenem, a zárdából jött. Amint azt előre sejtettem,

a szerencsétlen gyermek erős akarata dacára sem tudta leküzdeni testi gyengeségét. Nyolc órakor este térdelt le a templom hideg kövére, éjjél utánig imádkozott... akkor, a fáradság, a hideg, az izgalom, sokat sirt... erőt vett rajta és elájult... Két nővér vigyázott rá, ők azonnal felemelték és cellájába vitték. Dávidot rögtön értesítették, Murph kocsiba ült és értem jött, a zárdába vágtattunk. Juliánna hercegnő várt már. Azzal fogadott, hogy Dávid attól fél, hogy nagyon felizgatnám lányomat, ne menjek be hozzá! Ne ijedjek meg, veszélyről szó sincs, elgyengült és elájult!

Kinos gondolat gyötört... Azt hittem, hogy valami nagy szerencsétlenséget akarnak titkolni előlem, vagy így akarnak előkészíteni valami nagy csapásra! Juliánna hercegnő igyekezett megnyugtatni: — Higyje el Fenség, Ameli hercegnő túl van a veszélyen, az orvos gyógyszereteljesen visszaadta erejét!

Nem kételkedhettem a főnöknő kijelentésében. Türelmetlenül vártam az újabb híreket. Kinos kétségek közt éltőtött negyedóra után, jött végre Dávid. Jelentette, hogy lányom egész jól erzi magát és a templomban akarja folytatni imáját... csak annyi előnyt engedett meg magának, hogy párnára térdelt... és miután én kikeltem az ellen, es csodálkozásomnak adtam kifejezést, hogy a főnöknő ezt megengedte, azt felelte erre Dávid, hogy veszedelmes lett volna ellenkezni lányommal, idegességét és izgalmát az ellenmondát csak fokozta volna! — Juliánna hercegnő elrendelte, hogy hajnalban feküdjék le aludni és azután készüljön a ceremóniára.

— Most a templomban van? — kérdeztem.

— Igen, Fenség, azonban egy félóra múlva cellájába vonul.

Azonnal elvezettettem magam a templom karzatára, ahonnan én láthattam őt, ő azonban nem láthatott engem. Buzgón imádkozott. Két apáca folyton figyelemmel kísérte... én is letérdeltem és lányomra gondolva imádkoztam!

A templom órája hármat ütött. Az apákcá fel-

állottak, lányomhoz mentek és halkán beszéltek hozzá. Néhány percnyi imádkozás után lányom keresztet vetett és elég biztos léptekkel távozott. Az arca azonban olyan fehér volt, mint a fátyla... hozzá akartam menni, azonban meggondoltam, miután féltem, hogy új izgalom megártana és nem tudna pihenni. Dávidot küldtem el hozzá; azzal tért vissza, hogy aludni próbál és jobban érzi magát.

Én itt maradok.

Nem küldöm el ezt a befejezetlen levelet. Holnap elmondom a ceremónia lefolyását.

Viszontlátásra... a bánat megtört... sajnáljon...

Január tizenharmadika.
Rudolf Klementinhez.

Január tizenharmadika... kétszeresen szomorú évforduló most már...

Édes barátnőm, ... örökre elvesztettük! Mindennek vége! Figyeljen ide!

Igaz... jól esik leírni kimondhatatlan szenvedéseinket.

Tegnap panaszkodtam, hogy épp most nincsen mellettem, ma örülök neki, ... nagyon szenvedett volna maga is.

Alig aludtam el, harangzugás költött fel... mintha temetésre szóltak volna... összerázkódtam... tényleg számunkra meghalt a lányunk! Mától kezdve szívében kell gyászolnia, jóságos, édes anyát pótló szívében... Mától kezdve halottnak kell őt tekintenünk. Olyan gyenge... az izgalmak, a bánat úgy megviselték... ki tudja, nem volna-e jó, ha megszabadítaná a nagy halál attól, ami ezután rá vár. A végzet szüntelenül dolgozik... a tegnapi levelem elég bizonyíték arra, hogy a halál megváltás volna számára.

Halott... furcsán néz ki leírva ez a szó... nem találja!

És a bálványozásig szeretett lányomról irjam ezt? Olyan szép, olyan bájos, olyan angyali jó... Alig tizennyolc éves és már meghalt a világ számára.

Minek vegetáljon a zárda komor falai közt. Mit érünk vele, hogyha él is... a mi számunkra meghalt. Annyira szerethette ezt az életet, amelynek a végzet véget vetett.

Borzalmas, amit itt összeírtam... az apai szeretetbe barbár önzés is vegyül!

— — — — —
Délben folyt le a ceremónia. A családi helyünk függőyei mögül néztem végig az egészet!

Különös, hogy a zárdában is mennyire szeretik. Általános az a vélemény, hogy predesztinálva van a zárdai életre, ... de a nézőkön nyomasztó bánat ült!

A templom közepében a nép közt, örségem két altisztjét láttam, ... két kemény, viharedzett katonát.. lehajtották fejeiket és sirtak... A levegőben valami szomorú, fájdalmas előérzet lebegett.

A fogadalom letételē után a kápolna nagytermébe vonultunk, itt ejtik meg az apátnő választást! Szerencsére uralkodói hatalmamnál fogva itt várhattam Máriavirágra... Két apáca támogatta, alig tudott járni, arca alabástrom fehérségénél, jobban megijesztett különös, már nem földi mosolya...

Klementin, nagy erőre lesz szükségünk, ... érzem, hogy leányom a halál csiráját hordja magában...

Olyan boldogtalan lett volna... mondogatom magamnak... ezzel vigasztalódom, ha halálára gondolok!... a halál legalább véget vetne kínjainak... rettenetes gondolat... azonban, ha ez a szerencsétlenség is bekövetkezne, akkor jobb előkészülni rá... Ugye Klementin?

Lassan előkészülni erre a csapásra, a szenvedések sorozatát jelenti... borzalmasabb a hirtelen lecsapó szerencsétlenségnél...

Ne csodálkozzék, hogy ilyesmit írok... én érzem, hogy betegebbs, mint amilyennek látszik... adja az É - hogy csalódjam, hogy mindez csak kétségbeesésem v^gsszhangja legyen...

A teremtet lassanként megtöltötték az apácák. Violaszál szerényen, a legutolsó sorban foglalt helyet. A terem végén emelvényen ült az apátnő.

Mély csend volt. Juliánna hercegnő felállott, kezébe vette a keresztet és meghatott, komoly hangon így szólt :

— Kedves lányaim, magas koromra való tekintettel lemondok állásomról, fiatalabb kezekbe szeretném letenni az apátnői méltóságot. Szent atyánk meghatalmazásából beszélek. Oppenheim püspök ur ő excellenciájának, és uralkodó nagyhercegünk ő király fenségének fogom bemutatni, kedves leányalm, akit önök méltónak fognak találni arra, hogy helyemet elfoglalja.

Én nem vettem le szememet lányomról. Kezét összetéve, lesütött szemekkel, gondolataiba mélyedve állott. Egy pillanatra sem jutott eszébe, hogy őt választhatnák !

A püspök kezébe vett egy nagy iv papirost és a következőket olvasta fel : — Nyolc nap előtt szent anyánk felszólítására az összes kedves nővérek cellájukba vonulva, titkosan szavaztak arra, akit az apátnői méltóságra érdemesnek találtak. A szavazatok egyhanguan Améli nővért, világi nevén de Gerolsteini Améli hercegnő őfenségét választják apátnőnek. Valóságossága, jósága és többi erényei, őt látszanak e tisztég betöltésére hivatni !

Az összes apácák meleg rokonérzéssel néztek lányomra, engem is meghatott az egyhangu választás. Violaszál a meglepetéstől még sápadtabb lett. Láttam, hogy egész testében remegett.

Az apátnő komolyan kérdezte : — Kedves nővéreim, tényleg Améli nővért találják-e a legméltóbbnak, a legérdemesebbnek ? Elismerik szellemi fölényét ? Kedves lányaim, mindenikük külön feleljen kérdésemre.

És mindenik nővér hangosan és érthetően felelte :

— Szabad akaratból, önkényt választottam és választom Améli nővért főnök-anyánknak !

Kimondhatatlan érzés lehetett urrá gyermekem fölött, letérdelt és összekulcsolta kezét.

Az apátnő lányomhoz lépett és kézen fogva akarta őt az emelvényre vezetni.

— Keljen fel édes lányom, — mondta, — foglalja el helyét, melyet belső értékének és nem rangjának köszönhet. — Az apátnő Violaszálhoz hajolt és fölsegítette.

Remegve, ingadozva tett szegény gyermek néhány lépést, majd megállott és meglepően nyugodt, komoly hangon így szólt :

— Bocsásson meg szent anyám, előbb nővéreimhez szeretnék néhány szót szólani.

— Előbb foglalja el helyét az emelvényen, onnan kell beszélnie...

— Ez a hely nem illet meg engem! — Felelte remegve Violaszál.

— Mit mond édes lányom?

— Ezt a megtisztelő, magas helyet nem foglalhatom el.

— A nővérek egyhanguan önt választották.

— Engedje meg szent anyám, hogy itt nyilvánosan gyónjak, befogja akkor látni szent anyám és kedves nővéreim is belátják, ha meghallgatnak, hogy az alázatosnál is alázatosabbnak kell lennem és nem vagyok méltó erre a kitüntető elismerésre.

— A szerénysége félrevezeti, édes lányom! — Mondta jóságosan az apátnő. Azt hitte, hogy a szerencsétlen gyermek tulszerénységből szabadkozik; én azonban kitaláltam, hogy milyen vallomást akar Violaszál tenni. Borzalom járta át egész valómat és könyörgő hangon kértem: — Drága lányom... az én kedvemért...

Violaszál azonnal megértett. Rögtön tisztában volt vele, hogy szégyelnem kellene magam borzalmas vallomása miatt... azonnal tudta, hogy hazugnak tarthatnának, mert az embereket abban a hitben hagytam, hogy gyermekkorát anyja mellett töltötte... Azt hitte, hogy most velem szemben a hálátlanság bünébe esett... lehajtottá fejét, egy szót sem tudott szólani.

— Mégegyszer ismétlem kedves lányom, hogy szerénysége félre vezeti, nővérei egyhangú választása meggyőzheti arról, hogy méltó elfoglalni helyemet...

Az, hogy a világi élet pompáját és gyönyörűségeit ismeri és le tudott mondani a világi örömökről, csak emeli érdemeit. Nem Améli hercegnő öfenségét választották meg a kedves nővérek, hanem Améli nővért. Számunkra akkor vette kezdetét élete édes lányom, amikor átlépte a zárda küszöbét, azóta folytatott példás, szent életét akarjuk elismerésünkkel megjutalmazni. Amióta a zárda falai közt él, bármilyen bűnös multat is levezekelt volna. — Itélje meg kedves lányom, hogy szerénysége helyén való-e ?

Az apátnő szavai meggyőzték Violaszált, nagy hatással voltak rá, mert szegényke azt hitte, hogy a multat nem lehet jóvá tenni. Nagyon meg volt hatva ! Lesoványodott kis kezével kétszer is végigsimitott homlokán.

— Azt hiszem sikerült önt meggyőznöm, kedves lányom. Ugye nem akar fájdalmat nővéreinek és nem utasítja vissza bizalmuknak és szeretetüknek megnyilvánulását !

— Nem, szent anyám ! *Mosl* úgy érzem, hogy elfogadhatom e kitüntető bizalmat. Azonban miután nagyon fáradtnak és kimerültnek érzem magam, ha megengedi szent anyám, csak néhány nap mulva fogadnám el ezt a méltóságot...

— Ahogy kívánja kedves lányom, azonban addig is, fogadja ezt a főpásztori gyűrűt és jöjjön az önt megillető helyre, a kedves nővérek hódolatuk kifejezésére sorban ön elé fognak járulni, ahogy azt szabályaink előírják.

Megható jelenet következett. Lányunk elfoglalta az apátnő karosszékét, és az összes apácák egyenként járultak eléje, mélyen meghajoltak és kezét csókolgatták gyermekünknek.

Láttam, hogy percről-percre nő gyengesége és mielőtt a szertartás végét ért volna, elájult.

Az apátnő lakosztályába vittük, Dávid, aki egy pillanatra sem hagyta el a zárdát, azonnal segítségben részesítette. Azt mondja, hogy nincs aggodalomra ok, a bőjtölés, fáradság, a kimerültség okozták, de nincs komolyabb háttére a dolognak.

Mikor magához tért, egyedül volt veiem. Néhány percig szótlánul szemlélt, majd halkán kérdezte: — Édes jó atyám, meg tud bocsátani nekem? El tudja felejteni hálátlanságomat?

— Kérlek, ne beszélj róla.

— Nem gondoltam arra, hogyha mindent bevallok és elmondom milyen sötét mélységből emelt magához, ... olyan titokról emelem fel a fátylat, melyet rám való tekintettel őrzött meg... azért, hogy biztosítsa számomra a tiszteletet és boldogságot. Meg tud bocsájtani?

Felelet helyet megcsókoltam homlokát, ... két nehéz könnyesepp gördült le szememből arcára...

Többször megcsókolta kezemet.

— Most már jobban érzem magam atyám és miután szabályaink szerint a mai naptól kezdve a külvilág részére meghaltam... néhány dolog felett rendelkezni szeretnék, ha nincs kifogása ellene jó atyám?

— Istenem, hogy is kérdezhetsz ilyent... de könyörgök, ne foglalkozz ilyen sötét gondolatokkal... ráérsz még erre...

— Kétségkívül jó atyám, van még elég időm élni! — Felelte olyan hangon lányom, hogy megremegtem... — Van még időm, azonban ma lemondtam mindenről, ami a tulvilághoz fűzött, ... Kérem, ne utasítson el!

— Parancsolj! Teljesítem kívánságodat!

— Szeretném, ha gyöngéd anyám abban a kis szalonban, ahol rendszeren tartózkodni szokott, ... örökre otthagyná megkezdett kézímunkámat és varróeszközeimet...

— Kívánságod teljesülni fog. Lakosztályod változatlanul marad, minden úgy van, ahogy te hagytad: mindent úgy tisztelünk, ami a tied volt, mint valami ereklyét! Klementin meg lesz hatva, gyöngéd megemlékezésedtől.

— Ön édes jó atyám, vegye emlékül nagyébenfa karszékemet, amelyben annyit álmodoztam és oly szép ábrándokat szőttem...

— Dolgozószobámba, íróasztalom mellé fogom állítani... Ott foglak érezni magam mellett, mintha el sem hagytad volna... hányszor ültél mellettem az íróasztalnál...! Torkomat az írás fojtogatta, alig tudtam beszélni.

— Most azoknak is szeretnék valami emléket hagyni, akik jók voltak hozzám szerencsétlen helyzetemben. Georgesné asszonynak hagyom írókészletemet... ő volt az, aki eköször beavatott a betűvetés titkaiba! A boquevali plébánosnak hagyom az ágyam felett függő keresztet!

— Jól van gyermekem!

— Jó kis Kacagógerlémnek a gyöngysoromat küldöm... egyszerű ékszer, jól fog állni éjfekete hajában. Ha lehetséges volna, miután atyám tudja a Martial és a Farkas címét... szeretném, ha ennek a bátor asszonynak, életmentőmnek... emaillozott arany keresztemet küldené atyám... mindeniknek Violaszál küldi az emléket... igen?

— Ahogy akarod, ugy lesz lányom. Nem felejtettél ki senkit sem?

— Nem hiszem... atyám...

— Gondolkozzál... azok közt, akik szeretnek... valaki, aki éppen olyan szerencsétlen, mint anyád, meg én... akinek éppen úgy fáj, hogy felvette a fátlyat, mint nekünk.

Szegény kis lányom megértett. Gyöngén megszorította kezemet, sápadt arca egy pillanatra elpirult. Megelőzve ajkán lebegő kérdését, — feleltem: Jobban van már, nem aggódnak életéért!

— És atyja?

— Örvend, hogy fia állapotában javulás állott be... ő is elég jól érzi magát. Mit adsz Henriknek... olyan kedves, értékes emlék volna, bármit is kapna tőld!

— Atyám, adja neki térdeplőmet. Hányszor könyörögtem sirva az Istennek, hogy engedje elfelejtenem Henriket, miután nem vagyok szerelmére méltó...

— Boldog lesz, hogy rá gondoltál!

— Az árvák és elhagyott fiatal lányok menhelye...

Rudolf levele félbeszakadt, néhány alig olvasható szó volt még utólag hozzáfűggesztve :

Klementin... megőrülök... Murph bevégzi leveletem... Ó, január tizenharmadika!

Murph a következőket írta :

Királyi Fenség !

Az uralkodó nagyherceg, ő királyi fensége parancsára én végzem be ezt a levelet. A két előző levél előkészíthette Fenségedet ama szomorú hirre, melyet most nekem kell megírnom.

Körülbelül három órával ezelőtt a királyi Fenség levelet írt, én a mellette lévő szobában vártam. Juliánna hercegnő hirtelen kikelt arccal nyitott be hozzám : — Hol van a királyi Fenség ? — Hercegnő, Fenség a nagyhercegnőnek ír levelet. — Sir Walter, rettenetes dolgot kell jelentenem a Fenségnek... ön barátja... vegye át tőlem ezt a nehéz feladatot... az ön szájából nem fog olyan borzalmasan hangzani...

Azonnal megértettem, hogy miről van szó, az apátnő Améli hercegnő haldoklását hozta hírül, azt mondta, hogy sietnie kell a királyi fenségnek, hogy ő foghassa le szemeit... nem lehettem kiméletes, nem volt rá idő... Amint a szobába léptem, a Fenség sápadt arcomról mindent leolvasott... Valami szerencsétlenség történt ! Mondd, mi az ? Kérdezte izgatottan. — Fenség legyen erős... ! — Ó, az előérzetem ! — Kiáltotta és aztán szó nélkül egyenesen a zárdába sietett. Én követtem. Az apátnő lakosztályából cellájába vitték Améli hercegnőt. Egy nővér állandóan mellette volt, időközönként szólt a hercegnőhöz és feltűnt a hercegnő halk, fáradt hangja. Értesítette a főnöknőt, aki azonnal elhívatta Dávidot, ... már nem használt az orvosság, pulzusa nagyon gyöngén vert. Dávid azonnal felismerte a reménytelen helyzetet. Az utolsó kenet felvétele után érkezett a zárdába a herceg... mellén keresztbe font karjai közt a kis rózsató maradványait tartogatta,

A nagyherceg zokogva hullott térdre a beteg ágya mellett.

— Leányom... drága gyermekem! — Kiáltotta szivettépően.

Améli hercegnő meghallotta:

— Jó atyám... bocsásson meg... Henrik is... anyám is... bocsánat...

Ezek voltak utolsó szavai. Aztán elvesztette eszméletét. És rövid idő múlva kilehelte lelkét.

A Fenség egy szót sem szólt. Szótlan nyugalma ijesztő volt. Lefogta a hercegnő szemeit, megcsókolta homlokát, elvette a rózsa ágat, és kiment a cellából. Én nyomon követtem a kis kerti házba, keze annyira remegett, hogy nem volt képes folytatni a levelet.

— Nem tudok írni... a fejem zug, a betük össze folynak szemem előtt... ird meg a nagyhercegnőnek, hogy nincs többé lányom.

Végrehajtottam a Fenség parancsát.

Engedje meg, mint a Fenség régi hű szolgájának, hogy egy kéressel forduljak királyi Fenségedhez! Kegyeskedjék mielőbb visszajönni!... Egyedül Fenséged nyugtathatná meg a nagyherceget... minden éjjel lánya mellett akar virrasztani, addig, míg a nagyhercegi kriptába vihetik.

Eleget tettem szomorú kötelességemnek. Bocsásson meg....

Fogadja mély hódolatom és őszinte tiszteletem nyilvánítását. Fenséged hű szolgája

Walter Murph.

Améli hercegnő temetését megelőző napon Klementin atyjával Gerolsteinba érkezett.

Rudolf nem volt egyedül Violaszál temetésén,

VÉGE.

A
HARMADIK

HUMORISZTIKUS REGÉNY

IRTA:
SIENKIEVICZ HENRIK

BUDAPEST

A MAGYAR KERESK. KÖZLÖNY HIRLAP-
ÉS KÖNYVKIADÓ-VÁLLALAT KIADÁSA.

HABLIK

OSZK

Országos Széchenyi Könyvtár

Budapest, Magyar Könyvtár

1923

1923

1923

1923

1923

1923

1923

1923

1923

1923

1923

1923

1923

1923

1923

1923

1923

1923

1923

1923

I.

A műterem, amelyben Sviateckivel együtt laktam és dolgoztam, nem volt kifizetve, első sorban mivel kettőnknek mindössze talán öt rubelünk sem volt, másodsorban pedig, mivel mindennemű fizetéssel szemben állhatatos ellenszenvvel viseltettünk.

Bennünket festőket rendesen pazarlóknak tartanak. Az igaz, hogy én is jobban szerettem a pénzemet beszédni, mint házbérre kiadni.

Ami a lakásadónkat illeti, nem volt rossz ember és különben is volt ellene orvosszerünk.

Valahányszor ugyanis feljött bennünket figyelmeztetni, ami rendesen korán reggel szokott történni, Sviatecki félig felemelkedett szalmazsákjáról, amelyen a máskor művészi hátteret képező függönnyel szokott takarózni és siri hangon mondta:

— Jó, hogy jön, éppen azt álmodtam, hogy meghalt.

Gazdánk babonás volt és láthatólag félt a haláltól. Rendesen nagyon megijedt; Sviatecki pedig visszafeküdt a szalmazsákra, lábát

kinyújtotta, kezét mellén összekulesolta és folytatta:

— Éppen így feküdt, mint én most, csak az ujjai voltak roppant hosszúak. Fehér keztyűt és lakkeipőt viselt. Máskülönben nagyon keveset változott.

Erre én hozzá szoktam tenni:

— Néha az ilyen álmok nem teljesednek be.

Ez a néha gazdánkat mindig kétségbe ejtette.

A dolognak az lett a vége, hogy megharagudott, dühösen bevágta az ajtót és káromkodva sietett lefelé a lépcsőn.

A jó lélek sohasem tudott olyan keményszivű lenni, hogy a végrehajtott nyakunkra küldje.

Mindenesetre nagyon kevés dolog volt nálunk, amit el lehetett volna adni.

Eszközünk azonban idővel elvesztette hatását. Gazdánk kezdett a halál gondolatával megbarátkozni. Sviatecki eközben éppen három képet szándékozott Würtz zsánerében megfesteni: „A halál“, „A temetés“ és „Ébredés a lethargiából“. Természetesen mindháromban a háziurat akarta megszemélyesíteni.

Az ilyen halotti képek csaknem specialitásai voltak Sviateckinek. Saját állítása szerint nagy-, kis- és középkadávereket festett. Valószínűleg ezért nem akarja senki a képeit venni, bár máskülönben van tehetsége. Ezuttal két nagy kadáveret küldött a párisi Szalon kiállítására. Én is elküldtem legujabb képeimet: „Zsidók a Visztulánál“, amelyet a Szalon igazgatósága természetesen „Zsidók Babylon

vizei mellett" ciment vezetelt be a katalogusba. Így hát türelmetlenül várjuk a zsüri ítéletét.

Sviatecki természetesen előre tudta, hogy ügyünk a legrosszabbul fog végződni. A zsüri bizonyára csupa hülyékből áll, ha nem úgy van, akkor ő a hülye; képeink hülye felfogással vannak festve és ha jutalmat nyernének, az a hülyeség Csímborászója lenne!

Hogy két esztendő óta együttlakozásunk alatt az a fickó mennyire megkeserietette az életemet, arról senkinek nem lehet fogalma. Legfőbb büszkesége abban áll, hogy magát erkölcsi nagy kadávernek tüntesse fel. Így például szereti az iszákost adni, ámbár a legkevésbé sem az. Két vagy három pohárka szeszt megiszik, azután körülnéz, hogy látjuk-e. Ha nem egész biztos benne, egyikünket vagy másikat meglök a könyökével és mereven ránézve, siri hangon kérdezi:

— Ugy-e már nagyon mélyre sülyedtem?

*Azt szokták rá felelni, hogy bolondos.

Erre dühöngeni kezd; semmi sem bosszantja annyira, mintha kételkednek erkölcsi sülyedésében.

Amellett azonban a legjobb cimborá, akit csak képzelni lehet.

Egy alkalommal Salzkammergut hegyeiben, Zell am See mellett eltévedtünk.

Ránk esteledett, úgy hogy az ember minden nehézség nélkül kitörhette a nyakát. Sviatecki indítvánnyal állt elő:

— Te, Vladek, neked nagyobb tehetség van, éred nagyobb kár lenne. Én megyek majd elől... Ha lezuhanok, mozdulatlanul maradj állva holnap reggelig, akkor aztán segíthetsz magadon.

— Nem te, hanem én megyek elől — válaszoltam. — Nekem jobb szemem van.

Sviatecki morgott:

— Ha ma nem töröm ki a nyakamat, akkor rendes sirban végzem az életemet... Nekem meg az ugyis egyre megy.

Veszekedni kezdünk.

Közben egészen besötétedik.

Végre megegyeztünk. Sviatecki huzza a kötelet és elől megy. Elindulunk a hegynyereg hosszában

A hegyhát mind keskenyebb lesz és ami még rosszabb, lábunk alatt az eső által elmállasztott szikladarabok egymásután gördülnek alá...

— Négykézláb kell mennünk, másként nem lehet — mondja Sviatecki.

Tényleg másként lehetetlen volt, úgy haladunk előre, ahogy a csimpánzok szoktak.

Nemsokára azonban belátjuk, hogy ez sem használ. A hegyhát olyan keskenyé válik, mint egy nyereg. Sviatecki lovaglószerűen helyezkedik; mögötte én szintén; elől kezünkkel kapaszkodunk és így haladunk előre, ruhánknak nem nagy hasznára.

Rövid idő múlva hallok Sviatecki hangját:

— Vladek!

— Mit akarsz?

— Vége van a hegynek.

— Hát mi van ott?

— Azt hiszem, szakadék.

— Végy egy követ és hajtsd le... Hallgassuk, hogy meddig esik.

Hallom, amint Sviatecki motoszkál. Követ keres. Azután mondja:

— Vigyázz... dobom!

Mindketten fülelünk, de hangot nem hallunk.

— Hallottál valamit?

— Nem!

— Szépen vagyunk! Legalább kétszáz méternek kell lennie.

— Hajíts még egyszer.

Sviatecki nagyobb követ vesz elő és ledobja.

Megint semmi hang.

— Hát nincs ennek a mélységnek feneké? — kérdi Sviatecki.

— Nem tehetünk mást, itt kell maradnunk holnap reggelig.

Maradunk tehát. Sviatecki még néhány követ hajít le. Minden hiába. Eltelik egy óra után a másik. Sviatecki megszólal:

— Vladek, valahogy el ne találj aludni... Van nálad cigaretta?

Kiderül, hogy cigaretta van ugyan nálam, de egyikünkénél sincs gyufa. Kétségbeejtő helyzet!

Egy óra lehet éjjél után.

Finom eső kezd permetezni. Köröskörül áthatlan sötétség. Egyszerre megértem, hogy nekünk, akik akár a városban, akár a vidéken, de mindig emberek között élünk, fogalmunk sincs arról, hogy mi is tulajdonképpen a csend. Mert az a csend, amely most körülvesz bennünket, ugyszólván belebömböl a fülünkbe.

Majdnem hallom, amint a vér ereimben kering; szívem dobogását egész világosan ki tudom venni.

Kezdetben érdekel a helyzet. Koromsötét éjjel egészen egy pokoli mély szakadék mellett lovagolva ülni egy kiugró sziklán, olyan hely-

zet, amely csakugyan nem fordul elő minden nap.

Nemsokára azonban hideg lesz és hozzá még Sviatecki is filozofálni kezd:

— Mi az élet? Az élet egyszerűen disznóság. Azt mondják: művészet!... A művészet!... Az ördögbe is!... A természet majmolása és amellet alávalóság!... Legjobb lenne, ha innen leugranék és azzal vége! Meg is tenném, ha volna snapszom. Azonban mért nincs, nem ugrom le. Megfogadtam, hogy nem megyek józanul a túlvilágra.

Már meglehetősen megszoktam Sviatecki fecsegését, mégis itt, a csendben, elhagyatottságban, hidegben, sötétségben, szavai komoraknak tetszettek. Szerencsére azonban kidühöngte magát és elhallgatott. Még egy pár követ hajított le; utána újból meg újból kijelentette, hogy hangot nem hall. Azután újra hallgattunk órákhosszat.

Egyszerre úgy tűnt fel, mintha nagyon, de nagyon gyengén világosodni kezdene. Valami madárhangot hallottunk és utána szárnycsatogást.

Még mindig sötét volt és semmit sem tudtam kivenni. Meg voltam azonban győződve, hogy a madarak sasok, amelyek a mélység felett keringenek. Csodálkoztam, hogy oly sok hangot hallok, mintha a sasok ezrével röpködnének. Mindenesetre azonban hangjuk a reggel közeledését jelentette.

Csakugyan, nemsokára láttam kezeimet, amelyekkel a sziklába kapaszkodtam, azután megpillantottam Sviatecki vállait, mint valami sötét tömeget kevésbé sötét háttéren. A háttér szemmel láthatólag világosodott. Pompás,

halványszürke szín jelezte a reggel beköszönését. Tisztán láttam Sviatecki egész alakját.

Mind világosabb, világosabb lett.

Mereven nézek előre és iparkodom, hogy a színváltozásokat, a színek átolvadását egymásba meg tudjam jegyezni. Egyszerre Sviatecki hangja megszakitja megfigyelésemet:

— Óh, mi szamarak!

Egész alakja eltűnik előlem.

Kétségbeesetten kiáltok utána:

— Sviatecki, mit csinálsz?

— Ne ordíts, hanem nézz ide!

Előrehajlok és mit látok? Itt ülök egy apró sziklaszegélyen s alattam alig egy méternyire rét terül el.

A vastag gypeszőnyeg eltompította a kövek hangját. A rét oly sima, mint a szőnyeg; az úton egész sereg varju tanyázott. Azokat tartottam én sasoknak. Csak a lábunkat kellett volna kissé jobban lelógatni és legegyszerűbben hazajuthattunk volna. És mi az egész éjet itt töltöttük, fogvacogva egy méter magas sziklavégen!

Nem tudom, miért éledt fel most másfél év múltán ez az eset egész világosan előttem, mialatt így morozus házigazdánkat vártuk.

A visszaemlékezés felbátorított és tréfálkozva mondtam Sviateckinek:

— Emlékszel még, Vladek, mikor azt hittük, hogy a mélység szélén ülünk és az egyenes út volt előttünk? Hátha most is így van? Szegények vagyunk, mint a templom egerei, gazdánk ki akar seprüzni a műteremből, pedig még minden lehet másként. Megnyilhat egy zsilip, amely ontja az aranyat és dicsőséget...

Sviatecki éppen a szalmazsákon ült és a csizmáját húzta fel.

Optimista megjegyzésem kihozta sodrából. Rögön rám támadt:

— No, neked is van okod, hogy örülj! Tegnapelőtt tömjénezett ki Suslovski a házából, meg a lánya szivéből, ma meg valószínűleg a gazda dob ki a műterméből.

Sviateckinek — fájdalom — igaza volt.

Három napja még Suslovski Kazia boldog vőlegénye voltam és csütörtök reggel... igen! csütörtök reggel ezt a levelet kaptam apjától:

„Tisztelt Uram!

A szülői intéseknek engedve Kazia beleegyezett, hogy a viszony, amely rá csak szerencsétlenséget hozott volna, felbontassék. Igaz ugyan, hogy anyja keblén és atyja házában mindig menedékhelyet talált volna, de éppen abban áll a szülői gondviselés, hogy az ilyen végső esetektől megkíméljék gyermekeiket. Nem csupán az ön kedvezőtlen anyagi viszonyai, hanem könnyelmű jelleme is, amelyet minden igyekezete mellett sem tudott elrejteni, szerepel azon okok között, amelyek bennünket és leányunkat arra indítanak, hogy Önt adott szava alól felmentsük és Önnel a további összeköttetést megszakítsuk, ami egyébként Ön iránt való jóindulatunkat legkevésbé sem csökkenti.

Tisztelettel

Suslovski Heliodorus

a volt lengyel királyság állami becső-bizottságának elnöke.“

Ez a levél...

Hogy pénzügyi viszonyaimmal a kutyát sem lehet a kályha mellől előcsalni, az bizonyos. De hogy mit akart ez a patetikus majom a jellememmel, azt már csakugyan nem értem.

Kazia a direktorium típusaira emlékeztet és csakugyan kitűnően illenék neki, ha a mai helyett az akkori divat szerint fésülné a haját. Meg is kértem, hogy tegye meg, de hiába; neki nincs az ilyesmihez érzéke. Az arcszine azonban olyan megnyerő, szép, mintha Fortuni festette volna.

Örülten szerettem. Nem csoda tehát, ha Suslovski levelének vétele után úgy szaladgáltam fel-alá, mintha csak megmérgezték volna. Csak a második este tudtam annyira jutni, hogy némileg megembereljem magamat. Hogy ennyire jutottam, azt hiszem, az idézte elő, hogy a fejem tele volt a zsidóimmal és a Szalon kiállításával. Szentül meg voltam róla győződve, hogy igazán jó kép, ámbár Sviatecki megjósolta, hogy még a Szalon előcsarnokából is ki fogják hajítani.

Körülbelül egy esztendeje kezdtem el, még pedig a következő módon.

Egy este a Visztula partján kószáltam és láttam, hogy egy gyümölcsös csónak széttört. Az utcagyerekek vihogva halászták ki az almákat a vízből és a parton ült az egész zsidócsalád, olyan kétségbeesésben, hogy még nem is jajgattak, hanem némán tördelték kezüket és szoborszerű mozdulatlanságban a vízre bámultak. Ott ült az öreg zsidó, a pátriárka, a megtestesült nyomor, az öreg zsidóné, egy Makkabeushoz hasonló óriás termelű fiatal zsidó, egy szeplős fiatal zsidóleány, meglepően

karakterisztikus szájjal és orral és még két gyerekek. Esteledett, a víz rézvörösen verte víz-sza. Az egész tájon valami melankólikus vonás tűnik fel, hogy az embernek jajgatni volna kédvé, — középtű pedig a csoport úgy elmélyedve fájdalmába, mintha a műteremben ülnének modelt.

Rögtön megvillant bennem: ezt a képet kell megfestenem!

Festőszerszámaim, amelyek nélkül sohasem megyek sétálni, nálam voltak. Rögtön vázlatot kezdtem felvenni. Előbb azonban még megmondtam a zsidónak:

— Maradjatok így ülve és ne mozduljatok! Egy rubelt kaptok mindnyájan estig.

A zsidók rögtön megértették, hogy miről van szó és úgy ültek, mintha lábuk a földbe gyökerezett volna. Én pedig lázas gyorsasággal kezdtem dolgozni.

Még két este dolgoztam a vázlaton, azután pedig két hónapig ültek a műteremben. Mondhat Sviatecki amit akar, a kép jó, mert nem rideg, hanem egészen élethű és természetes.

Ez a kép annyira elfoglalta gondolataimat, hogy még Kazia elvesztését is könnyebben viseltem el.

Az öreg Antoniön lépett be a szobába reggeli zsemlyékkal. Neki Sviatecki már egy esztendeje hiába ajánlgatta, hogy kösse fel magát. A teaasztalhoz ülünk. Sviatecki nekem jön:

— Miért vagy ma olyan jókedvű?

— Mit tudom én? Csak érzem, hogy ma valami rendkívülinek kell történnie.

Ugyanebben a pillanatban csoszogást hallottunk a műteremhez vezető lépcsőn,

— A gazda! Itt van a te rendkívüliséged!
— morogja Sviatecki.

A meleg teát egyszerre oly hirtelen hajlja fel, hogy a könny is kicsordul szeméből. Hirtelen fölugrik, elrejtőzik a különböző kosztü-mök mögött és siri hangon mondja:

— Beszélj te velem; téged roppantul szeret!...

— Dehogy, veled szeret beszélni — válaszoltam és szintén elrejtézem. — Csinálj te velem valamit.

Az ajtó kinyílik és ugyan ki lép be?... Nem a gazdánk, hanem Sustovskiék házmestere.

— Levél uraságodnak — mondja a kapus.

Átveszem a levelet... Jupiterre! Kazia írása! Letépem a boritékot és olvasom:

„Remélem, hogy szüleim megbocsátanak nekünk. Jőjjön rögtön. Éppen a szász-kerti csarnokból jöttünk. K.“

Legkevésbé sem tudom ugyan megérteni, hogy micsoda megbocsátani valójuk, de most nincs időm az elmélkedésre. Majdnem elestem meglepetésemben...

Csak jó egy perc múlva adtam át a levelet Sviateckinek. Az után a kapushoz fordultam:

— Kedves barátom, mondd meg a kisasszonynak, hogy mindjárt jövök... Várj... nincs aprópénzem, hanem itt van egy három rubeles, váltsd fel, tarts meg belőle egyet és a többit hozd vissza.

Mellékesen megjegyezve, a szemtelen fráter zsebrevágta utolsó három rubeletem és nem jött vissza, ebben a pillanatban azonban alig gondoltam rá.

— Nos, mit szólsz hozzá? — kérdeztem Sviateckit.

— Semmit. Minden baromnak megvan a maga mézsárosa.

A sietség közben, amellyel felöltöztem, nem találtam elég megfelelő szidást Sviatecki számára.

Negyedórával később Suslovskiéknál csengetek.

Kazia maga nyitja ki az ajtót. Elragadó...

Arca nevet, szeme nevet, ajka nevet... igazán olyan, mint a tavaszi reggel! Megragadom a kezét és könyökéig csókokkal halmozom el. Ő pedig hozzám hajol és kérdi:

— Nos, melyikünk szereti jobban a másikat?

Azután kezemnél fogva szüleihez vezet. Az öreg Suslovski olyan arcot vág, mint a római, aki egyetlen gyermekét pro patria feláldozza. Suslovski mama a kávéba hullatja könnyeit. Éppen reggelizett. Bejövetelünknel fölállanak és Suslovski ünnepélyes hangon mondja:

— Az ész és a kötelesség azt követelné ugyan, hogy nemet mondjunk, azonban a szülői szívnek is megvannak a maga jogai... Ha ez gyengeség vagy hiba volna tőlem, Isten bocsásson meg érte.

Szemével jelzi, hogy kész a vád elé állni, ha az égiek esetleg bepörölnék érte. Egész életemben semmit sem láttam, ami jobban római lett volna ennél, kivéve a szalámit és makarónit, amelyet a korszón árulnak. A pillanat oly ünnepélyes, hogy a viziló is elolvadna a nagy meghatottságtól. Az ünnepi hangulatot

még jobban emeli a mama. Kiterjeszti a kezét és könnyezve mondja:

— Gyermekeim! Ha valaha az életben rosszul menne a sorsotok, meneküljétek csak ide! — És e szavaknál keblére mutat.

Ez kellene még csak! Nem vadultam meg, hogy ott keressek menedéket!... Ha Kazia mondaná, az egész más lenne! Mindamellett azonban az öregek jószívősége nagyon meghatott és egész valóm hálával volt eltelve.

Csupa háládatosságból egyik csésze kávé a másik után iszom meg, úgy, hogy a mama aggódo pillantásokkal kezdi ebbeli működésem figyelni. Kazia szorgalmasan töltöget, én pedig igyekszem az asztal alatt lábát megérinteni. Ő azonban mindig visszahuzza és aközben olyan hamisan mosolyog, hogy én még ma sem értem, hogy láttára nem ugrottam ki akkor a bőrömből.

Még egy jó órát vagyok náluk, azonban mennem kell, mert Bobus, aki rajzórát vesz tőlem, a műtermemben vár. Ez az alak, hogy óráimat számon tudjam tartani, mindig nálam hagyja címeres névjegyét, én azonban rendszeren elveszitem. Kazia és anyja az ajtóig kísérek, ami természetesen vérig bosszant. Miért nem tud Kazia egyedül kikísérni! Milyen ajkai vannak ennek a leánynak!...

A sétatéren megyek keresztül. Egész csomó ember jön ki a sörcsarnokból... Úgy tűnik fel, mintha mind rám bámulnának. Köröskörül sutognak:

— Ő az, Magorski!...

A sétáló lányok egytől-egyig olyan pillantásokat vetnek rám, mintha valami veszedel-

mes hódító volnék. Teringettét, hát olyan hires ember vagyok! Nem értem az egész dolgot.

Tovább megyek... mindig ugyanaz!... A lépcsőházban gazdánkkal találkozom... No most, a házbér!

Gazdám azonban hozzám jön és udvariasan megszólít:

— Tisztelt uram, ha néha alkalmatlan voltam is önnek, mégis higgye el, hogy én ön irányában... Inkább engedje meg...

Egyszerre a nyakamba borul. Ahá! Sviatecki valószínűleg elbeszélte, hogy megházasodom és azt reméli, hogy ezentúl rendesen fizetek. Boldogok, akik hisznek!...

Fölszaladok. Még be sem nyitok, már óriási lármát hallok belülről. Berohanok. A műterem egész homályos a sűrű szivarfüsttől. Ott vannak Julek Ryzsinski, Wach Poterkievicz, Franek Cepkovski, az öreg Sludecki, Karminski, Michalak és azzal mulatoznak, hogy az elegáns Bobust egyik helyről a másikra szoritják.

Mikor meglátnak, ott hagyják a műterem közepén és pokoli lármával nekem rohannak:

— Gratulálunk! Gratulálunk!...

— Emeljétek fel!

A következő pillanatban a levegőben vagyok, ők pedig úgy ordítanak, mint a bögőmajmok.

Végre megint a földön vagyok, megköszönöm szerencsekívánataikat és megigérem, hogy valamennyiüket meghívom az esküvőmre, különösen azonban Sviateckit, aki násznagyom lesz...

Sviatecki az égre emeli kezét és felkiált:

— Ez a tökéletlen fráter azt hiszi, hogy mi az eljegyzéséhez gratulálunk.

— Mihez hát, ha nem ahhoz?

— Mit! Hát te nem tudod? — kérdik ös-sze-vissza.

— Semmitsem tudok. Mit akartok tulajdonképpen?

— Adjátok ide a Papírsárkányt! A reg-geli számot! — kiáltja Poterkievicz.

Ideadják a Papírsárkányt és mindnyájan hozzáteszik: Olvasd!

A következő táviratot pillantom meg:

A Papírsárkány eredeti távirata: Magorski képe: Zsidók Babylon vizei mellett megnyerte az idei Szalon nagy aranyérmét. A kritika nem tudja eléggé magasztalni a mester nagy tehet-ségét. Wolff Albert páratlannak mondja a képet, Hirsch báró tizenötezer frankot ajánl a képért.

— Fogjatok meg! Az eszem megáll, nem jutok szóhoz! Azt tudtam, hogy a képem jó, de ilyen eredményre még sem mertem számítani.

Az ujság kiesik kezemből.

Egyikük felkapja és harsányon olvassa a távirathoz fűzött kommentárokat:

1. A mestertől nyert értesüléseink szerint határozottan állithatjuk, hogy képét főváro-sunkban ki fogja állítani.

2. A mester a helybeli műpártoló egyesü-let elnökének kérdésére, hogy szándékában van-e pompás képét Varsóban kiállítani, a kö-vetkezőket válaszolta: „Jobb szeretném, ha mű-vemet Párisban el nem adhatnám, mint hogy Varsóban ki ne állithatnám.“ Méltó szavak, hogy valamikor — Isten adja, hogy minél ké-

sőbb — a mester siremlékén olvashatók legyenek.

4. Lapunk zártakor értesülünk, hogy a mester anyja már jobban érzi magát.

5. A mester Európa csaknem minden nagyobb városából felhívást kapott műve kiállítására.

Ezeknek a borzasztó hazugságoknak a hatása folytán lassan magamhoz tértem. Ostrzynski, a Papirsárkány szerkesztője és Kazia néhai kérője, úgy látszik, elvesztette az eszét, mert a dolog csakugyan több a soknál. Képeimet Varsóban mindenesetre kiállítom, de először még senkivel róla nem beszéltem, másodszor a műpártoló egyesület nem intézett hozzáam kérdést és én nem válaszoltam rája, harmadszor anyám már kilenc éve meghalt, végre sehonnan sem kaptam felszólítást, hogy képeimet kiállítsam.

Ugyanezen pillanatban azonban egy más gondolat villan meg agyamban. Hátha a távirat szintén épp oly kevésbé valódi, mint az öt közlemény. Meglehet, Ostrzynski, aki Kaziától félév előtt kosarat kapott, az egész dolgot bosszúból találta ki. Kollegáim azonban megnyugtattak, hogy ha a közleményeket Ostrzynski gyártotta is, de a távirat mindenesetre eredeti.

Stach Klosecz lép be ebben a pillanatban az Ekvátor reggeli számával. A távirat abban is megjelent. Megkönnyebbülve lélegzem fel.

Ujra kezdődnek a szerencsekivánatok.

Az öreg Sludecki, a megtettesült füllentés, mellette azonban oly édes, mint a méz, meg-

szoritja a kezemet és a lehető legőszintébb hangon mondja:

— Becsületemre mondom, kedves kolléga, hogy én önt mindig nagy tehetségnek tartotam és mindig védelmeztem másokkal szemben; — (tudom, hogy mindig számárnak nevezett)

Gondolatban a pokolba kívánom Sludeckit mindenestől. Mielőtt azonban válaszolhatnék neki, Karminski félretekint és csendesen ugyan, de mégis úgy, hogy mindenki hallja, felajánlja szolgálatait:

— Kedves kolléga, ha pénzre volna esetleg szüksége, csak szóljon nekem és én majd gondoskodom...

Karminski általánosan ismeretes szolgálatkész. Azt válaszolom, hogy ha máshol nem kapok pénzt, tőle kérek.

Egymásután jönnek többi barátaim is. Mind olyan tiszta jóindulattal van irántam, mint az arany, de egyuttal szegény, mint a templom egere. Valóságggal kipréselik belőlem a lelket!

Utolsónak marad Sviatecki — látom, hogy meg van indulva, de iparkodik elrejteni — és nyersen mondja:

— Ámbár látom, hogy egészen elzsidósodol, mégis gratulálok.

— Ámbár látom, hogy egészen elbutulsz, mégis köszönöm — felelek és átöleljük egymást.

Wach Poterkievicz mellékesen megjegyzi, hogy torka ki van száradva. Nekem egyetlenegy kopekem sincs, Sviateckinek azonban van két rubelje és a többieknek is van valami kevés pénzük. Általános gyűjtést rendeznek

puncsra. Az én egészségemre isznak, megint fölemelnek és miután megtudják, hogy Suslovskiéknál megint rendben áll a szénám, Kaziaira üritik poharukat. Egyszerre Sviatecki különös megjegyzéssel áll elébem:

— És te azt hiszed, hogy ők nem olvasták még a táviratot, mikor a kisasszony neked irt?

Ugy érzem, mintha óriásit ütöttek volna a fejem bubjára! Mig egyik oldalon óriási öröm ér, a másik oldalon pokoli sötétségbe borul előttem minden. Az öregektől mindent fel lehet tételezni, hogy azonban Kazia ilyesmire képes volna!...

Mégis nem lehetetlen, hogy a szász-kerti csarnokban reggel olvasta a táviratot és azért hivatott rögtön hozzájuk.

Az első pillanatban rögtön Suslovskiékhoz akarok rohanni, hogy a dolgot tisztába hozzam.

A társaságot azonban nem hagyhatom itt. Különben is Ostrzynski is eljön, elegánsan, hidegen, mereven és keztyüs kézzel, mint rendesen! A szellemesség sugárzik belőle: ravasz, minden hájjal megkent fickó.

A küszöbön leereszkedőleg int vékony sétatálcájával:

— Gratulálok, mester, én is gratulálok.

Az „én“-t nyomatékkal ejti ki, mintha az ő szerencsekívánata többet érne, mint a többieké együttvéve.

Talán ugy is van.

— Te meg miket találtál ki — kiáltok rája. — Miféle vadságok vannak a mai Pápirsárkány-ban?

— Mit érdekel az engem? — mondja Ostrzynski.

— Én nem beszéltem semmit a kép kiállításáról.

— De beszélsz most — veti oda hanyagul.

— Az anyja már nem él, nem betegedhetett meg — vág közbe Voitek Michalak.

— Éppen oly kevésbé van közöm hozzá — válaszolja Ostrzynski, miközben méltóságteles nyugalommal huzza le keztyűit.

— De a távirat legalább igaz?

— Föltétlenül.

— Ez a kijelentés teljesen megnyugtat.

Háladatosságból neki is töltök puncsot.

Ajkához emeli a poharat, iszik egy kortyot, azután hozzám fordul:

— Először a te egészségedre... hogy a második hajtás kinek szól, ugyis tudod... Kétszeresen gratulálok.

— Honnan tudod?

Ostrzynski vállat von:

— Onnan, hogy Suslovski ma korán reggel bent volt a szerkesztőségben.

Sviatecki valami gyalázatosságot emleget félhangon.

Én azonban már tovább nem bírom kiállani és kalapom után nyulok.

Ostrzynski velem jön, utközben azonban elhagyom és pár perc múlva másodszor csengetek Suslovskiéknál.

Megint Kazia nyitja ki az ajtót; szülei nincsenek itthon.

— Kazia, — mondom szigoruan — tudtál te a táviratról?

— Igen — válaszolja nyugodtan.

— Nem hittem volna, Kazia!

— Miért nem? Nincs mit csodálkozni rajta; szüleimnek kellett valami alapjuknak lenni, hogy újra beleegyezzenek.

— De te, Kazia!

— És én felhasználtam az első alkalmat. Csak köszönni valód van érte, Vladek!

Ugy kezdem érezni, hogy Kaziának teljesen igaza van. De minek is vágtattam én ide így lóhalálában?

Kazia mellém állt és fejcskékjét karomra hajtva, félig átkarolom, át akarom egészen ölelni, ő azonban lehunyja szemét és tiltakozva mondja:

— Nem, Vladek, most nem, hanem az esküvő után.

Erre a kérésre természetesen kénytelen vagyok ajkamat az övére tenni és így maradunk, míg csak a lélegzettel tudjuk tartani.

Kazia szemrehányólag néz rám. Azután eltakarja kezével a szemét.

— Ugy kértelek, hogy ne tedd...

A szemrehányó tekintet, a bűnbánólag elalakart arc annyira meghatnak, hogy másodszor megcsókolom. Hisz ha az ember valakit szeret, szivesebben csókolja, mint veri. Én pedig Kaziát mérhetetlenül, ész nélkül, életre-halálra szeretem.

Kazia félig fuldokló hangon kérdi, hogy csak talán nem haragszom rája. Ilyet még csak képzelni is! Amennyire tudom, megnyugtatom és komolyan kezdek vele beszélni.

Megegyezünk, hogy ha szülői azt mondják, hogy csak utólag tudtak a táviratról, én nem mondom el, hogy tudom az igazi tényállást. Elbucsuzom Kaziától, de megígérem, hogy estére megint visszajövök.

Még a műpártoló egyesület irodájába kell sietnem, amelynek az útján legkönnyebben léphettek összeköttetésbe a Szalon titkári hivatalával.

III.

Táviratot küldök, amelyben kijelentem, hogy a Hirsch báró által ajánlott összegért hajlandó vagyok a képet átengedni, előbb azonban Varsóban akarom kiállítani. A táviratra valamint egyéb kiadásokra szükséges pénzt az egyesületi irodában kérem kölcsön. Vonakodás nélkül adnak.

A Papirsárkány és Ekvátor közlik életrajzomat; természetesen egy szó se igaz belőle. Ostrzynski azonban nyugodtan hajlogatja:

— Mit érdekel az engem?

Ajánlatokat kapok az illusztrált lapoktól. Arcképemet akarják közölni, meg a kép reprodukcióját. Nem bánom, beleegyezem.

A pénz úgy özönlik, mint a pelyva.

IV.

Egy hét múlva megkapom a felpénzt Hirsch bárótól.

Az egész összeget akkor kapom meg, ha a vevő a képet megkapja. Addig is a Kereskedelmi Bank útján ötezer frankot fizetett ki csupa Louisdorokban. Életemben nem láttam még ennyi pénzt egy rakáson. Mint valami öszvér, úgy megyek haza zacskókkal megrakodva.

Mikor hazaérek, a Louisdorokat szétszórom a padlón és mert még sohasem táncoltam aranyokon, elkezdek rajta ugrálni. Utánam

Sviatecki. A gazda bejön és azt hiszi, hogy meg vagyunk bolondulva... Kannibáli módon mulatunk!

V.

Egy nap azt mondja nekem Ostrzynski, hogy boldognak érzi magát, mert Kazia kosarat adott neki. Olyan kilátások nyíltak meg ugyanis előtte, amilyenekről nekem sejtelmem sem lehet.

Nagyon meg vagyok vele elégedve, illetőleg alapjában teljesen közönyös előttem a dolog. Azt, hogy Ostrzynski nem szokott kétségbeesni, hanem minden körülmények között segít magán, eddig is tudtam.

Mikor Kazia kezét akarta megnyerni, a szülők, különösen az öreg Suslovski egészen mellette voltak. Az öreg pedig olyan hatást gyakorolt, hogy vele szemben a mogorva vén római még szokott merevségét sem érezte. Más oldalról Kazia mindjárt az első pillanattól kezdve nem tudta kiállani.

Különös ember, illetőleg különös irodalmi egyéniség. Ki hinné, hogy ezen ember jelentőségének a titka egyedül abban áll, hogy a tehetségeket, főként azonban az irodalmi tehetségeket egyáltalában nem becsüli és nem méltatja figyelemre, — röviden, hogy azoknak a lebecsüléséből él.

Csak a művészeti és irodalmi egyesületek gyűlésein, banketteken kell őt látni, hogy milyen lenéző iróniával beszél olyan emberekre, akik az alkotás terén százszor annyit tudnak felmutatni, mint ő. Logikájával, megjegyzéseivel, vágásaival úgy a sarokba szorítja

őket, hogy végre kénytelenek az ő irodalmi tekintélyét fentartás nélkül elismerni.

Valahányszor Sviatecki rágondol, mindig az ágydeszkát emlegeti, hogy beverje vele Ostrzynski koponyáját. Én azonban egyáltalában nem csodálkozom tekintélyén.

Mi festők kevésbé állunk az utjában. Néha megesik, hogy reklámot csap irodalmi tehetségek érdekében, de csakis akkor, ha a Papírsárkány érdeke, vagy az Ekvátor konkurrenciája hozza magával. Máskülönben jó tñu és csinos ember; azt is merem mondani, hogy tudnék vele jó viszonyban lenni, de...

Vigye az ördög Ostrzynskit — elég ennyi róla!...

VI.

Micsoda komédia! Mióta nevezetes és pénzes ember lettem, minden váralakításom ellenére Suslovski majdnem lenézéssel bánik velem. Ő maga, felesége és Kazia valamennyi rokona jéghidegséggel viseltetik irányomban.

Mindjárt az első este kijelentette nekem Suslovski, hogy ne higyjem, hogy új helyzetem volt eljárásuk indító oka. Ők mindig úgy vannak velem, mint voltak és csak lányuk boldogsága érdekében tették meg, amit tettek. A mama hozzáteszi, hogy Kazia tudja, hogy minden eshetőségre hol kell menedéket keresni. A jó Kazia védelmez, ahogy tud, néha nagyon is felpattan, az öregek azonban mindig letorkolják.

Valahányszor csak a szájamat kinyitom, Suslovski az ajkába harap, feleségére néz és bölint, mintha csak mondani akarná:

— Tudtam, hogy így lesz!

Egész nap így figyelve ülnek mellettem.

Pedig ez az egész nagyképüsködés arra való, hogy engem a hálóban tarthassanak! Alapjában ugyanis az én tizenötezer frankom hódította meg őket és a házasság — más okokból ugyan — de éppen annyira érdekli őket, mint engem.

Véget kell vetni ennek a helyzetnek.

Jóformán annyira jutottak már, hogy előttem is úgy tűnik fel, mintha szégyelnem kellene, hogy képemmel az aranyérmét megnyertem és hogy tizenötezer frankot kapok érte.

VII.

Elérkezett a hivatalos eljegyzés napja.

Gyönyörű gyűrűt vettem Kaziának XV. Lajos stíjében, amely azonban sem neki, sem szüleinek nem tetszett. Az egész házban ugyanis senkinek sincs fogalma az igazi művészetről.

Kazián még sokat kell dolgoznom, hogy a nyárspolgárit kiirtsam belőle és hogy megtanítsam művésziiesen érezni.

Ő azonban szeret, hallgat rám és éppen azért a legjobbat remélem.

Az eljegyzésre Sviateckin kívül senkit sem hívtam meg. Szerettem volna, hogy előbb látogassa még meg Suslovskiékat, ő azonban kijelentette, hogyha morálisan és fizikailag teljesen tönkrement ember is, de annyira még sem sülyedt, hogy vizitekre járjon. Kellemetlen egy eset!

Elő kellett készítenem Suslovskiékat, hogy barátom teljesen eredeti ember, különcködő,

de amellelt zseniális festő és tetőtől-talpig becsületes férfi.

Mikor Suslovski papa megtudta, hogy barátom nagy-, közép- és kiskadávereket fest, összehuzta a szemöldökét és kijelentette, hogy neki mindig csak rendes emberekkel voltak dolgai, egész hivatali pályája is foltnélküli volt; így tehát reméli, hogy Sviatecki ur tisztelni tudja majd azokat a szokásokat, melyek egy tisztességes polgári házban előfordulnak.

Be kell vallanom, hogy ebben a tekintetben nem vagyok egészen nyugodt. Már reggel óta veszekszem ilyen dolgokról Sviateckivel. Erőnek erejével magas száru lovagesizmában akar odamenni.

Magyarázom neki, hogy nem lehet. Kérek, könyörgök.

Végre beleegyezik, miközben kijelenti, hogy nem látja be, hogy miért ne lehetne neki is bolondját járni. Sajnos azonban, lábbelije azokra a holmikra emlékeztet, amelyekben a merész felfedezők járnak be Közép-Afrikát. Feketeségét ugyanis még a rákövetkező héten vesztette el örök időkre, mikor a suszter hitelben házhoz szállította.

Ezen azonban nem lehet segíteni.

Még kellemetlenebb azonban, hogy Sviateckinek a feje veszedelmesen emlékeztet bolmi erdővel sűrűn benőtt hegytetőkre, amelyekben a szélvihar vad dulásokkal szokott véghez vinni. Ez ellen szintén nincs orvosság. Első sorban, mert nincs a világon olyan mézes madzag, vagy más csalogaió eszköz, amellyel Sviatecki rá lehetne bírni, hogy dus hajzatától magát megfosztassa, másodsor, mert nem tudok olyan hajvágó gépet képzelni, amely

Sviatecki sörényét meg tudná ritkitani. Arra azonban nagy nehezen rábirom, hogy a festő-zubbony helyett, amelyet rendesen visel, kabátot vegyen fel. Megteszi, de közben olyan az arckifejezése, mint a halottaké, amelyeket rendesen festeni szokott. Az utcán mindenki megbámulja dorongvastagságu görcsös botját és óriás, félrecsapott kalapját. Én azonban már hozzá vagyok szokva.

Csengetünk és belépünk.

Már az előszobában megismerem Jaczkovicz nagybácsi hangját, amint a túlnépesedés kérdéséről beszél. Jaczkovicz nagybácsi ugyanis mindig erről az egy tárgyról szokott beszélni, ez az egész bölcsesége. Kazia muszelinruhában van; elragadó! Suslovski papa frakkban van, a rokonok szintén frakkban, az öregebb nénik pedig nehéz selyemruhákban.

Sviatecki belépése hatást kelt. Bizonyos nyugtalansággal nézegetik végig... Sviatecki mogorván néz szét és kijelenti Suslovski papának, hogy ő csakugyan nem háborgatná a tisztelt társaságot, „ha Vladek házassága és más hasonló dolgok“ arra nem kényszerítenék.

Ez a „más hasonló dolgok“ különös hatást idéz elő. Suslovski papa méltóságosan huzza ki magát és kérdi, hogy Sviatecki ur mit ért tulajdonképpen a „más hasonló dolgok“ alatt... Sviatecki ur azt válaszolja, hogy azt akarta vele kifejezni, hogy neki az egész dolog közönyös, de ő Vladekért még be is lakkoztatná magát, ha tudniillik Suslovski ur köti magát hozzá... Leendő apósom különös pillantással méri végig Sviateckit, azután engem...

Szerencsére azonban ki tudok menekülni kellemetlen helyzetből azáltal, hogy Sus-

lovski urat megkérem, hogy legyen szives a család még nem ismerős tagjainak bemutatni.

Bemutatnak bennünket és leülünk.

Kazia mellém ül és kezét az enyéembe teszi. A szoba tele van emberekkel, de mind merevek és hallgatagok. A levegő meleg és fullasztó.

Egyszerre Jaczkovicz nagybácsi beletalál a témájába és újra a túlnépesedésről kezd beszélni. Sviatecki az asztal alá bámul. A csendben mindjobban és jobban élesedik a nagybácsi hangja, amennyiben mindenütt, ahol az „s“ betűt kellene kiejteni, hiányos fogsorán át valami meghatározatlan sziszegő hangot hallat.

— A legszörnyűbb veszedelmek származhatnak valamikor ebből Európára — mondja Jaczkovicz nagybácsi.

— Kivándorlás — jegyzi meg valaki a mellette ülők közül.

— A statisztika már régen bebizonyította, hogy a kivándorlás sem akadályozhatja meg a túlnépesedést.

Egyszerre Sviatecki felkapja a fejét és szürkés szemeit rámereszi a beszélőre.

— Ebben az esetben kínai szokásokhoz kellene fordulnunk — morogja mély, basszus hangon.

— Ha szabad tudnom, mit ért ezalatt: kínai szokások?

— Kinában megvan a szülőknek az a joguk, hogy beteges és gyenge gyermekeiket megöljék. Nálunk meg kellene adni a gyermekeknek azt a jogot, hogy gyengeelméjű szüleiket pusztítsák el.

Megvan! Leütött a mennykő. A nénik szofája felől gyanus zugás hallatszik. Azt hiszem,

el kell sülyednem. Suslovski behunyja a szemét és hallgat.

Általános hallgatás.

Egyszerre a jövődöbéli apósom hangját hallom:

— Azt hiszem, uram, hogy ön, mint keresztény...

— Miért volnék én éppen keresztény? — kérdi Sviatecki tagadólag mozgatva fejét.

Második villámesapás! A nénik izgatottan mozognak; előttem mintha a föld nyilnék meg.

Minden elveszett, összes reményeim tönkre vannak téve.

Egyszerre Kazia ezüst csengéséhez hasonló nevetésbe tör ki. Jaczkovicz nagybácsi, anélkül, hogy tudná miért, szintén nevetni kezd. Példájukat én is követem; minden ok nélkül nevetek.

— Papa, — kiált fel Kazia — hisz Vladek előre megmondta már, hogy Sviatecki ur különös ember. Ő tréfál. Én tudom, hogy neki anyja van és hogy ő a legjobb fiu, akit képzelni lehet!

Kazia valóságos kópé! Honnan tudta kitalálni, hogy Sviateckinek él még az anyja és hogy ő olyan jó fiu.

Kazia nevetése és magyarázata némileg csillapítólag hat, még inkább azonban a szolgál belépése, aki a bort és süteményféléket hozza be.

Ugyanaz a házmester, mindenes, vagy a jó isten tudja, micsoda, aki a multkor három rubelemet zsebre vágta. Most frakkba bujtatták és a lőkötő olyan méltósággal lépked, mintha igazi lakáj volna. Mereven néz a tálcára, amelyen a poharak szüntelenül összeve-

rődnek és örülten csörömpölnek. A mellett oly lassan megy előre, mintha valamennyi pohár színültig volna vízzel.

Félni kezdtek, hogy a következő pillanatban valamennyi pohár a földre pottyan; sejtelenem azonban szerencsére nem következik be.

Pillanat mulva a poharak meg vannak töltve.

Közeledünk az eljegyzés pillanatához...

Egy félig felserdült unokahug tartja a porcellántányért, amelyen a gyűrűk vannak. Szeme majdnem kiugrik a nagy kíváncsiság folytán helyéből, és a ceremónia láthatólag annyira elragadja, hogy nem tudja, mit csináljon tulajdonképpen. Suslovski fölkel, utána mindenki; általános zaj támad, amint a székeket hátratulják.

Mély csend. Hallom amint az egyik nagynéni suttogja a másiknak, hogy az én gyűrűm „tisztességesebb“ is lehetett volna. Mindamelllett a jelenet olyan ünnepélyes, hogy a legyek ájulva potyognak le a falról...

Suslovski beszélni kezd:

— Gyermekeim! A szülői áldást adom rátok... — Kazia eközben letérdel, én mellette...

Milyen képet vághat most Sviatecki, istenem milyen képet!

Azonban nem merek rá nézni. Kazia muszelin ruhájára bámulok, amely élesen elüt a vörös, de némileg már megfakult szőnyegtől. Mindkét öreg fejünkre teszi a kezét és leendő apósom méltóságosan szónokol:

— Leányom! Te a szülői házban a legszébb példát láttad arra nézve, hogy miye legyen az asszony férjének. Éppen azért nem is

tartom szükségesnek, hogy azokra a kötelesegekre oktassalak, amelyeket uraddal szemben tanusitanod kell!... Most azonban önhöz fordulok, kedves Vladislav ur. — Erre a tulajdonképpeni beszéd következett, amely alatt én, nem tudom hányszor, egytől százig számoltam és újra meg újra kezdtem. Suslovski, az apa, Suslovski, a polgár, Suslovski, a hivatalnok, Suslovski, a római, megragadott minden alkalmat, hogy egész léleknagyságát megmutassa... A következő szavak: gyermek, szülők, kötelesség, jövő, áldás, tövisek, lelkiismeret, becsület és egyebek úgy zúgnak fülemben, mint a méhraj, betöltik agyamat, ellepik arcomat, fejemet...

Bizonyára szorosra kötöttem a nyakkendőmet, mert kezdem magam rosszul érezni. Hallok a mama zokogását, a gyűrünk csengését, amint a kis unokahug a tányért mozgatja. Istenem! de milyen képet vághat most Sviatecki!

Végre felállhatunk. Az unokahug majdnem az orrom alá tolja a tányért. Gyűrüt cserélek Kaziával...

El vagyok jegyezve! Azt hiszem, hogy készen vagyunk, de még sem!... Suslovski kívánja, hogy kérjük ki a nénik áldását is.

Megtesszük. Öt kezet kell végig csókolnom; mind olyan, mint a gólyaláb... A nénik mind kifejezik abbéli meggyőződésüket, hogy reményükben hihetőleg nem csalatkoznak.

Micsoda reményükben, azt szeretném tudni. Jaczkovicz nagybácsi megölel. Bizonyára szorosra kötöttem a nagykendőmet...

Hála Istennek, a nehezen már túl vagyunk. Megkönnyebbülök... Behozzák a teát.

Kazia mellé ülök s Sviateckit nem akarom észrevenni. A kötnivaló még egyszer rémületbe ejt, mert mikor megkérdezik, hogy kíván-e a teához arakot, azt válaszolja, hogy ő az arakot tea nélkül szokta inni. Egészen azonban az este szerencsésen telik el.

Végre szabadban vagyunk, kijutok az utcára. Tele tüdővel szívom be a friss levegőt. A nyakkendőmet minden bizonnyal szorosra kötöttem. Én és Sviatecki némán haladtunk egymás mellett. A hallgatás kezd terhes lenni és végre egész tűrhetetlenné válik. Úgy érzem, hogy kellene valamit mondanom Sviateckinek, hogy milyen boldog vagyok, hogy mennyire szeretem Kaziát...

Összeszedem magam, de nem jutok szóhoz. Végre, mikor majdnem a műterem előtt vagyunk, mondom:

— Hadd el barátom, mégis szép az élet. Sviatecki megáll, végignéz rajtam és csak egy szót szól:

— Majom!

Ez este többet nem is beszéltünk egymással.

VIII.

Egy héttel eljegyzésem után nyílt meg a zsidóim kiállítása. A képet külön teremben tették szemlére és az igazgatóság külön beléptidíjat szabott ki. A tiszta bevétel fele az enyém. A kiállításon állítólag reggeltől estig óriási tolongás van.

Csak egyszer voltam ott, de mert engem jobban bámultak, mint a képemet, elmentem. Nem akarok hiába mérgeledni.

Meg vagyok ugyanis róla győződve, hogyha

a képem igazi műremek volna is, a közönség akkor is azzal az érdeklődéssel bámulná, amellyel Kraót, a hottentották nézik, aki eleven galambokat nyel le. Ilyen hottentotta vagyok én is jelenleg... Csakugyan nagyszerű volna, ha olyan majom volnék, amilyenek Sviatecki tart. Én azonban nagyon is művész vagyok ahhoz, hogy engem a személy kultusza az igazi művészet rovására gyönyörködtetni tudna...

IX.

Három héttel ezelőtt alig tudott még valaki rólam, most pedig úgy szólván tucatostól kapom a leveleket, amelyek tele vannak szerelmi nyilatkozatokkal. Öt közül négy bizonyára így kezdődik: Ön bizonyára lenéz gyenge nőt, aki... Én azonban bizonyára nem nézem le, ha békében hagy.

Azokban őszintén megmondva, ha Kazia nem volna, valószínűleg utána járnék a levelek íróinak.

Ami amellet legjobban bosszant, az, hogy miként kívánhatja egy ilyen ismeretlen, hogy egy olyan férfi, aki azelőtt sohasem látta, nem ismerte, egyszerű felszólítására hozzárohanjon. Leplezd le előbb magadat, ó szép ismeretlen! és ha láttalak, majd válaszolok... De mégsem, nem szólok semmit, mert Kazia...

Egy őszhaju jóakarómtól is kaptam levelet, amelyben az illető engem mesternek, Kaziat pedig libának nevezi.

— Mester, önnek való feleség ő? (Igy kérdi az őszhaju barát.) Méltó választás ez valakinek, akire az egész nemzet szeme irányozva van? Ön cselvetés áldozata...

Csodálatos gondolat és még csodálatosabb kívánság, hogy én ne szívem, hanem a nagyközönség véleménye szerint házasodjam.

És a szegény Kazia is utjokban áll még!

Nem tudok a névtelen leveleknél nagyobb gonoszságot elképzelni... vagy hogy is fejezem ki magamat?... Ne is törődjünk különben vele.

Esküvőnk napja még nincs kitűzve meghatározott napra, de nemsokára meglesz.

Közben megkérem Kaziát, hogy öltözzön fel igazán szépen és menjünk a kiállításba. Akarom, hogy együtt lássanak bennünket...

Sviatecki Kadávere is megérkezett Párisból.

„Utolsó találkozás“ a kép címe és egy ifjut meg egy leányt ábrázol, amint a boncoló asztalon fekszenek. A kép alapeszméjét első pillanatra ki lehet találni. Életükben szerették egymást, a nyomor elválasztotta, de a halál újra egyesítette őket.

A diákok, akik a holttestek fölé hajolnak, kissé merevek, a terem perspektívájában szintén lehet hibákat találni, de a holttestek maguk remekül vannak megfestve. Majdnem a fagyasztó hidegség árad belőlük. A Szalonban a képet még csak említésre sem méltatták, meglehetően éppen azért, mert ilyen benyomást tesz; a kritika azonban roppantul megdicsérte.

A mi festőink között kétségkívül sok nagy tehetség van. Sviatecki mellett például Franek Ceplovski kiállította Korecki halálát. Óriási erő és önálló egyéniség!

Sviatecki Franeket örültnek nevezi, meglehetően, mert haját és bajuszát nyiratja. Ellen-szenvének azonban az is oka lehet, hogy min-

dig a legutolsó divat szerint öltözik és gyakran emlegeti előkelő rokonait.

Sviatecki azonban téved.

A tehetség olyan madár, amely ott fészkel, ahol neki tetszik; majd vad erdőben, majd szépen gondozott kertben.

Nézetem szerint a legkisebb tehetség többet ér, mint a legnagyobbyszerű teória és a legnagyobbyszerű teória sem jogosít arra, hogy a művészi szabadságnak valami tekintetben korlátot szabjon.

X.

Kaziával és Suslovskival elmentem a tárlatba.

Képeimet mindig óriási közönség nézi.

Mikor beléptünk, suttogni kezdtek és ez alkalommal az általános érdeklődés nem képemre, sőt nem is rám, hanem Kaziára irányult. Ugy vettem észre, hogy ő rendkívül örül neki. Nem vehettem rossz néven tőle...

Kellemetlenül esett, hogy Sviatecki képeire azt mondta, hogy nem finom. Suslovski azt mondta, hogy Kazia szive szerint beszél. Én azonban dühös voltam. Micsoda nézetei vannak Kaziának a művészetről!

Mérgemben rögtön elbucsuztam tőlük. Azt mondtam, hogy Ostrzynskihez kell mennem. Tényleg oda is mentem, de csak azért, hogy elhívjam reggelire.

XI.

Egyszóval csodát láttam!

Most értem csak, hogy miért van szeme az embernek! Ilyen szépség!

Ostrzynskivel sétálok. Egyszerre a Viczbova-utca sarkán egy hölgy megy át előttünk. A lábam földbe gyökerezik, fává, kővé változom, szemem kimeresztem, elvesztem az eszméletemet, önkéntelenül Ostrzynski nyakkendőjéhez kapok és felbontom.

Hogy a lehető legszebb vonásai vannak, amit csak képzelni lehet, azzal még nem mondtam semmit. A vonás még semmi! Valóságos művészi teremtmény! Műremek a rajz, a színezés, a felfogás tekintetében. Ehhez képest a legnagyobb festők is csak madárijesztőket mázoltak...

Nézem, nézem és nem tudom szememet róla elfordítani... Egymaga megy... nem! Vele együtt mennek a költészet, a zene, a távasz, a báj, a szerelem. Nem tudom, hogy le tudnám-e festeni; nem borulnék-e le inkább előtte, hogy a lábát megcsókoljam azért, mert ilyen szép. Hogy mit tennék különben, magam sem tudom!...

Elhalad előttünk, derüsen, mint egy nyári nap. Ostrzynski köszön neki, ő azonban nem veszi észre... Ugy érzem, mintha varázsos álomból ébrednék fel. Oda szólok Ostrzynskinek:

— Menjünk utána!

— Eszeden vagy? ... Várj, meg kell kötönm a nyakkendőmet. Különben peidg ismerősöm, nem lehet zaklatni.

— Ismered? Mutass be neki!

— Eszemágában sincs! Törődj a menyasszonyoddal!

Elátkozom Ostrzynskit hetediziglen és magam akarok a szép ismeretlen után rohanni.

Szerencsétlenségemre azonban kocsiba szállt.

Csak a távolból bámulok florenci kalapja és vörös napernyője után.

— Csakugyan ismered őt? — kérdem Ostrzynskit.

— Én mindenkit ismerek.

— Kicsoda ő?

— Kolczanovski Heléna asszony született Tukno, alias özvegy kisasszony.

— Miért özvegy kisasszony?

— Mert férje az esküvő ebédnél halt meg. Ha magadhoz térsz, majd elbeszélem a történetét... Tehát Kolczanovoban, Ukrainában élt egy roppant gazdag, agglegény nemes ember, bizonyos Kolczanovski. Irtózatos előkelő rokonsága volt, amely kivétel nélkül utazott a vagyonára és nagyon kurta, vastag nyaka, amely az örökösöket tényleg a legszebb reményekre jogositotta fel. Ismertem az örökösöket is. Tényleg nagyon derék és jóra való emberek voltak, hanem amint az már történni szokott, közülök még a legtisztességesebbek és legönzetlenebbek sem tudtak bizonyos harag nélkül Kolczanovski nyakára tekinteni. Végre az öreg megelégelte a dolgot, a család bosszantására megkérte szomszédja leánya kezét, közjegyző előtt házassági szerződést kötött vele, amelyben ráíratta az egész vagyonát. Azután megesküdtek és éppen mikor az esküvői ebédnek végére értek, megütötte a szél... Igy lett Helénából özvegy kisasszony. Érted már?

— Régen történt ez?

— Három esztendeje. Akkor Heléna huszonkét éves volt.

Azóta huszonötzör is férjhez mehetett volna, de nem volt hozzá kedve... Azt hitték, hogy legalább is hercegre vár. Végre azonban kiderült, hogy nem úgy áll a dolog, mert éppen a napokban kosarazott ki egy vérbeli herceget. Egyébiránt egyáltalában nem nagyzó, ami abból is kitűnik, hogy máig a legjobb barátságban él Adami Évával, akivel együtt járt az iskolába.

Majdnem a levegőbe ugrok örömben.

Ha így áll a dolog, Ostrzynskire nincs szükségem. Az én kedves, jó Évácskám majd megsegít, hogy Helénát megismerjem.

— Hát csakugyan nem akarsz neki bemutatni? — kérdem Ostrzynskit.

— Utóvégre, ha valakit meg akar az ember ismerni, másnak nem lehet kifogása ellene... Azonban mert Kaziánál kivetettél a nyeregből, nem akarom, hogy ez esetben azt mondják, hogy... Különben nem is tudom... Isten veled!

XII.

Aznap Suslovskiéknál kellett volna ebédelnem, de lemondtam róla...

Még sohasem fáj a fogam, de most az egyszer nagyon közel álltam hozzá.

Heléna arca egész nap előttem lebegett. De micsoda festő is volna az, aki nem ábrándoznék szüntelen egy ilyen arcról? Elméletben legalább tizféleképpen lefestettem. Elképzeltem, hogy milyen benyomást tenne az arca egy csoportképen. Úgy éreztem, hogy néhányszor kellett volna még mindössze látnom és képes lettem volna lefesteni.

Adami Évához rohantam, de nem találtam otthon.

Este névjegyet kaptam Kaziától, amelyben másnap reggelre kávéra hitt a szász-kerti kioszkba. Micsoda kinok! Kávét inni a kioszkban!

Nem mehetek, mert ha holnap reggel nem találom Évát otthon, egész nap nem találkozhatom vele...

Adami Éva — ez a művészi neve, igazi neve Jedlinska Anna — kivételes személy.

Már régen jó viszonyban vagyok vele és tegezzük egymást.

Már kilenc éve tartozik a színház kötelékébe és tiszta maradt a szó legszorosabb értelmében. Bizonyára vannak a színház kötelékében olyan nőszemélyek, akik fizikailag ártatlanok ugyan, de ha titkos gondolataik napvilágra jönnének — úgy hiszem — még a legvadabb pávián is fületövéig elvörösödnék. A színház megrontja a lelkeket, különösen azonban a női lelkeket. Lehetetlen, hogy egy nő, akinek szerepében naponta előfordul a szerelem, hűség, nagylelkűség, lassan úgy ne fogja fel, mint amely dolgok csupán a drámai művészet felékesítésére vannak szánva és a való életben voltaképpen.

Az óriási különbség, amely a színpad és a való élet között fennáll, csak megerősíti a színház nagyaiban ezt a felfogást, az örökös vetélkedés és a népszerűségért vívott küzdelem pedig elfojt bennök minden nemesebb érzést.

Az örökös érintkezés olyan erkölcsileg romlott egyénekekkel, mint a színészek, felébreszti az érzékiséget. Ilyen társaságban még a

legfehérebb angoramacska is megszürkülne. Győzelmesen keresztülhatolni itt csak egy igazán nagy tehetség tud, akinek egész valóját a művészet és csakis a művészet foglalja le, vagy pedig egy igazán esztétikus természet, akin a gonoszság éppen oly kevésbé tud áthatolni, mint a hattyu tollain a víz.

Ezen sérthetetlen természetű emberek közé tartozik Adami Éva.

Gyakran pipázás és teázás közben egész estéken át szoktunk beszélgetni úgy kollégák között, mindarról, ami a művészet körébe tartozik, a legfelsőbb osztálytól, a költőktől kezdve a legalsóbbig, a színészekig.

A művész olyan teremtmény, akiben a képzelő erő sokkal jobban ki van fejlődve, mint más halandókban, olyan lény, aki másoknál fogékonyabb a benyomások iránt, érzékibb, szenvedélyesebb, olyan lény, aki azt hiszi, hogy a dicsőség birtokában és az élet gyönyöreinek élvezetében mindent elérhet és az után minden erejével törekszik. Háromszorosan erős jellemének és akaraterejének kell lennie, hogy a kísértéseknek ellenállhasson.

Azonban, amely kevésbé következik az, hogy egy virág, amelyik szebb a többinél, jobban ellenállhasson a zivatarnak, éppen úgy semmiképpen sem lehet a művésztől feltenni, hogy több jellemének kell lennie, mint a hétköznapi embernek. Sőt ellenkezőleg, nagyon is érthető, ha az átlagos mértéknél kevesebb benne a ellem, mert életerege a művészet birodalma és a való élet közötti küzdelemben tönkre megy. Olyan, mint valami beteg madár, amely állandóan lázban szenved. Az egyik pillanatban a felhők között lünek el a nézők

szeme elől, máskor pedig bágyadt szárnyait a porban hurcolja.

A művészet borzalmat, ellenszenvet kelt benne a por iránt, de a mindennapi élet elrabolja erejét, hogy állandóan fenn lebeghessen. Innen van az, hogy művészeknél gyakran a nyilvános és magánélet csaknem a hihetlenségig eltér egymástól.

Ostrzyncki azt állítja ugyan, hogy a színészek éppen oly mértékben tartoznak a művészvilághoz, mint a tárogatófuvók, kürtösök és trombitások; de a dolog nem úgy áll. A legszebb példa Adami Éva, aki igazán, minden ízében művésznő, úgy tehetsége, mint művészi érzése révén, amely minden rossztól megóvta...

Minden barátság mellett is, amellyel egymás iránt viseltetünk, már nagyon régen nem láttam Évát. Mikor megpillantott, nagyon megörült, de oly különösen nézett rám, hogy egészen zavarba ejtett.

— Hogy vagy, Vladek? — kérdezte. — Már nagyon rég nem láttalak.

Örültem, hogy találkoztam vele.

Török köpenyszerű pongyolát viselt — vörös pálmák krémszin alapon, széles violaszin szegéllyel és csipke ujjakkal. A szegélytől halvány arcszine nagyon szépen vált el. Meg is mondtam neki, aminek láthatólag nagyon örült. Azután rögtön a saját tárgyamra tértem.

— Kedves Évikém, — kérdeztem — ismered-e Kolzanovskinét, a szép ukrainai aszszonyt?

— Igen, velem járt iskolába.

— Mutass be neki!

Éva a fejét csóválja.

— Aranyom, drágám, tedd meg!

— Nem, Vladek, nem teszem.

— Látod, milyen kegyetlen vagy velem szemben, pedig egyszer már majdnem szerelmes voltam beléd.

Milyen mimóza ez az Éva! Mikor ezt hallja, megváltozik, az asztalra könyököl (remek karja van!), halvány arcát kezére támasztja és megkérdezi:

— Mikor volt az?

Jobban szeretnék ugyan Helénáról beszélni. Mivel azonban egyszer tényleg majdnem szerelmes voltam Évába és különösen mert jó kedvre akartam hangolni, belefogtam az elbeszélésbe.

— Talán még te is emlékezel rá... Egy este színház után a botanikus kertbe mentünk. Gyönyörű szép este volt! A szökőkút medencéje mellett ültünk le egy padra és te azt mondtad, hogy a fülemilét szeretnéd hallani. Én kissé elméláztam és mert a fejem fájt, levettem a kalapomat. Te a medencéhez mentél, zsebkendődöt a vízbe áztattad és homlokomra tetted. Abban a pillanatban úgy tüntél fel előttem mint a jóság angyala és hirtelen átcikázott a gondolat az agyamon: Ha ezt a kezet megragadom, ajkamhoz szorítom, menthetetlenül halálosan belé kell szeretnem és...

— Nos és? ... — kérdezté Éva csendesen.

— Erre azonban te hirtelen kissé távolabb ültél, mintha megsejtettél volna valamit.

Éva néhány pillanatig gondolataiba mélyed, azután hirtelen összeszedi magát és csaknem ideges izgatottsággal mondja:

— Jól van, Vladek, de ne beszéljünk többet róla

— Jól van, ne beszéljünk róla... Tudod, Éva, én sokkal jobban szeretlek téged, sem-hogy beléd tudnék szeretni. Egyik kizárja a másikat. Mióta ismerlek, a legőszintébb von-zalommal viseltetem irántad.

Éva azonban, mintha csak nem rám hall-gatott, hanem magában gondolkozott volna, hirtelen megkérdi:

— Te, igaz az, hogy te vőlegény vagy?

— Igaz.

— Miért nem mondtad nekem?

— A dolog már egyszer abban maradt és csak nemrégiben lett ismét belőle valami. Ha esetleg azonban azt akarod mondani, hogy mint vőlegénynek nincs arra szükségem, hogy Helénával megismerkedjem, előre megmond-hatom, hogy előbb voltam festő, mint vőlegény. Miatta pedig csak talán nem aggódom?

— Ne képzelj ilyeneket. Azért nem mu-tatlak be neki, mert nem akarom, hogy ő a rossz nyelvek prédája legyen. Azt beszélik, hogy néhány hét óta fél Varsó beléd szerel-mes; hallatlan dolgokat mondanak rólad. Teg-nap egy viccet hallottam, amely szerint a tíz parancsolatból egyet rád alkalmaztak... tudod melyiket?

Nos?

— Ne kívánd felebarátod feleségét — hiába...

— De ilyet!... A vicc azonban nem rossz.

— És találó is egyuttal?

— Ugyan Évikém, hogy mondhatsz ilyes-mit! Ebben a tekintetben mindig bátoritan voltam és asszonyok körül sohasem volt sze-rencsém.

— Covero maetsro!

— Hagyj békén az olasz mondásokkal... Hát bemutatasz Kolczanovskinénak?

— Kedves Vladek, nem tehetem... Te most mindenki előtt, mint nagy Don Juan szerepelsz és én, a színésznő, nem tehetem, hogy egy magánosan álló nőnek, mint Heléna, bemutatassalak, akire különben is a közfigyelem irányul.

— Hát miért fogadsz te engem?

— Én... az más szempont alá esik. Én egész nyugodtan idézhetem Shakespeare szavait: Légy tiszta, mint a hó, hideg mint a jég, mégsem kerülöd el, hogy meg ne szóljanak!

— Hisz így az ember akár az esztétet veszitheti! Mindenki ismerheti őt, mindenki mehet hozzá, mindenki csodálhatja, csak én nem! És miért?... mert egy elég jó képet festettem és nevezetes ember lettem.

— Ebben a tekintetben igazad van -- mondja nevére Éva. — Megmondhatom azonban, hogy én tudtam már, hogy miért jössz hozzám. Ostrzynski itt volt és egész határozottan mondta, hogy jobb lesz, ha nem mutatlak be neki.

— Ugy... értem már! És te megígérted neki?

— Ellenkezőleg, megharagudtam rája. Azonban magam részéről is jobbnak tartom, ha nem ismered meg Helénát. Beszéljünk inkább a képedről.

— Hagyj békét a képemmel és az egész festészettel... És ha a dolog már ennyire van, majd segíték magamon. Előre megmondom, hogy a legközelebbi néhány nap alatt meg kell ismernem Kolczanovskinét, még ha álruhában jutok is be hozzá.

— Öltözz kertésznek és vigyél egy csokrot Ostrzynskitől.

Ebbe a pillanatban egy kitünő gondolat villant meg agyamban. Egyszerre elfelejtem a haragot, amelyet Éva makacssága bennem keltett, a bomlokomra ütök és felkiáltok:

— Add a szavadat, hogy nem árulsz el!

— Megbízatsz bennem.

— Nos, tehát, én öreg hárfásnak öltözöm át. A szükséges kosztüm és hárfa megvan nekem, Ukrainát ismerem és a kis orosz dalokat tudom hárfa mellett énekelni. Kolczanovskiné ukrainai és bizonyára meghallgat. Érted már?

— Milyen eredeti eszme! — mondja Éva.

Nagyon is művésznő ahhoz, hogy egy ilyen terv meg ne nyerje a tetszését. Megmondta, hogy nem árul el, magának pedig a dolog ellen nincs ellenvetése.

— Eredeti gondolat! — ismétli. — Heléna annyira szereti Ukrainát, hogy mindenesetre sirni fog, ha itt Varsóban egy odavaló vándor énekessel találkozhatik... De mit mondasz neki, ha kérdi, hogyan vetődtél ide a Visztulához?

A tervem önkénytelenül magával ragadja Helénát is.

Leülünk és valóságos összeesküvésszerűen mindenben megállapodunk... Elhatározzuk, hogy megfelelően maszkiroztatom magamat és hogy Éva kocsiban visz magával, hogy a járókelők figyelmét túlságosan ne vonjam magamra. Helénának semmit sem szabad megtudni és Éva idővel árulja csak el neki a titkot.

Nagyszerűen mulatunk a terven; Évának

egymásután számtalanszor megcsókolom a kezét, ő pedig reggelire magánál tart.

Este Suslovskiéknál vagyok. Kazia kissé rosszkedvű, mert reggel nem mentem hozzájuk. Én azonban angyali türelemmel viselem apró szeszélyeit és közben a holnapi kalandra, meg Helénára gondolok.

XIII.

Délelőtt tizenegy óra.

Évát minden percben várom.

Zsákvászonból készült ing van rajtam, amely mellemet kissé szabadon hagyja, foltozott, de elég tisztességes ruha, csizma, széles bőrvő és ami még hozzátartozik.

A szürke parókáról a hajsálak a szemembe lógnak; olyan pompásan illik, hogy alig gyaníthatná valaki, hogy a hajam nem természetes. Szakállam a türelemnek igazi természetűve. Reggel nyolc óra óta azzal foglalkoztam, hogy enyvvel szürke sálakat ragasztottam saját szakállamba.

Ilyenformán olyan tekintélyes a külsőm, mint amilyent valamikor öreg koromban fogok elérni... Higitott szépia sötét színt ad az arcomnak, a ráncokat pedig Sviatecki igazán zseniálisan alkotta meg. Mindenki esküt tehetne rá, hogy legalább is hetven esztendő vagyok.

Sviatecki kijelenti, hogy festés helyett akár mint modell megkereshetném a kenyeremet. Hozzáteszi még, hogy ez valószínűleg nyereség volna a művészetre.

Fél tizenkettő... Éva kocsija a kapu előtt áll.

Először összecsomagolva rendes mindennapi öltözetemet küldöm le a kocsiba, arra az esetre, ha netalán át kellene öltöznöm. Azután kezembe veszem a hárfát, a kocsihoz megyek és köszönök:

— Dicsértessék a Jézus Krisztus!

Éva csodálkozik és el van ragadtatva.

— Bámulatos! Nagyszerű vén muzsikus! — mondogatja nevetve. — Csak művésznek juthat ilyesmi eszébe!

Ő maga olyan, mint a derüs nyári reggel. Világos selyemruhát és mákvirágokkal díszített szalmakalapot visel. Nem tudom tekintetemet róla elfordítani. Nyitott kocsiban jött; az emberek megállnak és utánunk bámulnak; ő azonban nem sokat törődik vele.

A kocsi megindul, a vérem hevesebben lüktet — egy negyedóra múlva találkozom Helénával... Még nem megyünk azonban száz lépést, Ostrzynskit látom, amint velünk szemközt jön.

Ezzel is mindenütt kell találkozoznunk.

Mikor meglát bennünket, megáll, köszön Évának és erősen szemügyre vesz mindkettőnket, különösen azonban engem... Nem hiszem, hogy megismert volna. Mikor elhaladunk előtte, visszafordulok és látom, hogy még mindig mozdulatlanul áll azon a helyen és tekintetével követ bennünket. Az ut kanyarulatánál elvesztem szemünk elől. A kocsi elég gyorsan halad, mégis azt hiszem, hogy az ut az örökkévalóságig tart. Végre a Belvédére-alléban megállunk.

Heléna háza előtt vagyunk.

Az ajtóhoz rohanok, mintha tüzet akarnék oltani.

Éva utánam fut és rám szól:

— Milyen kiállhatatlan öreg!

Egy nagyon kifent és mogorva tekintetű lakáj nyitja ki az ajtót, mikor megpillant, nagy szemeket mereszt rám. Éva megnyugtatja, hogy én vele jöttem. A szolga beereszt és együtt megyünk fel.

A szobaleány fogad bennünket és mondja, hogy urnője a szomszéd szobában öltözik.

— Jó reggelt, Heléna! — kiált be Éva.

— Jó napot, Évikém! — válaszol egy bámulatos szép csengésű hang. — Rögtön, rögtön, pillanat múlva készen leszek!

— Heléna, ha tudnád, hogy mit hoztam neked, mivel akarlak meglepni... Egy hárfást hoztam neked, egy vén muzsikust, aki Ukrainából került ide.

Örömkialtást hallok a szomszéd szobában és a következő percben berohan Heléna, ruha nélkül, miderben, felbomlott hajjal.

— Hárfás! Vak hárfás! Itt, Varsóban!

— Nem vak, hanem lát! — mondja hirtelen Éva, aki nem akarta a tréfát túlságos mértékig vinni.

Azonban már késő. A következő pillanatban Heléna lábaihoz vetem magamat és hamisítatlan tájszórással kiáltok fel:

— Isten angyala!

Mindkét kezemmel átkarolom formás, piciny lábait és csodálkozva bámulom szabályosságukat. Népek, térdeljete le! Hozzatok tömjént, ünnepeljétek a szépséget, emberek! Milói Vénus, az igazi Vénus!

— Agyal! — ismétlem újra, anélkül, hogy ezzel a legkevésbé is hizelegni akarnék. Hárfás-lelkesevésem különben nagyon

könnyen megmagyarázható abból, hogy hosszú vándorlásaim után most találkoztam először valakivel, aki igazán ukrainainak érzi magát. Heléna mégis kiszabadítja lábcskáit kezem közül és elszalad... Villámgyorsasággal veszem mégegyszer szemügyre fedetlen vállát és nyakát, amely a nápolyi muzeum Psychéjére emlékeztet.

Azután eltűnik az ajtó mögött, én azonban térden állva maradok a szoba közepén.

Éva napernyővel megfenyeget és orrocskáját rezedacsokorral takarja el, titkon nevet.

Ezalatt az ajtón keresztül társalogni kezdünk a legszebb tájszólásban, amelyet valaha csak Ukrajnában beszéltek. Már előre elkészültem minden képzelhető kérdésre és úgy hazudok, mintha könyvből olvasnám... A lányom elhagyta a kis ukrainai falut, amelyben született és egy nemessel megszökött Varsóba. Én magányosan éltem otthon méhesem közepette, míg keresésére nem indultam. Jó emberek dalaimért pénzt adtak, hogy eddig juthattam. És most? Most viszontlátom kedves leányomat, megáldom és azután megint visszatérek Ukrajna anyai földére.

Ott akarok meghalni csendesen, a méhkasok között. Mindenkinek meg kell egyeznie és ez az idő rám már régen érkezett.

...Mit tesz az igazi művészlélek! Éva tudja, hogy ki vagyok és mégis szerepem anynyira meghatja, hogy egészen elméláz, némán bólint és egész arca részvétet fejez ki.

Heléna hangja a mellékszobába a megindulástól rezeg.

Az ajtó kissé kinyílik, egy bámulatosan fehér kar nyul ki a nyíláson és egész váratla-

nul három rubel birtokába jutok. Elfogadom, mert másként nem tehetek. Amellett minden szentek nevében valóságos hálaözönnel árasztom el Helénát.

Ebben a pillanatban belép a szobalány, mondja, hogy Ostrzynski ur odalenn várakozik s kérdezteti, hogy a nagyságos asszony fogadja-e.

— Ne engedd őt be! — kiált fel ijedten Éva.

Heléna kijelenti, hogy természetesen nem is fogadja. Még csodálkozik is a korai látogatáson.

Én magam sem tudom megérteni, hogy ez a pedáns Ostrzynski, aki annyira ismeri a társadalmi érintkezés formáit és oly sokat tart arra, hogy szánhatta magát rá, hogy ilyenkor menjen valahová.

— Valami különös okának kellett lennie — jegyzi meg Éva.

További magyarázatásokra azonban nincsen már idő, mert ugyanezen percben megjelenik Heléna, teljesen felöltözve. Egyidejűleg jelentik, hogy a reggeli az asztalon van.

A hölgyek átmentek az ebédlőbe. Heléna mindenáron az asztalhoz akar ültetni. Én azonban állhatatosan vonakodom és hárfámmal a küszöbön ütök tanyát. Pár pillanat múlva olyan pazarul megrakott tálat pakolnak elé, hogy tartalmával hat öreg ukrainai hárfás kényelmesen elronthatná a gyomrát. Én azonban hozzálátok, elsősorban, mert éhes vagyok, másodsorban, mert az evés alatt nyugodtan szemügyre vehetem Helénát.

Tényleg szebb fejet még egyetlenegy képcsarnokban, muzeumban, vagy ilyen helyen

még nem láttam. Soha életemben nem láttam még olyan áttetsző, tiszta szemeket, mint az övéi. Mindent, ami lelkében végbemegy, úgy lehet szemén keresztül látni, mint a tiszta vztükrön át a folyó fenekét. Szemének még megvan az a sajátságos tulajdonsága, hogy előbb kezd vele nevetni, mint ajkával, miközben egész arca ugyszólván sugárzik...

Abbahagyom az evést és nézek, nézek... akár az ítéletnapig tudnék így némán bámulni.

— Tegnap te nem voltál nálam — mondja Heléna Évának. — Pedig azt hittem, hogy délután eljössz hozzám.

— Délelőtt próbám volt, délután Magorski képét akartam megnézni.

— Láttad?

— Nem egészen, nagyon sokan voltak... És te?

— Én ma reggel voltam ott. Milyen művész! Igazán kedve volna az embernek, hogy együtt sirjon ezekkel a zsidókkal.

Éva rám néz. Ki nem tudom mondani, mennyire örülök.

— Én annyiszor megyek még oda, ahányszor csak lehet. Ami engem illet, nemcsak a képnek örültem, hanem annak is, hogy ez a nagy tehetség a miénk.

És egy ilyen asszonyt ne imádjon az ember!

— Kár, — jegyzi meg azután — hogy Magorskiról olyan furcsa hírek vannak elterjedve... Egész őszintén mondhatom, én nagyon szeretném őt megismerni.

— Csakugyan? — kérdi Éva egész közönyösen.

— Te ismered őt?

— Mondhatom, hogy közelebbi ismeretség mellett sokat veszít nimbuszából; képzelődő, hiu... de mennyire hiu!

Alig tudom magam türtöztetni. Szeretném kis gyerekek módjára a nyelvemet kiölteni Évára. Ó azonban még pajkosan felém fordul és kérdi:

— Nos, öreg?... Talán már nem vagy éhes?

Már most csakugyan ki kell öltetni a nyelvemet! Nem bírom tovább!

Éva pedig még mindig nem hagy békét:

— Egész nyugodtan mondhatom, inkább érdemes Magorskit csodálni, mint őt megismerni. Ostrzynski borbély-külsejű zseninek mondja.

Ha ilyet mert volna Ostrzynski egyszer is mondani, okvetlen letépném a fülét. Azonban tudom nagyon jól, hogy Éva csak tréfál. Most azonban úgy érzem, hogy kissé sok, amit csinál.

Szerencsére vége van az étkezésnek.

A kertbe megyünk. Azt mondják, ott kell majd énekelnem.

Ez éppen nem szolgál valami nagy gyönyörűségemre: szivesebben csodálom ugyanis Helénát mint festő, mint hárfás...

Azonban ennek is meg kell lennie!

A fal mellett a gesztenyefák árnyékában ülök le. A fa koronáján át a napfény a levelek között száz meg száz fehér foltot alkotva sugárzik alá a földre. A fehér foltok csillognak, rezegnek. A kert igen nagy, a város zaja alig hallatszik be, különösen, mert a szökőkut vízének csobogása elfojtja azt. A meleg roppant

nagy. Itt-ótt egy madárka hangját hallani. Egyébként csend uralkodik.

Ugy veszem észre, hogy egy nagyon szép kép van előttem. A kert, a sűrű, zöld fák, a két gyönyörű szép női arc, előttük az ősz hárfás — mindez olyan, hogy nagy benyomást tehet egy festő kedélyére.

Beleélem magam szerepembe és minden tehetségemet összeszedve, elénekelek egy ukrainai dalt.

Éva el van ragadtatva mint művésznő, Heléna mint Ukrajna gyermeke, én pedig — mert mindketten oly szépek, hogy szinte elbódítanak.

Heléna minden túlhajtott érzékenykedés, tettett lelkesedés nélkül hallgatja a dalokat, de látom rajta, hogy igazán élvez mellette.

Heléna hallgat, remekszép fejecskéjét a zene ütemére bólintgatja. Majd minden dalt ismer és együtt énekel velem. Én csaknem felülmulom önmagamat. Emlékezetem és tudóm egymásután ontja a steppék dalait.

Az idő úgy mulik, mint az álom.

Mikor hazatértem, kissé fáradt voltam és egyuttal el voltam bódulva

XIV.

A műteremben nagy meglepetésemre az öreg Suslovskival, feleségével és Kaziával találkozom.

Meg akartak lepni a látogatásukkal...

Mi az ördögnek mondta nekik Sviatecki, hogy némsokára hazajövök!

Sem Kazia, sem az öreg nem ismert meg. Legjobb bizonyítéka, hogy milyen jól voltam

maszkírozva. Kaziához közeledem és megfogom a kezét. A leány ijedten huzódik vissza.

— Kazia, hát nem ismeresz meg? — kérdelem.

Nevetnem kell azon az ijedt arcon, amellyel kérdésemet fogadja.

— De hisz ez Vladek! — mondja Svia-tecki.

Kazia vizsgálódva néz rám és nevetve kiáltott fel:

— Csunya öreg ember lett belőled!

Csunya öreg ember! Szeretném tudni, hol láthatott szebbet.

A szegény Kazia előtt azonban, aki Suslovski ur esztétikai alapelveiben nevelkedett fel, valószínűleg minden öreg ember rut lehetett.

Konyhahelyiségünkben átöltözöm és rövid idő múlva hétköznapi alakomban jelenek meg.

Kazia és szülei faggatnak, hogy mit jelentsen ez a „maskara“.

— Micsoda maskara? A dolog nagy egyszerű. Mi festők egymásnak időről-időre szívesen teszünk baráti szolgálatokat és időnként modellt állunk egymásnak. Így például Svia-tecki állt modellt az öreg zsidónál... Nem ismered meg őt a képemen, Kazia? Most engem Cepkovski kért hasonló szolgálatra. Nálunk Varsóban, ahol kevés a modell, festők így segítenek magukon.

— Meglepetést akartunk neked szerezni — mondja Kazia. — Különben kíváncsi is voltam, mert még sohasem voltam festőműteremben... Istenem, milyen rendetlenség! Így van ez minden festőnél?

— Körülbelül... körülbelül.

Suslovski ur kijelenti, hogy szivesebben látta volna, ha kissé több rendet talál nálunk. Reméli azonban, hogy jövőre e tekintetben megváltozom.

— Majd ha korunk nagy festőjénél, aki azonban egyuttal nagy naplopó, én csinálok rendet, minden másképp lesz. Mindent rendbe rakunk és szépen leporolunk.

Suslovski papa boldognak érzi magát és homlokon csókolja leányát, Sviatecki pedig artikulatlan, de legkevésbé sem bizalomgerjesztő hangokat hallat, amelyek élénken emlékeztetnek a vaddisznó rőfögésére.

Kazia ujjával megfenyeget:

— Kérném megjegyezni, hogy minden megváltozik... És ha ma este egy bizonyos ur nem jön el hozzánk, akkor ő a legrosszabb ember a föld kerekiségén és mi nem fogjuk őt szeretni.

Mialatt ezt mondja, eltakarja a szemét. Nem lehet tagadni, hogy modorában sok pajkosság van. Megigérem, hogy elmegyek és jövődöbéli családomat lekisérem a kapuig.

Mikor a műterembe visszatérek, látom, hogy Sviatecki az asztal előtt áll és gyanus pillantásokkal nézeget egy százrubeles bankjegyekből álló csomagra.

— Hát ez meg micsoda?

— Tudod, hogy mi történt?

— Nem én.

— Megloptam valakit, mint a legutolsó tolvaj.

— Hogyan?

— Eladtam a holttesteket.

— És ez az ára?

— Igen! Nyomorult uzsorás vagyok.

Megölelém Sviateckit, tiszta szivemből gratulálok neki és ő belefog az elbeszélésébe, hogy miképpen történt a dolog.

— Itt ültem, mikor elmentél és egyszerre bejött egy ur. Azt kérdezte, hogy én vagyok-e Sviatecki? Erre ő válaszol: „Láttam az ön képét és megakarom venni.“ „Jó, mondtam neki, de hülyének kell lenni annak, aki egy ilyen gyalázatos képet megvesz.“ Arra ő azt mondta, hogy ő egyáltalában nem hülye, de neki az a passziója, hogy hülye piktorok képeit vásárolja. „Ha így áll a dolog, válaszoltam újra, akkor rendben vagyunk.“ Ő megkérdi, hogy mennyiért adom el. Én a vállamat vonogattam. Ő arra valami összeget mondott, én meg belenyugodtam. Kifizette és elment. Itthagyta a névjegyet: Bialkovski, Dr. med....

Senki se tagadhatja már, hogy közönséges zsvivány vagyok!

— Éljenek a holttestek! Sviatecki, neked meg kell nősülnöd!

— Inkább felkötöm magamat — mondja Sviatecki. — Közönséges zsvivány vagyok és semmi egyéb!

XV.

Az estét Suslovskiéknál töltöm.

Kaziával a kis szalon sarkában a szofán ülünk.

A mama az asztal mellett ül és köt. Suslovski papa ugyanazon asztalnál ül és méltóságos nyugalommal olvassa a „Papirsárkány“ esti számát.

Nem vagyok a legjobb hangulatban; ked-

vetlenségemet azonban el akarnám rejteni és egészen Kazia mellé huzódok.

A szobában teljes csend uralkodik. Halani lehet Kazia suttogását, amint át akarom karolni:

— De Vladek... Papa meglátja.

A papa azonban magasra emeli az ujságot és olvasni kezd:

— Jelen festőművészünknek, Sviateckinek „Utolsó találkozás“ című képét dr. Bialkovski ma 1500 rubelért megvásárolta.

— Igen, — mondom — Sviatecki ma reggel eladta a képet.

Közben azonban megint át akarom ölelni Kaziát és újból hallom suttogását:

— De Vladek... a papa!

Önkénytelenül a papára tekintek.

A papa arca ebben a pillanatban elkomorul kezét szeme felé tartja és a rögtönzött ellenző alatt mohón kezd olvasni.

Ugyan mire akadhatott?

— Suslovski, mi bajod van? — kérdi a felesége.

Suslovski papa azonban nem válaszol. Feláll, föl-alá járkál, azután megáll előttem, átadja a „Papírsárkányt“. Átveszem a lapot és szemem megakad egy híren, amelynek a címe „Az ukrainai hárfás.“ A dolog zavarba ejt és gyorsan olvasom a következőket:

„Néhány nap előtt városunkban egy ősz öreg hárfás jelent meg, aki egymásután bejárta az itt lakó gazdag ukrainai családokat és daljaival adományokat gyűjtögetett. Amint

mondják, különösen kiváló művésznők. E. A. vette pártfogásába, akivel együtt ma reggel nyitott hintóban látni is lehetett. Az első napokban az öreg hárfásról az a hír terjedt el, hogy az álruha alatt egy neves festő rejtőzik, aki a férjek éleslátását kijátszva ily módon akar bejutni a családi szentélybe. Arról értesülünk azonban, hogy a hír minden alapot nélkülöz, már azért is, mert a diva ilyen dolgokhoz sohasem adná beleegyezését. Az öreg, a mi utánajárásunk szerint, tényleg Ukrainából került ide. Az agya kissé homályos ugyan, de az emlékezőtehetsége még kitűnő.“

— Hogy a pokol valamennyi ördöge!...

Suslovski annyira fel van indulva, hogy először egy szót sem tud kiejteni. Azután azonban annál szabadabb folyást enged haragjának.

— Mivel akar most megint félrevezeni, hogy eljárását megmagyarázza? Vagy nem ön volt, aki ebben a gyalázatos öltözetben mászkált? Ki volt akkor az öreg hárfás?

— Én voltam... Azt azonban nem tudom megérteni, hogy miért nevezi az álöltözetemet gyalázatosnak.

Ebben a pillanatban Kazia kiveszi kezemből az ujságot és olvasni kezdi. Suslovski pedig annál jobban szaval a fülemben:

— Alighogy átlépi egy tisztességes ház küszöbét, behozza oda a maga erkölcsatlóságot a leggaládabb módon, megtöri a legszentebb fogadalmat. És miért? Egy szin-padi hetéráért!...

Erre már dühbe jövök...

— Uram! elég legyen ezekből a frázisok-

ból! Ez a hetéra nekem drágább, mint tiz olyan Cato, mint ön. Ön voltaképpen még nekem senkim és jegyezze meg, hogy untat is! Elég volt az ön pátoszából!

Elmegyek, anélkül, hogy elbucsuznék tőlük.

Este kilenc óra. Az idő remek.

Kissé sétálnom kell, hogy lecsillapodjam. A Belvedere-alléba megyek.

Heléna villájának ablakai mind sötétek. Hihetőleg nincs itthon. Nem tudom, miért, de a dolog nagyon bosszant.

Ha legalább alakját tudtam volna meglátni az ablakon át, megnyugodnék. Így azonban újra elfog a harag.

Hogy mit csinállok Ostrzynskivel, ha élémbe akad, el sem tudom képzelni.

Szerencsére olyan ember, hogy nem buvik ki a felelősség alól. De milyen alapon támadjam meg? A cikk pokoli ügyességgel van megírva. Láthatólag arra törekszik, hogy Évát Heléna szemében kompromittálja; egyúttal megbosszulja magát rajtam Kazia miatt és egyúttal nevetségessé is tesz.

De honnan mondhatta azt, hogy az agyam kissé homályos!

Azonban megtörtént... Nevetségessé vagyok téve Heléna szemében. Ő föltétlenül olvassa a Papirsárkányt.

Eszembe jut, hogy jó lenne Évától tanácsot kérni.

Ma játszik... A színházba megyek és előadás után beszélek vele.

Még van időm. Sietek és félóra mulva ül-

tözőjében várakozom rá. Szerepének nemso-kára vége lesz, addig' kissé körülnézek...

Színházaink tudvalevőleg nem tűnnek ki fényes berendezésük által. Kis szobácska, egyszínű, világosra festett falakkal.

A földön két ruhakosár, mindenféle aprósággal. Az egész szobát átható, erős parfüm-illat tölti be. Minden tarka összevisszaságban hever és a lobogó gáz olyan különösen világítja meg az egészet.

Valami képhez hasonló formája, jellege van a szobának. Valami varázslat uralkodik az egészen... A rendetlenség, a tarkaság, sietve összehányt dolgok felett itt a művészet szelleme lebeg.

Egyszerre óriás tapsvihar hallatszik. Vége az előadásnak. A falakon áthallatszik hozzám a kiáltás: „Adami! Adami!“ Negyedóra telik el és a zaj folyton megismétlődik.

Végre Éva Teodora jelmezében berohan.

Korona van a fején, szeme alá vastag fekete vonalak vannak festve; arca erősen piros. Felbomlott haja ziláltan csapódik fedetlen vállára. Annyira ki van fáradva, hogy szinte lázasan, alig hallhatólag tudja csak sütni:

— Hogy vagy, Vladek?

Azután hirtelen leteszi a koronát és királyi öltözékében a pamlagra veti magát. Láthatólag nincs olyan állapotban, hogy beszélni tudjon, hallgatva úgy tekint rám, mint egy elfáradt beteg madár...

Mellé ülök, kezemet forró homlokára teszem és ebben a pillanatban nem tudok másra gondolni, csak rája.

Ezekben a vastagon aláfestett szemekben a lelkesedés lángját látom, homlokán a művészet tükröződését; látom, hogy ez a lány oda van dobva áldozatul a telhetetlen színházzsörnyetegnek, amely elragadja tőle az egészséget, az erőt, az életet. Látom, amint ugraszólván küzd a lélegzetért, kapkod a levegő után és oly végtelen szájalom fog el, hogy nem is tudom, mitévő legyek...

Igy ülünk hallgatva egy ideig; végre Éva kezével az asztalon heverő Papirsárkányra mutat és suttogja:

— Milyen kellemetlen, milyen kellemetlen!

Egyszerre ideges sirásba tör ki és egész testében remegni kezd.

Jól tudom ugyan, hogy csak a fáradtság készletli zokogásra, nem a Papirsárkány ostoba cikke, amelyre már holnap senki sem fog gondolni, különben az egész Ostrzynski nem érdemes egyetlenegy könnycseppjére, mégis ez a sirás összefacsarja a szívemet. Megragadom a kezét, csókokkal halmozom el, simogatom, azután szívemhez szorítom. Szívem örülten ver és mintha valami csoda történnék velem, úgy érzem. Letérdelek, anélkül, hogy tudnám, mit teszek, ködszerű tömeg takarja el a látásomat, végre ész nélkül karomba szorítom.

— Vladek, Vladek, irgalmazz! — suttogja Éva.

Én azonban nem hallgatok. Elfeledkezem magamról, a gondolkozási képességemet elvesztem; csókolom a homlokát, szemét, száját és csak egy szót ismételek szüntelenül:

— Szeretlek! szeretlek!

Éva is rám borul; karjával görcsösen öleli át nyakamat és suttogja:

— Én már régóta szeretlek!

XVI.

Legyen belőlem besózott hering, ha jobban tudnék valakit szeretni Évánál.

Azt mondják rólunk, művészekről, hogy mindenben a pillanat hatása alatt állunk, pedig nem igaz. Mert bizonyos, hogy én már réges-régen szeretem, csak oly számár vagyok, hogy mindeddig nem tudtam.

Isten a megmondhatója csupán, hogy mi minden ment végbe a bensőmben, mikor ez este hazakisértem. Kart-karba öltve mentünk egymás mellett és egy szót sem szoltunk egymáshoz. Csak Éva karját szoritottam folytonosan magamhoz, ő pedig az enyémet. Éreztem, hogy ugy szeret, ahogy csak lehet...

Felkisértem lakásába a kis szalonig. Ott annyira el voltunk fogódva, hogy nem mertünk jóformán egymás szemébe nézni.

Éva leült és kezébe rejtette arcát. Én hozzáhajoltam és kérdeztem:

— Évikém, ugy-e az enyém leszel?

Éva nem tekintett fel, csak csendesen mondogatta:

— A tied... tied...

Alig tudtunk elválni. Hosszu ideig hallgatva néztünk egymásra, kárpótoltuk magunkat azért, hogy tulajdon érzelmeinket annyi ideig eltitkoltuk önmagunk elől.

Későn érkeztem haza. Sviatecki még nem

aludt. Lámpa mellett dolgozott egy illusztrált lap számára készülő fametszeten.

— Itt van egy levél számodra — mondta, anélkül, hogy munkájáról feltekintett volna.

... Felveszem a levelet az asztalról és a borítékon át érzem, hogy gyűrű van benne. Jó! Holnap jó lesz nekem! Felbontom a levelet és olvasom:

„Tudom, hogy a gyűrű visszaküldése kellemesen fog esni önnek, mert láthatólag erre törekedett. Ami engem illet, nincs szándékomban, hogy színésznőknek legyek vetélytársa.

K.“

Mindenesetre elég rövid!

A levélből csak harag tűnik ki, de semmi egyéb. És ha Kazia iránt valaha őszinte szerelemmel tudtam viseltetni, az ebben a pillanatban örökre szertefoszlik.

Milyen különös! Minden ember azt képzei, hogy Éva az okozója az álöltözésennek és mindannak, ami történt, pedig tényleg ő annak lesz okozója, ami ezután következik.

Összegyűröm a levelet, zsebrevágom és lefekszem.

Sviatecki feltekint, kérdőleg néz rám. Láthatólag várja, hogy mondjak valamit. Én azonban hallgatok.

Végre ő töri meg a csendet:

— Este itt volt a lóköttő Ostrzyński.

XVII.

Másnap reggel már tíz órakor Évához akarok rohanni, de nem lehet, mert látogatóm

van. Kartoffler báró másolatot rendel meg a zsidóimról. Ezerötszáz rubelt ígér, én kétezeret követelek. Beleegyeznek.

Utána Tanzenberg jön és két arcképet rendel meg. Sviatecki, aki nagy antiszemita, zsidópiktornak gunyol. Szeretném azonban tudni, ki vegyen nálunk képeket, ha nem a haute-finance. Hogy azonban a finance Sviatecki kadavereitől visszaborzad, arról nem tehetek.

Csak egy óraker jutok el Évához. Átadom a gyűrűt és megmondom, hogy az esküvő után Rómába utazunk.

Éva örömmel beleegyeznek és amilyen sokat hallgattunk tegnap, olyan sokat beszélünk ma...

Elbeszélem, hogy milyen megrendeléseket kaptam ma és együtt örülünk rajta. Az arcképeket mindenesetre utazásunk előtt kell még befejezmem, Kartoffler zsidóit azonban már csak Rómában festem meg. Azután hazajövünk Varsóba, új műtermet rendezek be és a legnagyobb boldogságban élünk együtt.

Igy szövöm terveimet a jövőre vonatkozólag és egyben kijelentem Évának, hogy egész életünkben a tegnapi nap évfordulóját örömnappal gyanánt fogjuk megünnepelni.

Ő azonban mellemeire hajtja fejét és kér, hogy ne beszéljek többet róla. Együttal karjával, amelyen egészen hátracsusztak a ruha ujjai, átöleli nyakamat és nagyembernek nevez. Halványabb, mint máskor, szeme áttetszőbb a szokottnál, de az egész arc örömtől sugárzik.

Most érzem csak, hogy milyen szamar voltam, mikor egy ilyen asszony mellett máshol

kerestem a boldogságomat, egy olyan körben, amely az enyémtől teljesen távol állt és nekem is idegen volt...

Most látom csak igazán, hogy Éva mily igazi művész természet! Most jegyesem és anyyira beleéli magát ebbe a szerepbe, hogy állandóan a boldog, fiatal menyasszonyt játssza. Nem vehetem azonban rossz néven tőle, hogy annyi ideig volt már a színháznál.

Délután Helénához megyünk. Attól a pillanattól kezdve, hogy Éva engem, mint vőlegényét mutat be, a tréfa egész ártatlan színezetűvé válik és legkevésbé sem adhat okot a neheztelésre a két barátnő között. Heléna tárt karokkal fogad tehát és tiszta szívvvel kíván Évának szerencsét. Mindhárman bolondok módjára mulatunk az öreg hárfáson és azon, amit neki Magorski festőről hallani kellett. Tegnap még képes lettem volna, hogy Ostrzynskit leszurjam, ma mulatok szellemességén.

Megigérem, hogy ha Rómából hazatérünk, Helénát lefestem, előbb azonban még Éva képét készítem el.

A Papírsárkány esti száma irtózatos dolgokat beszél a megrendelésekről, amelyeket kaptam. Ezresekben tudják már csak kifejezni jövedelmemet.

Meglehet, ez a legfontosabb motívum abban, hogy Kaziától másnap levelet kapok. Kijelenti, hogy a gyűrűt csak a harag és féltékenység pillanatnyi hatása alatt küldte vissza. Ha azonban most elmennék hozzájuk és vele együtt szüleinek lábához borulnék, talán még meglágyulnának és alkalmat adnának, hogy jóvá tegyem hibámat.

En azonban már nagyon is megelégettem ezt a lábakhoz való borulást és megbocsátást. Boruljon a lábukhoz, aki akar, vegye el Kaziát akár Ostrzynski; semmi közöm hozzá. Nekem meg van az én Évikém!

Eközben azonban konok hallgatásom Suslovskiéknál, úgy veszem észre, nagy felfordulást idéz elő, mert pár nap múlva megint jön a szolga a levéllel. Ezuttal Sviateckihez van intézve.

Sviatecki megmutatja a levelet... Kazia kéri őt, hogy menjen el hozzájuk, hogy néhány pillanatig beszélhessen vele egy roppant fontos dologról, melytől egész jövője függ. Számít jó szívére, őszinte, egyenes lelkére, amelynek első találkozásuk alkalmával tanujelét adta, hogy nem tagadja meg egy szerencsétlen nőnek a kérését. Sviatecki káromkodik, szakállába morog valamit közönséges filiszter-népségről, kényszerről, — de elmegy.

Gyanitom, hogy Kazia Sviatecki által akar rám hatást gyakorolni.

XVIII.

Sviatecki, akinek tényleg nagyon jó szive van, nagy zavarban van.

Már egy hete naponta elmegy Suslovskiékhoz és hazajövet folyton mellettem van és olyan szemeket vet rám, mint az éhes farkas.

Egy este teázás közben minden bevezetés nélkül szinte dühöngve kérdi tőlem:

- És mit akarsz csinálni azzal a lánnyal?
- Melyik lánnyal?
- Kaziával, vagy hogy is hívják?...

— Egyáltalában semmit sem akarok vele csinálni.

Rövid szünet állt be, amely után Sviatecki újra kezdi:

— Egész nap úgy bóg, hogy nézni sem tudom.

A derék jó lélek!

Hangja reszket a meghatottságtól, de mutatni nem akarja, morog, mint a viziló:

— Tisztes és emberes emberek nem így szoktak eljárni.

— Sviatecki, te Suslovski papára emlékeztetsz!

— Meglehet... Azonban inkább hasonlítanak Suslovski papához, mint hogy a lányával oly galádul járnak el.

— Kérlek, hagyj békét.

— Jó, de akkor mától fogva nem ismerlek.

Tényleg úgy teszünk, mintha nem ismerünk egymást. A dolog annál kómikusabb, mert továbbra is együtt lakunk, reggel és este együtt teázunk és egyikünknek sem jut eszébe, hogy a műteremből kihurcolkodják.

Esküvőm napja közeledik... A Papírsárkány révén egész Varsó tudja már... Mindenki bennünket néz, mindenki Évát bámulja. Mikor a kiállításban voltunk, annyira körülvettek, hogy alig tudtunk a tömegeből kiszabadulni.

Sviatecki még mindig jár Suslovskiékhoz, valószínűleg azonban már csak mint vigasztaló. Lehetetlen ugyanis, hogy még ne tudjanak eljegyzésemről.

Éva számára korlátlan szabadságot kérttem az igazgatóságtól.

Éva úgy kezd öltözni és fésülni, mint egy vidéki kis lány. Magas, zárt nyaku ruhákat visel. Az öltözőben lefolyt jelenet egyszer sem ismétlődött közöttünk. Ő nem engedi meg. Legfeljebb annyi szabad, hogy a kezét néha megsókoljam. Ez természetesen türelmetlenné tesz, amint azonban észreveszem, őt is...

Éva roppantul szeret. Az egész napot együtt töltjük. Rajzleckéket adok neki.

Éva rajong ezekért az órákért és általában a festészetért.

XIX.

Mindenható Zeusz, mit kell látnod, ha az Olympus tetejéről ebbe a halandó világba letekintesz!

Olyan dolgok történnek, amelyekről még a legvénebb filozófusok sem mernek álmodni. Esküvőm napján hozzám jön Sviatecki, oldalba üt és zilált hajzatu fejét megsóválva, morogva mondja:

— Vladek, én alávalóságot követek el!

— Hát beszélsz velem! — mondom. —

Micsoda alávalóságot?

Sviatecki a földre néz és mintegy magában morogja:

— Hát nem alávalóság, ha egy tehetség nélküli bolond, egy morálisan és fizikailag elzülött alak olyan lányt mer elvenni, mint — Kazia?

Nem merek hinni füleimnek, de mégis, minden ellenkezése mellett is Sviatecki nyakába vetem magamat.

Néhány nap múlva lesz az esküvője.

XX.

Több hónapos római tartózkodásunk után én és Éva elegáns eljegyzési kártyát kapunk. Ostrzynski és Turno-Kolczanovski Heléna urnő részéről.

Nem utazhatunk Varsóba, Éva egészsége nem engedi meg.

Éva folyton fest és óriási módon halad. Én Budapesten a nagy érmet nyertem meg. Ujabb képeket egy horvát milliomos vette meg. Goupik is összeköttetésbe lépett velem.

XXI.

Veronában fiam született...

Éva maga mondja, hogy ilyen szép gyermeket még nem látott.

Mekkora talentum rejtőzhet benne!

XXII

Néhány hónap óta Varsóban vagyunk.

Pompás műtermet rendeztem be magamnak.

Ostrzynskiékhez meglehetősen gyakran eljárunk.

Azóta Ostrzynski a Papirsárkányt eladta és jelenleg az Első lisztkeviteli részvénytársaság elnöke. Az embernek nincs róla fogalma, hogy mekkora tekintélynek örvend.

Meg szokta veregetni a vállamat és le-

ereszkedőleg kérdi: — Nos, hogy állunk? — Különben támogatja a fiatal írókat és minden szerdán fogad.

Heléna még mindig elragadó, mint az álom.

Gyermekük még nincs.

XXIII.

Mentsetek meg! felfordulok a nevetéstől!...

Sviateckiék megérkeztek Párisból. Kazia a bohém művész feleségét adja, Sviatecki pedig selyemingeket visel és bajuszát, haját nyíratja...

Mindent értek. Értem, hogy szokásai, jellege hogy változhattak meg ennyire, de nem tudom felfogni, hogy miképpen engedte üstökét leszedetni.

Sviatecki még nem tett le a kadáverekről, de már zsánerképeket és tájképeket is fest, még pedig sok eredménnyel. Arcképfestéssel is foglalkozik. Az utóbbiak azonban kevésbé sikerülnek, mert husszinük még mindig kadáverekre emlékeztet.

Négyszemközt megkérdem tőle, hogy boldog-e Kaziával együtt. Azt válaszolja, hogy még álmodni sem mert volna akkora boldogságról... Tényleg Kazia ebben a tekintetben várakozásomat messze túlszárnyalta.

Én is teljesen boldog volnék, ha Éva nem kezdett volna betegeskedni. Egyszer éjjel sirni is hallottam. Tudom, hogy mi fáj neki!

A színpad után vágyódik. Hallgat, de vágyódik...

Elkezdtem Ostrzynskiné arcképét festeni.
Csakugyan páratlan egy asszony!

Az Ostrzynski iránt való tekintet nem tartana vissza... És ha nem szeretném még mindig Évát roppantul, akkor tényleg nem tudom...

Azonban Évát roppantul, roppantul szeretem!

Vége.

OSZK

